

અર્ધા, સૈકાથી વિવિધ વિષયોનું, વાચન પૂરું પાડતી માળા

વિવિધ અંશમાળા'નો પ્રથમેળ

‘વિવિધ અંશમાળા’ના જુલાઈ ૧૯૬૧થી જૂન ૧૯૬૨ સુધીના પૂરા ઘણા, ૫૦ માં, ૧૫ માં, આહકોને જે પુસ્તકો મોકલ્યા છે, તેનો પ્રથમેળ નીચે મુજબ છે:

નામ	૧૬ લખા	પ્રથમ અંશ, ૧. ૫.
૧ ગણેશ વરદાન	ચુનાલાલ વર્ધમાન શાસ્ત્રી, ૨૪૮	૨ ૦૦ ૦ ૫૦
૨ પદ્યાંગ ૨૦૨૬ નું,	દિગ્ગમતરામ જાની, ૧૧૨	૦ ૧૫ ૦ ૨૫
૩ અધ્યાત્મ વાતાવરણ ૨૫ મેનવોર્થ અંશમાં	૩૫૨	૪ ૦૦ ૦ ૫૦
૪ રવામી રામતીથ (સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર)	૧૨	૧ ૦૦ ૦ ૨૦
૫ દયાસાગરને બીજા વર્તી	દરબાદ-દેસાઈ ૧૧૮	૧ ૨૫ ૦ ૨૦
૬ સુભાષિત રત્નમાળા	૬૬	૦ ૧૦ ૦ ૧૫
૭ વૃત્તો ભટ્ટની વાણી પ્રો. મનુષ્યાલ મજુમદર	૪૩૨	૩ ૦૦ ૦ ૫૦
		<hr/>
		૧૫૩૬ ૧૨ ૫૦ ૨ ૩૦

ઉપર પ્રમાણે વિવિધ વિષયનાં ૭ પુસ્તકો જેમનું એકંદર મૂલ્ય રૂ. ૧૨-૫૦ તથા ટપાલખર્ચના રૂ. ૨-૩૦ સાથે કુલ રૂ. ૧૪-૮૦ થાય છે, તે માત્ર રૂ. ૭-૫૦ માં માળાના આહકોને ઘેરબેઠાં મોકલાયા છે.

ઉત્તમ વાચન પૂરું પાડનારી ગુજરાતની સૌથી જૂની-અરધા સૈકાથી ચાલતી આ અંશમાળા ઘણી ઓછી કિંમતે

આહકોને પુતકો પૂરા પાડે છે, કેમ કે વાર્ષિક લવાજમના રૂ. ૧૭૫૦ માંથી આહકદીઠ ટપાલખર્ચ (વી. પી. સ્વિટ્ઝેરલેન્ડ ખર્ચ માથે) સુમારે રૂ. ૨૮૦ જતા બાકી રહેતા માત્ર રૂ. ૪૭૦ ના મૂલ્યે મા 'પ'xજા' મા કહના સુમારે ૧૫૦૦ પાનાનું વાચન આ માળામાં મળે છે સારું વાચન સરતા મૂલ્ય પ્રાપ્તને મળે એ ઉદ્દેશને લીધે ઘણી મોઢવારી હોવા છતાં લવાજમમાં કંઈ વધારો કરવામાં આવ્યો નથી.

આથી સરતા મૂલ્યે ઉત્તમ વાચન મેળવવા ઇચ્છનારે આ માળાના આહક થવું કેટલું જરૂરી છે, તે ઉપરની હકીકત ઉપરથી સમજાયે.

આશા છે કે આપ નવા વર્ષના આહક તરીકે આહક રહેશે. જેને આપના સબધીઓને તથા મિત્રવર્ગને ઉપરની હકીકતથી માહિતગાર કરી આ માળાના આહક ચંવા પ્રેરશે.

નિવેદન

‘વલ્લભ ભટ્ટની વાણી’ના આ પુસ્તકમાં મુખ્યત્વે દેવીની ઉપાસના, દેવીના ગુણવર્ણન છે. નરગત્રમાં ગવાતા દેવીના અણીના ગરમા ઉપરાંત પદ-કીર્તનો પણ છે. એથી આ પુસ્તકમાની સામગ્રી અપ્પા, બહુચર વગેરે શક્તિના પ્રતીકોના ઉપાસકોને અથવા દેવીમૂર્તિને વિશેષ આનંદ-જનક અને ઉપયોગી થશે.

વલ્લભ ભટ્ટના ધણા ગરમાઓ, ભજનો, પદ-કીર્તનો ખૂબ જ લોકપ્રિય બનેલાં છે છૂટા-છવાયા પડેલા આ બધા કરતોને સંપાદકે શ્રમપૂર્વક એકત્ર કરી યોગ્ય લાગુ ત્યા સુધારીને આપ્યા છે.

ગરબો એ ગુજરાતની એક આગવી વિશિષ્ટતા છે એમા સંગીત, ડોલન અને નર્તન-માધુર્યના આ ત્રિવિધ ઉપકરણોની સાથે રસ, ઉદ્ધાસ અને આનંદનો ત્રિવેણીસંગમ થાય છે, એમ કહી શકાય. ગરબાની આ અનોખી પદ્ધતિ ગુજરાતમા જ જોવા મળે છે.

ગરબામા દેવીનું કે કોઈ પણ ઇષ્ટ દેવતાનું લક્ષ્ય હોય છે. તેના પ્રત્યે તત્ત્વમયતાપૂર્વક, એકાકારતાપૂર્વક ઉપાસનાના ભાવથી ઇષ્ટ દેવતાના પ્રભાવ અને ગુણમહિમાનું વર્ણન ગવાય છે. આ રીતે ગવાતો ગરબો એ ગુજરાતના લોકજીવનની રસસિદ્ધિના એક શિખરરૂપ ગણાય.

મીરા, નરસિંહ, અખો, પ્રેમાનંદ, શામળ, પ્રીતમ, દયારામ, છોટમ વગેરે પ્રાચીન કવિઓની રચનાઓના પુસ્તકો આ સરથા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા છે. તેમા આ પુસ્તકથી એકનો ઉમેરો થાય છે.

આ પછીના પાનામા આપેલી સંપાદકની અભ્યાસપૂર્ણ પ્રસ્તાવના તરફ વાચકબાંધુઓનું ધ્યાન દોરવામા આવે છે.

અનુક્રમે

સ પાદકીય	૬
પ્રસ્તાવના :	૧૦-૧૨
[૧] કવિ-પરિચય	૧૦
[૨] કવિ-વાણી નો પરિચય	૨૧
[૩] બાલા-બહુચરા-માહાત્મ્ય	૩૧
[૪] ગુજરાતમાં શક્તિ-ઉપાસના	૪૩
૧ પદ-કીર્તન	૧-૭૪
૨ ગરબી	૭૫-૮૯
૩ આરાધનાનાં પદો	૯૧-૧૦૬
૪ શાકત-સિદ્ધાંતના ગરબા	૧૦૭-૧૫૮
૫ અંગાગના ગરબા	૧૫૯-૧૮૨
૬ કાલિકાના ગરબા	૧૮૩-૨૨૮
૭ બહુચરાગના ગરબા	૨૨૯-૩૧૦
૮ શ્રીકૃષ્ણલીલાના ગરબા	૩૧૧-૩૫૨
૯ સામાજિક સંકેટના ગરબા	૩૫૩-૩૬૫

વિખેરાતાં બુલાતી જે,
શક્તિ-સ્તોત્રા સરસ્વતી :
સંમાજિ આદરે અપુ,
આપને 'વાણી' આપની !

સંપાદકીય

શ્રી વલ્લભ ભટ્ટ મેવાડાની એકંદર 'વાણી' હજી એક સ્થળે સંગ્રહાઈ નથી. તેમના થોડાક ગરબા અને પદો 'શ્રી ભગવતી કાવ્ય' માં સને ૧૮૮૬માં, અને 'શક્તિ-ભક્તિ પદમાળા'માં ૧૯૧૦માં, ખીજા કવિઓની રચના સાથે પ્રગટ થયાં હતાં. તે પછી 'બૃહતકાવ્ય-દોહન' ના આઠ ભાગોમાં તૂટક રીતે તે છપાયાં છે. ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસીઓ, વલ્લભ ભટ્ટને મુખ્યત્વે વધના કળેડાનો 'ગારમોનો ગરમો'ના રચનાર તરીકે, તથા અમદાવાદમાં સંવત ૧૭૮૮, ૮૯, ૯૦માં દુકાળ, રેલ તથા મહામારી થઈ તે વખતનો 'કળિકાળનો ગરમો' તેના રચનાર તરીકે, વિશેષે કરીને ઓળખે છે: શક્તિમહિમાને ગાનાર 'આનંદનો ગરમો' તથા 'શયુગાર'નો, 'ગાગર'નો વગેરે ગરબા માત્ર કેટલાકને જ પરિચિત છે.

ગુજરાતી સાહિત્યના ઉપલબ્ધ ઇતિહાસોમાં નજર કરતાં આ વસ્તુ સહેજે નજરે પડે છે; અને જણાય છે કે વલ્લભ ભટ્ટના વ્યક્તિત્વ અને કવિત્વ પ્રત્યે સાહિત્યસેવકોની ઉપેક્ષા રહેલી છે. અદારમાં શનકના અખો ગ્રેમાનંદ અને શામળ ભટ્ટની ત્રિપુટીમાં મહારવતુ એવું ચોથું નામ વલ્લભ ભટ્ટનું ઉમેગવા યોગ્ય છે એને ખ્યાલ વલ્લભ ભટ્ટની સમગ્ર રચનાઓ એક સ્થળે મૂકી શકાય તો જ આવી શકે અને તેમનું મૂલ્યાંકન સુલભ બને. સાંપ્રદાયિક 'દેવી ઉપાસક મંડળો' એ તેમનું 'કેટલુંક સાહિત્ય છૂટક છૂટક ટિપ્પણ સહિત પ્રગટ કરી, તેમની વલ્લભ ભટ્ટ પ્રત્યેની અદામકિત વ્યક્ત કરી છે ખરી.

પરંતુ વડોદરામાં સને ૧૯૪૦ માં 'વલ્લભ ધોળાની જયંતી' જિજ્ઞાસી તે પ્રસંગે 'વલ્લભ ભટ્ટની વાણી'નું અદ્યેય પ્રકાશન હાથ ધર-

વાની 'જયંતી સમિતિ'ને મારા વ્યાખ્યાનમાં મેં ખાસ વિનંતિ કરી હતી. સાથે સાથે 'આનંદના ગરખા'માંથી અનેક બ્રહ્મ પાઠ દ્વારા, અર્થનો કેવો અનર્થ થાય છે તેવી પંક્તિઓ પણ મેં ટાંકી બતાવી હતી. કવિની રચનાઓનું સંપાદન કરવાની, મારા મનમાં આ સમયે સક્ષમ જિજ્ઞાસા થઈ હતી. પછી તો વર્ષો વહી ગયાં.

દરમ્યાન વલ્લભ ભટ્ટને ભક્તિપૂર્વક સંભારનાર એક અભ્યાસીને સંભારતાં આનંદ થાય છે. ૧૯૪૩ માં વડોદરામાં મળેલા 'ગુજરાતી સાહિત્ય સંમેલન'ના પંદરમા અધિવેશન પ્રસંગે પ્રો. ઉપેન્દ્રશર્મા, ત્રિવેદીએ 'જાની ભક્ત કવિ વલ્લભ મેવાડોઃ ગરખાનો આઘ-દ્રણ-એક અભ્યાસ' નામનો રસિક અને અભ્યાસપૂર્ણ નિબંધ વાંચ્યો અને છપાવ્યો હતો.

'નમોવિહાર' નામે સાંપ્રતમાં પ્રગટ થયેલાં પ્રો. રામનારાયણ-ભાઈનાં ગુજરાતી સાહિત્યના ઇતિહાસ સંબંધીનાં સને ૧૯૪૩ પછીનાં રેડિયો-પ્રવચનોમાં, 'વલ્લભ ભટ્ટ અને ગરખા'નો એક લેખ આપણને જોવા મળે છે.

છેક ૧૯૫૮ માં મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાંથી એક વિદ્યાર્થી-બહેને 'વલ્લભ ભટ્ટ-એક અધ્યયન': એ નામનો પીએચ. ડી. માટેનો મહા-નિબંધ રમૂ કર્યોઃ એનો હું 'રેકૌરી' નિભાવેો હતો. ત્યારે વલ્લભ ભટ્ટ પ્રત્યેની મારી પૂજ્ય શુદ્ધિ ફરી જામન ધર્મ, ધિસિસ લખનારે વલ્લભ ભટ્ટની મુદ્રિત કવિતાનો જ માત્ર આધાર લઈ, અધ્ય-યન રમૂ કર્યું હતું. પદપ્રાહિત્યે તો તેમનામાં રસ ઉત્પન્ન કર્યો જ નહોતો, અને વલ્લભ નામવાળા અનેક કવિઓનો અને તેમની કૃતિ-ઓનો તેમાં શંભુમેળો થયો હતો. પાશ્ચાત્ય વિચારવાનો તેમને અવ-કાશ જ મળ્યો નહોતો. આ રીતે અધ્યયનમાં કેટલીક ગંભીર ત્રુટિઓ રહી ગઈ હતી.

તે ઉપરથી મને જ આ કાર્ય હાથ પર લેવાની સ્ફુરણા થઈ; અને મેં અનેક હસ્તપ્રતો (૧) ગુજરાત વિદ્યાસભા, અમદાવાદ (૨) ડાહીલક્ષ્મી લાયબ્રેરી, નડિયાદ, (૩) હાર્જિસ સભા, મુંબઈ, (૪) પ્રાગ્યવિદ્યામંદિર, વડોદરા તથા (૫) ભાંડારકર ઓરિયન્ટલ રિસર્ચ

ઇન્ટરન્ટ પૂનામાંથી મેળવી; અને 'વાણી 'નું' સંસ્કરણ આરંભ્યું. મોટા ભાગની હસ્તપ્રતોમાં અનેક પ્રકીર્ણ કૃતિઓ સાથે વલ્લભ ભટ્ટની દોષક રચના ઉતારેલી પ્રાપ્ત થતી. પરંતુ પૂનામાંથી મળેલી પોથી 'અંક ૪૨૧' નેના વેદન ઉપર 'ગર્ભાવિ, વલ્લભાચાર્ય' એવું નામ લખેલું હતું-તે પોથી મને ખૂબ મૂલ્યવાન જણાઈ.

ડૉ. પીટરસને ગુજરાતમાંથી સને ૧૮૭૧-૭૨માં મુંબઈ સર-કારને માટે હસ્તલિખિત ગ્રંથોની શોધ અને સંગ્રહ કરેલાં તે વખતે પ્રાપ્ત થયેલ, આ ચોપડાની જેમ લખેલી, પોથી છે. ઉપરનું નામ વાંચી મને વલ્લભાચાર્યના દોષક ગ્રંથનો વહેમ ગયો; પરંતુ અંદર જેનાં મારા સાનંદાશ્રય વચ્ચે એકલા વલ્લભ ભટ્ટના શરણાઓનો જ આ વિશિષ્ટ સંગ્રહ-જેને Omnibus Volume કહે છે તેવો-પ્રાપ્ત થયો. એમાં ખીજ દોષક પચ્ચ કવિની રચના ઉતારેલી નથી. આમાંથી 'ભામણી'નો ગરબો તથા 'રાધામાધવનાં નેણુ'નો ગરબો પડેલી વાર પ્રાપ્ત થયાં છે. સંપાદનમાં આ પોથી પર મેં મુખ્ય આધાર રાખ્યો છે.

સંપાદનનું કાર્ય પૂરું થયું; તે પછી તેના પ્રકાશન અંગે અનેક સાહિત્ય-પ્રકાશક સંસ્થાઓ સાથે સંપર્ક સાધ્યો. આટલું મોટું અને એક જ કવિનું પુસ્તક, ઘણાને વેચાણની દૃષ્ટિએ વૈવિધ્ય વગરનું લાગ્યું; અને તેથી સંપાદન પડ્યું રહ્યું.

સને ૧૯૬૧-૬૨ની સાલમાં, મિનિસ્ટ્રી ઓફ સાયન્ટિફિક રિસર્ચ એન્ડ કલ્ચરલ એફેર્સ, ન્યુ દિલ્લી તરફથી, પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં કરવાનાં પ્રકાશનો માટે ગ્રાન્ટ આપવાનું મંજૂર થયું. વડોદરાની પ્રેમાનંદ સાહિત્ય મંથાએ કરેલા નિવેદન પ્રમાણે, પાંચ પ્રકાશનોમાં સમાવિષ્ટ કરેલા 'વલ્લભ ભટ્ટની વાણી'ના સંપાદનને આ ગ્રાન્ટનો લાભ મળ્યો.

આ ગ્રાન્ટની, નામની પચ્ચ મદદનું ઓકું લઈને, શ્રી સમૃદ્ધ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયમાં ગયો અને સંસ્થાએ સૌજન્યપૂર્વક શ્રીપ્રેમાનંદ સાહિત્ય સમા વતીની મારી વિનંતી સ્વીકારી, 'વાણી 'નું' પ્રકાશન હાથમાં લીધું. તે માટે એમનો હું અત્યંત ઉપકૃત છું.

.આપણી વિદ્યાપીઠોમાં ગુજરાતી ભાષાના ખી. એ. ના અભ્યાસ-ક્રમમાં એક મધ્યકાલીન કવિની કૃતિનું અધ્યયન નીમવામાં આવે છે;

તેને અનુસરી 'વલ્લભ ભટ્ટની વાણી' ને એવા અભ્યાસ માટે ત્યારે તક અપાશે ત્યારે વલ્લભ ભટ્ટની કવિતાનો નવેસર અભ્યાસ કરવાની વૃત્તિ વિદ્વાનોમાં જાગ્રત થશે એવી મને શ્રદ્ધા છે.

સંસ્થાએ આ પહેલાં 'પ્રીતમદાસની વાણી' તથા 'અખાની વાણી' પ્રગટ કરેલાં છે; તે એણીમાં જ આ 'વલ્લભ ભટ્ટની વાણી' વાચકોને પ્રિય બનશે એવી આશા રાખું છું. અહીં 'વાણી' શબ્દનો અર્થ એક વિદ્વાને કર્યો છે, તે જણાવવા તક લઉં છું; સામાન્ય કવિતામાં મુખ્યત્વે ભિન્નિત પ્રાધાન્ય હોય છે, ત્યારે 'વાણી'માં અનુભવ-જ્ઞાન-પ્રાધાન્ય હોય છે. વલ્લભ ભટ્ટની વાણી એવી અનુભવીની વાણી છે. તે સૌને આનંદ આપે.

‘ચૈતન્યધામ’

૩૪, પ્રતાપગંજ, વડોદરા-૨.
સં. ૨૦૧૮, આવણી પૂર્ણિમા

મંજુલાલ મજમુદાર

પ્રસ્તાવના

૧ : કવિ-પરિચય

વલ્લભ ભટ્ટની સાહિત્ય-ઇતિહાસમાં ઉપેક્ષા :

વિક્રમના અદારમાં શતકમાં, ગુજરાતી સાહિત્યના ત્રણ વિશિષ્ટ પ્રવાહોમાં આગળ પડતા ત્રણ મહાકવિઓ-તત્ત્વજ્ઞાનમાં અખો, પ્રકૃતિ અને મનુષ્યસ્વભાવ આલેખવામાં પ્રેમાનંદ અને અદ્વૈતરસિક અને સામાજિક માનવકથાઓ રચવામાં શામળ ભટ્ટ-એમને આપણે નેટલા ઝોળખીએ છીએ તેટલા જ પ્રમાણમાં જગદગ્ગાનાં રતોત્રો અને ગરબા રચનાર ચોથા મહાકવિ વલ્લભ ભટ્ટને, આપણે ઝોળખવાની દરકાર કરી જણાતી નથી.

શ્રી મુનશીના 'Gujarat & Its Literature (First Edition) માંથી પાન ૨૨૫ ઉપર પાદનોંધમાં ગૌણ કવિઓની યાદી ભેગો, "વલ્લભ ભટ્ટ ('ભટ્ટ'નું રખલનાથી છપાયેલું રૂપ) (ઈ.સ. ૧૭૦૦) : લોકપ્રિય ગરબાના રચનાર"-એટલો એક પંક્તિનો પરિચય મળી શકે છે. અલગત, કવિ નરમંદે 'કવિચરિત્ર'માં અને દી. બા. કૃષ્ણલાલ ઝવેરીએ, ખાસ કરીને કવિના કળિકાળના ગરબાને અને 'કળેડાના ગરબા'ને સંભારીને ખૂબ સમભાવપૂર્વક નોંધ લખી છે; પરંતુ શક્તિસંપ્રદાયના એક પ્રખર સિદ્ધાંતવાદી કવિ તરીકે તેમનો પરિચય કરાવવાનું ત્યાં પણ રહી ગયું છે.

અમદાવાદના ઈંદિવી-ઉપાસક મંડળ દ્વારા સાક્ષર શ્રી નગીનદાસ સંઘવી અને શ્રી પૂર્ણચંદ્ર શર્મા દ્વારા કવિના કેટલાક ગરબાને વિવરણ, ટિપ્પણ વગેરે સાથે પ્રસિદ્ધ કરી, તેમનો પ્રચાર કરવાનો ઉપક્રમ થયો છે : તેથી વલ્લભ ભટ્ટનું સાહિત્ય વર્તમાન યુગમાં જિજ્ઞાસુઓને પ્રાપ્ત થયું છે તે સાચું.

વલ્લભ ભટ્ટની વાણીનું શિષ્ટ પ્રકાશન :

જતાં આ બધા પ્રયત્નો છૂટક છૂટક અને માત્ર ભક્ત-દષ્ટિએ ચલાવી લેવાય તેવા ગણવા પડે તેમ છે; કારણ કે ભક્ત સિવાયના,

કેવળ સાહિત્યપ્રેમીઓ અને ધર્મના અભ્યાસીઓને સંતોષે તેવું કવિનું, કવિની આધ્યાત્મિક શક્તિઓનું, કવિની વિવિધ વાણીનું, તેમના જમાનાનું, તેમના પુરોગામીઓનું અને એકંદરે ગુજરાતમાં દક્ષિણ-માર્ગની શક્તિ-ઉપાસનાના ઇતિહાસનું અને તેના સાહિત્યનું આણું રેખાદર્શન થયા વગર, વલ્લભ લટ્ટની એકંદર કાવ્યશક્તિનું માપ અને મૂલ્ય વાચકોના ધ્યાનમાં આવી શકે તેમ નથી.

આપણે જોયું કે જેમ વેદાંતની પરંપરામાં અખ્યા ભક્ત, આધ્યાત્મ-કાવ્યોની પરંપરામાં પ્રેમાનંદ અને પદ્માત્મક લોકકથાઓમાં શામળ ભટ્ટ અદારમાં શતકમાં ગણાઈ રહ્યા છે, તેમ શક્તિ-સાહિત્યની પરંપરામાં વલ્લભ લટ્ટનું સ્થાન એટલું જ ગૌરવભર્યું છે.

વલ્લભ ભટ્ટ માતાજીની ભક્તિ ગાનાર પહેલા ગુજરાતી કવિ છે એમ નથી; પરંતુ એવી ભક્તિ ગાનાર ખીજા કવિઓમાં સૌથી મોખરે અને સૌથી પ્રસિદ્ધ કવિ છે; એટલું જ નહિ પરંતુ તેમણે સાંખ્યા વર્ણનાત્મક ગરબાની એક નવી પરંપરા શરૂ કરી હતી. તેમનો શિષ્યવર્ગ અને ભક્તસંપ્રદાય પણ જામી શક્યો હતો, જેમણે ગરબાના સાહિત્યમાં નાનો મોટો ફાળો નોંધાવ્યો છે; પરંતુ કવિની સાચી શક્તિનો પરચો અનુભવવા માટે કવિની વાણીનું શિષ્ટ સંસ્કરણ અને પ્રકાશન ખાસ અત્યંત હવું તે આજે સુલભ થાય છે.

‘વલ્લભ’ નામના ગુજરાતી કવિઓ :

ગુજરાતી સાહિત્યમાં વલ્લભ નામના અનેક કવિઓ થઈ ગયા છે. તેમાંયે ખાસ કરીને વિક્રમના અદારમાં શતકમાં જ એ નામના ઘણા કવિઓ થઈ ગયા છે, એ એક અકસ્માત છે. પ્રેમાનંદના સમકાલીન વલ્લભ, ઔદીચ્ય ટોળક ગણાતા હતા. તે સુરતમાં ખેતમ-પુરામાં કથા કરતા અને ‘સુરતી વલ્લભ’ નામથી ઓળખાય છે. એમણે ‘રેવામાહાત્મ્યનો ગરબો’ સં. ૧૭૧૭માં રચ્યો છે. ‘સુમદ્રાહરણ’ સં. ૧૭૫૮માં અને ભાગવતના ‘દશમ’ સિવાયના બાકીના અગિયારે રકંઘો સં. ૧૭૬૨ થી ૧૭૬૫ સુધીમાં રચ્યા છે. ‘અનાવિલપુરાણ’ પણ તેમની રચના છે.

ખીજા વલ્લભ, એ કહેવાતા પ્રેમાનંદ-સુત વલ્લભ છે; જેના

અસ્તિત્વ માટે સૌ શંકાશીલ છે; અને એમનું આખું સર્જન શ્રી હોટાલાલ નરભેરામ લઈતું છે એમ હવે મનાય છે. એમની કહેવાતી રચનાઓનાં વર્ષ સં. ૧૭૬૦ થી ૧૭૮૧ આખ્યાં છે.

ત્રીજા વલ્લભ, તે વલ્લભ લઈ-મેવાડા બહુચરાના પરમ ભક્ત-જેમનો રચનાકાળ મુખ્યત્વે અદારમા શનકના ઉત્તરાધમાં જોવામાં આવે છે.

ચોથા વલ્લભ, એક વૈષ્ણવ કવિ છે. જેમનાં પદો ‘ધોળ પદસાગર’ વગેરેમાં પ્રગટ છે. પુષ્ટિ સંપ્રદાયના વૈષ્ણવોમાં તેમનાં પદોનો નિત્ય પાઠ થાય છે. ‘વલ્લભના સ્વામી, રસિક શિરોમણિ’-એવી તેની છાપ હોય છે.

પાંચમા વલ્લભ, ‘વલ્લભ વ્યાસ’ના નામથી અમદાવાદમાં મહા-ભારતની કથાઓ કરનાર જોગણીસમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં થઈ ગયા. તેમના ‘વલ્લભ કાવ્ય’ નામે બે ‘પદ-ગરળીસંગ્રહ’ લિખે છાપમાં પ્રગટ છે. તેમનાં પદો કૃષ્ણલીલા સંબંધી છે. ‘જોણા ફાડી, રે જોણા ફાડી, જુઓ જસોદા ! જોણા ફાડી’ વગેરે પદો એમનાં છે.

છઠ્ઠા વલ્લભનો ઉલ્લેખ કવિ નર્મદ કરે છે, જેમણે ‘નરસિંહ મહેતાના પુત્રનો વિવાહ અને નામરચરિત્ર’ લખ્યું છે. (જુઓ ‘નર્મદગદ્ય’, ૧૮૯૧ની પાંચમી આવૃત્તિ, ‘નરસિંહનું ચરિત્ર અને કુજરાતીઓની સ્થિતિ.’)

વલ્લભ લઈનો જીવનકાળ :

જે ‘વલ્લભ લઈની વાણી’ અહીં એકઠી કરી છે, તેમના જીવન સંબંધી નિઃશંક કહીએ તેવા પ્રકારનાં સાધનો પ્રાપ્ત નથી. એક તરફ તેરમા વર્ષે સં. ૧૭૦૯માં ‘આનંદનો ગરબો’ એમણે રચ્યો એમ કહેવાય છે, તો બીજી તરફ જેમાં રચના-સંવતની નોંધ મળે છે તેવો કળિકાળનો સં. ૧૭૮૦નો ગરબો અને ધનુષધારીનો, સં. ૧૭૮૨નો ગરબો-એ રીતે વચમાં એસી વર્ષનો ગ્રાળો વચ્ચેનોંધાયેલો રહે છે. ખરું જોતાં આનંદના ગરબામાં ‘સંવત સત દશ સાત’ને ગદ્યે ‘સંવત સત દશ સાત, નેતું ફાળ્યુન સુદે મા’-એ ‘લગવતી કાવ્ય’માં જાણેલો પાઠ વધારે શુક્ત જણાય છે; તેથી કવિનો રચનાકાળ અદારમા

શતકના ઉત્તરાર્ધમાં જ સુસંગત બને છે.

વલ્લભ ભટ્ટજીના વંશજોમાં જે પરંપરાગત માન્યતા ચાલી આવે છે તે પ્રમાણે, તેમનો જન્મ સં. ૧૬૯૬માં અને અવસાન સં. ૧૮૦૭ માં, ૧૧૧ વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવીને મર્યું હતું.

સાક્ષર નગીનદાસ સંઘવી તેમના ‘કળિકાળના ગરબા’ના વિવરણમાં ‘આનંદનો ગરબો’ તેર વર્ષની વયે, દ્વર્ધ પરમહંસની કૃપાથી વલ્લભ ભટ્ટે રચ્યો-એમ નોંધે છે; અને વળી ખીજે એક પ્રસંગ માગશર માસમાં શાંતિજનોને રૂસ-ચોટલી જમાવ્યાના ચમત્કારનો વર્ષ, માસ અને મિતિ સાથે તેઓ નોંધે છે તે. મિતિ સં. ૧૭૩૨ ના માગશર સુદી ૮ છે.-આ બાબત લેખી પુરાવાની અગત્ય આજના જમાનામાં આપણને જાણાય છે. વળી સં. ૧૭૫૩માં શ્રીનાથજીનાં દર્શને ગયાનો પણ ચોક્કસ પ્રસંગ એક સ્થળે આમા નોંધાયો છે.

એકંદરે જોતાં, વલ્લભ ભટ્ટનો કવનકાળ અદારમા શતકના ઉત્તરાર્ધમાં હતો એટલું નિર્વિવાદ છે : અને એક રીતે યામળ ભટ્ટના એ બરાબર સમકાલીન હતા-જીવનમાં તેમ જ સાહિત્ય રચનામાં.

હતાં હજી, કવિની જીવની સંબંધી, શૃંગ્ખલાબદ્ધ રીતે ઝીણી ઝીણી વિગતોની ઐતિહાસિકતાને તપાસીને, ચરિત્ર ઉપગ્રવવાની જરૂર છે : અને તેમ કરતી વખતે, અમુક પરચાઓને, કવિની અદ્ભુત શક્તિના પરિચયની કથાઓને-જુદી પાડીને, ચરિત્રના અંશોને રજૂ કરવાની અગત્ય રહે છે.

કવિની જ્ઞાતિ :

મુસલમાનોએ ચિતોડ ઉપર આક્રમણ કર્યું ત્યારે ત્યાં વસતા મેવાડા બ્રાહ્મણો ગુજરાતમાં આવ્યા; અને ચરોતર, દસકોસી, ખાવન, છને, વાંસવાડા, મોડાસા, માલપરા-એ સાત ભાગોમાં વસ્યા. આથી આ જ્ઞાતિના બ્રાહ્મણોનું મૂળ વતન મેવાડ (રાજસ્થાન) છે; પણ હાલ મૂળ વતન સાથે તેમનો કશો સંબંધ રહ્યો જણાતો નથી. આ જ્ઞાતિના બ્રાહ્મણોમાં ભટ્ટ મેવાડા, ચોરાસી મેવાડા, ત્રિવેદી મેવાડા અને રાહદેશી મેવાડા-એવા મુખ્ય વિભાગો છે. જ્ઞાતિના ઇષ્ટદેવ શ્રી એક-લિંગજી મહાદેવ છે તેમનું મુખ્ય મંદિર દિધિપુર (મેવાડ) પાસે આવેલું

છે. તેમનો પાટોત્સવ દર વર્ષે ફાગણ વદ ચૌદશને દિવસે ભજવાય છે.
(જુઓ, 'ચરોતર સર્વસંમત' વિચાર પહેલો, પૃ. ૭૮૪-૮૫૪)

આ મેવાડમાં જ, ગોકુલ-ગોવર્ધનમાં ઓરંગઝેમના વખતમાં ભારે આક્રમણ થતાં, ત્યાંની શ્રીનાથજીની મૂર્તિ નાથદ્વારમાં પધરાવવામાં આવી. ઉદેપુર પાસેનું આ નવું વૈષ્ણવતીર્થ પછી લોકોમાં પ્રિય થયું. ખડ્ગચરીભક્ત વલ્લભ ભટ્ટ 'શ્રીનાથજીનાં દર્શન' કરી આવ્યા હતા. જેનો સુંદર ગરબો તેમણે રચ્યો છે. તે કદાચ તેમની જ્ઞાતિના હંપ્ત-દેવ એકલિંગજીની પાસે હોવાથી એ ત્યાં ગયા સંભવે છે.

જીવન-રેખા :

રાજનગર-અમદાવાદની પશ્ચિમ તટમાં ત્રસેલા નવાપુરામાં કવિનો જન્મ સં. ૧૬૯૬ ના આસો સુદી ૮—દુર્ગાઅષ્ટમીને દિવસે થયો હતો. (જુઓ, 'આનંદનો ગરબો,' કડી ૧૧૭-૧૧૮) તેમના પિનાનું નામ હરિભટ્ટ : કેટલાંક પદોમાં 'વલ્લભ હરિ' અથવા 'હરિ વલ્લભ' એવી છાપ તેથી જ મળી આવે છે. તેમનાં માતાનું નામ કૂલકોરબાઈ. બન્ને ધર્મનિષ્ઠ અને પરમેશ્વરીનાં ભક્ત હતાં. હરિભટ્ટના બે મોટા પુત્રો હતા-મૂળજી અને માધવજી; પરંતુ તેઓ હિર્ણજીના હતા, તેથી માબાપને તેમનાથી સંતોષ ન હતો. તેમના ચિત્તમાં, કોઈ ભક્ત-સંત પુત્ર જન્મે એવી ઇચ્છા રહ્યા કરતી. એ ઇચ્છા, વલ્લભ અને ઘોળા-એમ બે જોડકાભાઈ જન્મવાથી પાર પડી.

વલ્લભ ભટ્ટને દોષ પરમહંસની કૃપાથી શક્તિનો બીજ મંત્ર (ॐ ऐं ह्रीं क्लीं ।), અને કોઈના કહેરા પ્રમાણે નવાર્થમંત્ર (ॐ ऐं ह्रीं क्लीं वामुंडायै विष्णवे नमः ।), એ નાનપણથી જપતા હતા. તે પરમહંસની કૃપાનો ઉલ્લેખ 'શ્રી ચક્રના ગરબા'માં તેમણે કર્યો છે (જુઓ, 'વાણી' પૃષ્ઠ ૧૨૧, ૧૨૬).

જીવન-પ્રસંગો :

કહેવાય ॥ કે વલ્લભ ભટ્ટ પહેલાં વૈષ્ણવ હતા. એ મેવાડના શ્રીનાથજીનાં દર્શન ગયા, ત્યારે ત્યાં મંદિરમાં તેમનાથી અસાધ્યપણે ખૂણામાં ધૂંકાઈ ગયું. એટલે લોકે તેમનો ફિટકાર કર્યો. તે વખતે તેમણે ધીરજથી કહ્યું, 'હું કાંઈ ગણી જોઈને ધૂંક્યો નથી; ને તેમ

કરતાં હોય, માત્રાપના ખોળામાં છોકરાં કદીક થૂંકે છે, તો તેથી તે કાંઈ આવડાં બધાં રીશે ભરાતાં નથી-'

મંદિરવાળા બોલ્યા, 'મા સહન કરે, પણ બાપ સહન ન કરે : ને આ તો શ્રીનાથજી, બાપનું ધામ છે.' આ ઉપરથી વલ્લભ ભટ્ટે વિચાર્યું કે 'બાપના કરતાં માનું વહાલ વધારે છે, માટે આજથી હવે હું માનો જ લક્ષ્મણનીશ-' એમ કહીને એ આરટ દેવી લક્ષ્મણના.

બીજે પ્રસંગે એવું બન્યું કહેવાય છે કે શ્રીનાથજીનાં દર્શન કરવા એ ફરીથી ગયા ત્યારે શ્રીજીએ નાકમાં નયની પહેરી, માજીને સ્વરૂપે તેમને દર્શન આપ્યાં હતાં. દુલ્હસીદાસની અચલ ગમમકિતને મળતો આ પ્રસંગ છે:-

'આજ હવે આછી બની, ભલે ભયે હો નાથ,
દુલ્હસી મસ્તક તબ નમે, ધનુષ-ગાન લો હાય !'

સાંસારિક દૃષ્ટિએ એમને કુટુંબ હતું, સંતાન હતાં; વડનગરમાં સાસરું હતું; પરંતુ એમના પછી એમનો વંશકર કોઈ રહ્યો નહિ. તેમના ભાઈનો વંશ ચાલે છે જે આજે અમદાવાદમાં બહુચરાજીના મંદિરના 'ભટ્ટજી' તરીકે પૂજા-અર્ચા કરે છે.

વલ્લભ ભટ્ટે પોતાના ધરના મંદિરમાં રહીને માજીની સેવાપૂજા અને કીર્તનભક્તિ કરી હતી : તેમ વખતોવખત યુવાળમાં સલખન-પુરની શેરીઓમાં અને બહુચર માતાની આસપાસની પંચતીર્થોની, તથા આરાસુરની અંબિકાની અનેક વખત યાત્રા કરી હોવાનું જણાય છે.

તે ઉપરાંત આંખાનેર અને આરાસુરનાં ચક્તિ-ખીડોની યાત્રા પણ એમણે કરી હશે એમ તેમના ગ્રંથો ઉપરથી જણાય છે. ભટ્ટજીએ એ તીર્થોના પ્રત્યક્ષ પરિચય દ્વારા જ પોતાના વિવિધ ગ્રંથોની રચના કરી છે એમ નિઃસંશય કહી શકાય.

નરોડામાં 'ધનુષધારી'નું મંદિર સ્થપાયાનો ગરબો રચ્યો છે : તે ગામમાં આવેલી વલ્લભાચાર્યની બેઠક જાણીતી છે : એ ધ્યાનમાં લેવા જેવું છે કે યુગરાતનાં એક જ સ્થળમાં માનાજી, બાલકૃષ્ણ અને શિવની તેમ જ હરિહરની ઉપાસના શક્ય બની છે; કારણ કે યુગ-રાતીઓ ધર્માન્ધ નથી : તેમનામાં સર્વધર્મસમન્વય અને પરમત-

સહિષ્ણુના સારા પ્રમાણમાં ખીલેલાં છે.

કવિની દેશ-દાઝ :

વધ્વલ ભટ્ટના વખતમાં ગુજરાતની અને ગુજરાતીની જે સ્થિતિ હતી તેનું વર્ણન તેમણે ‘કળિકાળના ગ્રંથા’માં અસરકારક રીતે કર્યું છે. કવિ નમદે ‘કવિચરિત્ર’ તૈયાર કરતાં સને ૧૮૬૫માં નોંધે છે-કે શક્તિ ઉપર લક્ષિત અને દેશની દાઝ-એ જે વિશે ગુજરાતમાં પ્રથમ ખોલનાર વધ્વલ ભટ્ટ છે.

‘કુર્મતિ દીધી દેશને, હો ખડ્ગચરી : સુમતિ કરાવી તાજ’

દશ દિશ દાખ્યું દેશમાં, હો ખડ્ગચરી ! વાંધ્યો વિષય વિરોક.

આઈ ! અમીછ ટો નાંખીએ, હો ખડ્ગચરી ! છોરુ ઢોરુ ને ગ્રામ.

નેહવે થકી નારાયણી, હો ખડ્ગચરી ! દેશમાં દો નવનિદ્ધ !

આ પ્રકારની લીટીઓ દ્વારા સાથે સાથે વધ્વલ ભટ્ટનું પુણ્યપ્રદોષપથી જીકળી જીઠેલું ભક્તહૃદય પણ આપણે પિછાની શકીએ છીએ.

સામાજિક સંકટના ગરબા :

આ ગરબો કવિના સમયનું સર્વાંગી ચિત્ર આપનાર દર્પણરૂપ છે. જનસમાજના આચારવિચારમાં પ્રવેશ પામેલી શ્રદ્ધા તથા જીડી ગયેલી દયાભાવના અને દંભપાખંડનું વધી ગયેલું જોર વગેરે દેશની અધોગતિ કરનાર તરવોથી કવિના મનમાં ધર્ષ આવતી બળતરાના ઉદ્ગારો આ ગરબાની લીટીએ લીટીએ જોઈ શકાય છે. સંવત સત્તરસો સતાસીમાં ભારે દુકાળ પડેલો, તથા વય વિના છોકરીઓ માના ધર્ષ બેસતી તથા કળેડાં વયનાં તથા સંસ્કારનાં ચતાં-એવી વાતો પણ સામાજિક ગરબામાં નોંધાઈ છે. ‘આઈ ! અમી છાટો નાખિયે, છોરુ ઢોરુ ને ગ્રામ’ એવા શબ્દોમાં કવિએ દેશહિનાય પ્રાર્થના પણ કરેલી છે. સં. ૧૮૬૫માં ‘કળિકાળનું’ વર્ણન કરનાર કૃષ્ણારામ પણ ભટ્ટ મેવાડા બ્રાહ્મણ હતા, તેમણે ‘ગરબા હંદમાં’ આ રચના કરી છે.

વહલલ ભટ્ટના પુરોગામીઓ :

દેવી સંબંધી કવિતા કરનાર ગુજરાતી કવિઓમાં, ‘રણમહાદેવ’ રચનાર શ્રીધરજી ‘દેવીકવિત’ પહેલું છે : ૧૨૦ ચારણી છંદોમાં દેવીજી માહાત્મ્ય ‘સમશતી’ અથવા ‘દુર્ગદેવીમાહાત્મ્ય’ને આધારે તેમણે રચ્યું છે. તે પછી, કવિ ભાલજીનો ‘સમશતી’ અનુવાદ આવે છે. ભાણુદાસકૃત ગરબા અને ગરબીઓ, તથા કવિ પ્રેમાનંદરચિત માકડેયપુરાણાન્તર્ગત ‘દેવીચરિત્ર’, તે પછી આવે છે.

અખાશકતે લવાનીની પૂજાને પ્રચલિત ભક્તિમાર્ગ તરીકે ગણાવી છે :—

‘કોઈ કહે મોટા શિવ દેવ, કોઈ કહે વિષ્ણુ મોટા અહમેવ.

કોઈ કહે આઘલવાની સદા, છુધ કલ્પીના કરે વાવદા.

જેન કર્મની સદા દે શીખ, યવન માને કલામે શરીર.

અખા એ સૌ બાધે બાકરી, કોઈ ન જુવે પાછો ફરી.’

— ‘વિજય અંગ’, ૭૫૦ ૩૮૬.

વહલલ ભટ્ટના સમકાલીનો

વહલલ ભટ્ટના સમકાલીન શામળ ભટ્ટે ‘વર્ણન કર્યા—બહુચર તણાં’ એમ ‘વૈતાલપચીશી’ની ૪ થી વાર્તામાં તેમણે લખ્યું છે. તેમણે બહુચરાજીની ઉત્પત્તિ, કુલડીજી અક્ષયપાત્ર અને જાતિની દેરબદલી સંબંધીનો પ્રસંગ ‘કાઠના ઘોડાની’ ૧૬મી વાર્તા (રચનાસંવત ૧૭૮૬)માં ૪ થી લીધો છે. વળી એમણે ‘શિવપુરાણમાહાત્મ્ય’માં લખ્યું છે કે :

“કનૈયો રીઝે કીર્તને, રૂડા જત્રીસે રાત્ર;

જગદંબને ગરબા ગમે, પ્રાકૃત લાખીણે લાત્ર.”

સંખેડામાં રહીને સં. ૧૭૬૪ માં કૃષ્ણગોપીના ગરબા રચનાર વૈષ્ણવ કવિ રામકૃષ્ણ પણુ તેમના સમકાલીન હતા.

વહલલ ભટ્ટના અનુયાયીઓ

જૂનાગઢના નાગર દીવાન રણછોડજી(સં. ૧૮૨૪-૧૮૬૭)નો જન્મ દસેરાને દિવસે થયો હતો. એમણે સં. ૧૮૫૧માં બહુચરાજીની યાત્રા કરી હતી. સં. ૧૮૭૦માં અંબાજી ગયા હતા. એમણે ‘ચંડી-

પાઠના તેર અધ્યાયના તેર 'ગરબા' સં. ૧૮૭૮માં રચ્યા છે, જે શ્રી વલ્લભજી હરિદત્ત આચાર્યે પ્રગટ કર્યા હતા.

તેમના પહેલાં, તાંત્રિક ઉપાસક મહિસાના મીડુ મહારાજે (સં. ૧૭૯૫માં) અર્ધનારીશ્વરની ઉપાસના સંબંધી ગુજરાતી કવિતા, પદો, ગરબા વગેરે રચ્યાં છે. એક જૂનીબાઈએ પણ આ સંપ્રદાયની કવિતા રચી છે. તેમનું સાહિત્ય હજી અપ્રકટ છે.

સં. ૧૯૦૯ માં ૪૯૯ કડીનો 'ચંડિકા ગરબો' (અપ્રકટ) વડનગરા નાગર દાસમુનિ(નાથ લક્ષ્મીમુત મુનિદાસ)નો રચેલો પ્રાપ્ત થયો છે. આ દાસમુનિનાં બીજાં શક્તિનાં પદો પણ છે એમાં 'બહુચરાશ દાઈનો ઘોડો રમ્યાં તેનો ગરબો' ધ્યાન ખેંચે તેવો છે.

ભટ્ટજીના અનુયાયીઓમાં કડીના સકલેશ્વર, તેમના વંશજ હરગોવિન, યદુરામ તથા 'ચંદ' વગેરે દેવીલક્ષ્મીના ગરબા લોકપ્રસિદ્ધ છે.

આ રીતે જણાશે કે જુદા જુદા મકિતપ્રવાહોની જેમ દેવીલક્ષ્મીની કવિતા પણ સૈકે સૈકે નવપલ્લવિત થતી રહી છે; અને અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવેલી છે; તેમાં વલ્લભ ભટ્ટ મોખરે મથવા સાધક છે.

‘વાણીના વિષય-ફલક’

વલ્લભ ભટ્ટે લાંબા અને ટૂંકા એવા પુષ્કળ ગરબા રચ્યા છે; તે ઉપરાંત સુંદર રાગરાગણીમા રચેલાં કીર્તનો તેમની કવિતાનું અણુમોલ્લુ અંગ છે. લાંબા ગરબા મહાદેવીની શક્તિ, શણગાર, શોભા, આનંદ, ભક્તિ અને માહાત્મ્ય વર્ણવનારા છે. પ્રત્યેકના અંતમાં કવિ દેવીની કૃપા યાચે છે. એમના દેવીના ગરબાઓમાં 'શણગાર'નો, 'આનંદ'નો, 'શ્રીચક્ર'નો, 'આરાસુર'નો, 'ગાગર'નો, 'રંગ'નો 'ધનુવધારી'નો વગેરે ખૂબ જાણીતા છે. કવિની ઝડઝમક મનોરંજક છે.

માતાજીની પૂજા ઉપરાંત સામાજિક વિષયના અને રાધાકૃષ્ણ સંબંધી પણ તેમણે ગરબા રચ્યા છે; પરંતુ તેનો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે, માતૃપૂજા સાથે કાંઈ ને કાંઈ સંબંધ તેમણે જાળવ્યો છે ખરો. ધાર્મિક પાખંડ અને આચારપ્રધાન સમાજ-ધર્મમા અધશ્વદાની ટીકા 'કળિઠાળના ગરબા'માં તથા 'કળેડાના બે ગરબા'માં (એકમાં વયનું કળેડું અને બીજામાં સંસ્કારનું કળેડું) વર્ણવીને

સારી રીતે કરી છે.

રાધાકૃષ્ણના વિષયમાં 'વ્રજવિયોગ', 'કમળાકંથના મહિના', 'સતલામાનું રસણું', 'આંખમીઆમણી' વગેરેમાં માતાજીનો સંબંધ કવિ જાળવી શક્યા નથી; પરંતુ કૃષ્ણપૂજા અને દેવીપૂજના સમન્વય તરીકે એ કૃતિઓ મહત્વની છે. 'કૃષ્ણેન સંસ્તુતા દેવી'—એ 'ચંડી-પાઠ'માંના શ્લોક ઉપરથી આ સમલાવ સ્પષ્ટ થાય છે.

'ગરબા' અને 'ગરબા' છે :

કવિના ગરબામાં તાલની, દેખીતી રીતે બહાર તરી આવતી જરૂરિયાત, લખાણને અમુક જાતનું જોમ આપે છે, બદ્ધ સ્વરૂપ આપે છે, સચોટતા વધારે છે; અને તેમાં રહેલી કવિતાની અસર કરવામાં બહુ મદદરૂપ બને છે—અર્થ ન સમજાય, તોપણ તાલનો અને ગીતનો લય એવો મોહક જની રહે છે કે શ્રોતાઓ તે પ્રવાહમાં તણાયા જાય છે.

કવિનો 'ગરબા છંદ' એ પિંગળના 'કાવ્ય' અથવા 'રાગા' છંદમાંથી જ નીપજેલો એક પ્રકાર છે. છંદપાના પૂર્વાર્ધમાં જે ચાર ચરણ આવે છે તે, રાગા અથવા કાવ્ય છંદના હોય છે. તેમાં દરેક ચરણનો પૂર્વાર્ધ એ દોહરાનો ઉત્તરાર્ધ (૧૧.માત્રાનો) હોય છે, ત્યારે ઉત્તરાર્ધમાં ૧૩ માત્રાના ચરણનું સ્વરૂપ યોગ્ય લાગે છે.

કૃષ્ણરામ મહારાજ (જેઓ પશુ બદ મેવાડા યાત્રિના હતા,) —તેમણે સં. ૧૮૭૪ માં આ જ ગરબા છંદમાં 'કળિકાળનું વર્ણન' લખ્યું છે જે અસરકારક બનવાની સિદ્ધિ આ 'ગરબા' છંદની પસંદગીને લીધે પ્રાપ્ત થઈ છે:—

“વાટે વાટે વ્યાસ, થઈને માણુ વસાડે;
પાંચે બેઠા પાસ, તેહ તાળિયો પાડે.
કારશીઓના ઉરક, વસ્યા વિગ્રની વાણે;
ગઝલ રેખતા તરક, જમતા દીકા ગાણે.”

અંબુ વરસે અલ્પ, તે પશુ નહીં મુખ માગ્યું;
સત્ય રહ્યું છે સ્વલ્પ, તે પશુ જાત્રા લાગ્યું !”

—વગેરે.

કવિ નર્મદનો, વલ્લભ ભટ્ટ પ્રત્યેનો ભાવ, આ 'ગરબા છંદ'ના મરદાનગીભર્યા સ્વરૂપથી વધ્યો હોવાનું લાગે છે. નર્મદનું 'સુરત' માટેનું કરુણમાન 'આ તે શા વૃજ હાલ, સુરત સોનાની મૂરત ?' -આવા રોળાવૃત્તમાં રેલાયેલું છે.

‘વાણી’નું મૂલ્યાંકન :

કવિ નર્મદે ૧૮૬૫માં કવિચરિત્ર લખતી વખતે વલ્લભ ભટ્ટની કવિતાનું મૂલ્યાંકન કર્યું હતું તે સંભારી રાખવા જેવું છે :-

‘વલ્લભની ભક્તિ-વિષયની કવિતા જોશથી ભિભરાતી સરળ વાણીમાં સાર્થ અને સાલંકાર શોભે છે. તેનો યડકો વીર રસ-વિષય લખવાનો હોય તેવો છે. [કદાચ ગરબા છંદને ઉદ્દેશીને છેવટનું વાક્ય લખાયું હોય એમ સંભવે છે.] વલ્લભ ભટ્ટની કવિતા સ્પષ્ટાર્થ-વાળી, સરળ ભાષાવતી, ભક્તિના ઉમળકાવાળી અને રસાલંકારથી રઢિયાળી બનેલી છે.’

શ્રી ડાહ્યાભાઈ ઘેવાભાઈ પંડિતે ‘કવિચરિત્ર’ (૧૮૬૯, પૃ. ૭૮-૭૯)માં લખ્યું છે : ‘વલ્લભ ભટ્ટની કવિતા, ગરબા, ગરબી, લાવણી અને થોડાક રાગનાં પદમાં છે. એના મોટા ગરબામાં ધનુષધારીના વજુનનો, આનંદનો, શશુચારનો, કળિકાળનો, ચોસક જોગણીનો, બહુચરાજનો અને કાળિકાનો વગેરે પ્રખ્યાત છે.’

વલ્લભ ભટ્ટનો કાવ્યલંકાર જેટલો મળ્યો છે તેટલો પ્રમાણમાં વિપુલ છે. ‘તેમાં ચાર લીંટીની કાવ્યદીપિકાઓ છે અને ચારસો ઉપરાંત લીટીઓની લવ્ય દીપમાળ પણ છે.’ - (શ્રી ઉપેન્દ્રશર્મા)

નર્મદે વલ્લભ ભટ્ટને ‘ખીખ વર્ગની પહેલી ટુકડીમાં મૂકવા જોગ’ કવિ ગણ્યા છે; અને કવિનો સમગ્ર કાવ્યસંગ્રહ એક સ્થળે પ્રાપ્ય ન હોવાથી ઉપરના મતને જ ઉચ્ચારવાનું ખીખ લેખકોને માટે અત્યંત મતિક રીતે સરળ બન્યું છે. શ્રી વિશ્વરાય વેદે ‘૩૫૨૫માં’માં તેથી જ લખે છે કે ‘વલ્લભના ગરબા, એ મધ્યકાલીન સાહિત્યના, શુદ્ધી-નયની જેવા ગોણુ પણ ચિત્તહર અલંકારો છે.’ એકંદરે એમનું લખાણ જોરદાર સ્પષ્ટ શબ્દોમાં થયેલું, અસરકારક અને લાગણીઓને હલાવે તેવું છે.

૨ : કવિ-વાણીનો પરિચય

પદ-કીર્તન : કાવ્યસ્વરૂપ :

એક જ શ્લોક કે કડીમાં આપું કાવ્ય થઈ ગયું હોય, તેને 'મુક્તક' કહે છે. સહસ્રને ચમત્કારક લાગે તેવો એક જ શ્લોક તે 'મુક્તક.' મુક્તક જેમ દૂકામાં દૂકું પદસ્વરૂપ છે, તેમ એક જ વિચાર કે ભિન્ન કે પ્રસંગના નિરૂપણ માટે 'પદ' એ દૂકું ગેયસ્વરૂપ છે. બહુધા ત્રણ કે ચાર કડી અને મુવપદવાળાં આ 'પદો' આપણા પ્રાદેશિક ભાષાસાહિત્યનાં અણુમૂલ રત્ન છે. મુક્તક અને પદનો સંબંધ ભિન્ન અથવા લાગણી સાથે છે. 'મુક્તક' એ પાસાદાર ધન લાગણી છે, ત્યારે 'પદ' તેની સરખામણીમાં પ્રવાહી લાગણી છે.

'પદ'ની ઉત્પત્તિ અને વિકાસમાં આપણાં મંદિરોએ ઘણી પ્રેરણા આપી છે. દર્શન વખતે, પૂજન વખતે તથા વિવિધ સેવાઓને સમયે પદો ગાવાની પદ્ધતિ પ્રચારમાં આવી છે. બહુધા વૈષ્ણવ મંદિરોમાં સમયસમયનાં દર્શન થાય છે, તેમાં ઋતુ અનુસાર તથા ઉત્સવોને અનુરૂપ ભોગસામગ્રી ધરાય છે, તેનાં ખાસ કીર્તનો ગવાય છે. ખાસ કરીને મંગલા, શય્યાગાર, જ્વાલ, રાજભોગ, ઉત્થાપન, સંધ્યા, શયન વગેરે સમયે પ્રસંગોચિત પદો ગાવાની પ્રણાલિકા વજ્ર ભાષાના 'અષ્ટ-છાપ' વૈષ્ણવ કવિઓ દ્વારા પ્રચારમાં આવેલી છે. એ જ રીતે ઋતુ-ઋતુ પ્રમાણે તથા ખાસ ઉત્સવ પ્રસંગે-જેમ કે હિંડોલનાં, ફાગનાં, વસંત-હોરીનાં, સાવન તથા મહાદારનાં, કૃષ્ણ-જન્મનાં તથા દિવાળીનાં પદો અને કીર્તનો રચવાની પ્રેરણા ભક્તકવિઓને પ્રાપ્ત થયેલી છે.

આ પદો મંડળીમાં ગવાતા, અને તેથી અનેકને કંઈક થતાં, અને એ રીતે દેશભરમાં પ્રચાર પામતા.

વલ્લભ ભટ્ટનાં પદ-કીર્તનો :

કીર્તનોમાં જેમ વિષયનું ઔચિત્ય જોવાનું, તેમ તેના શાસ્ત્રીય રાગનું ઔચિત્ય પણ સમજવાનું. જેમ કે મંગલા સમયે જગાડવાનાં પદો માટે ભેરવ રાગ ઉચિત ગણાય છે. આ બધી કીર્તન-પરંપરાને ધ્યાનમાં રાખીને, વલ્લભ ભટ્ટે ૨૨ રાગમાં દેવી સંબંધી કીર્તનો રચ્યાં છે. તે તેના ક્રમાનુસાર 'વાણી'માં સંગ્રહાયાં છે. સને ૧૮૮૬માં

વડોદરાનિવાસી દામોદર દાજીભાઈએ ‘શ્રીમદ્ ભગવતીકાવ્ય’ ઇપાવેલું છે; તેમાં, “પુસ્તકના બે ભાગ કીધા છે. પ્રથમ ભાગ તાલસૂર સાથે ગવાય તેવાં પદ-રાગના અનુક્રમ પ્રમાણે પ્રાતઃકાળથી માંડીને તે ખીન્ન પ્રાતઃકાળ સુધીનાં વખતોવખત ગવાય, તેવી રાગવાર ગોડવણ કીધી છે : ખીન્ન ભાગમાં, તમામ ‘ગરબા’ છે. તે સર્વેની રાગવાર જથ્થા કરી, ગોડવણ કરવામાં આવી છે.” આ મુદ્દિન ઓટ્ટિ નર્મદાતટ ઉપર વ્યાસદેવમાં યોગાનંદ સ્વામી સં. ૧૯૧૩(સને ૧૮૫૭)માં હતા. તેઓ ભગવતીશ્રીની ઉપામનામાં અહોરાત્ર લીન રહેતા. તેમના શિષ્ય શિનોરનિવાસી વિપ્ર હરજીવન ઉર્ફે દાજી હતા. તેમનો સમાગમ સં. ૧૯૩૯માં દામોદર દાજીભાઈને વડોદરામાં થયેલો. તેમની પ્રેરણાથી તેમણે ‘ભગવતી કાવ્ય’ ઇપાવેલું. આમ ‘ભગવતી કાવ્ય’ના પરંપરાગત પાઠ વિશ્વસનીય બન્યા છે.

મૂળ ગરબો :

ગરબો* ગીતવાચક શબ્દ બન્યો તે પહેલાં, કેટકેટલી સાર્વત્રિક

* “મૂળ ‘ગરબો’ શબ્દ કાવ્યવાચક નહોતો; પણ પાત્રવાચક હતો; અને હિંદુવાળા ધડાને ‘ગરબો’ કહે છે. આખા ધડામાં હિંદુ પડાવવાં તેને ‘ગરબો કોરાવવો’ કહે છે. વક્સલ લાફના ગરબા ‘માએ સોનાનો ગરબો લીયો; કે રંગમાં રંગતાળી’માં, ગરબાનો નિદેશ છે. નવ રાતરમાં એવો ગરબો માથે લઈ અથવા વચમાં સ્થાપી, કુંડાળું વળી, ગાવાનો રિવાજ અદ્યાપિ છે. તે ઉપરથી દેવીની સ્તુતિ અને પરાક્રમમાં નવરાતરમાં ગવાતા કાવ્યોને પણ ‘ગરબો’ એ સંજ્ઞા મળી જણાય છે. (જુઓ, રણછોડજી દીવાનના ‘ચંડીપાઠના ગરબા’) પ્રથમ વક્સલ મેવાડાએ ‘ગરબો’ લખ્યો. આ ગરબામાંથી દૂંધી, એકત્રિત રસની ‘ગરબી’ મળેલી.

‘ગરબો’ શબ્દ હું અને નરસિંહરાવભાઈ જુદી જુદી રીતે વ્યુત્પન્ન કરીએ છીએ. એ કહે છે દીપગર્ભઃ ઘટઃ । એમાંથી દીપ પદ છટી ગયું, અને ગર્ભ માંથી ‘ગરબો’ શબ્દ આવ્યો. હું ‘ગર્ભ’ એ શબ્દ ઉપરથી જ એ લઉં છું. ગર્ભ નો અર્થ ‘ધડો’ અથવા ‘ધટ્ટ’ થાય છે. (જુઓ, માનસોદ્ધાત ષ્ટોક ૧૦૪૧ : ‘ગર્ભેષુ વિહિતં ઘાન્યમ્ ।’ વગેરે).’

દી. બા. પ્રો. કેરાવ હર્ષદ હુવનો ‘પદ્યબંધની કસોટી અને ખીન્ન પ્રમો’ નામનો લેખ, ‘લુહિ-પ્રકાશ’ ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૯.

ભૂમિકા તેણે પસાર કરી તે જાણવું ઘણું રસપ્રદ છે. સુવાળમાં આવેલાં બહુચરાજના અનન્ય ભક્ત પલ્લભ મેવાડાનું એક પદ આ રથૂલ ગરબાને વર્ણવે છે:-

‘ રંગતાળી રંગતાળી રે રંગમાં રંગતાળી:
માંહે અત્રીસ બત્રીસ જાણી રે, રંગમાં રંગતાળી.
માથે કનકનો ગરબો લીધો રે, રંગમાં રંગતાળી:
માંહે રત્નનો દીવડો કીધો રે, રંગમાં રંગતાળી.’

‘ ગરબો કારાવો :’

માટીના ઘડામાં જે છિદ્રો પાડવામાં આવે છે તેને ‘ ગરબો કારાવો ’ કહે છે. * કારેલા ગરબાની મધ્યમાં દીવો મુકાય છે એટલે ગરબાનાં શત છિદ્રોમાંથી અજવાળાં ઝરી જાય છે, છતાં માંહેલો અખંડ દીવડો હોલવાતો નથી:-મણે પ્રભુનો અખંડ પ્રભાજો નભો-દીપ ! નાની કન્યકાઓ નવરાત્રિની પ્રત્યેક સંધ્યાએ માથા પર ઝગ-હળતા ગરબા ઉપાડીને માતી માતી ઘેરઘેર ઘૂમે છે :

‘ ગરબડિયો કારાવો. ગરબે જાળીડાં મેલાવો રે;
ભાઈની રાણી મહારે ગરબે રમવા આવો રે.
‘ હું ’ તો કેમ આવું ? રાણી, રાતલડી અધારી રે’-વગેરે.

ગીતવાચક ગરબો :

નવરાત્રિના કલશનો, દીપનાં અખંડ અજવાળાં ઝરતો ‘ ગરબો ’ થયો : એ ગરબો વચમાં રાખી, તેમાં કલ્પેલા શક્તિ-સ્વરૂપની પ્રદક્ષિણા સૌભાગ્યવતીઓએ કરી. મધ્યમાં રાખી પૂજેલો ગરબો ભક્તિનો

* સરખાવો, ‘ માધવાનલ કામકંદલા પખંધ (સં. ૧૫૭૪) અંગ ૭ :-

‘ કાતી માસે કામિની, સહી સમાણી સનેદ ।
જાવા કારણિ ગરબડી, દિયડઈ પાડઈ વેદ ’

તથા, રત્નેશ્વરકૃત ‘ સધાપૂજાના બાર માસ ’ (સં. ૧૭૪૩) :-

‘ નવરાત્રિ ગરબે રમે, ન ગમે : મારે મન ખેદ :
છેદ પડ્યા ગરબા જશા, મારે મન ત્વમ વેદ :
ખાલિકા પૂજે કાલિકા, શમી પૂજે લોક ;
વિકૂલ વિના વિજયા કશી ? મારે મન ફેક !’

આવેશ વંધતાં, માથે મૂકી ધૂમવાની વૃત્તિ જાગી, પોતાની પૂજ્ય વસ્તુને આપણે માથે જ ચઢાવીએ છીએ ને! એટલે પ્રત્યેક સુંદરી પોતાનો ગરબો માથે સ્થાપી જાળજાળ ધૂમવા મંડી. પછી લાવતો આવેશ વધનાં એ આવેશને પ્રગટ કરવાની 'સહજવૃત્તિ' થઈ આવી. એટલે આવેશને પ્રગટ કરવાને સુંદરીના કંઠમાંથી સૂર નીકળ્યા. એ સૂરને લાપાએ મદદ કરી; પરંતુ તેટલેથી હૃદયનો આવેશ પૂરેપૂરો વ્યક્ત થઈ શક્યો નહીં. સંગીત ગાતાં ગાતાં અને ગરબો માથે લઈ ધૂમતાં ધૂમતાં હાથ, પગ, નેત્ર, વાણી-અધુરે નાયવા માંડ્યું; એટલે એ નૃત્યનો-ગરબાના ગીતનો-તાલ, ધૂમવાની સાથે 'આપોઆપ ગોઠવાઈ' ગયો; અને 'ગરબે રમવાની' આપણી ગુજરાતણીની પ્રિય રમત આમ શોધી કઢાઈ ÷

વિરાટ ગરબો :

વક્ષમ લદે ગરબાની જે વિરાટ કલ્પના આપણને આપી છે એવી ઉત્તમ અને લલ્પ કલ્પના, લાલ્યદાસ સિવાય, ખીજે કયાંય પશુ વાંચવામાં નથી આવી. આટલા ઉપરથી જ વક્ષમ લદેને એક મહાકવિ કહેવા જોઈએ. 'ગાગરના ગરબામાં' જે વિરાટ કલ્પના આ કવિએ ગૂંથી છે. તેને હૃદયમાં ઉતારવી સહેલ નથી:-

"ગગન મંડલ કરી ગાગરી રે મા, સુંદર સકલ શોભા ભરી રે મા;
આપે ભવાની ઉમંગ શું રે મા, રાસ રમે મધ્ય રંગ શું રે મા.
નવમ્રહોમાં સહુથી વડો રે મા, આદિત્ય અખંડ કયો દીવડો રે મા;
જળદળ જ્યોત ગિંબ જાળ-શું રે મા, જિએ શશી તે કલા
સોળ-શું રે મા."

આખા ગગન મંડળની, ખજોળની ગાગર બનાવી, મંછી આદિત્ય-નો દીવડો પ્રગટાવી, આવો ગરબો માથે મૂકી ધૂમનારાં ત્રિશ્વમોહની પરમેશ્વરીનું ચિત્ર કયા ચિત્રકારની પોછી દોરી શકશે?*

+ સી. ચૈતન્યજાલા મજમુદાર : 'લલિત કલા અને ખીન સાહિત્ય-લેખો' (૧૯૩૫).

* પ્રો. ઉમાશંકર ભેશીની રાત્રિના અધિષ્ઠાતા દેવ તરીકે 'નિશીથ'ની કલ્પના, અડી સરખાવવા જેવી છે જુઓ 'નિશીથ'નું કાવ્ય, ૧૯૩૬.

ભાણુદાસની 'ગાગર'ની ગરબી :

વલ્લભ ભટ્ટ કરતાં 'ગગનમંડળની ગાગર'ની કલ્પના થોડાં વર્ષો અગાઉ આપનાર કવિ ભાણુદાસ ઘડિ ગયા. 'ગરબો' તથા 'ગરબી' શબ્દનો પ્રાચીનતમ પ્રયોગ આ ભાણુદાસના ગીતમાં મળી આવે છે. વલ્લભ ભટ્ટ મેવાડાએ 'ગાગરનો ગરબો' રચ્યો છે. તેમાંની ગગનમંડળની 'ગાગર'ની ભવ્ય કલ્પનાની પુરાત્રામી ગીત-રચના આ ભાણુદાસમાં મળે છે.

'ગગનમંડળની ગાગર'ની 'ગરબી'નો રચના-બંધ દોહરાની દેશીનો છે. દોહરાના પૂર્વાર્ધ પછી 'ગુણુ ગરબી રે' અને ઉત્તરાર્ધ પછી 'ગાઉં ગુણુ ગરબી રે'—એમ ધ્રુવપદ મૂકીને આ ગીત બનેલું છે. એવા દોહરાનાં બે આખાં ચરણની એકે ટૂંક બની છે:-

'ગગન-મંડળની ગાગરડી, ગુણુ ગરબી રે;
તેણી રમિ ભવાનો રાસ, ગાઉં ગુણુ ગરબી રે.
દિનમણિ સૂર્યદીપક કયું, ગુણુ ગરબી રે;
માંહિ ચંદ્રતણું પરકાસ, ગાઉં ગુણુ ગરબી રે.

પૃથ્વી પાત્ર ત્યાંહાં ઢાડિયું (ગુણુ) વાતી પર્વત મેરઃ (ગાઉં)
સાતિ સાગર તેલિ ભયું, (ગુણુ) માંહિ મુગતાફલ ચૂ-ફેર (ગાઉં)
આદિશક્તિ અવિગત તણી (ગુણુ) રમિ રસાણુ રાસ; (ગાઉં)
ઔઠ લોક મોઠ પામીઆ (ગુણુ) ધમ કહિછિ ભાણુદાસ (ગાઉં).

આવા વિરાટ ગરબાને, કલ્પનાની આખે નિહાળતાં એ અખંડ સહ્યાંડનો રાસ આપણે જાણે નારખી શકીએ છીએ; અને દૂર દૂરથી સંભળાય છે કે :-

ગરબાના કસબી વલ્લભ ભટ્ટ :

'લોક લોક ગાને જલીર રસ તાળી;
વિરાટ આજ રમણે ચલ્યો રે લોલ.'

ગરબામાં ખરેખરી પ્રાસાદિકતા ઉતારનાર વલ્લભ ભટ્ટ, માથે ગરબો લઈને રમતાં જોગમાયાને જાણે નજરોનજર નિહાળ્યાં ન હોય એમ વર્ણવ્યાં છે; અને માજના શયુગારનું વર્ણન સુંદર ઉપમાઓ

અને શબ્દરચનાઓને લીધે કોઈ મહાનદના પૂર સમી ઊભો મારવું, વેગલયું અને ધસમસવું એમણે આલેખ્યું છે. એમનો 'શણુગારનો ગરબો' ખૂબ રસિક છે. ગરબે રમતાં બહુચરાજી-એમનું વર્ણન વાંચતાં નેત્ર-સમીપ ખડાં થઈ જાય છે !

આમાં, ગુજરાતી કવિએ ગુજરાતણો ને પહેરે છે તે સોળે શણુગાર અને પાંચે વસ્ત્ર માણને સન્નવ્યાં છે; કારણ કે જગતની એ જોગમાયા એટલે ગુજરાતણોની આદર્શ ગુજરાતણુ. એ વસ્ત્રાભૂષણમાંથી ગુજરાતનું આશ્વ નારીત્વ મેંડી રહ્યું છે. જોમ જોમ ગરબો વાધે છે તેમ તેમ ગરબાની ગતિ અને શબ્દોની અડઅમક પણ વાધે છે :-

'તેણુ કાજળ સાચાં તે રંગ રોળશું રે લોલ;
મંદ હાર્ય કરે, મુખ ભર્યાં તંબોલશું રે લોલ.
દડિ દાડ આઠ આઠ, સખિ-સંગમાં રે લોલ;
બાળી બહુચરા કરે, કલ્લોલ રંગમાં રે લોલ.
કરે ગાન તાન, પાનપાત્ર હાથમાં રે લોલ;
ફરે રમકે અમકે ઠમકે, સખી સાથમાં રે લોલ.
દંત ધૂંધટ મઢી, રમે રસાગ્રીઓ રે લોલ;
એક એક શું દે, હાથોહાથ તાળીઓ રે લોલ.
કેશપાસ કરી, વાળિયા અંગેડલા રે લોલ.
ફેર ફૂદડી ફેરે, ને લે હંબોડતા રે લોલ.
એ અખંડ ખેલ ખેલે, આવી બહુચરી રે લોલ.
તણે દેવ લે, આવારણાં ફરી ફરી રે લોલ.'

ગરબે રમતી ગુજરાતણો :

'શક્તિનું' સત્ર 'નોત્ર લેખક લખે છે : 'દીપકના ગાનારા તો ગયા; પણ આજે ધ હજી ગરબાના દીપક ગાનારીઓ છે-એ ગુજરાત માટે ઓછા ગૌરવની વાત નથી. એ ગરબાધારી બાળાઓ એટલે લોકસંગીતની ગૌરવમૂર્તિઓ ! આલના નવલખ તારાને જણે કબજે કરી, તેમાંથી છિદ્રે છિદ્રે દીપધારા છોડતી, ગગનગોળને માથે ફૂલાવતી

હિલોળતી, ગરવી શુજરાતની કોડીલી કન્યાઓ જોશે જોઈ નથી તેણે શુજરાતની અનોખી સંસ્કૃતિનું એક પાસું જ જોયું નથી ! ગરબામાં તેજના, હૈયામાં આનંદના અને કંઠમાં ગાનના કુવારા ફૂટી રહ્યા હોય એની કુમારીઓ અને કિશોરીઓનાં ટાળાં તો પૃથ્વી પરનાં ગતિમાન નક્ષત્રો જ જોઈ લ્યો ! જે પૈસાની માટીમાંથી 'ગરબો' ઘડીને, ખરે પ્રજાપતિ કલાપતિ જ બન્યો ગણાય !'

ગરબે રમવાની ક્રિયા તથા ગરબે રમનારી સુંદરીઓ-એ બંને એકરૂપ થઈ ગયાં, અને બંને માટે 'ગરબો' એમ સંકેત આપણે રૂઢ કરી નાખ્યો. જેમ દીપકલયો ગરબો અને તે લઈ ધૂમનારી સુંદરીઓનું વૃંદ એક જ શબ્દથી ઝાળખાવા માંઝાં, તેમ એ ગરબે રમનારી સુંદરીઓએ ફરતાં ફરતાં ગાયેલાં ગીત પણ 'ગરબો' નામથી પ્રચાર પામ્યાં. આવા વિકાસ-ક્રમથી પાત્રવાચક 'ગરબો' કાવ્યવાચક બન્યો. પછી તો ગમે તે ગીત ગાળ ફરીને ગાવાને અનુકૂળ પડે તે પણ 'ગરબો' ઠહેવાયું.

ગરબા દ્વારા દેવીનું આરાધન :

શક્તિની આરાધના માનવજનમાં શક્તિ પ્રગટાવવા માટે છે. શક્તિનું પ્રથમ લક્ષણ સૌથી એટલે નિર્ભયતા છે; અને એ ભાવ કુદરતી છે. શક્તિના આરાધનમાં 'ગરબા' એ શોડશોપચારમાનો નૃત્યગીતનો સંયુક્ત પ્રકાર છે. જેમ બંગાળે દુર્ગાપૂજા, દક્ષિણે ગણેશોત્સવ અને ઉત્તરહિંદે રામલીલાના ઉત્સવો રચાયા છે, તેમ પશ્ચિમ-હિંદના શુજરાતને નવરાત્રના ગરબાનો ઉત્સવ સંસ્કૃતિના વારસામાં મળ્યો છે.

ગરબે રમતી ધજ-ગોપીઓ :

શરદઋતુમાં નવગત્રમાં દેવીપૂજનના ગરબા ગવાય છે, તે વિજયાદશમી સુધી ચાલે છે. પછી શ્રીકૃષ્ણની રાસરમજાની શરદપૂનમ આવે છે. એટલે એક ઉત્સવમાં બીજો ઉત્સવ લાગી જાય છે, અને તેનો સુમેળ જામે છે. આમ થવાથી ગરબે રમવાની રમત કૃષ્ણ અને ગોપીઓ પણ અપનાવે છે. 'ગાગરડી'નો ગરબો રચનાર ભાણુદાસની

‘વેણુ-રાસ’ની ગરબીમાં પણ તેમણે રાસને જ સંભાર્યો છે:-

‘એક સખી કહે બીજીને, સાંભળ સજની વાત-વેણુ વાળે છે
કાટિ કલાધર કાઢાનજી, મોરલી ઉપર હાથ-વેણુ વાળે છે
જે ગાયે જે સાંભળે, તેહને હોયે વૈકુંઠ વાસ-વેણુ વાળે છે
ભાણુદાસ જન જાયે વારણે, જે નિશ્ચિન નીરખું રાસ-વેણુ વાળે છે’

રામકૃષ્ણ કવિના કૃષ્ણ-ગોપીના ગરબા :

વલ્લભ ભટ્ટના જ સમકાલીન એવા સંખેડાના રામકૃષ્ણ કવિ
જેમણે સં. ૧૭૫૭ તથા સં. ૧૭૬૪માં રચનાઓ કરી છે. તેમનો
બધો ઓક કૃષ્ણભક્તિ અત્યે છે. તેમના એક અપ્રસિદ્ધ ગુટકામાંથી
વલ્લભ ભટ્ટના ‘ગરબા’ને મળતી રચનાઓ અહીં ઉતારી છે :-

‘કે ગરબો કાણે કે કારાવ્યો કે મજની નાર રે,
કે ગરબો ગોવિંદ કારાવ્યો, કે હું બલિહાર રે.
કે ગરબો શ્યામજી શિર સોહો, કે મજની નાર રે,
કે ગરબો મોહનજી મન મોહો, કે હું બલિહાર રે.
કે ગરબો મોતીની છે જળી, કે મજની નાર રે,
કે ગરબો વસ કીધા વનમાળી, કે હું બલિહાર રે.
કે ગરબો અમરખ દીવડા અળકે, કે મજની નાર રે,
કે ગરબો માધવજી મન લળકે, કે હું બલિહાર રે.
કે ગરબો રામકૃષ્ણ રસ લાગ્યો, કે મજની નાર રે;
કે ગરબો ભવનો ભરમ લાગ્યો, કે હું બલિહાર રે.’

બીજી રચના લઈએ :-

‘વાહાલા મારા યુષ્ઠ તમારે ગોવિંદ કે ગરબા કારિયા રે સોલ;
વાહાલા મારા અમરખ દીવડો માહે કે ધૂનડાં પૂરિયાં રે સોલ.
વાહાલા મારા પેહેરી પયરંજી ભાત, કે ગરબો ધૂમિયે રે સોલ;
વાહાલા મારા રમતાં રસિક સંગાય, કે લૂંબાઝૂંબોએ રે સોલ.

વાહાલા મારા ધન ગરબો ગુણુબૂપ, કે ગોવિંદે ધઓ રે લોલ;
વાહાલા મારા રામકૃષ્ણ રસરૂપ, કે રમતાં રંગ ચઓ રે લોલ.'

વાળા જોઈએ :-

‘ગોવિંદ સિર લેઈ ગરગડો, ને તાલી દે અંગ વાળા રે;
ત્રિભુવન મોહ પમાડિયું, ને ધન ધન શ્રી વનમાળા રે.
સહિયર સહુ પાચે પડે, ને રાધા રીઝી ધાડી રે;
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રસભર્યા, તમે રમવા આવજો દાહાડી રે.’

બને છેલ્લે :-

‘કે ગરબે ત્રિવિરધરની સાથે, કે રમીએ નવ દહાડા નવરાતે;
કે ખળકે કંકણ ચૂડી હાથે, કે પ્રીતલડીને બાંધી રે;
પરશ્વલ રાયશું જો.

x

x

x

કે સંવત સત્તર ચોસડે સારી, કે ગાયો સંબેડે સુખકારી,
કે રંગડે રામકૃષ્ણ બલિહારી, કે પ્રીતલડીને બાંધી રે;
પરશ્વલ રાયશું જો.’

શોભામાળ (હરિદાસ) ના ગરબા :

નવરાત્રના ગરબા—ઉત્સવને, આસોના અઞ્જવાળિયા પખવાડિયા સુધી આવરી લઈને, તેને રાધાકૃષ્ણના રાસ સાથે જોડવાની પ્રવૃત્તિ પુષ્ટિ સંપ્રદાયનાં ગોસ્વામિની શોભામાળ—જેમણે લાગવતનાં ધોળ પથ્થુ રચ્યાં છે—તેમણે નવરાત્રના નિમિત્તે પંદર ગરબા, ‘હરિદાસ’નું નામ ધારણ કરીને, રચ્યાં છે. માંત્રરોળના સાસ્ત્રીજી કાશીરામ કરસનજીએ તે પ્રગટ કર્યાં છે. તેમણે ૧૪મો ગરબો દૃષ્ટાંતરૂપે અહીં ઉતાર્યો છે :

“ગરબે રમવાને સ્થામા સાંચર્યાં રે લોલ, શ્રી વૃષભાન કુમાર્ય જો;
ટાળે મળી સહુ સુંદરી રે લોલ, કુંજ—કુટિરને દ્વાર જો. ગરબે
એક ગોરી ને એક સાંવરી રે લોલ, મહી પરસ્પર બાંસ જો;
ગરબે રમે છે ગર્વર વનમાં રે લોલ, સુંદર કદમ્બની જાંચ જો. ગરબે

તાળી પાડે ને કરે ફેરમાં રે લોલ, ગાય છે અલિનવાં ગીત જો;
 મધ્યે શ્રીકૃષ્ણ લીલા સાંભળે રે લોલ, રસિક રાધાજનું ચિત્ત જો. ગરબે
 કંચન ઇંદોણી, ગરબો રત્નનો રે લોલ, હીરા પત્તા ફેરી પાંત જો;
 આરીમાં અમરો દીવડો રે લોલ, દીસે અનુપમ ભાંત જો. ગરબે
 ગરબો લઈને ધૂમે રાધિકા રે લોલ, શોભાતણે નહિ પાર જો;
 રમઝમ વાળે રે રડા ધૂધરા રે લોલ, આંખરતણે અમકાર જો. ગરબે
 કંચન ચૂડી તે કરે ખજકતી રે લોલ, હૈયે એકવલ્લ હાર જો;
 નવ-સપ્ત આબૂપણ શોભતાં રે લોલ, ઉપર ધાટડી છે સાર જો. ગરબે
 રમતાં તે રસ વાળ્યો ધણો રે લોલ, નીરબે શ્રીવિઠ્ઠલનાથ જો;
 કરે ન્યોઝાવર પ્રેમ-શું રે લોલ, રાઈ લૂણ લેઈ સાથ જો. ગરબે
 સેવકજન જે જે તે સમે રે લોલ, જેવા પ્રજુજના ખ્યાલ જો;
 તેને શ્રીવિઠ્ઠલજીએ આગળ્યા રે લોલ, કાધા કલિજીમાં ન્યાલ જો. ગરબે
 જમુનાજી વહે છે તરંગમાં રે લોલ, શ્રીહરિ ફેરી નાથ જો;
 હરિદાસ પ્રભુ-શોભા જોઈને રે લોલ, તનમન કરીએ અલિહાર જો. ગરબે
 દયારામભાઈનો ગરબો :

દયારામભાઈના લોક-પ્રસિદ્ધ ગરબામાં, શ્રદ્ધાવનના ખંસીગટ
 ચોકમાં ત્રિધર ગોવિંદ ગરબો જેવા આવ્યાનો ઉત્સેખ છે :—

“ગરબે રમવાને ગોરી નીસર્વાં રે લોલ,
 રાધિકા રંજીલી અભિરામ : શ્રીજીવાસણી રે લોલ,
 તાળી દેતાં વાજે આંખર ઝૂમખાં રે લોલ.

ગરબો જોવાને ત્રિધર આવિયા રે લોલ,
 મોહ્યા નીરખી સ્વામાનું સ્વરૂપ : શ્રીજીવાસણી રે લોલ,
 તાળી દેતાં વાજે આંખર ઝૂમખાં રે લોલ.”

રેવી અને કૃષ્ણભક્તિનો આવો સુમેળ ગુજરાતમાં સદીઓજૂનો
 છે. જટ્ટચરીત્રના વલ્લભજી કૃષ્ણભક્તિના ગરબા પજુ રચ્યા છે, તેથી
 હર્ષ અસામાન્ય બન્યું છે એમ માનવાની જરૂર નથી.

૩ : બાલા-બહુચરા-માહાત્મ્ય

કુમાર કાર્તિકેય અને કૌમારી શક્તિ :

ગુજરાતમાં સોલંકીયુગ પહેલાં, આશરે પાંચસો વર્ષ પહેલાં-થી દક્ષિણમાં ચૌહુડયોનું સમૃદ્ધ રાજ્ય હતું. તે વંશના પ્રાચીન લેખોમાં તેમને 'શક્તિથી પરિપાલિત' અને 'કાર્તિકેયના પૂજક' (સ્વામિ-મહાસેનપાદાનુષ્ઠાતાનામ્) એમ કહ્યા છે. 'કાર્તિકેય-પૂજન દ્રાવિડ દેશમાં વધારે પ્રચલિત છે એ ખરું; પરંતુ ગુજરાતમાંથી પણ ઘણાં શિલ્પો કાર્તિકેયનાં તથા સ્કંદમાના કૌમારીનાં, ગુપ્ત તથા ઉત્તર-ગુપ્તકાલીન સમયનાં પ્રાપ્ત થયાં છે.

ગુપ્તસમ્રાટ સ્કંદગુપ્તનું તથા કુમારગુપ્તનું શાસન ગુજરાત પર હતું. તેમના ચાંદીના બે જાનના સિક્કાઓ ગુજરાતમાં પ્રચલિત હતા; જેમાં એક ઉપર કળાયેલ મોર અને બીજા ઉપર પિચ્છકલાપ સંકેતીને બેઠેલા મોરની આકૃતિ આ સિક્કાઓ ઉપર અંકિત કરેલી છે. 'કુમાર' અને 'સ્કંદ' નામ કાર્તિકેયનાં પર્વાવ છે. તેથી તેમનું વાહન મોર, સિક્કા ઉપર આધ્યુ જણાય છે. આ 'કુમાર'ની શક્તિ ઉપર કેટલીક વખત 'કુકુટ' પણ હોય છે.

કાર્તિકેયનો 'કુકુટધ્વજ' :

સ્કંદે પોતાની 'શક્તિ' (લાલા)થી મારેલો તારકાશ્વર ઘડીમાં મોર અને ઘડીમાં કૂકડો બની જતો હતો. કાર્તિકેયે મોરને પોતાના પગથી દાબી રાખ્યો અને કૂકડાને પોતાના બાલાની અણી ઉપર રાખ્યો; આમ મધુર અને કુકુટ બને તેમની સેવામાં પછીથી આવી ગયા. કાર્તિકેય-જેમનું બીજું નામ 'સુબ્રહ્મણ્ય' પણ છે-તેમના મુવજ્જ-વ્યસ્તોત્ર માં ધ્વજરોપણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે :-

‘પ્રતિષ્ઠા દંડની સ્થાપી, કુકુટધ્વજ લાવશે;

‘ ને એ દંડતણી ટેલે, ગર્વથી ફરકાવશે.’

ખૂબ શક્તિશાળી માણસ માટે ગુજરાતીમાં 'ખખડધજ' શબ્દ વપરાય છે; તે આ 'કુકુટધ્વજ' ઉપરથી બન્યાનો સંભવ છે.

‘બાલા’ અથવા ‘બાળી’ બહુચરાની વ્યુત્પત્તિ :

સોલંકીઓની કુલદેવી બાલા-કોમારી-બહિચરા હોય એમ સંભવે છે.

વલ્લભ ભટ્ટનાં આરાધ્ય દેવી બહુચરાને ‘બાળી બહુચરા’ પણ એ કહે છે. ત્યાં ‘બાળી’ એટલે બાલા, કોમારી એવો અર્થ જનિત છે. ‘બહુચરા’ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ અનેક રીતે ઘટાવવામાં આવે છે. જેમ કે बहुचरा અથવા बहुचरी, તેમ જ बह्विचरा કે बह्विचरी. बहून् (राक्षसान्) ऋति भङ्गतीति बहुचरी बहुचरा वा । બહુ રાક્ષસોને ચરી જનારી, તે બહુચરા. માટે જ વલ્લભ ભટ્ટ ગાય છે :-

‘મારી માત બહુચરા રે સોલ,

દેત્ય તેં તો બહુ ચર્ચા રે સોલ.’

બીજા શબ્દમાં ‘બહિ’ મોરતું પીછું-એના ઉપર બેસીને જે વિહાર કરે છે તે મયૂરવાહના દેવી કોમારી. કારસીમાં ‘મુર્ગ’ એટલે પીછાંતી કલગીવાળું પક્ષી એમ અર્થ થાય છે. તે ઉપરથી કાળાં પીછાંવાળું સ્વાહમુર્ગ કહેવાય છે, જેને સોલો બમથી ‘શાહમુર્ગ’ કહે છે.

‘મરધો’ મરધો ‘મુર્ગ’ ઉપરથી બન્યા છે. બહુચરના વાહનને ઉલ્લેખ વલ્લભ ભટ્ટ ‘આનંદના ગરબા’માં કરે છે :-

‘કુકડુંટ કરી આરોહ, કરુણાકર ચાલી મા !’

શામળ ભટ્ટે ઠરેલું બહુચરા-વર્ણન :

શામળ ભટ્ટે ‘કાણના ઘોડાની વાર્તા’-જે તેમની ‘બત્રીસ પૂતળી’ની વાર્તા ‘માં સોળમી વાર્તા છે (રચના સંવત ૧૭૮૬)-, તેમાં આખા બહુચરાજીના પીકની સ્થાપનાથી માંડી, કુલડી જેવા અક્ષય-પાત્રથી આખું સૈન્ય જમાજમાની વાત અને માતાના ચોકમાં ફરતા કૂકડાનું તુર્ક સિપાઈઓએ ભોજન કર્યું. તેમાંના એક બચેલા કૂકડાએ ‘કૂકડે-કૂક’ કરતાં, સિપાઈનાં પેટ ફાડી બીજા કૂકડા જીવતા થઈને બહાર આવ્યા-એવી આખ્યાયિકા નોંધી છે.

‘નંદખત્રીશી’માં બહુચરનો કૂકડો : કાણના ઘોડાની વાર્તા :

‘નંદખત્રીશી’માં લીટી ૯૭૩-૭૪માં તેથી જ ‘કાણ કાણ જાનું ન રહે ?’-એ વિષયનાં દર્શાવતાં ગણાવતાં શામળ ભટ્ટ લખે છે કે :-

‘ મીની-હિર ન રહે ખીર, છાતું ન રહે નપુંસકનું નીર ;
પારો પડે તેમાં ન રહે ટુકડો, છાનો ન રહે બહુચરનો ફૂકડો.’ +
કુકુટેશ્વરમાહાત્મ્ય :

પેટ ફાડીને નીકળેલાં ફૂકડાંની આખ્યાયિકા સાથે સ્કન્દપુરાણમાં
કુકુટેશ્વર મહાદેવનું માહાત્મ્ય આપ્યું છે તે સરખાવવા જેવું છે.
‘ કહેવાય છે કે કૌશિક નામનો રાગ-જે પૂર્વજન્મમાં શક્તિ મેળવવા
માટે ફૂકડા ખાતો હતો : તે ઉપરથી કુકુટરાજ તામ્રચૂડે તેને શાપ
દીધો-જેથી બીજા જન્મમાં તે રાતે ફૂકડો બનતો, અને દિવસે રાગ
રહેતો. આથી તેની રાણી વિશાલને ખેડ થયો. પછી શાપના અનુ-
મતરૂપે કૌશિકે જળેશ્વરલિંગની પૂજા કરી. એટલે એ શાપમાંથી મુક્ત
થયો; અને ત્યારથી એ મહાદેવ કુકુટેશ્વર કહેવાયા.-(જુઓ સ્કન્દપુરાણ
સ્કંધ ૫, અ. ૨, શ્લોક ૨૧૦; તથા જુઓ, પી. ચિત્રાવશાસ્ત્રીનો મરાઠી
પ્રાચીન ચરિત્રકોષ).

શ્રીધરનો ‘ બહુચરના ફૂકડા ’નો પ્રાચીન ઉલ્લેખ :

જૂનાગઢના કવિ શ્રીધરકૃત ‘ રાવણમંદોદરી સંવાદ ’ (રચના-
સંવત ૧૫૬૫)માં બહુચરના ફૂકડાનો પ્રાચીન ઉલ્લેખ છે. રાવણ
ભારે કહે છે કે ‘ રામસેનાનાં નાનાં માંકડાંને મારો મોટો ભાઈ
કુંભકર્ણુ એના સાગર જેવા પેટમાં ક્યાંપે સમાવી દેશે ! ’ ત્યારે,
મંદોદરી રાવણને કહે છે, ‘ જેમ વીંછીનાં બચ્ચાં વીંછણનું પેટ ફાડીને
બહાર આવે છે, અને જેમ વનરાઈને કાપવા છતાં, એ આડીઅવળી
ફાંસ્યા કરે છે તેમ, રામસેના પણ ફાંસ્યા કરશે. ’ બીજાં દૃષ્ટાંત આપીને
વળી કહે છે, ‘ રામસેના તો (કાચા) પારાના ટુકડા જેવી છે; તે
જેમ પેટમાં ટકી શકતો નથી, અને જેમ બહુચરનો ફૂકડો પેટમાં
રહી શક્યો નહોતો-તેમ થશે. ’

‘ પારો પેટિ ન રહિ ફૂંકડકિ,

ખીજકિ બહુચરનકિ ફૂકડકિ । ’ (ચૌપાઈ ૬૭૮)

+ બાટચારણોએ નીચેના દ્વડામાં આ મસંજ નોંધ્યો ॥ :-

‘ ફૂકડીઆ બોજન કીયા, તળિયા તાવા તામ :

તેં બાલાબા બહુચરા । મુંગલ-રા ષટમાંય. ’

‘સમશતી’માં કૌમારીવર્ણન :

‘દુર્ગાપાઠ સમશતી’ (અધ્યાય ૧૧, શ્લોક ૧૫)માં કુમાર કાર્તિકેયની કૌમારી શક્તિને સંભારતાં મયૂર અને કુકુટ બંનેને યાદ કર્યા છે :-

‘મયૂરુકુટદૃતે મહાશક્તિપરેડનચે ।

કૌમારીસ્પસંસ્થાને નારાયણી નમોઽસ્તુ તે ॥’

‘કાર્તિકેય સ્તોત્ર’માં બીજો એક શ્લોક છે :-

‘શક્તિહસ્ત વિસ્પાશં, શિશિવાહ પદાનનમ્ ।

દારુણ સ્પિરોગ્ધનં માવયે કુકુટપ્વજમ્ ॥’

અહીં ‘મયૂરકુકુટ’ જેવા સામાસિક પદને બે રીતે સમજવાય છે : (૧) મોર અને કૂકડો અથવા (૨) મોરની પેઠે જેને માથે કલગી હોય એવો વિવિધરંગી કૂકડો. સંસ્કૃત કાશમાં મયૂરક એટલે ‘કૂકડાની કલગી’ - ‘A Cock’s Comb’ એમ અર્થ મળે છે. આમ ‘મોરકૂકડાના વાહનને જેણે પસંદ કર્યું’ છે એવી અથવા ‘મોરકૂકડાએ પોતાના સવાર તરીકે પસંદ કરી છે જે શક્તિને-તેવી’ એમ અર્થ ઘટાવવામાં આવે છે.

‘કૌમારી’ અથવા ‘બાલા’ શક્તિ :

સોલંકી રાજઓનાં અનેક બિરુદોમાં ‘તામ્રચૂડપ્વજ’ અને ‘કુકુટપ્વજ’ એવું નામ મળે છે. દેવસેનાની શ્રી કાર્તિકેય અથવા કુમાર સ્વામીની શક્તિને કૌમારી તરીકે વર્ણવી છે; અને તેના રૂપ પરિચય ‘કૌમારી શિશિવાહના’ (સમશતી, અ.૧ શ્લો. ૬) એમ આપ્યો છે. ‘બાલા’ એ કૌમારી શક્તિનું બીજું નામ છે. એ બિરુદ શ્રી સરસ્વતીનું પણ છે; કારણ કે એ કુમારિકાસ્વરૂપે છે; ‘ગાયત્રી ત્ર્યમ્બકં શામ્ભુમ્’ વગેરે ધ્યાનના શ્લોકોમાં એ જ લાવ સૂચિત છે. શ્રીમદ્ ભાગવતના દશમસ્કંધ, અધ્યાય ૪ ના પ્રારંભના તેર શ્લોકોમાં શ્રી કૃષ્ણાવતાર યતા પહેલાં, નંદોગ્રપને ઘેર યજ્ઞોદયગર્ભસંભવા-બાલારૂપે શ્રી મહામાયાએ અવતાર ધારણ કર્યો હતો, અને કંસને ભોદો પાડ્યો હતો-એમ કથા આવે છે.

વાગ્મટાલંકારમાં તામ્રચૂડધ્વજનો પ્રયોગ :

વાગ્મટ મંત્રી (જન્મ સં. ૧૧૭૯)-તેમણે જયસિંહ સિદ્ધરાજ (જીવનકાળ સં. ૧૧૪૯-૧૧૯૯) સંબંધી એક શ્લોક સંશયાલંકારના ઉદાહરણરૂપે પોતાના વાગ્મટાલંકાર નામના અલંકાર સાહિત્યના ગ્રંથમાં આપતાં, સિદ્ધરાજનો કુકુટધ્વજ-તામ્રચૂડધ્વજ (તામ્ર-લાલ, છે ચૂડા-કલગી જેની, એવો ફકડો-તે તામ્રચૂડ) તેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. (ચતુર્થ પરિચ્છેદ, શ્લોક ૮૧) કર્ણદેવનૃપસૂત્ર જયસિંહ દેવ રણાગ્રમાં કેરા દેખાય છે તેના અનેક વિકલ્પ આપીને ' સંશયાલંકાર ' કવિએ ઉપજાવ્યો છે :-

इन्द्रः स एष यदि, किं न सहस्रमक्षणां ? ।

लक्ष्मीपतिर्यदि, कथं न चतुर्भुजोऽसौ ? ॥

आः स्यन्दनध्वजवृत्तोद्धरताम्रचूवः ।

श्रीकर्णदेवनृपसूनुखं रणाग्रे ॥

[સિંહદેવગણિની વ્યાખ્યા પ્રમાણે, સ્યન્દનસ્ય રથસ્ય, ધ્વજે વૃત ઉદ્ધર ઉત્કટસ્તામ્રચૂડઃ કુકુટો યેન સઃ ।]

સોમેશ્વરદેવની કીર્તિકોમુદીમાં ' કુકુટધ્વજ 'નો ઉલ્લેખ :

સોલંકીઓ તથા વાઘેલાઓના સમયમાં પણ ચાલુ હતા એવા રાજપુરોહિત સોમેશ્વરદેવે, કીર્તિકોમુદી મહાકાવ્ય, સર્ગ ૨, શ્લોક ૩૫માં સિદ્ધરાજનું વર્ણન કરતાં લખ્યું છે કે :-

जनेन मेने यः स्वामी, कुमार इव 'शक्ति'मान् ।

ताम्रचूडध्वजः सोऽभूत्, किन्तु केकिध्वजः परः ॥

[સ્વામી કુમારવત્ જેને માનિયો શક્તિમાન્* ધજઃ†

તે કુકુટધ્વજ હતા, આ તો છે મયૂર-ધ્વજ.

રાક્ષસેન્દ્ર બાપ્પરાને બાંધ્યો જેણે રમણાનમાં,

તેથી ઠર્યો સિદ્ધરાજ.

-આચાર્ય વલ્લભજી હરિદત્તકૃત સમ્પ્રદાયી અનુવાદ]

• શક્તિમાન્ (૧) શક્તિ-સાંઘ, (૨) પરાક્રમ.

+ ધજ-સારો. * કુકુટના ચિત્રવાળી ધ્વજવાળા.

બહુચરાના સ્થાનકનો 'જૈનરાસમાં' ઉલ્લેખ :

સં. ૧૬૮૭ માં ચલુવિજય નામના જૈનવૃત્તિએ ડીસામાં રહીને 'કાચર વ્યવહારી રાસ' રચ્યો છે. આ રાસમાં તેમણે સાંભળેલી પ્રાચીન ઐતિહાસિક હકીકતને ગૂંથી છે : એટલે એમાં વણ્વેલો પ્રસંગ પંદરમા ચતુકનો છે : કવિ દેપાલે સજ્જનસિંહને ખિરદાવ્યાનો તેમાં જ ઉલ્લેખ છે. રચના સત્તરમા ચતુકની છે. છતાં વલ્લભ ભટ્ટ અને શામળ ભટ્ટ કરતાં, નિદાન સો વર્ષ ઉપરાંતની, આ પ્રાચીન રચના છે.

'કાચર વ્યવહારી રાસ :

ચુવાળમાં આવેલા સલખણપુરનો રહેવાસી એક કાચર નામે વૈશ્ય હતો. 'ચુવાળ' એ ૪૪૪ ('ચારસયાં ચિઉંઆલીસ ગામ') ગામનો વિભાગ ગણાતો હતો તેનું મુખ્ય ગામ અણહિલપુર પાટણ હતું. (જુઓ, વલ્લભ ભટ્ટ 'પાટણવાકુ માનું પરગણ' ૨ મા, વસિયાં ચુવાળ ચોક : બાળી મા બહુચરા ૨ લોહ, 'વાણી' ૫, ૮૩). તેનાથી પંદર ગાઉ સલખણપુર+ છે. ત્યાંથી એક ગાઉ છેટે બહિચર ગામ છે. ત્યાં બહુચરાજીનું લોકપ્રસિદ્ધ સ્થાનક છે.

ત્યાં અઠાનો લિલ્લ લોઠો ધણા જીવોનો વધ કરી, હિંસા કરતા હતા. ત્યાં સ્થાપેલાં દેવીનો પરિચય આપતાં કવિ કહે છે.

'બહિચરનકે ઉખાણુલે વડી,

ઉદર-ધણી વાસર્ધ કૂકડી.'*

+ આ ગામનું વર્તમાન નામ 'સલખણપુર' થઈ ગયું છે; અને એ જ નામે વલ્લભ ભટ્ટ મળતી કવિઓ તેના ઉલ્લેખ કરે છે. સં. ૧૨૮૦ માં રાણી સલક્ષ્ણદેવીના નામથી તેમના પુત્રે આ ગામ વસાવ્યું કહેવાય છે. આજે એનું 'સખણપુર' નામ બની ગયું છે.

સં. ૧૨૮૭નાં બીમદેવ ખીખનાં તામ્રપત્ર મળ્યાં છે. તેમાં વણ્વેલું છે કે તેરમા ચતુકમાં આ એક સમૃદ્ધ 'પુર' હતું. ત્યાં આવેલાં અનલેશ્વર તથા સલખણેશ્વરનાં મંદિરોને એક ગામ દાનમાં આપ્યાનો તેમાં ઉલ્લેખ છે. આ મંદિરો સોલંકી રાણા લુલ્લમસાદ-ને અજ્ઞપાલનો 'રાણક' હતો-તેણે એ બંધાવ્યાં હતાં. (Indian Antiquary VI 201)

* સાધુ સુંદરમણિ રચિત ઉક્તિલાકર(રચનાસંવત ૧૬૮૦)-માં સંસ્કૃત શબ્દોનાં લોકશાષાનાં સ્વરૂપ આપ્યાં છે. ત્યાં તેમણે કુર્વકડડ-કુર્કુટ (૫. ૧૪) એમ આપ્યું છે.

માતાને નામે જીવોનો વધ થતો જોઈ કોયરને બહુ દુઃખ થતું. તે એક વખત ખંભાત ગયો. ત્યાં પરદેશથી આવેલા શ્રાવક તરીકે, ઉપાશ્રયમાં વ્યાખ્યાન સમયે, તેને આસન આપી આગળ બેસાડ્યો.

ત્યાં સાંજણી કરીને ખંભાતના દંડનાયકનો તેને પરિચય થયો. આ સાંજણી (સંજ્ઞાસિંહ) સત્ત્વજ્ય તીર્થોદ્ધારક સમરાશાહ- (સમરસિંહ)નો પુત્ર હતો. વ્યાખ્યાનમાં જીવદયાનો પ્રસંગ આવ્યો. તેનો લાલ લઈ કોયરે બહુચરાણમાં થતી હિંસાનું વર્ણન કર્યું; અને ખંભાતના હોકેમે પોતે જીવદયા પાળીને બેસી ન રહેતાં ખીખ પાસે પળાવવાતો પણ ધર્મ સાચવવો ઘટે છે, એવું કહ્યું.

તે ઉપરથી તે વખતના સુલતાનને કહી, ખંભાતના દંડનાયકે કોયરને સહખણપુરની આસપાસનાં બાર* ગામનો અધિકાર અપાવ્યો. કોયરે વહીવટ સારો ચલાવ્યો. તે ઉપરાંત સહખણપુરના તળાવ ઉપર ચોટીપહેરા મૂકી દીધા; અને માછલાંનું રક્ષણ કરાવ્યું. સરોવરની પાળે અનાજનાં ફૂંડાં ભરાવીને સુકાવવું શરૂ કર્યું, પરબડીમાં પાણીની વ્યવસ્થા કરાવી.

કોયરના અમલ દરમ્યાન જીવહિંસા બંધ થઈ-એ આ રાસાને ટૂંકામાં સાર છે; એટલે ગરબાના પ્રસિદ્ધ કવિ વલ્લભ ભટ્ટના જન્મ પહેલાં પણ બહુચરાણનું સ્થાનક અને તેનું માહાત્મ્ય સુપરિચિત હતા, એટલું આ રાસ+ બતાવે છે.

પુરુષાતન-પ્રાપ્તિ માટે બહુચરાણું માહાત્મ્ય :

શ્રી બહુચરાણનું માહાત્મ્ય પુરુષાતન પ્રાપ્ત કરાવનારી અમોઘ શક્તિ તરીકે વિશેષ છે. તેથી જ આખી પાવૈયાની સંસ્થા માતાજીની આગળ કરે છે; તેનું જીકું કારણ એ ૭ કે, તેમને ખીખ જન્મમાં પ્રથમ પુરુષાતન પ્રાપ્ત થાય એવી એમની ઝંખના હોય છે.

જેન, બોદ તથા હિંદુ ધર્મગ્રંથોમાં પ્રતિપાદન કરેલું ૭ કે, ધર્મ પ્રમાણે મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત થાય છે; તેમાંયે પુરુષ જાતિની સાથે અનેક સત્કર્મોનો સંબંધ કલ્પવામાં આવ્યો છે, અને સ્ત્રીજાતિ સાથે

* બાર ગામનાં નામ : સહખણપુર, હાંસલપુર, વહાવણી, સીતાપુર, નાવિચાણી, ખડિયર, દહડ, દેલવાહી, દેનપાલ, મોઢેર, ઘલદરિ અને છપીકું.

+ 'જેન ઐતિહાસિક રાસસંગ્રહ' શા. ૧. (૧૯૨૦)

અનેક દુષ્કર્મો જોડવામાં આવે છે. દિગ્ગજર જૈન મત પ્રમાણે સ્ત્રીના આત્માને મોક્ષ મળી શકતો નથી. ખીજે જન્મે પુરુષજન્મ પામ્યા પછી જ મોક્ષ શક્ય બને છે. સદાચારી સ્ત્રી પોતાનાં સત્કર્મોને લીધે ખીજે જન્મે પુરુષયોનિમાં જન્મે છે; ત્યારે પુરુષને પોતાના કોઈ જાતિવિષયક દુષ્કર્મોને લીધે, ખીજે જન્મે તેના વૃષણુનો છેદ થાય છે; અથવા તો કોઈ કિન્નરરૂપે નપુંસક અવતરે છે; અથવા તો સામાન્યા સ્ત્રીનો અવતાર પામે છે.

‘આનંદના ગરબા’માં ઉલ્લેખ :

વલ્લભ ભટ્ટે ‘આનંદના ગરબા’માં કહ્યું છે કે (રચનાસંવત ૧૭૯૦)

‘વ્યંડલ ને વળી નાર, પુરુષપણે રાખ્યાં મા;

એ આશ્વર્થ સંસાર, શ્રુતિ સ્મૃતિએ લાખ્યાં મા. ૪૦

જાણી વ્યંડળ કાય, જન્મમાં અણુજીવતી મા;

મા મોટપ મહિમાય, ઇદ્ર કથે યુગતિ મા. ૪૧

×

×

×

મગટ પુરુષ પુરુષાર્થ, તું આલે પળમાં મા.’ ૧૦૪

સં. પ્રકૃતિ ઉપરથી પ્રા. પવ્વહ અને તે ઉપરથી પાવર્ધ, પાવૈ શબ્દ બન્ને છે એમ, દી. બા. કેશવલાલ દુવનો મત છે. આપણી કહેવતમાં પણ અશક્ય વસ્તુ તરીકે પાવૈધાને ‘પાનો ન ચહે’ એમ કહેવાય છે.

શામળભટ્ટની વાર્તામાં ઉલ્લેખ :

શામળ ભટ્ટે ‘કાકના ઘોડાની વાર્તા’માં આ જાતિની ફેર-મદલીના સંબંધમાં લાંબી આડકથા આપી છે; તેને વિસ્તારભરથી માત્ર ઉલ્લેખ કર્યો છે.

‘સંકલ્પ તેવી સિદ્ધિ’ની ‘શિવપુરાણમાહાત્મ્ય’માંથી વાર્તા :

શામળ ભટ્ટે ‘શિવપુરાણમાહાત્મ્ય’માં (જૃહંતકાવ્યદોહન ભાગ ૮, પૃ. ૧૨૩-૧૪૧, રચનાસંવત ૧૭૭૪ અથવા સં. ૧૮૦૪)થી ‘પદ્મ-પ્રદોષ’ની એક કથા આપી છે : દેવમિત્ર અને સુમેધા નામનાં બ્રાહ્મણ પતિપત્નીએ નિયમ લીધો હતો કે સોમ-પ્રદોષને વખતે સજોડાનું ભાવપૂર્વક પૂજન કરવું, અને પછી તેમને દાન આપવું. તે વાત જાણીને બે વિદ્યાર્થી મિત્રો, પાઠશાળામાં લજ્જતા હતા. તેમને થયું

કે આપણે પણ દાન લેવા જઈએ; પરંતુ કુંવારાને દાન મળતું નથી. તો આપણે શું કરવું? પછી કોકે સલાહ આપી કે તમે એકબીજા પતિપત્નીને રૂપે વેશ ધારણ કરીને દાતા પાસે જાઓ.' અર્થાત્ને કંઈ દોષ વસતો નથી એટલે બંને 'અગટ રૂપ કૂડે થયાં એક કામની એક કંથ.' વેદિયા બ્રાહ્મણોને માથા ઉપર મોટા કેશ તો હતા જ અને વળી નમૂઝિયા હતા. એટલે સુંદર સ્ત્રી-વેશ ધારણ કરતાં એ વધારે સુંદર દેખાયા. બંને જણ શરમાતા શરમાતા દાતાને ત્યાં ગયા. તેમનાં તેજસ્વી અને નિર્દોષ મુખ જોઈને બંને જણ આશીર્વાદ દઈને જીભાં રહ્યાં. દાતા દંપતીને થયું કે 'સાક્ષાત્ ઈશ્વર-પાર્વતી તેમના પર પ્રસન્ન થઈને આજે પ્રત્યક્ષ પધાર્યા છે.' તેમનું ભાવપૂર્વક તેમણે પૂજન કર્યું અને ઉમા-મહેશ્વર પ્રમાણે સ્તુતિ કરી યથાશક્તિ ભેટ ધરી.

પરંતુ પૂજનથી એક ચમત્કાર થયો. સાચેસાચ,

'પુરુષ મટી થઈ પ્રેમદા, પૂજન તણે પ્રતાપ.'

'શક્તિરૂપે પૂજા કરી, તે તો થઈ સાચી સુંદરી;

ટળા ગયો નરનો આકાર, નારી શુદ્ધ થઈ નિરધાર.'

ઘેર આવીને પુરુષવેશ ધારણ કરવાનું કહેવા છતાં, એ વિદ્યાથી તેમ કરી શક્યો નહીં. હસવામાંથી હાથ થઈ. 'માબાપને શો જવાબ દઈશું?' એની એમને ચિંતા થઈ.

ત્રી થઈ ગયેલા વિદ્યાથીને થયું કે લોકો તો માને છે કે 'પાપે પુત્રી, પુણ્યે પુત્રઃ વધે વંશ, ચાલે ધરસૂત.' આખરે બંને ઘેર ગયા. સારે સૌએ કહ્યું:—

'કપટ-રૂપ કૂડે થયાં, એક કામની એક કંથ,

શિવને ગમતું તે થયું, ચતુર વિચારે ચંત;

વચન ફળ્યું માં તમ તણું, નરની થઈ ગઈ નાર,

માતાજી! દહે ભુજો, શું કહું વારંવાર.'

આખરે દાતા દંપતી પાસે એ ફરીથી ગયાં, ત્યારે તેમણે કહ્યું, 'શિવ-ઈશ્વરીનું પૂજન ગિથ્યા કેમ થઈ શકે? માટે હવે 'દહી' પણ રહે અને દોણી પણ રહે,' એવો આશીર્વાદ આપું છું કે બ્રાહ્મણને બીજો પુત્ર થશે અને પ્રદોષપૂજનનો મહિમા સચવાયો તે સારું થયું અને જેથી ભાવના તેની સિદ્ધિ પાપ'—એ વાત પાકી થઈ.

પંચાખ્યાનમાંથી કુંવરીના કુંવર થયાની વાત :

પંચાખ્યાન વાર્તિક નામે જૂની ગુજરાતી ગદ્યકથાઓને (ઉત્તાર્યા સં. ૧૭૩૦) ‘ પંચનંત્ર ’ ને આધારે કોઈકે તૈયાર કરેલી. તે જર્મન પંડિત જોહનીસ હર્ટ્સે ૧૬૨૨ માં પ્રગટ કરી છે. તેમાં પ્રત્યેક કથાને મથાળે આખી વાર્તાના અકરૂંચે સંસ્કૃત સુભાષિત આપેલું છે. એની બેતાળીસ કથાઓમાંની ૩૫ મી કથામાં દેવીના કુંડમાં નાહવાથી સ્ત્રીનો પુરુષ થવાની વાત છે તેને અહીં વર્તમાન ગુજરાતીમાં આપી છે.

આ કથાના સારરૂપ સ્લોકનો લાવાઈ એ છે કે ‘ કોઈ અશુભ કાચ થવાનું હોય તો તેને જેમ બને તેમ લંબાવવાથી, કાલક્ષેપ કરવાથી, તેમાંનું અશુભ તત્ત્વ ધીમે ધીમે ઘટવા માંડે છે. અને આખરે કાલ ભગવાન જ એના કાલરૂપ બની જાય છે : માટે જ પુરુષવેષે ફરતી પ્રધાનની કન્યા પોતાના પિતાને ચિંતા મૂકી દેવાનું કહે છે. ’ :—

‘ ગજુમસ્ય કાલહરણ, કાલેન ક્ષીયતેઽશુમદ્ ।

મા ચિંતા કુઠ મે તાત, કાલઃ કાલો મવિષ્યતિ ॥ ’

સૂર્યપુર નામે એક નગર. ત્યાં સુરસેન રાજા રાજ્ય કરે છે. પ્રધાનનું નામ સિંહમંત્રીશ્વર, રાણીનું નામ કર્તુદેવી, પ્રધાનપત્નીનું નામ શ્રીદેવી. એ બન્ને વચ્ચે ખૂબ સહીષણ્યું : એટલે એક વાર બન્ને સખીઓએ દોરા બાંધી સંકલ્પ કર્યો. રાણી કહે. ‘ જો મને પુત્ર જન્મે અને તને પુત્રી જન્મે તો એ બંનેના વિવાહ કરવા, અથવા ‘ જો મને પુત્રી જન્મે અને તને પુત્ર જન્મે તોપણ આપણે લગ્ન-સંબંધ બાંધવો. ’ પ્રધાનપત્નીએ કહ્યું ‘ વારુ. ’

ફેટલાક મહિના વહી ગયા અને રાણીને ઘેર કુંવરી જન્મી. તેમ પ્રધાનની સ્ત્રીએ પણ પુત્રીને જન્મ આપ્યો. પ્રધાન ધણો પૈસા-પાત્ર હતો, અને વયમાં વૃદ્ધ હતો. તેના મનમાં એમ કે, ‘ એના પછી કોઈ પુત્ર-સંતતિ ન હોવાને કારણે એની લક્ષ્મી રાજભંડારમાં જતી ન રહે તેમ બને તો કરવું. ’ પ્રધાને પત્નીને કહ્યું, ‘ તું આપણે ત્યાં બેટા જન્મ્યો છે એમ કહેજે. ’ એટલે શ્રીદેવીએ બહાર પાડ્યું કે, ‘ પુત્રમદોત્સવ સત્તારમાં થશે. ’

રાણી આ સમાચાર સાંભળી બહુ ખુશી થઈ. દિવસ જવા

લાગ્યા; પરંતુ પ્રધાનને ઘેર તેમની બેટી કોઈને દેખાડે નહિ. એમ કરતાં બેટી પાંચ વરસની થઈ. પંડિતને ઘેર ભણવા મોકલી; પણ તેને વેષ પુરુષનો પહેરાવ્યો છે.

રાણી પ્રધાનને ઘેર આવી અને પ્રધાનની સ્ત્રીને પોતે દોરા બાંધ્યા હતા તે વાતની યાદ કરાવી. કુંવરી અને પ્રધાનપુત્રનો વિવાહ કરવાનું નક્કી કર્યું. રાણીએ રાજાને વાત કરી. રાજાએ કહ્યું, 'વારુ.' સવારમાં પ્રધાન મળવા આવ્યા, ત્યારે રાજાએ આ વાત સંભારી, અને પુરુષોએ પણ પોતાની સંમતિ આપી. પ્રધાને હોંકારો ભર્યો.

એમ કરતાં કરતાં બન્ને દસ વરસનાં થયાં. રાજાએ રીતસર વિવાહ-વેવિશાળ નક્કી કરી, મહોત્સવ કરાવ્યો. સોળ વરસની થતાં કુંવરીને સાસરે વળાવી. શયનમંદિરમાં જતાં પ્રધાનપુત્ર પૂંઠ દઈને સૂઈ ગયો. તે વાત રાજપુત્રીએ પોતાની માતાને કહી. રાણીએ આ વાત રાજા આગળ કહી. રાજા વિચારમાં પડી ગયો; પછી રાણીને કહ્યું, 'જમાઈને આપણે ઘેર તેડીએ, અવ્યંગ-રનાન કરાવવાને બહાને. કહીશું, કે એ અમારો કુલાચાર છે।' રાણીએ જમાઈને તેડાવ્યો. જમાઈ આવ્યો; પછી મદન કરનારે જમાઈને હાથે, પગે, માથે બધે ખૂબ મદન કરવા માંડ્યું.

એટલામાં એકાએક 'કોઈ ધાળે રે ધાળે।'—એવી બૂમ પડી. ગાયોના ધણુ પર વાધ ત્રાટક્યો હતો. એક તરફ રાજાનું લશ્કર તૈયાર થવા માંડ્યું, અહીં જમાઈએ એકદમ કપડાં પહેરી લીધાં અને વહારે દોડી ગયો. ઘેર માઆપને 'મા ચિંતા કુરુ મે તાત।' એ બોલ કહેતો ગયો. પછી વહારમાં સામેલ થઈ, વાઘને ખોળવા મંજો; પરંતુ ખૂબ કોલાહલ થતાથી વાઘ નાસી ગયો; અને લશ્કર પાછું વળ્યું, પણ જમાઈ પાછો વળ્યો નહીં.

જમાઈ એકલી ઘોડીને કુદાવતો કુદાવતો વાઘની સામે આગળ ચાલ્યો. જમાઈ મરણિયો થઈ વાઘની પૂંઠે પડ્યો. વાઘને એક તીરથા વીંધ્યો, વાઘ પડ્યો એટલે જમાઈએ વાઘનું માથું કાપી લઈ ઘોડીને મળે બાંધ્યું, અને ઘર ભણી પાછો વળ્યો.

આવતાં મારગમાં દેવીનો એક કુંડ દીડો. શરીર તેણે ચોળેલું હતું તેથી તેને અંગે પ્રબળ ધામ થતા લાગ્યો. એને થયું ‘આ કુંડમાં સ્નાન કરી લઉં.’ પહેલાં પોતાની ઘોડીને એણે કુંડમાં નાહવા માટે ઉતારી. ઘોડીને સારી પેઠે નવરાવતાં ઘોડીનો તો ઘોડો ધર્ષને રહ્યો છે ! એટલે પછી જો પોતે પણ કુંડમાં નાહવા પડ્યો, તો એને શરીરે પણ પુરુષનો આકાર થયો. એનો હરખ તો માતો નથી. ઘોડાને ખેલાવતો ખેલાવતો એ તો ગામને પાદર આવી પહોંચ્યો. પહેલો પોતાને ઘેર ગયો; અને માતાપને હરખભેર કહ્યું, ‘કાંઈ દુઃખ હવે મનમાં ધારશો નહીં.’

તે પછી જમાઈ રાજમહેલે ગયો. રાજ-રાણી જમાઈને શ્વેમ-કુશળ જોઈ આમ આમ રાજ થયાં. રાજએ મદન કરનારને પાછો તોડાવ્યો; અને અધૂરા રહેલા અવ્યંગ-સ્નાનના કુલાયારને પૂરા કરાવ્યો. મદન કરનારે સાજા મૂંઝી, કુંવરના પુરુષપણની ખાતરી કરી લીધી, સદેહ ભાગ્યો. સ્નાન પછી ભોગન વગેરે, પરવારી, જમાઈ ઘેર આવ્યો; અને માતાપિતા આગળ એ સ્લોક કહેવા લાગ્યો, ‘મનુમત્ય કાઠહરણમ્ ।’

દેવીની કૃપાથી આમ ઘોડીનો ઘોડો થયો, અને પ્રેમદા મટી પુરુષ થયો.

આ પ્રકારે ઘોડીનો ઘોડો અને કુંવરીનો કુંવર થવામાં દેવીની કૃપાનો આધાર માનવામાં આવે છે. ‘બહુચરાજના ગરબા’માં વલ્લભ જોડે આ બધું માહાત્મ્ય વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે.

ભાલજીની દાદગમરીમાં ઉલ્લેખ :

ભાલજીનું દાદગમરી-પૂર્વભાગમાં, ગંધર્વ સોડના કુમારીપુરનું અદ્ભુત વણન આવેલું છે :-

‘કન્વાનું અન્તાપુર દીકું, બણી ઓમયા રમિજી,
અથવા પુરુષ રહિત એ ક્રીધી, સદિ નવી શું વેધા !
અથવા શું ત્રીરીઈ ક્રીધા, પુરુષ સવે તે નાદિ !’

ઉલ્લેખ ઉપરના ભાલજી પોતાના તરફની છમેરી છે : અને તે સૂંવાળનાં બહેચરાજ અથવા બહુચરાજને ઘોડીનો ઘોડો અને ઓનો પુરુષ ક્યાંની ખ્યાતિને અવલંબીને જણાવે છે. (—કે. ઇ. મુવ, દાદગમરી ટીપ્પણ પૃ. ૩૦૪)

૪ : ગુજરાતમાં શક્તિ-ઉપાસના

ગુજરાતનાં શક્તિપીઠ :

દક્ષાપણી સતીના મૃતદેહને મહાદેવ, શોકના આવેગમાં ખભે લઈને દેશભરમાં ધૂમી રહ્યા : ત્યારે સતીના દેહનાં અંગો છૂટાં થઈ ને ને સ્થળે પડ્યાં તે બધાં ‘શક્તિપીઠ’ કહેવાયાં. એ બાવન શક્તિપીઠમાંનું એકે સાંપ્રદાયિક પીઠ ગુજરાતમાં નથી. ગુજરાતમાં ઉત્તરમાં આરાસુરવાળાં અંબા ભવાની, પૂર્વમાં પાવાગઢ પરનાં મહાકાલી તથા મધ્ય-ગુજરાતમાં બાલાદેવી બકુચરાજી-એમનાં પીઠ પ્રાચીન છે, છતાં સાંપ્રદાયિક નથી.

ત્રણે સ્થળે ‘યંત્ર’રૂપ ગોખમાં દેવીની સ્થાપના થયેલી છે. એને ‘આંગી’ કરીને વખાનૂપણુ ધરાય છે : કોઈ મૂર્તિ ત્યાં નથી. પૂજાપ્રકાર સૌમ્ય અને સાન્નિધ્ય છે.

પંડિતો શક્તિસંપ્રદાયના ફેલાવા સંબંધી નીચેનો શ્લોક ટાંકે છે :—

“ગૌડે પ્રકાશિતા વિદ્યા, મૈથિલૈઃ પ્રવલીકૃતા ।

ક્વચિત્ ક્વચિન્મહારાષ્ટ્રે, ગુર્જરે વિલયં યતા ॥”

ગૌડ બંગાલમાં તંત્રવિદ્યાનો પ્રકાશ થયો; મિથિલાવાસીઓએ એનો વિસ્તાર કર્યો : મહારાષ્ટ્રમાં ક્વચિત્ ક્વચિત્ તેનો ફેલાવો થયો; પરંતુ ગુજરાતમાં તેનો અસ્ત થયો. આમ મહાતાંત્રિકો ગુજરાતમાં થયા નથી એ એક હકીકત છે.

જેનોમાં શક્તિ-શાસનાદેવીની પૂજા :

જેનોમાં દરેક તીર્થંકરની એક એક શાસનાદેવી હોય છે તેનું પૂજન થાય છે; પરંતુ જેન દર્શનમાં શક્તિનું સ્વરૂપ મોણુ છે : મોટે ભાગે બ્રાહ્મણીય દેવીઓ ઉપરથી જ, જેમ બૌદ્ધોમાં તેમ જેનોમાં, પણ દેવીઓના સ્વરૂપની ભાવના કલ્પનામાં આવી છે. આણુ ઉપર દેવરાડાનાં દહેરામાં વિમળશાહ સ્થાપિત અંગિકાની મૂર્તિ છે. એ ઉપરાંત ‘શ્રુત દેવતા’ તથા બીજી શક્તિઓની પણ કલ્પના તેમના શિષ્ય સંબંધીના ગ્રંથોમાં કરેલી છે. ગુજરાતમાં દેવીઓ-સમમાતૃકાઓ તથા

અન્ય દેવીઓ-નું મૂર્તિવિધાન અને ધ્યાનના જે મ્લોકો છે તે પ્રમાણે સ્વરૂપો નિર્માણ થયેલાં છે.

દક્ષિણમાર્ગની શક્તિપૂજા :

વામ અને દક્ષિણ-એ નામથી ઓળખાતી દેવી-પૂજાઓમાં ગુજરાત સૌમ્ય એવા દક્ષિણમાર્ગનું જ ભાવિક રહ્યું છે. વામમાર્ગની ઉમ્મ પૂજાઓ અહિંસક બનેલા ગુજરાતી સમાજને પસંદ પડી નથી. તેથી જ ગોડ દેશની 'ઉમ્મકાલી', ગુજરાતમાં આવીને 'ભદ્રકાલી' બની ગયાં છે. સામાન્ય માન્યતા પ્રમાણે બધી દેવીઓ શિવની મહાશક્તિ, એવાં પાર્વતીની વિભૂતિઓ-સ્વરૂપો છે. તેથી બહુધા તાંત્રિક સ્વરૂપની દેવીપૂજા ગુજરાતમાં અબણણી હતી: જે કે 'શ્રીચક્ર' જેવાં દેવીનાં ચક્રોની ઉપાસના, ન્યાસ, ધ્યાન અને બીજાં રૂપોથી હોમ વગેરે વલ્લભ ભદ્રના જમાનામાં પ્રચલિત હતાં. 'શ્રીચક્રનો ગરબો' તથા 'આપાનેર કાલિકા નવકલશ સ્થાપનનો ગરબો' આની સાખ પૂરે છે.

બહુચરાણનો ગોખ :

બહુચરાણનો ગોખ-ત્યાંનું શક્તિપીઠ પ્રાચીન છે: ત્યાં કેઈ ચારણિયાણીઓ સતી થઈ અને તેમની દેરીઓ પૂજવા લાગી એવો શાખંસની રાસમાળામાં ભાટચારણોની માહિતી ઉપરથી નોંધેલી હકીકત પ્રમાણે, બહુચરાણની 'ખાંભી' (સ્મરણસ્તંભ) પૂજાય છે એવો નાસ્તિક મત ફેલાયો હતો. આ મતનું ખંડન, શ્રી રામમોહનરાય દેસાઈ-'સુમન્ત'-એમણે 'ગુજરાતી'-દિવાળી અંક, સને ૧૯૩૧ માં વિસ્તારથી કરેલું છે; જે વિસ્તૃતરૂપે ફરીથી પણ ઉપાયું છે.

દેવી-આરાધના : ભવાઈની ઉત્પત્તિ :

દેવી-સન્મુખ નવરાત્રમાં દેવીની આરાધના નિમિત્તે-જે સ્વાંત્ર ભજવાય છે તેને 'ભવાઈ' કહે છે. અને તેથી જ આ સ્વાંત્ર મૂળ ધાર્મિક સ્વરૂપના હોય છે; પરંતુ કાળે કરીને એ પોરાણિક કથાનકોનું સ્થાન સામાજિક પ્રહસને અને કટાક્ષ-વેશોએ લીધું, અને ભવાઈનું અસલી ધાર્મિક મૂળ ખૂન મૂક્યું અને ન પરખાય તેવું બની ગયું.

'હરિવંશ'માં તથા 'ભાગવત'માં ગોખીઓ મુષ્ટલીલાઓને,

નાથસ્વરૂપે ભજવતી હતી, અને એ રીતે કૃષ્ણનું સ્મરણ, યજ્ઞન, ધ્યાન વગેરે કર્યાનો સંતોષ મેળવતી હતી એમ વર્ણન છે. ખાસ કરીને, રાસની વચમાંથી કૃષ્ણ જ્યારે અંતર્ધાન થયા ત્યારે તેમનાથી એકા-એક વિખૂટી પડેલી ગોપીઓ, પોતે કૃષ્ણની અનેક લીલાઓને આપસ-આપસમાં ભજવે છે અને તે દ્વારા સ્વરૂપાનુસંધાન પ્રાપ્ત કરે છે, એમ વર્ણવ્યું છે.

તે જ પ્રમાણે ‘દુર્ગાદેવી માહાત્મ્ય’ અથવા ‘સપ્તશતી ચંડીપાઠ’ માં વર્ણવેલા દેવી અને અસુરોના સંગ્રામના પ્રસંગોને ‘લલિત’રૂપે-નાથસ્વરૂપે ભક્તજનો ભજવતા હતા. (જુઓ ‘ગંધર્વા લલિતં જગુઃ । અ. ૧૦ શ્લો. ૩૧) ગાંધર્વોની આ દેવી-પરાક્રમની ભજવણીમાંથી ‘ભવાર્ષ’નું મૂળ જોઈ શકાય છે. મહારાષ્ટ્રમાં ‘લલિત’ તથા ‘ગાંધર્વ’ના ‘સોગ’ (સ્તોત્ર ઉપરથી) આ પ્રમાણે જ અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે. તરંગાળા, ભોજક, નાયક વગેરે દેવી-સંબંધી પરાક્રમોનાં નાટકો ભજવનાર વર્ગનું અસ્તિત્વ ‘ભવૈયા’ને નામે છે. દેવી-આરાધન કરનારો આ આપણે લોક-નટવર્ગ છે.

દેવી સંબંધી ભવાર્ષના વેશ :

આમ દેવીના આરાધના-પ્રકારમાં, જેમ ત્રીતસ્વરૂપે ગરબો છે, તેમ નાથસ્વરૂપે ભવાર્ષના ‘વેશ’ છે. ભવાર્ષ જેવા લોક-નાટ્યના પ્રયોગો એ દેવીની આરાધના નિમિત્તે જ ઉદ્ભવ્યા છે. તેના ‘વેશ’ હોય છે; સળંગ લાંબી રચના નથી હોતી. ‘ભવાર્ષ’ માટે બીજો પ્રચલિત શબ્દ ‘જાતર’ છે. જેમ બંગાળમાં યાત્રા છે : ‘વાણિયાને વહાલો વણજ અને કણ્ઠીને વહાલી જાતર’ એવી ગુજરાતીમાં કહેવત પથ છે. એટલે દિવાળી પછી મંડળીઓ બનીને, ભવૈયાઓ ગામેગામે ફરે છે અને પહેલાં તો દેવીનું આરાધન કરનારા વેશો ભજવે છે. આમ ભવાર્ષના ‘પ્રવેશો’ મૂળે તો ધાર્મિક હતા; જેવા કે ગણપતિનો વેશ, કાળક્રનો વેશ, અર્ધ-નારીશ્વરનો વેશ, વામન સ્વરૂપનો વેશ, રામલક્ષ્મણનો તથા કંઠાન-ગોપીનો વેશ. પછી, ધીમે ધીમે તેમાં પ્રદક્ષિણ લઈને સામાજિક જીવનની સમસ્યાઓને વણી લેતા એવા ‘વેશો’ પણ ભજવાવા લાગ્યા. તેમાં અતિશયોક્તિ ભરેલાં દૃશ્યચિત્રો કે કટાક્ષચિત્રો લોકપ્રિય થયા માંમાં.

ધાર્મિક વિભાગમાંથી 'ઠાળકાનો વેશ,' 'બહેચરાનો વેશ' તથા 'પાવૈનો વેશ' દેવી સાથે સંબંધ ધરાવે છે. વલ્લભ ભટ્ટના 'મહાકાળીના ગરબા'ની પશ્ચાદ્ભૂમિ તરીકે આ વેશ અગત્યનો છે. બીજા બે વેશ, 'બાલા બહુચરીનું શક્તિ-સ્વરૂપ' તથા 'પ્રગટ પુરુષાતન' બક્ષનાર દેવી તરીકેનું તેમાં આલેખન છે.

સામાજિક સંકટના 'ગોરમા'ના ગરબા :-

શક્તિની ઉપાસનાના ભાગ તરીકે ગુજરાતી લોકસમાજમાં ગૌરી-વ્રત કરવામાં આવે છે. ડોડભરી કન્યાઓ એ ગોરમાનાં અલૂચ્છાવ્રત કરે છે; અને સારો પતિ મળે એવી ગૌરીમાના પામે પ્રાર્થના કરે છે. 'ગોરોનાં ગીતો' એ આ વિભાગનું બહેનોનું ખૂબ જાણીતું એવું લોકસાહિત્ય છે; જેમ કે :

'ગોરમાનો વર કેસરીઓ ને નદીએ નાહવા જાય રે ગોરમા !

પગે પીતળની પાવડી ને, ઠમઠમ કરતો જાય રે ગોરમા !'

કવિ વલ્લભ ભટ્ટે સામાજિક ગરબા પછુ રચ્યા છે, તેને કેટલીક પોથીઓમાં 'સંકટનો ગરબો' એમ નામ આપ્યું છે. નાગર જેવી જિંદગી ક્ષમની એક કન્યાએ ગોરમા પાસે વર માગ્યો હતો; પરંતુ 'કમે' કળેકું અને લોકમાં વગોણું' એને લખેલું હતું તેથી, એનો એક વૃદ્ધ સાથે વિવાહ થાય છે. આને લીધે એનો હૃદય-ઉઠળાટ એ પેલાં 'ગોરમાને' હૃદયેથી વ્યક્ત કરે છે. 'ગોરમા'નું સંબોધન આ રીતે ખૂબ ઉચિત છે. પહેલો ગરબો, વધનાં કળેડાંનો છે; બીજો ગરબો વર-વધુમાં સંસ્કારના કળેડાંનો છે. એકમાં વૃદ્ધને પનારે પડેલી યુવાન કન્યા, અને બીજામાં અવળચંદી પત્નીથી અકળાયેલો સંસ્કારી પતિ-બન્ને પોતાનાં સંકટની 'ગોરમા'ને ફરિયાદ કરે છે.

કળેડાનો વેશ :

ગુજરાતના ભવાઈના વેશોમાં 'કળેડાનો વેશ' જાણીતો છે. એમાં ગાવાનું ગીત 'હો રે હો, મારી ગોરમા !' થી જ શરૂ થાય છે : એથી પ્રશ્ન થાય છે કે વલ્લભ ભટ્ટે લોકભવાઈમાંથી એ પંક્તિ ઉપાડી હતી કે ભવાઈઓએ તેમનો 'ગરબો' અપનાવ્યો હતો ? કવિએ તો એક વડનગરની નાગર બાહણીનો, જેએલો-સાંભળેલો ખરો

કિસ્સો જ પોતાના ગરબામાં વર્ણવ્યો છે, એથી તે તેમની મૌલિક રચના હોવાનો વિશેષ સંભવ છે.

વલ્લભ ભટ્ટનો સમકાલીન શક્તિસંપ્રદાય :

ગુજરાતમાં શામળ ભટ્ટ અને વલ્લભ ભટ્ટના સમકાલીન કહોએ એવા શક્તિ સંપ્રદાયના એક નવા પંથની ભાળ લાગેલી છે. તે પંથમાં કેવળ શક્તિની ઉપાસનાને બદલે, શિવ અને શક્તિના અભિન્ન સ્વરૂપનું સ્તવન, કીર્તન અને ભજન તેમના ભક્તો પોતાને સ્ત્રીભાવે વર્ણવીને કરે છે. એ શિવશક્તિનું અભિન્ન સ્વરૂપ એ જ ‘અર્ધનારીશ્વર.’

મીઠું મહારાજ :

‘મીઠું’ નામના મોઢા બાણજી શાંતિના કવિ સં. ૧૭૬૪માં મહીસા (મહુધા પાસે, નડિયાદ તાલુકાના) ગામમાં હયાત હતા. એ મીઠું કવિ રંગીલ ગુરુના શિષ્ય હતા. લગભગ તેમના જીવનકાળ પછી પચાસ વર્ષે, દયારામભાઈમાં સધારૂષ્યના વિહારની—શંગારી કવિતાનો જે અવતાર થયેલો જોઈ શકાય છે, તેનાં મૂળ કદાચ આ શિવશક્તિના અભિન્ન સ્વરૂપના ઉપાસક કવિની કવિતામાં જોઈ શકાય છે.

આ મીઠુંદાસ ‘ભિક્ષુ’ જેવી માનપદ પદવી પામ્યાં જણાય છે. તેમણે હંસવિલાસ નામનો સાંપ્રદાયિક સિદ્ધાંતો તથા આચારો સંબંધી ચર્ચા કરનારો ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં રચ્યો છે તે પ્રગટ થયો છે. મીઠુંનું ‘અર્ધનારીશ્વરનું’, માધ્યામી પત્ર સુધીનું, વજ્રન ખૂબ પ્રાસાદિક છે. વલ્લભ ભટ્ટના દેવીસ્વરૂપના તથા શશ્યારના ગરબા સાથે સરખાવવા અહીં તે ઉત્પાદ્યું છે :

‘અર્ધનારીશ્વરનું’ ઘોળ :

[ધન્ય સામેરી રાગણી, વદે વદે જે સામ :

ઉમટાવે રંગ આગમ થઈ, જ્ઞાન ચલે તે કામ]

(રાગ સામેરી)

‘ ધન્ય ધન્ય વધારું રે, અરધનારીશ્વરા હો !

ભરી ભરી મુકતકળની યાજ :

નયણેથી ન થઈયે રે, મારા પ્રભુજી ! પરા હો !

વહાલા મારા, આરોપું વરમાળ-ધન્ય ધન્ય. ૧

સોહે સોહે જમણું રે, અંગ સોળ વરસનું હો !

વામ અંગે જોત તી તેર વરસ :
લક્ષણિયાં નિહાળું રે, દક્ષિણ પુરુષનાં હો !

રાજે રાજે વામે રામા રસગસ-ધન્ય ધન્ય. ૨
મુગટ સોનાનો રે, અંગે એક મસ્તકે હો !

એક ઉપર સોહે સુવર્ણ શીશકૂલ :
હેમની પટી છે રે, એક અર્ધચંદ્ર શી હો !

એકે પૂર્વ સિંદૂરિયું શિર-મૂલ-ધન્ય ધન્ય. ૩
તિલક આલેખ્યું રે, એક લાલે ભગ-સમું હો !

વળી અન્ય લાલે છે કુમકુમી આઠ :
કુમકુમનો ક્યો છે રે, એકે રંગ ચાંદલો હો !

લગ્નકે સુવર્ણ ચાંદલો અન્ય લલાટ-ધન્ય ધન્ય. ૪
નયણી કમલિયાં રે, એક તો રંગે ભર્યાં હો !

રાજે ખીન્ત કામળાએ ચકચૂર :
ધન ધન એ અણવેધી રે, એકે નર-નાસિકા હો !

અન્ય નાકે વાળી ભાળી ભરપૂર-ધન્ય ધન્ય. ૫
એકને કાને છે રે, મુકનાકળ કુંડળ હો !

અન્ય કણે અંગે કનક તાંતક :
એકના દીસે છે રે, હંત તાંદુલ સમા હો !

દાઢમ-ખીન્ત વૃલ્ય ખીન્તે રસ રંગ-ધન્ય ધન્ય. ૬
એકને કંઠ છે રે, ગૂંથ્યો હેમગલ્યુઓ દો !

અન્ય ગલે મંગલમૂન સોદાગ :
એકને ગળે તો રે, મુકનાકળ માળ છે દો !

રાજે રત્ન ચેણ નારી હિર-ભાગ-ધન્ય ધન્ય. ૭
એકને કાંડે છે રે, કનકનણી કડાં દો !

નારી કેરો ચૂડીલો રત્ન-જગાવ :
બેઢની બાંધે રે, બાણુજન વધી દો !

વળી વામ-ગાંધે છે કાંકણ બનાવ-ધન્ય ધન્ય. ૮

એકની જોડે છે રે, કનક કંદોરડો હો !

ખળકે કટિમે ખલા અન્ય ભાગ :

એકને ચરણે તો રે, અમકે સુવર્ણ આંઝરી હો !

નારી ચરણાં કમલે નેપુર કલ રાગ-ધન્ય ધન્ય. ૯

અવક-રાગ છે રે, નારીજના ચરણે હો !

પીળા ચરણો વાંકેડે ઢળકાય :

અન્ય કહીં દીસે રે, પે'યુ' છે રક્તાગ્નિ હો !

હેલ છખીલાની છખી હલકાય-ધન્ય ધન્ય ૧૦

વામ કુચે બાંહે રે, પહેરી લીલી કાંચુલી હો !

અન્ય ઉરે કુચનો નહીં આશર .

કેસરીઆ સોહાગી રે, દક્ષ ભાગે વામલો હો !

હેલી, હું તો ખેલુ બનક બલિકાર-ધન્ય ધન્ય. ૧૧

આઠી વાળ આંગે રે, કમુખલ ચુંદડી હો !

આપે લીલી ઉપરણી અન્ય અંગ :

શિવ-શિવે નિહાળું રે, પચરંગી પાધલો હો !

રતન ઉજળવલ વરણ બન્યું નવ રંગ-ધન્ય ધન્ય. ૧૨

એક નખ જોતાં રે, સૂરજ આંખા પડે હો !

૩૫ જોતાં કંદર્પ બહુ લગવાય :

છખીલુ રાગીલુ રે, ૩૫લુ સ્વરૂપ હે હો !

નીરખી નીરખી હૈકું મારું હરખાય-ધન્ય ધન્ય. ૧૩

શક્તિજી હો, શિવ હો રે, ગુરવીજી હો, ગુરુ હો !

રસિકજી હો, હોજી વ્રગહે રસિક :

તણે એ નિહાળું રે, નામ ૩૫ વ્રમમાં હો !

બાહુ શું હો જી ? કહો મુઠે ઠીક-ધન્ય ધન્ય. ૧૪

અબળા હું તો અસી રે, વ્રગહેને ક્યમ ઓળખું ? હો !

કુચ પુન્યે પામી વ્રમહારી મહેર ! :

હરતી ફરતી હરખે રે; નીરખું વ્રગહ રૂપને હો !

મનમાની મીઠુને કરાવે લહેર-ધન્ય ધન્ય. ૧૫

૨. ઈંદ્રાવતીનો 'શ્રીરાસ'

ઈંદ્રાવતી નામનાં એક ઓકવિ અઢારમા સતકના ઉત્તરાધર્માં થઈ ગયાં છે : તેમનો 'શ્રીરાસ' તથા ખીજી રચનાઓમાં મીકુ મહારાજ જેવો જ યુગલ સ્વરૂપના સ્તવન-વર્ણનનો આચાર વર્ણવ્યો છે. આ સાહિત્ય હજી અપ્રકટ છે.

૩. જનીબાઈનું 'નાથજીપ્રાગટ્ય' :

મીકુ મહારાજની શિષ્યા જનીબાઈએ 'નાથજી પ્રાગટ્ય' નામના કાવ્યમાં યુરુનું ચરિત્ર આલેખ્યું છે. સં. ૧૮૪૭ માં એના યુરુમહારાજ સ્વધામ ગયા. સં. ૧૮૫૭માં એણે 'નવ નાથિકા વર્ણન' નામનું કાવ્ય લખ્યું. સં. ૧૮૬૦ માં એને યુગલરૂપ દર્શન થયું; અને સં. ૧૮૬૮ માં એને શ્રીબાલાનું દર્શન થયું; અને પોતે એ જ વર્ષના પોષ વદ તેરશે રશ્મિરૂપે ભળી ગયાં-મરણ પામ્યાં-એટલી સાલવારી નીકળે છે.

તેમની કવિતામાં શક્ત-આગમના અનેક પારિભાષિક સંબંધ આવે છે. શિવતત્ત્વ, અનાદિ અનંત સંબંધવાળી શક્તિના યોગથી જગત પ્રગટ કરે છે, તેને 'નિલા' કહે છે. તેનું પ્રતીક 'શ્રીચક્ર' છે. શિવશક્તિના સામરસ્યની ભાવના તેમાં ગૂંથવામાં આવી છે. આપણું શરીર તે શ્રીચક્રનું પ્રતીક છે, એ ચક્રમાં નવ રત્ન છે. શ્રીપુર, શ્રીનિઠેતનની અધિષ્ઠાત્રી દેવતા 'લલિતા' છે. તે આત્મદેવતા છે. એમાં 'આનંદ' શબ્દ શિવશક્તિના અખંડ યોગથી ઉત્પન્ન થતા રસરૂપે માનવામાં આવે છે. વલ્લભભટ્ટના 'આનંદના ગરબા'માં કહાય 'આનંદ'નો આ જ અર્થ અભિપ્રેત હશે એમ લાગે છે.]

તાંત્રિકો, ભૌતિક શરીર અને તેમાં રહેલા 'પૃથ્વક્રમંડલ' ને કુલ કહે છે 'કુલકુડલિની' આધારચક્રમાં રહે છે, તેનું નામ દેહરથ એવન-શક્તિ. આ મતના અનુયાયીઓ કૌલ કહેવાયા.*

૪. દુર્ગાસક્તરાત્રી નો ગુજરાતમાં પ્રચાર :

હેમચંદ્રાચાર્યે (સં. ૧૧૫૦-૧૨૨૬) દ્વાખ્યમહાકાવ્યમાં લખ્યું

● વિશેષ માટે જુઓ, ધરિસદર કાલાભાઈ દેસાસરીનો લેખ 'જનીબાઈ' હજી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ રિપોર્ટ, ૧૯૨૦.

છે કે સિદ્ધરાજ તથા કુમારપાળના વખતમાં, પાટણમાં નવરાત્રિ-
નું ૫૧^{મું} ઉજવાયું. તે ૫૧^{મું}માં બ્રાહ્મણો 'સમશતી' (ચંડીપાઠ)નું
પારાયણ નવાહમાં કરી, યજ્ઞમાનોને આશીર્વાદ આપતા હતા. (સર્ગ ૩,
શ્લોક ૬). ચૌલુક્ય રાજાઓ પ્રયાણમાં નીકળતી વખતે મહાલક્ષ્મીનાં
દર્શન કરવા જતા હતા. (સર્ગ ૩ શ્લોક ૮૨); અને સિદ્ધરાજે પુત્ર-
પ્રાપ્તિ માટે મહાલક્ષ્મીનું તપ કર્યું હતું. (સર્ગ ૧૦). તે ઉપરથી
સામે છે કે મહાલક્ષ્મી કાં તો નગરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી હશે, અથવા
ચૌલુક્યોની કુલદેવી હશે. કુમારપાળ રાજસભામાં આવતા પહેલાં મહા-
લક્ષ્મીનાં દર્શન કરવા જતા હતા. સહસ્તલિંગ તળાવ ઉપર ૧૦૮
દેવીનાં મંદિરો હતાં (સર્ગ ૧૫, શ્લોક ૧૧૮).

૮. સુરથોત્સવ મહાકાળી :

ભીમદેવ બીજા(ઈ. સ. ૧૧૭૮-૧૨૪૧)નું રાજ્ય એક
જયંતિસિંહલર્ષ લોકું હતું. તે તેના કળ્પજમાં ચારેક વર્ષ રહ્યું. ૫છી
ઈ. સ. ૧૨૨૭ માં ભીમદેવે રાજ્ય પાછું મળ્યું હતું : તેને ઉદ્દેશીને
સોલંકીઓના રાજપુરોહિત નાગર બ્રાહ્મણ સોમેશ્વરદેવે સુરયોત્સવ નામે
સંસ્કૃત મહાકાવ્ય રચ્યું હતું. આમાં 'સમશતી'માં આવતા સુરથ-
રાજાને દેવીની કૃપાથી ફરી રાજ્ય મળ્યું, તેની કથા દ્વારા, કવિએ
સમકાલીન રાજ્યકાન્તિ ધ્વનિત કરી છે. માકુંડેયપુરણાન્તર્ગત 'સમ-
શતી' કથાનો આમ આ કવિએ સુંદર ઉપયોગ કર્યો છે. બળ્યવા
જેવું છે કે આજ કથાનકનો ઉપયોગ ગર્ભ સહીના શ્રી છોટાલાલ
નરસેરામ લદ્દે તેમની 'શાંતિસુધા' કાવ્યમૃતિમાં આશુખ તરીકે ઉપયોગ
કર્યો છે.

૯. શ્રીધરજી દેવીકવિત્ત :

'રણમલ્લ જંદ' રચનાર જૂનાગઢના નાગર કવિ શ્રીધરે સં.
૧૪૬૮ માં દેવીકવિત્ત નામથી સમશતીની કથા ૧૨૦ ચારણી જંદમાં
આપી છે : તેનો પ્રારંભનો શ્લોક સંસ્કૃતનો આશાસ ઉત્પત્ત કરે
તેવો, ડિંગલ ભાષાનો છે :-

‘યા અમ્બા મધુકૈટમપ્રમથની યા માહિષોન્મૂલની ।

યા ધૂષેણ ચંદ્રમુંડમથિની યા રક્તપ્રીજાગ્રની ॥

શક્તિ: શુંમનિશુંમદૈત્યદલિની, યા સિદ્ધિ લક્ષ્મી પરા ।

સા ચંદ્રી નવકોટિ મૂર્તિસહિતા, માં પાતુ વિશેષરી ॥

શાંતિ-ઉપચાર તરીકે દુર્ગાપાઠ :

શાંતિ-ઉપચાર તરીકે સમ્પત્તી પાડનો ઉપયોગ થતો હતો એમ ગણ્યપતિકૃત 'માધવાનલકામકંદલાપ્રગ્ન' (૧૫૮૪)ના ઉલ્લેખ ઉપરથી જાણી શકાય છે. કામકંદલાને માધવનો પ્રસંગ પડતાં જ તેને રાજ દેશવટો દે છે: ત્યારે વિહ્વલ થયેલી કામકંદલાને સ્વાસ્થ્ય પ્રાપ્ત કરાવવા અનેકાનેક ઉપચાર કરવામાં આવ્યા. નવદુર્ગા(માહાત્મ્ય)ના પાઠ કયોના પછી તેમાં ઉલ્લેખ છે :

‘કો મૃત્યુન્મય જપ જપઈ, કો નવદુર્ગા-પાઠ;

કો પંચામૃત પૂજ કરઈ, મિલા એક મુસાફ.’

—અંગ ૬, ફૂલો ૨૪૮

સોળમી સદીના મધ્યમાં થયેલા લાલજી કવિએ ‘સમ્પત્તી’નો અનુવાદ કર્યો છે. તે પછી ખંભાનના નામર કવિ શિવદાસે સં. ૧૬૭૭માં પરપ કહીતું ‘ચંડી આખ્યાન’ રચ્યું છે. મહાકવિ પ્રેમાનંદે ‘દેવીચરિત્ર’ લગમગ સં. ૧૭૬૫ માં રચ્યું હતું. આ બધું વલ્લભ ભટ્ટના પહેલાંનું સમ્પત્તી સંબંધી સાહિત્ય છે. ખુદ વલ્લભ ભટ્ટે ‘ધનુષ્યધારી’માં ‘હૃતીયા દૈત્ય’વાળો ‘દેવીદૂતસંવાદ’નો ‘ચંદીપાઠ’નો પાંચમો અધ્યાય સંભાર્યો છે; તેમ જ કવચ, અર્જુના વગેરેનો મધ્યેષ્ઠ અંતર્ભાવ તેમણે અનેક ગરબાઓમાં કર્યો છે.

દક્ષિણ ગુજરાતમાં દેવીની મઠિકા :

ગુજરાતની દક્ષિણમાં દિગ્વિખરિપદની અધિષ્ઠાતા ભગવતી—નિકેતન કલશવાળી પલાંશવાળી ભગવતી દેવીની મઠિકા હતી; અને ત્યાં દેવીની ઉપાસના બ્રાહ્મણો કરતા હતા. તેના કાયમ નિભાવ માટે રાષ્ટ્રકૂટ રાજા કીર્તિરાજે શક સંવત ૯૪૦(સંવત ૧૦૭૫)નું દાનપત્ર આપ્યું હતું. શક્તિની પ્રાર્થનાથી તામ્રપત્રનો પ્રારંભ કર્યો છે. શમ્ભુરાજની રથાપેલી મઠિકા માટે બીલેશ્વર ચોવીશીમાંનું તલોદ ગામનું ભગવતીના સેવકોને દાન કરેલું છે. આ મઠિકા તાપીની મોટી મઠિકા સાથે જોડાયેલી હતી, એમ તેમાં ઉલ્લેખ છે. ગુજરાતમાં દેવી-પૂજા માટેનો આ

સોલંકીઓ કરતાં પશ્ચ જૂનો આધાર કહી શકાય-(જુઓ, સુરતમાં મળેલી '૧૫મી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અહેવાલ', ૧૯૧૫, પ્રદર્શન નોંધ, પૃ. ૪૫).

ગુજરાતી શૈલીમાં ચિત્રિત 'સપ્તશતી'ની પોથીઓ :

'સપ્તશતી ચંડીપાઠની અનેક ચિત્રવાળા પોથીઓ' દેશબરમાંથી પ્રાપ્ત છે; તેમાં ગુજરાતમાંનાં કાગળ પરનાં પોથીચિત્રો સૌથી પ્રાચીન, પંદરમા સતતની વિશિષ્ટ ગુજરાતી શૈલીનાં છે. મહાકાલી, મહાલક્ષ્મી, તથા મહાસરસ્વતીનાં ત્રણ મુખ્ય 'ચરિત્રો'નાં તેમાં આલેખન મળે છે. અસુર-સંગ્રામમાં દેવીનું, અસુરોથી મોટા કદનું ગૌરવપૂર્ણ ચિત્ર તેમાં આલેખ્યું હોય છે.^૪

તંત્ર-રહસ્ય

પુરાણ કાળમાં જ જોની રચના થયેલી છે એવા ધાર્મિક ગ્રંથોનો એક પ્રકાર 'તંત્ર' નામે પ્રસિદ્ધ છે : 'તંત્રનો' અર્થ 'ક્રિયાયોગ' છે : એ ક્રિયાયોગનું નિરૂપણ કરનાર ગ્રંથો વૈદિક ક્રિયાયોગથી શુદ્ધ પાઠવામાં આવે છે; તંત્રનો બોલે અર્થ, ધર્મના રહસ્યભૂત મંત્રને ક્રિયા દ્વારા સિદ્ધ કરવાની રીતિ. એમ પશ્ચ કરવામાં આવે છે. એટલે

+ આ સંબંધી જુઓ મારા મગટ લેખ :

✓(૧) 'Early Devi-Mahatmya Miniatures with special reference to Shakti-worship in Gujarat' -Journal of the Indian Society of Oriental Art, Calcutta, 1938 June-December.

✓(૨) 'Newly Discovered Durga-Patha Miniatures in the Gujarati style of painting' -The New Indian Antiquary, Bombay, 1940.

✓(૩) 'Two more manuscripts of Durga-Mahatmya Miniatures of the Gujarati School of Painting' -Bombay University Journal, 1949, September.

મંત્રમાં જે મનનાથ રહસ્ય સેવાયેલું હોય છે એને અનુલવમાં લેવા માટે તંત્રની યોજના છે.

તંત્રમાં તત્ત્વજ્ઞાન અને યોગશાસ્ત્રનું મિશ્રણ કરવામાં આવેલું છે. તંત્રનો ક્રિયાવિધિ ધણે ભાગે યોગથી ભરેલો હોય છે : યોગવિધિ-પુરઃસર ન્યાસ, ધ્યાન વગેરે ક્રિયાપૂર્વક મંત્રસાધના કરવાથી યોગની સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય તથા એ મંત્રનું રહસ્ય જાણવાથી યોગનો પરમ ઉદ્દેશ-બ્રહ્મભાવ પ્રાપ્ત કરવો-તે સિદ્ધ થાય એમ તંત્રશાસ્ત્રનું માનવું છે.

શુરુ, દીક્ષા અને મંત્રની ખાસ આવશ્યકતા તંત્રશાસ્ત્ર બતાવે છે : મંત્રનું મૂળ દીક્ષા છે : અને દીક્ષાનું મૂળ શુરુ છે. ખરો શુરુ મહાકાલ શિવ છે-એ જ પરમશુરુ મનુષ્યશુરુરૂપે પ્રકટ થઈ દીક્ષા તથા મંત્ર આપે છે, અને યથાવિધિ મંત્રની સાધના કરવાથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

તંત્રોક્ત ઉપાસનાના ચાર પ્રકાર છે : બ્રહ્મભાવ, ધ્યાનભાવ, જપસ્તુતિ અને પૂજા : તેમાં બ્રહ્મભાવ કરતાં ધ્યાનભાવ જિતરતો ગણાય છે; કારણ કે પડેલામાં અદૈત ભાવના છે સારે બીજામાં ધ્યાતા અને ધ્યેયનો દૈતભાવ છે જપ અને સ્તુતિ માનસિક-વાચિક હોઈ એ કરતાં કાયિક પૂજા રમૂય અને જિતરતી છે.

યંત્ર-પૂજા :

આ પૂજા તંત્રશાસ્ત્રમાં 'યંત્ર' દ્વારા કરવામાં આવે છે : આ 'યંત્ર' જુદા જુદા મંત્રો અને દેવતાઓ પ્રમાણે જુદી જુદી આકૃતિ-નોંધાતુ વગેરે પદાર્થ ઉપર દોરેલાં રેખાચિત્ર હોય છે. તે મૂળ યજ્ઞની વેદિની કલ્પનામાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં ગણાય છે. મોટે ભાગે તાંત્રિક કર્મ એ વેદિક યજ્ઞનું જ ફેટલુંક રૂપાંતર છે. જેમ વેદિક યજ્ઞમાં અનેક જનો એકઠા થઈ સત્ર-યજ્ઞ કરતા, તેમ તંત્રકાર્ય માટે પણ ઘણા જનો 'ચક્ર' યાને મંડળા બાંધી શુભ રીતિએ ક્રિયા કરતા. વેદિક યજ્ઞમાં યજ્ઞમાનપત્ની યજ્ઞમાન સાથે ભાગ લેતી, તેમ તાંત્રિક કાર્યમાં પણ સ્ત્રીઓ ભાગ લેતી. વેદિક યજ્ઞમાં યજ્ઞમાનનું પ્રજ્વલિત સાથે ઐક્ય સમજવામાં આવે છે, તેમ આ તંત્ર-કર્મમાં ભાગ લેનાર પુરુષ તે શિવ અને સ્ત્રી તે શક્તિ એમ માનવામાં આવે છે.

શ્રીચક્રનો ગરબો :

‘શ્રીચક્ર’ સંબંધી પારિભાષિક માહિતી મૂળ સૌંદર્યલહરીના શ્લોક ૯, ૧૦, ૧૧ માં આવે છે તેનો, કવિ બાલાશંકરે કરેલો અનુવાદ નીચે પ્રમાણે છે:-

‘ત્રિકોણો તો ચાર, પ્રથમ લહીને પાંચ પછીથી;
નવે યોનિ વંત્રે, શિવની નવ મૂલ પ્રકૃતિથી.
થયા ત્રેતાણીસ, ત્રયન કરતાં કોણ સરવ;
દળે અષ્ટે સોળે, ત્રિવલય ત્રિરેખાયુત તુલ.’

આ ઉપર ટિપ્પણ આપતાં સંસ્કૃત ચામલ ગ્રંથમાંથી ‘શ્રીચક્ર’ સંબંધી શ્લોક ઉતાર્યો છે (ભુજો ‘કલાન્ત કવિ’ પૃ. ૩૫, પૃ. ૩૧૪).

ચિન્દુત્રિકોણવસુકોણદશારયુગ્મ-
મન્યથ નાગદલસયુતપોદશારમ્।
દ્વનત્રય ચ ધરણીતદનત્રય ચ
શ્રીચક્રરાજમુદિતં પરદેવતાયાઃ ॥

વલ્લભ ભટ્ટે ‘લહરી’ શબ્દથી જેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે, ‘સૌન્દર્ય-લહરી’નો ગુજરાતી પદ અનુવાદ કવિ બાલાશંકરે કર્યો છે તે જિજ્ઞાસુએ જોવા જેવો છે.

કૌલમત :

‘કૌલ’ અને ‘કુલ’નો જેમા ખૂબ ઉલ્લેખ આવે છે. એવા વલ્લભ ભટ્ટના બે ગરબા છે : (૧) શ્રીચક્રનો ગરબો અને (૨) ચાંપાનેર નવકલશ સ્થાપનનો ગરબો : એમાં આખા તંત્ર-આચારતુલ્ય ઘેરું વર્ણન વલ્લભ ભટ્ટે આપ્યું છે.

(૧) વૈદિકકાળ પછી રચાયેલાં ‘તંત્રો’ તથા ‘આગમો’ સ્વાધ્યાય અને અનીતિમાન મનુષ્યોના હાથમા પડતાં, ‘કૌલ’મતનો અને ‘પંચ-મકાર’ની ઉપાસનાનો યુગ શરૂ થયો. આના સમયે વૈદિક મત સાથે સુસંગત હોય એવા સમયાચારની-‘ઓવિદ્યા’ની-અકિતની પ્રયાશ્રીમદ્ શંકરાચાર્યે શરૂ કરી; અને દેવીપૂજનને એક નવો જ વળાંક આપ્યો. પરંપરા પરમાત્મા નિગકાગ, નિરંજન અને અજ

છે; પરંતુ જેમના અર્ધનારીશ્વર રૂપમાં શક્તિ હોવાથી ત્રિગુણાત્મક જગતનો વિકાસ થાય છે. આ શક્તિ એ પરમાત્માનું સર્જનાત્મક સ્વરૂપ છે, અને સૌંદર્ય એ આ સર્જનાત્મક પ્રકૃતિ-શક્તિનું પ્રતીક છે. અર્થાત્ શિવની આ ચૈતન્યમય શક્તિ જ ત્રિગુણાત્મક જગતને ઉત્પન્ન કરે છે.

વામમાર્ગ :

વામમાર્ગ અથવા બીજમાર્ગ કે કાંચળિયા સંપ્રદાય જેવા ભેદી ઉપાસના માર્ગ મધ્યકાળમાં પૂર જેસમાં હતા. ગુજરાતના જ મહીસા ગામમાં થઈ ગયેલા મીકુ મહારાજ અથવા હંસભિક્ષુએ ‘હંસ-વિલાસ’ નામે આપે તંત્રવિષયક સંસ્કૃતગ્રંથ રચ્યો છે જે ‘ગાયકવાડ પ્રાચ્ય ગ્રંથમાળા’માં પ્રસિદ્ધ થયો છે. કવિ ન્હોનાલાલે ‘જયા-જયન્ત’-માં વામાચારીઓનો એવો કંઈ મિત્ર પ્રકારના સંપ્રદાયનો પ્રવેશ રચ્યો છે.

‘બીજમાર્ગ’ જે વામમાર્ગનો જ ફાટો છે, તેમાં ‘બીજ’ શબ્દ વીર્ષના અર્થમાં છે. ‘વામ’ એટલે વિપરીત, અર્થાત્ વેદવિરુદ્ધ એવાં તંત્રોમાં કહેલો, તેવા આચાર તે વામાચાર: પંચતત્ત્વ (મઘ, માંસ, મત્સ્ય, મુદ્ગા અને મૈથુન) એટલે પંચ ‘મ’કાર અને ખ-પુષ્પ (રજસ્વલા સ્ત્રીનું રજ) વડે ‘કુલ્લ સ્ત્રી’ની પૂજા તથા ‘વામા’ થઈને પરાશક્તિની પૂજા આ વામાચારીઓ કરે છે.

વામાચારીઓ કહે છે : ‘ચારે વેદમાં પશુભાવની પ્રતિષ્ઠા છે; એટલે કે વેદ વિહિન વૈદિક આચાર, એ તાંત્રિકને મન પશ્ચાચાર છે; અને વામાદિ ત્રય આચાર એ દિવ્ય અને વીરભાવથી પ્રતિષ્ઠિત છે; આચારોમાં વેદાચાર શ્રેષ્ઠ છે. વેદાચારથી વૈષ્ણવાચાર, વૈષ્ણવાચારથી શૈવાચાર, શૈવથી દક્ષિણાચાર, દક્ષિણાચારથી વામાચાર, વામથી સિદ્ધાચાર અને સિદ્ધાચારથી કૌલાચાર શ્રેષ્ઠ છે.

આ કૌલમતનો ઉલ્લેખ વલ્લભ ભટ્ટના બે ગ્રંથોમાં આવ્યો છે એટલા માટે આટલી માહિતી અહીં પ્રસ્તુત ગઈ છે.

એક હરિદાસ નામના કવિનાં બે ઘોળ (અરાદમા શનકને ઉત્તરાર્ધ) ‘બીજધર્મ’ સંબંધી મળ્યાં છે. તેમાં આ આચારન સામે ભારે વિરોધ જાહેર કરેલો છે.

આનંદનો ગરબો :

વક્ત્રલ ભદ્ર 'કર્ચો લહેરીનો ઉચ્ચાર' એમ જે ઉલ્લેખ કર્યો છે તે આ 'આનંદ' અથવા 'સૌન્દર્ય' લહેરીનો જ સંભવે છે (જુઓ 'વાણી' પૃષ્ઠ ૧૨૫, કડી ૪૫).

કવિનો 'આનંદનો ગરબો' એમની શ્રેષ્ઠ રચના છે. અખા-ભક્તની 'અખેગીતા' અને દયારામભાઈના 'રસિકવલ્લભ' જેવા સિદ્ધાંત પ્રતિપાદન કરનાર કાવ્યગ્રંથો સાથે સહેજે સરખાવી શકાય તેવું એ શક્તિ-સ્તોત્ર છે. કવિને શક્તિના સ્વરૂપનો આવિર્ભાવ થતાં જે આનંદ થયો તે તેમણે ઊછળતી વાણીમાં વર્ણવ્યો છે.

'આનંદ-લહેરી' :

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યે^૧ શિખરિણી ૭૬માં રચેલા સૌન્દર્યલહેરી સ્તોત્રના પહેલા ૪૧ શ્લોકનો સમૂહ 'આનંદલહેરી'ને નામે ઓળખાય છે. એની રચના ઔડપાદ્યાર્યે^૨ રચેલા શ્રીવિદ્યાના ગ્રંથ હ્રુમગોદય ઉપરથી થયેલી છે. આ ભાગ આખાં સ્તોત્રનો આત્મા છે : અને 'આનંદલહેરી' શબ્દનો ઉલ્લેખ ૮ મા તથા ૨૧ મા શ્લોકમાં ચિદાનંદલહેરી તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. બ્રહ્માંડમાં ચેતનરૂપે જે શક્તિ છે તેના સૂક્ષ્મ સૌન્દર્યનું નિરૂપણ અહીં કરવામાં આવ્યું છે. અને તે પછીના ૪૨ મા શ્લોકથી દેવીના વિરાટ દેહનું વર્ણન ભાવવાળી રૂપતિરૂપે કર્યું છે.

પાવાગઢનાં કાલિકા અને બેઝનું કાલિસ્તોત્ર :

કવિ નર્મદે વર્ણવેલાં 'પૂર્વમાં કાલિ માત' એ ગુજરાતનાં ત્રણ શક્તિ પીઠામાંનાં એક છે. પાવાગઢના જ્યસિંહદેવ પેઠાઈ (દિલ્હીના પૃથ્વીરાજ ચૌહાણના વંશજ, તેથી પ્રચલિત નામ 'પતાઈ')ની ઈ.સ. ૧૪૮૪માં મહંમદ બેગડાને હાથે હાર અર્થ, ચત્યારથી એ સ્થાનનો વેલવ ગયો.

■ ગુજરાતના સુલતાન મહંમદ બેગડાએ અનેક વાર પાવાગઢ ઉપર આક્રમણ કર્યા હતાં. અને માળવાના સુલતાનની વખતોવખત જ્યસિંહ-દેવને મદદ મળતી હતી, તેથી મહંમદ ક્ષયતો નહોતો. છેલ્લી વખતે મહંમદે

આ સ્થળ સાથે, ખીજો એક ઇતિહાસ પણ સંકળાયેલો છે. સને ૧૫૩૫માં કુમાયુને જ્યારે ગુજરાત પર સુલતાન બહાદુરશાહ (૧૫૨૬-૧૫૩૬) પર ચઢાઈ કરી, અને તેને જીત્યો ત્યારે બાદશાહને કાફરો સામે ભારે રાખ થયો હતો. એમણે ચાંપાનેરવાસીઓની કતલ કરવાનો કુક્રમ આપ્યો. લોકો ભયભીત થઈ ગયા, છતાં બૈજૂ (વૈદ્યનાથ)ના સંગીતે તેમને ધડીભર પોતાનું દુઃખ છુલાવી દીધું હતું. બાદશાહને તેની ખબર પડતાં એ પણ સંગીત સાંભળવા આવ્યા. પછી પ્રસન્ન થતાં, બૈજૂને ઇનામ માગવા દરમાન્યું. બૈજૂએ ચાંપાનેર-વાસીઓની કતલ ખંધ રાખવાનો કુક્રમ કુમાયુન પાસે માગ્યો. 'મિરાતે સિકંદરી'માં બૈજૂને બદલે 'મન્જૂ' નામ છે, છતાં આ હકીકત તેમાં જ નોંધાઈ છે.

બૈજૂ-વૈજનાથદાસ ચાંપાનેરનિવાસી હતા; અને એ એમનું જન્મસ્થાન હોવાનું સંભવે છે. ગ્વાલિયરના રાજા માનસિંહ તુવારે (ઈ. સ. ૧૪૮૬-૧૫૧૬) ગ્વાલિયરમાં સંગીતશાળા સ્થાપી હતી. ત્યાં બૈજૂ તૈયાર થયા હતા, ત્યાં એ અધ્યયન પણ કરાવતા હતા. યાત્રિએ તેઓ નાગર હોવાની સંભાવના છે. સંગીતની વાતાવરણ ઉપર અસર કરવાની શક્તિ તેમણે પ્રાપ્ત કરી હતી. પોતે સંમીનસાધનામાં મસ્ત રહેના હોવાથી 'બાવરા' કહેવાતા. આ બૈજૂએ 'કાલિકા-સ્તવન'નાં કેટલાંક ગીત રચેલાં છે, જેમાંનાં કાલિકાનો ચાંપાનેરના પાવાગઢ ઉપર વાસ છે; તેથી તેમના ગુજરાતીપણાને પુષ્ટિ મળે છે.* 'સંગીત રાગ-કલ્પદ્રુમ' (કૃષ્ણાનંદ વ્યાસ સંપાદિત)માં તેમનાં કીર્તનો છે.

માળવાના સુલતાનના આવવાના માગ ઉપર પડાવ નાખ્યો; અને ધર્મને નામે, કાફરને મદદ ન કરવા તેને સમજાવી, ખાળી રાખ્યો. એટલે તેની સહાય ન મળવાથી પેઢાઈની હાર થઈ. આ હારનું કારણ, વસ્ત્ર ભટ્ટે તથા રામભાઈ ભટ્ટે રચેલા 'કાલિકાના ગરબા'માં બીજી રીતે, -૩૫ પ્રત્યેની કુદરિથી-હાર થયાનું જણાવ્યું છે. રામકલિકાના પાનમાં પણ ચારણિ-ચાણીના ચાપનો સંજ્ઞા જોડવામાં આવ્યો છે.

• જુઓ, શ્રી વિશ્વકુમાર દેસાઈ, 'હિંદી સંગીત' (૧૯૫૬), પૃ. ૭૨-૭૪.

અહીં એમનું એક કાલિકા-સ્તવન ઉતાર્યું છે:-
(રાગ ભૈરવ-ચૌતાલ)

“ જય કાલિકા કલ્યાણી સ્વર્ગધારિણી ગિરિજા ।
ધનશ્યામા ચંદી ચામુંદી છત્રધારિણી ।
જગમનની જ્વાલામુક્તી આદિ જ્યોત અનંતા ।
દેવી અન્નપૂર્ણા આનંદી સ્તરણતારિણી ।
ભોગિની જય રક્ષાકરની વિંદુવાસિની * ।
લલિત વદુચરા મવાની ।
અમુરદલની મહિષામુરમારિણી ।
હિમગિરિ હિમ્માલ-રાની કાશ્મીરી શારદા ।
કામરૂપા મારવ્યા તુષ્ટા વૈજમલ્લ સુસ્રકારિણી ।”

‘ મેના ગૂજરી ’ના ગરબામાં ગઢ માંડવની ગૂજરીનો, ન્યારે તેની સામુએ અશીકાર કર્યો, ત્યારે એ અપમાનિત સતી પાવાગઢ ગર્ધ અને કાલિકામાં સમાઈ ગઈ: એવો ઉલ્લેખ છે:-

‘ ગઢ માંડવથી ચલી ગૂજરી, મધ પાવાગઢ માંચ રે:
‘ હું પાવ પડું, તમે તપાસ કરો, મોરી માય રે.
ખાઈઓ સંગે નહીં ખોલું, તું સમાસ કર મોરી માય રે’

કાલિકાનો ગરબો

જેમ વધલ લટ્ટે તેમ શામળ લટ્ટે સં. ૧૭૭૪માં કાલિકાનો ‘ અથવા ‘ ચાંપાનેરનો ’ ગરબો રચેલો છે. લવાઈમાં ‘ કાળકાનો વેશ ’ આવે છે તે આજે પણ ધાર્મિક ઐતિહાસિક તરવથી માંભાઈ લાવથી લગવાય છે. વધલલટ્ટ કરતાંયે શામળની રચના વિશેષ પ્રાસાદિક છે. અન્યત્ર તે પ્રાપ્ત ન હોવાથી, અહીં તે સરખાવવા માટે આપ્યો છે:-

“ પૂલું ગણપતિના પાવ, પૂલું અંબિકાની પાવડી રે;
સેવું સનખસપુરી રાય, માયા કરજો મુજ માવડી રે. ૧
ચતુર દેશ ચાંપાનેર, વસે કરુણાનિધિ કાલિકા રે;
કરે તરણાનો મેર, બહુ નિધિ-શુભ્ય બાલિકા રે. ૨

- શોભાવી બાધી સજ, પવન પાણી પેદા કર્યાં રે;
 કીધી વર્ષાની રજ, ધન ધાન્ય ધરણી ધર્યાં રે. ૩
 નદી પર્વત ને પહાડ, મહીમંડળ ને માનવી રે;
 જીવ જ્યોતિ ને ઝાડ, દેવ ઋષિ ને દાનવી રે. ૪
 પાવાગઢનો પ્રતાપ, વિશ્વ જાણી વાસો વસ્ત્રાં રે;
 આદ્યશક્તિ તે આપ, ધર્મલોકથી આવી ધર્યાં રે. ૫
 પેયાર્ધ રાવળ પ્રચંડ, ધર્મરાજ્ય કરે ધણી રે;
 જેના દેશમાં નહિ દંડ, કૃપા કાળિકાની છે ધણી રે. ૬
 નવરાત્રિ ઢેરી રાત, જેણે ચોસડ જોગણી રે;
 મન વિચાર્યું છે માન, ભોગ જોવાને ભોગણી રે. ૭
 મંગળ માતુની ગાય, ગરબે રમે સૌ ગામની રે;
 થેકાર થેકાર થાય, નારાયણીના નામની રે. ૮
 સંજ્યા સોળે શશુગાર, ચરણાં ચોળી ને ચૂંદડી રે;
 કંઠે મુકતાક્ષના હાર, ફરે ફેરા સજ્જ કૂદડી રે. ૯
 તેમાં કાલિકાજી માન, ગરબે રમવાને આવિયાં રે;
 વાણી વેદમાં વિખ્યાત, રૂપ લક્ષ રવિ લાવિયાં રે. ૧૦
 જાણે જીવ્યો છે જાણ્યું, કોટિ શશી મુખ કામિની રે;
 મુખે શાં કરું વખાણ્યું ? જાણે જાવ એવી જામિની રે. ૧૧
 યર્ષ પેયાર્ધને જાણ્યું, રૂપ જોવાને કારણે રે;
 વાઝ્યાં મોઢનાં તે જાણ્યું, ધીરજ નવ રહી ધારણે રે. ૧૨
 આવ્યાં ઉમયા ને ઈશ, કાલિ જોવાને કારણે રે;
 જોઈ અંખા ને જગદીશ, વિષ્ણુ જાણે વારણે રે. ૧૩
 લહે પ્રહા ન ભેદ, નારદ નાચે છે નૃત્યમાં રે;
 વાણી વખાણે છે વેદ, સુર સનકાદિક સ્તવમાં રે. ૧૪
 દેવ તેગીસ કોડ, ઈશ્ર જોવાને આરતી રે,
 કૃષ્ણ રચા કરજોડ, જાવ રેખાડે જાવથી રે. ૧૫
 મહાપૂજા મધરાત, જોવા આવ્યાં સહુ માનિની રે;
 તેમાં કાલિકાજી માન, સુરલોક ઢેરી સ્વામિની રે. ૧૬

પેથાઈ રાવળનું પાપ, કાળીનો લીધો છે ઠડલો રે,
 અળા એકલા છે આપ, આલ્યો છળ કરીને છેડલો રે ૧૭
 માણ થયા પરસન, 'માગ માગ' મુખથી કહ્યું રે,
 દેનીએ દીધું દરશન, લક્ષ્મણ એહનું તે નવ લહ્યું રે ૧૮
 બોલ્યો પેથાઈ ત્યા પેર, 'મદિર આવો જ માહરે રે,
 ચાલો આવો આપણુ ઘેર, વશ્યવર્તી છું તાહરે રે' ૧૯
 શક્તિએ દીધો છે શાપ, 'મૂરખા મેહેલ છેડા માહરો રે,
 પાચે પ્રગલ્લા તુમ પાપ, ગયા પ્રાણુ, પાવો તાહરો રે' ૨૦
 આપે થયા અલોપ, જખ મારી રાજ રહ્યો રે,
 કયો કાલિકાએ કોપ, વૈભવ એનો સવે વહ્યો રે ૨૧
 સાર્ધ એ શરો સુલતાન, ચાર લક્ષ ઘોડે ચઢ્યો રે,
 ઉતાર્યા મહીપતિના માન, પાવામઢે આવી અજો રે ૨૨
 અદકી કીધી છે આચ, સુલતાન શેર સાધિયો રે,
 પૂરા વર્ષ થયા પાંચ, વઢતા તે વેરી વૃધિયો રે ૨૩
 ખૂટયા નવાણુના નીર, અજ થયા અલોપમા રે,
 ધારણુ નવ રહી તે ધીર, ફૂળ્યો કાલિકાના કોપમા રે ૨૪
 સાર્ધ શરો સરદાર, તેને છળ કીધો છે છેરડો રે,
 જૂઠો કીધો જુહાર, છુદ્ધિએ કીધો છે બહેરડો રે. ૨૫
 પ્રીત પાતશા શુ કીધ, વેર કીધુ વિશેકમા રે,
 પેથાઈ રાવણુની રીધ, લેઈ આપુ ધડી એકમા રે ૨૬
 મારગ સચ્યાં છે દેસ દેવ જાણીને દડિયા રે,
 ભૂમિ પાડી છે બેસ, લશ્કર લાન્ધા છે લડિયા રે ૨૭
 પ્રોજયો પતાઈ ત્યા પેર, કોપ કાલિકાનો જાણિયો રે,
 વેરી આળ્યો છે ઘેર, પરવશ પજો મુજ પ્રાણીઓ રે ૨૮
 હદે સગાથે છે રીસ વચન કહ્યા નવ સાખિયા રે,
 મોતી મળુ દસવીસ, બૂડે લરડાની નાખિયા રે ૨૯
 નવસે નવ્વાણુ તેની નાર, રૂડી રતનાવલ રાણીઓ રે,
 મારી નાખી છે દરમાર, જોળનવ તી નવ જાણીઓ રે ૩૦

પુત્ર પાંચે પરાણ, રાણે રાગ્ગીજ રાજિયાં રે;
 આદ દીધી છે આણ, ચાંચડી પેરે ચોજિયાં રે. ૩૧
 ભપાં બૂપે ભંડાર, ખજાના સર્વે ખૂટિયા રે;
 દોહવટ કીધો દરબાર, હાથી ઘોડા સર્વે છૂટિયા રે. ૩૨
 આલ્યો શક્તિને શર્ણુ, પાવાગઢ કેરો રાજિયો રે;
 કંઠણ સંભળાવ્યું તે કર્ણુ, મૂરખ મનમાં તે લાજિયો રે. ૩૩
 'મતિ થઈ છે માહારી મૂઢ, મેં તો જોળખ્યાં નહિ નામના રે;
 તારાં પ્રાકમ તે પ્રૂઢ, પૂરો મન કેરી કામના રે.' ૩૪
 આધંબે દીધું વરદાન, અનુસવે કરી આપીએ રે;
 આવે વૈકુંઠ વિમાન, સુખ સાગરને આપીએ રે. ૩૫
 સૈન્ય સોલે હજાર, પ્રજા સાથે પોતે લખો રે;
 થયો થરો સરદાર, નરપતિ તેને નખો રે. ૩૬
 પડી પતાઈની નાર, જંખર કીધી તલાવડી રે;
 સેના સોળે હજાર, મૂઢ મારી નાખ્યા માવડી રે. ૩૭
 ઉત્પત કાલિકાની માય, જે કોઈ શીખે ને સાંભળે રે;
 કરે નારાયણી શંકાય, સુખ સંપત આવી મળે રે. ૩૮
 ધણી લક્ષ્મી ધરસૂત્ર, કરે કાળ શુભ કારણું રે;
 વાંઝિપાને આપે પુત્ર, ગ્રીતે બંધાવે પારણું રે. ૩૯
 મૂઢ કવિના જે માય, નિધ પામે રંક રાજિયો રે;
 ભાવટ ભવતણી જે ભય, પુનઃ સ્વર્ગમાં ગાજિયો રે. ૪૦
 બહેરાં સાંભળે છિ કર્ણુ, મરતાં હવે તે માંદલાં રે;
 માલે ખોડાં તે ચર્ણુ, આંખે દેખે તે આંધળાં રે. ૪૧
 રાજિયાના ટાળે રોગ, સુખ-સાગરની શાલિકા રે;
 પામે ભાવતા મન ભોગ, કૃપા કરે માત કાલિકા રે. ૪૨
 શામળમટ રે શ્રીગોડ, પિતા પુરુષોત્તમજી તણો રે;
 ગરબો ગાયે કરજેડ, જસ મહિમા માનો ધણો રે. ૪૩

વંદલભ ભટ્ટની વાણી

५६-कीर्तन

પટ્ટો	પૃષ્ઠ
હૈરવ રાગનાં પદ ...	૩
રામકલી રાગનાં પદ ...	૫
પંચમ રાગનાં પદ ...	૧૦
ખિલાસ રાગનાં પદ ...	૧૨
દેવગિરિ રાગનાં પદ ...	૧૪
માંડ રાગનાં પદ ...	૧૬
આશાવરી રાગનાં પદ ...	૧૭
વેલાવલ રાગનાં પદ ...	૨૦
સારંગ રાગનાં પદ ...	૨૩
સોરઠી મહારનાં પદ ...	૨૪
ધનાશ્રી રાગનાં પદ ...	૨૬
ગોડી રાગનાં પદ ...	૨૭

પટ્ટો	પૃષ્ઠ
મારુ રાગનાં પદ ...	૩૪
પરજ રાગનાં પદ ...	૩૮
ટોડી રાગનાં પદ ...	૩૯
કલ્યાણ રાગનાં પદ ...	૪૦
ખિહાત રાગનાં પદ ...	૪૨
કાનડા રાગનાં પદ ...	૪૬
અડાણ રાગનાં પદ ...	૪૮
પૂવી રાગનાં પદ ...	૫૦
વસંત રાગનાં પદ ...	૫૩
કાફી રાગનાં પદ ...	૫૭
કાફી-ધમારના પદ ...	૬૪
પ્રકીર્ણ પદ ...	૭૧

ભૈરવ રાગનાં પદ

૧

આજ બનીઠની બેઠાં, બહુચર તખ્તમાં

બખ્ત બુલંદ^૧ મહા મહંમાએ. (ટેક)

સુંદર મુખ શરી લજાએ, માન મનમયે^૨ ગમાએ,
વારે અન્ય ઉપમાએ, કળી ન કળાએ. આજ૦ ૧
બિનંદ મંદ મંદ મોહે, મોહ લરી લરી સોહે,
સલખનપુરી માત મયા, ધરી કરી દયાએ. આજ૦ ૨
સંકટ હયાં વિપત્ત ટાળી, સેવકોની સુધ સંભાળી;
ધન્ય ! ધન્ય ! ગોખવાળી, વલ્લભ-રાએ. આજ૦ ૩

૨

આજ પ્રાત પ્રભાત માત-મુખ નીરખી સખી મનમાંહે.^૨ (ટેક)
આજસલરી આંખ સતી, મહા મનોહર મદમાતી;
છળી છળીલી સોહાતી, સમભર^૩ નહીં ક્યાંહે. આજ૦ ૧
શીશ-નખ સોહે શૃંગાર, કૌસ્તુભમણિ કંઠહાર;
અફસુત એપે અપાર, તફવત થઈ ત્યાંહે. આજ૦ ૨
બહુચર મા ! તું દાતાર, પ્રાદાણુ લીખે એ દાર,
દેવી ! એવું દિયો દિદાર, વલ્લભને કાં વાહે ? આજ૦ ૩

૩

બહુચરાણ માત લજ્યે, લવની લીડ લાગે;
ધંદ્ર ધંશ વિષ્ણુ અજે, બે ઉગાયો આગે. બહુચરાણ૦

પાઠાંતર :- ૧ 'વિલંદ'; 'વખ્ત વિલંબ' ૨ 'મોહે' ૩ 'સમવડ'

નર ને નારી એ વિચારી, પ્રેમે પાયે લાગે;
 સકળ સમૃદ્ધિ આપે સારી, ઘેર^૧ નિશાન વાગે. બહુચરાણં
 આદ્ય અંત અમર કરે, ચરણે ચિત્ત લાગે;
 અધમ બુદ્ધિ થકી ઉધરે, દુઃખ દારિદ્ર્ય ત્યાગે.^૨ બહુચરાણં
 કૃપાસિંધુ કૃપા કીજે, ઈશ્વરી અથાગે;^૩
 ભટ વલ્લભને ભક્તિ દીજે, એ ભવોભવ માગે. બહુચરાણં

૪

પ્રસન્ન વદન પૂરણ પૂનમ ચંદ્ર, આનંદકંદ દસ ઠલાએ. પ્રસન્ન
 ગોષ્ઠે બેઠી ચોખ^૪ માંહે, અલી અલબેલી ત્યાંહે;
 સખી દીસે બાંએ^૫ દાંએ,^૬ ને સુજસ સરાએ. પ્રસન્ન
 જય જય કહે જોગણી, અન્ય ઉઠો ઉઠો ઠહે;
 મહામુનિ ધુન્ય અનુ, નિન શ્રુતિ સદાએ. પ્રસન્ન
 તે બહુચરની બલિહારી, ભવભાગ ભરનારી;
 વિપ્ર વલ્લભને સંભારી, ને સાહે બાંહે. પ્રસન્ન

૫

ભજો માત બહુચરાને, ભાવશું ભવાની;
 નપુંસકને^૭ પુરુષ કીધા, પ્રથમ એ નિશાની. ભજો
 શક્તિને વશ જઠત સરવ, સુરીનર મુનિ જ્ઞાની;
 શક્તિ ગયે ગળે ગર્ભ,^૮ ચળે ધર્મ-ધ્યાની. ભજો
 અવર દેવ હરજ^૯ કરે, એ ન કરે હાનિ;^{૧૦}
 સમયાં બધ્ય ઠાજ સરે, વાત મુણે છાની.^{૧૧} ભજો

૧ 'ઘેર' ૨ 'લાગે' ૩ 'અનાગો' ૪ ચોખ પાંદે (૧)

૫ બાંએ-(વામ) ડાબી બાજુએ ૬ દાંએ-(દક્ષિણ)-જમણી બાજુએ

૭ 'ના-પુરુષને' ૮ 'ગર્ભ' ૯ 'અજર'; 'અરજ' ૧૦ 'માત કરે ભની;

માત કરે ભની (૧); 'મા ન કરે સ્વામી' ૧૧ 'મુણે વાત છાની'

ભીડ લાગી ભૂરની,^૧ ભૂતળ લલાં લલાંની;
ભટ વલ્લભની વાત માની, માત મહેરબાની. ભજો०

૬

મેં ગુલામ, મેં ગુલામ, મેં ગુલામ તેરા;
અજળ તેરી આકરી, ને અજળ તેરા ઠેરા. મેં०
તેં તો મેરે સાહેબા, ને મેં બહા ચેલા તેરા. મેં०
મેં ગુલામ કરું સલામ, સુણોને સાહેબ મેરા. મેં०
ભટ વલ્લભની વિનતિ, માનો જનમ જનમ ચેલો. મેં०

૭

બહુચરાણ માત ભજો, ભક્તિભાવે રે;
અંતર અભિમાન તજો, અવનીમાં આવે રે.
દુઃખ ન પામે દેહ ધરી, તજો ત્રિતાપે રે;
સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાળ, અંબા મા આવે રે.
સકલ માત સિદ્ધિ આવે, જે શીશ નમાવે રે;
પોતાનો કરીને થાપે, નાહો કુંડ વાવે રે.
મારકુંડ અમર કીધો, ઈશ્વરી અંબાવે રે;
ભટ વલ્લભ ઉગારી લીધો, ગરબા ગવરાવે રે.

રામકલી રાગનાં પદ

૧

સદા સેવો શ્રી બહુચરાણાઈ,
સલખનપુરમાં વસે મોરી માર્છ રે. સદા०
મનગમતાં માણ લાડ લડાવે,
રાજે લાજ સવાઈ રે. સદા०

પ્રત્યક્ષ પારો, ખરો ખેલ ન્યારો,
તે ભાવે સંભારજો^૧ ભાઈ રે. સદાં
વલ્લભ ફરી ફરી કહે છે કરગરી,
જગ છતો^૨ જશ ગાઈ રે. સદાં

૨

તમે જિદો જિદો કહો આતા રે,
તમે આઘ શક્તિ ઉર અંતર આણીને. તમેં ૧
અખિલ ભુવનપતિ, બહુચર મા છતી;
રાખે સદા રંગ-સતા રે. તમેં ૨
હુમંતિ ટાળે, દશા દિન વાળે;
પાળે પુત્ર જેમ માતા રે. તમેં ૩
મન નિશ્ચે કરી, સલખનપુરી ખરી,
હરિ-વલ્લભ શુભ ગાતા રે. તમેં ૪

૩

બાઈ બહુચરા, ખરદ વહે છે બહુ;
પણ પગ લાગે, આપે મહો-માગે. બાઈં ૧
શુભ ગાતાં રહે, કૃત્ય કૂઠા દહે;
વેદ પુરાણ કહે છે સહુ. બાઈં ૨
વિરમે વિશ્વમા, ઈશ્વરી એ ખરું,
વર કીધો છે, હતી જે વહુ. બાઈં ૩
બાળા સુંદરી, બહુરંગે લરી,
હરિ-વલ્લભ શું લહે છે લહું. બાઈં ૪

૪

બાઈ બહુચરા બાલસ્વરૂપ ધયુ',
કરી માનવા સંતનું ખોટુંખરું. બાઈ૦ ૧
તરત મનાવે દેમ વસતાવે,
ભાવે ભગત તણું જે કયું. બાઈ૦ ૨
આંગી અખરખની, લહે લખની,
સાચું સુઠા કરી આપયું. બાઈ૦ ૩
વલ્લભ-હરિ એણે રીઝી,
બહુચરી કૃપા જઠા નિધે ભયું. બાઈ૦ ૪

૫

જય કહો, જય કહો, જય કહો ઘેર ઘેર;
બહુચરાજી જય કહો. જય૦ ૧
અંગ ઉમંગ ભરી, હરખ હેચે ધરી;
એ સાચે છેલ્લે કહો. જય૦ ૨
દુઃખ સર્વ વામી, ગોખે શીશ નામી,
પામી પદ અભય કહો. જય૦ ૩
કહે વલ્લભ હરિ, નારી નર કરી,
જમ-કિંકરનો ન-ભય કહો. જય૦ ૪

૬

મારું મન માન્યુ બહુચરી બાઈ,
સાચી જે સલખનપુરમાં. મારું૦ ૧
નીરખ્યું નેણે, મુણ્યુંતું જે વેણે,
કેણે કહી તે ભલાઈ. મારું૦ ૨

અવગુણ તાણી, સુખી કયો પ્રાણી,
તારી વાણીએ દીધી વડાઈ. મારું ૦ ૩
અરજ સુણીએ, દીધી છત દેને,
વલ્લભ લેને નિભાઈ. મારું ૦ ૪

૭

મારું મન મોહ્યું મા બહુચરનાઈ,
આચર ગોખ ભેતામાં. મારું ૦ ૧
શોભા નીરખી, રહ્યું રહે હરખી,
'કે સરખી?' ન કહેવાઈ. મારું ૦ ૨
મુજ મન બાંધ્યું, શું સાધન સાધું ?
આરાધું એક આઈ. મારું ૦ ૩
સદા સુખી થયો, ભય ભવનો ગયો,
વલ્લભ રહ્યો છે હ્રુભાઈ. મારું ૦ ૪

૮

મારું મન બાંધ્યું,^૧ મા બહુચરનાઈ!
મન કર્મ વચને તારે ચરણે. મારું ૦ ૧
ભૂતજ ભટકયો, કહીં નવ અટકયો,
લટકો દેખી સવાઈ. મારું ૦ ૨
અચરજ ભાસ્યું, કેા નહિ બહુચરા-સ્યુ
આરામુર^૨ અધિકાઈ. મારું ૦ ૩
મહા પદવી લહી, તારણ તલ મહીં,
'વલ્લભ' કહી ગુણ ગાઈ. મારું ૦ ૪

૯

મારું મન લોલું મા બહુચરખાઈ,
અગણિત ગુણ ઈશ્વરીને. મારું ૦ ૧
ખરડ બહુ-રખાં, માન્યું મેં મૂરખા,
'પુરખાં-પીહર' કહેવાઈ. મારું ૦ ૨
સાધી આસાધી, રાખી તેહેની બાંધી,
લાધી તે વાધી નવાઈ. મારું ૦ ૩
વહલ નિત્ય નવી, મા પ્રત્યે હવી,
કવિ કહેથી ન કવાઈ. મારું ૦ ૪

૧૦

મારું મન પ્રાપ્તું મા બહુચરખાઈ,
અવર લોગ-ભૂમિ લોગવીને. મારું ૦ ૧
ખટવસ આખી, ગયું હુદે આખી,
હાખી દટ અધાઈ. મારું ૦ ૨
આઈની અણી, વાણી પડી ફીડી,
ખાધી તે મીડી મીઠાઈ. મારું ૦ ૩
મન જોયું મથી, વહલ કહે કથી,
એથી ન ભૂખ ઓલાઈ. મારું ૦ ૪

૧૧

અંખા વિના કેહેને રે, બહુચરખાઈ વિના કેહેને ?
હું તો નીચો નમી નમસ્કાર કરું, સવાની વિના ન કેહેને.
જળ સ્થળ જાંત, ત્રિલોકનું દેવત, એ યશ છે એહેને.
અમિત થઈ મન નિશ્ચલ કરીને, પદ નમવું એહેને; ૨

૧ 'દલું' ૨ 'ધ્યાન રિતમિત મન નિશ્ચલ કરતાં, જા નમવું એહેને.'

ધનિર વિષ્ણુ વિરંચી નિરંતર, આરાધે જોહેને:
 વેદ પુરાણ શાસ્ત્ર શાખ દે, તો ભજવું તેહેને.
 એવી જગતજનેતાની ભક્તિ વિષ્ણુ, ન જણાયે ગત^૧ ઠહેને.
 વલ્લભ ચિત્ત ચળ્યું નીરખી, ગોખ ચાચરને ચેહેને.^૨

૧૨

ભવાની ભજતાં તે ભાવક જાયે રે—

તે બાળી બહુચરિયાંએ રે. ભજતાં ૧

ભવભયહરણ, શરણ ભવસાગર,

જન્મમરણ નવ થાયે રે. ભજતાં ૨

નર નારીશ, શીશ નામે સહુ,

બહુ જન લાગે તારે પાયે રે. ભજતાં ૩

વલ્લભ દંડ વિશ્વાસ કરી ખરી,

આઘશક્ત આરાએ રે. ભજતાં ૪

પંચમ રાગનાં ૫૬

૧

હું તો કરગરું બેહુ કર જોડી, મારી બહુચર મા પાસે;
 ભાંજણ-લીડ ભવાની ભવોભવ, ભૂતળ આકાશે. હું તો ૧
 નર નરેશની^૩ આશ કરી કરું? એક એહની આશે;
 આઘ અનાઘ અવતરે આવે, તે ધનિરી વિશ્વાસે. હું તો ૨
 પોષણ શક્ત^૪, સતોષણ જગત, તે કહ્યું વેદવ્યાસે;
 વલ્લભ દુલ્લભ દૂર કરે દુઃખ-દંડ^૫ થતાં દાસે. હું તો ૩

૧ 'એને' 'જોહેને' ૨ 'ચેહેને' ૩ 'નારીશની' ૪ 'સામ્ય'

૫ 'દુઃખ-દંડ'

૨

માહારા માથા ઠેરા હું મુઆળા લોહું, મારી માણને પાગે.^૧ (ટેક)
ખાલનાં ખાસડાં સીવડાવું, જો લોટે મોંહો-માઝે.^૨ ૧
અંતરથી ઉચ્ચાર કરું, આઈ! સાચે^૩ અનુરાગે. ૨
જૂતળ ભૂર^૪ ભવાની ભજે, તે તો^૫ મહામોટે ભાગે. ૩
વલ્લભ બહુચરમાત મળે,^૬ મન મુધ્ય લગન લાગે.^૭ ૪

૩

હું શીશ નામું સલખનપુર રાણીને, સાચી મત્યે જાણી;
સર્વ સંસારનું તારણ શક્તિ, તે વેદ વહે વાણી. શીશ૦ ૧
અભાવ-કુભાવ-સુભાવ-શું સેવે^૮ જે જન બ્રહ્માણી;
જીવન-મુક્ત તે જીવને જક્તમાં, તેં કયાં કલ્યાણી! શીશ૦ ૨
આધ અનાધ^૯ અખાધ ઈશ્વરી, વિશ્વ વિશે પ્રાણી;
પ્રાદ્યથઈને વિના અકલે,^{૧૦} ભટ વલ્લભે વખાણી.^{૧૧} શીશ૦ ૩

૪

હું તો પાય પડું પરમેશ્વરીને, મારા પ્રાણ થકી પ્રીતે;
પુરુષ પ્રેમદાનાં પાપખલલણ, પાલણ પ્રતિતે. હું તો૦ ૧
નરક-નિવારણી, નામ નારાયણી, જો જન લે નિત્યે;
ન્યાય^{૧૨} કરે નરનાર સંસારમાં, રાખી રાજ^{૧૩} રીત્યે. હું તો૦ ૨
પ્રાદ્યથઈ ભજે નહીં ભવાની, આહી ચોખ્ખે ચિત્તે;
બહુચર મુખ પ્રસિદ્ધ કીધો, ભટ વલ્લભને^{૧૪} રીત્યે. હું તો૦ ૩

૧ 'મારા માથાના મુઆળા લોહું', બહુચરજીને પાગે. ૨ 'બહા
મોંહોમાઝે' ૩ 'સાચ્ય' ૪ 'ભર' ૫ 'તેહનું' ૬ 'મળ્યા' ૭ 'લાગ્યે'
૮ 'સુધ્ય', 'સકત્ય', અ-ભાવકુભાવ-શું સેવે તે ૯ 'અધાધ્ય',
૧૦ 'વૃદ્ધિના', 'વિદ્ધિ', 'વિધિના અકલે' ૧૧ 'મમાણી', ૧૨ 'ન્યાય'
૧૩ 'રાજ' ૧૪ 'વલ્લભની'

ખિભાસ રાગનાં પદ

૧

જે ઠેા પ્રાત મધ્યાહ્ન સંધ્યા સેવા જે કરે,
 માતનું ધ્યાન મનમાંજે રાખે;
 મૃત્યુલોક સદા, સુખ તે લોગવે,
 બહુચર મા તેને શરણ રાખે. જે ઠેાં ૧
 આઈં પ્રહ્લ તું, રૂદ્ર તું, વિષ્ણુ તું, વેદ તું,
 અકલ નવાલામુખી જગત બ્યાપી;
 ચૌદ બ્રુવનમાં જુગ સચરાચર,
 સર્વ દેવે મળી તું જ સ્થાપી. જે ઠેાં ૨
 આઈં ચૌદ પ્રહ્લાંડમાં આદ્ય તું ઈશ્વરી,
 રામ તું, કિશ્ન તું, અંબે રાણી;
 અકલ નવાલામુખી સરસ્વતી શારદા,
 હાસ વલ્લભને આપ વાણી. જે ઠેાં ૩

૨

મન મનસાએ કયું^૧ ધ્યાન માતનું,
 પ્રાતમાં રાતદિન એહ રસના રટ. મન મનસાએ ૧
 દેવી હયાનિધિ, હાતા શિદ્ધિ સિદ્ધિ,
 વિવિધ વિવિધ, સેવી^૧ જે બાણે પલમાં,
 પૃથ્વી કરે ઊલટસૂલટ. મન મનસાએ ૨
 આદ્ય એ ઈશ્વરી, વિશ્વ પોતે કરી,
 બહુરંગ બહુચરી ખરી, અપ્રત્યક્ષ પ્રગટ. મન મનસાએ ૩

આગે એ આગે, પ્રેમે પાયે લાગે,
મહાદુઃખ ભાગે, ભોળી ભવાની;
ભવોભવ એ ભક્તિ માગે, વલ્લભ ભટ. મન મનસાએ૦ ૪

૩

અરે જીવ ! જોને વિચારી, થયો દેહધારી, કાં ન કાંઈ સંભારી ? (ટેક)
કામ ક્રોધ માયા મોહ તૃષ્ણા, લોભનો ન થોભ ક્રોભ ના જાણી;
અંધ ધણે વળૂંધો સુધો, રહ્યો જોઈ પરનારી. રે જીવ૦ ૧
હવે તો કંઈ કર વિચાર, અદ્ય જાએ અવતાર;
મૂઠ મૂઠ્ય મન-વિકાર, જીતી બાળ હારી. રે જીવ૦ ૨
ગઈ ગઈ રહી જાણે રાખી, તારણ કોઈ ન ચાખી,
વલ્લભ કહે વેદ સાખી;
ભવ બહુચરાજી ભજતાં, અધમ બિધયાં^૧ નિપટ ભારી. રે જીવ૦ ૩

૪

અરે હાં ! બહુચર જાગોજી, જાગોજી જાગોજી જગ આધાર. બહુ૦
અરે હાં ! નિદ્રા ત્યાગોજી, ત્યાગોજી ત્યાગોજી સરજનહાર.
જીએ પ્રભાત, માતા નથી રાત, જીઠા પરમ ઉદાર. બહુ૦
શીતળ થયાં સિંધુ-સુત, સોનું સારંગ જ્યોત સમાર;
ચાર પાંચ આંદરણી દિસે ને હરણી ખરાર.^૧ બહુ૦
મધુરા સ્વર સુણીએ સાવજ-જનના,^૨ જોલે વારંવાર;
તમ ચરદે મુખ નામ^૩ તમારું, તે બહુચરી તું ઉચ્ચાર. બહુ૦
છૂખ્યો કષપાકર,^૪ પ્રગટ પ્રભાકર, ઉદિત લગાર લગાર;
કૂલ્યાં કમળ અમળ કંઈ ભાતે, ને ભમર કરે શુંજાર. બહુ૦
કૂલ્યાં શુભાળ સંગ સેવંતી, ઉત્તમ ભાર અઢાર;
પ્રેમલ પ્રબલ પરમ રુચિ પ્રસર્યો તે જોહેકે ઠારોઠાર. બહુ૦

૧ 'દયાયાં.' ૨ 'ખરસય' ૩ સાવજ-પક્ષી; 'સાવ સોનાનું સાવજ' ૪ 'કષપાકર'

૩ 'ચરદે મુખ્ય નામ' ૪ 'કષપાકર'

સુખ જોવા મુનિવર સુર આવ્યા, દ્વાર શક્તિ^૧ અપાર;
 'હો હો' 'જય જય' કહી ઊભા, તે લીડાયો દરબાર. બહુ
 શય્યાથી ઊઠ્યાં સલખનપુરી, બેઠાં તખત મોઝાર;
 નીરખી વદન સદન સુરવર ત્યાં, તે આપ આપ અધિકાર. બહુ
 જાગી જનેતા, જુગ^૨ તે, જૂતળ હરિયો ભાર;
 આપી નવનિધ નવ ખંડને, સુખ પામ્યો^૩ સંસાર. બહુ
 જૂતળ ભૂર મુક્તિ^૪ તે પામ્યા, વેદશાસ્ત્ર બહુનાર;
 વલ્લભની રસનાએ વસીને, સફલ કયો અવતાર. બહુ

દેવગિરિ રાગનાં ૫૬

હું ભવાની માને ભામણે^૧ જાઉં,
 એ સાથે સમ ખાઉં. હું ૦ ૧
 સુધ લે સંભાળી, ના મૂકે ટાળી,
 પાળી લે કાઉં. હું ૦ ૨
 રાખે પ્રાણી,^૩ પોતાનો બાણી,
 તો તાણી નવ્ય સાઉં. હું ૦ ૩
 બહુચર-મન-ગમતું કરવું,
 તેમ કેમ^૪ વલ્લભ પાઉં ? હું ૦ ૪

૨
 પરમેશ્વરીને પાવલે લાગું,
 લવનું લમવું લાગું. પરમેશ્વરી ૦ ૧
 મંત્ર જંત્ર નામ નિરંતર,
 અંતર અનુરાગું. પરમેશ્વરી ૦ ૨

૧ 'સકલ' ૨ જુમજુમ (૧) ૩ 'પામ્યું' ૪ 'મુખ'
 ૫ 'ખાણે' ૬ 'પાળી' ૭ 'ત્યમ કમલ'

સેવું સદા એ શ્રીજહુચર મા,

એ કદાએ ન ત્યાગું. પરમેશ્વરી૦ ૩

વલ્લભ કહે, તું રહે હૃદેમાં,

એ મા પાસે માગું. પરમેશ્વરી૦ ૪

૩

સહિયો રે, જહુચર માને જોઈએ,

એની છળીલી છળી સમ ન કોઈએ. ૧

આંખ અણિયાળી, સ્વરૂપ રસાળી,

ખાળી ભાળીને મન મોહિએ. સહિયો રે૦ ૨

ચંદ્રમુખીને જોતામાં સુખી થઈએ,

જોઈ સુખીને^૧ દુઃખ જોઈએ. સહિયો રે૦ ૩

વલ્લભ વરણે, સદા તુમ શરણે,

અરણે ચિત્તાડું પ્રાઈએ. સહિયો રે૦ ૪

૪

ન ચાલે, ન ચાલે, ન ચાલે રે,

મને મારી માણ જોયા વિના ન ચાલે રે૦

આઈ અવગતિયાંને ગતે ધાલે રે.

ન ચાલે૦ ૧

વરસ એકમાં નિમિષ ન દેખું,

તો સતજનપુરી સાલે રે. ન ચાલે૦ ૨

અષ્ટ સિદ્ધ, નવ નિધ વિવિધ વર,

ઘેર જોઈ જાણું ચાલે રે. ન ચાલે૦ ૩

વલ્લભ ભવ—અરણ્ય—જલ ભેદે,

તો ખૂડતાં જાંહડી જાલે રે. ન ચાલે૦ ૪

^૧ 'મુખીને' (જ. મ. દો. શા. ૫, ૫. ૭૫૩).

માંડ રાગનાં પદ

૧

ચાલો ચાચર ચાલી, લજ્જે કાળી,
સંકટ ટાળી, સુખ આપે વણુમાપ;
એવી બહુચર બાળી, અંબે દયાળી,
પાપી પ્રભાળી, સુખ આપે વણુમાપ. ચાલો. ૧

(સાખી)

જાપ જપે જનની તણો, ટળે ત્રિવિધિ તાપ;
માપ વધે મહી વિષે ઘણો, એવો એનો પરતાપ.
જીવે પુત્રને પાળી, લે છે સંભાળી,
માત માયાળી, સુખ આપે વણુમાપ. ચાલો ૨

(સાખી)

છાપ છોગાળીની ખરી, પળે પાપ પરિતાપ;
આપોઆપ જાયે તરી, ને સેવે માર્ગનાપ
વલ્લભ કુળની દયાળી, મા મતવાલી :
ભક્તોને વા'લી, સુખ આપે વણુમાપ. ચાલો ૩

૨

મારી અંબાને ગમે તે તો ચાય રે,
મિથ્યા હું તો ભૂલાં ભરું છું. (ટેક)
શું જાણું સવારે ક્યમ રે નીપજશે,
ગઈ તે લાજ સવાઈ રે? મિથ્યા ૧
કાલ્યકાલ્ય કરતાં કાળ નીપજશે,
માટે શાને ન લાગે મહામાઈ રે? મિથ્યા ૨

પંચ મહાભૂત બ્રહ્માએ રે બાંધ્યુ,
 પણ શક્તિ વડે હીંઠાઈ રે. મિથ્યાં ૩
 કહે ભટ વલ્લભ કાંઈયે ન સમજ્યું,
 પણ ચરણશરણ પડ્યો માર્છ રે. મિથ્યાં ૪

આશાવરી રાગનાં પદ

૧

દીઠો ઠરખાર, સંસારનો સાર,
 સલખનપુર આરતિયાનો^૧ આધાર. દીઠાં ૧
 કર્મઠરણ-કિરતાર, ધર્મધરણ નિરધાર;
 ભર્મ-ભરણ ભાંડાર, ચાર ખૂંટ ખાંણ ચાર. દીઠાં ૨
 અન્ય નહિ અનુહાર, મન-મહીં મનુહાર;
 ધન્ય અહિં હનુઆર,^૨ હૈ દીજદાર. દીઠાં ૩
 વલ્લભ કહે, એ જ ઠાર, સુલભ કરે તેજ પાર;
 હલ્લભ હરે જેહ તાર, બહુચરી બહુ પ્રકાર. દીઠાં ૪

૨

ભવાની ! તું મદમાતી. (ટેક)
 તું મદમાતી છંદે ગાતી, દીસતી રાતી. ભવાનીં ૧
 દેવનકુ પરી ભીર, ભવાની સિંધ ચઢી ધાતી. ભવાનીં ૨
 આનંદી હૈતન-દલ ખંડી, મંડી રંગ રાતી. ભવાનીં ૩
 વલ્લભ વાયક છો વરદાયક, સમરે દિનરાતી. ભવાનીં ૪

૩

સહિયરો રે બહુચર માને બોઈએ,
 એની છખીલી છખી સમ ન કોઈએ. સહિયરો રે ૧

આંખ અણિયાળી, સ્વરૂપ રસાલી,
 વાળી લાળીને મન મોહીએ. સહિયરો રે૦ ૨
 ચંદ્રમુખીને ભેતામાં સુખી । ચર્ધએ,
 રહી સુખી ને દુઃખ ખોઈએ. સહિયરો રે૦ ૩
 વલ્લભ વરણે, સદા તુમ શરણે,
 ચરણે ચિતહું પરોઈએ. સહિયરો રે૦ ૪

૪

સહિયરો રે બહુચર માને નિહાળો,
 એકને નેણ નેણ ભરી લાળો. સહિયરો રે૦ ૧
 સહેજ સોહામણ, સુધ વિસરામણ,
 કામણગારો ચાળો. સહિયરો રે૦ ૨
 વિમલ ઇંદુવદન, મીટમાં મોહન,
 તનમન મન હર ટાલો. સહિયરો રે૦ ૩
 વલ્લભ વાણી, વહે હયા આણી,
 ભણી પોતાનો પ્રતિપાળો. સહિયરો રે૦ ૪

૫

મારે બહુચરાણને ભેવા જવાની ખાધા રે,
 એના અગણિત શુભ મને લાધ્યા રે. મારે૦ ૧
 અમર અવંદિક, નિજ જન નંદિક,
 કંટક કોટિક ખાધા રે. મારે૦ ૨
 શ્રી સતજનપુરી, બહુ બરહે ભરી,
 ઈશ્વરી અગમ અગાધા રે. મારે૦ ૩
 વલ્લભ બાપ બપે પરંતાપે,
 આપે દુષ્કિન લાધ્યા રે. મારે૦ ૪

૬

મુજ ઘર આવો રે શ્રી બહુચર માઓ,
મારે મસ્તકે મૂકી પાઓ. મુજ૦ (ટેક)
લોક-લાજ તુજ કાજ આજ તણ,
રાજ રીઝ મલવાઓ. મુજ૦ ૧
લાગી લગન, મગન થઈ મનથી,
તનથી તું ન ટળાઓ. મુજ૦ ૨
અટકે મન, મટકે મુખ તારે,
લટકે લિહે^૧ વળાઓ. મુજ૦ ૩
હો મુખ સુદૃશ દેવને હૃદય,
વદૃશ જન જશ ગાઓ. મુજ૦ ૪

૭

મુજ ઘેર આવો રે શ્રીબહુચર બાઈ,
તારે લેહેકે આંખ લૂભાઈ. મુજ૦ ૧
મુજ મન ધૂરત મીઠડી મૂરત,
સૂરત હુંદે લખાઈ. મુજ૦ ૨
અંપકવણી^૧, મીટ મન-હરણી,
કરણીમાં ન કળાઈ. મુજ૦ ૩
જો જશ લીજે, આપ આવીજે,
વલલ દીજે વડાઈ. મુજ૦ ૪

૮

મુજ ઘેર આવો રે શ્રીબહુચર માત,
તુંને સમરે સાંજ ને પ્રાત. મુજ૦ ૧
ભોગી ભવાની, મારે મન માની,
છાની છે એક વાત. મુજ૦ ૨

શી પડી તારે, જે મુને સંભારે ?

મારે તો તું વિચારે.^૧ મુજ ૦ ૩

વિશ્વ-વિખ્યાત વાત બધે જાણે,

વલ્લભ માત ને તાત. મુજ ૦ ૪

વેલાવલ રાગનાં પદ

૧

બહુચર માને ભામણે,^૨ લવોભવ થાઉં;
લોખી ભવાની માતના, હરખે શુભ ગાઉં. બહુ ૦

તેજ ધયુ^૩ ત્રિભુવન તાણું, શોભા સી રાઉં;^૩
તારણ છે ત્રિપુરેશ્વરી, નીરખી ન અંધાઉ. બહુ ૦

અવની ઉપર આશરો, અવર કહાં જાઉં ?
માત તાત તું મયા કરે, તાહરો કહેવાઉ. બહુ ૦

બહુરંગી અંગી તમે, છો તો પાલવ સ્કંદાઉં;
પાદરવાશી પાદશાહ,^૪ પાણી પતવ્યાઉં. બહુ ૦

અલખ અકલ અંતની, આઘ મધ્ય ન દાઉં;
સેવી દેવી દયા થકી, પુરખે પંકાઉં. બહુ ૦

દાહાડી દરશન તાહરાં, વિષુ મેન અટવાઉં;
માત ! હાથ માથે ધરો, રાજ રીતે મંડાઉ. બહુ ૦

ભૂતલ ભૂર ભૂલાં ભમે, હું ભૂલ્યો ન ભમાઉં;
મન કર્મ વચન મને કહ્યું, સત્ય તું 'સમ' ખાઉં. બહુ ૦

કીજે કૃપા કજિકાળમાં, કૃત્ય કૂડ ગમાઉં;
વલ્લભને કર દીજીએ,^૫ ચાકરને ચમાઉં. બહુ ૦

૧. 'વિત સાત'

૨ 'જારણે,' ૩ 'શી રાઉ' (૧) ૪-૫ અર્થ રપદ નથી.

૨

જેમ તું રાખે રે આરાસુરી, તારા લાવથી^૧ રહીએ,
મનની વ્યથા લાણે માતણ, મુખડેથી શું કહીએ ? (ટેક)
ઉત્તર દેશ આરાસુરી, પૂરવે મહાકાળી;
દક્ષિણમાં દેવી અષ્ટભુજ, ચુંવાળ બહુચરખાળી. જેમ
એ દિશે તું વ્યાપી રહી, બ્રહ્માંડે બાણી;^૨
શી રે શોભા કહું તાહરી ? શિવની પટરાણી. જેમ
માણ ! માત તાત તું માહરે, અંબે આશરો તારો,
તુજ વિના ખીણું કો' નહીં, ઝળહળતો પારો. જેમ
ચંડ મુંડને તે' મારિયા, રક્તખીજને રોળી,
તેત્રીસ કોટિ દેવતા કહે, 'મારી માત છે તું ભોળી !' જેમ
સહસ્ર કળશ તારા નામના, વલ્લભ શિર છાને,
ભુગ રહ્યો કેમ વા પડે ?^૩ શિર અંબા બિરાળે. જેમ

૩

બાળા બહુચર સેવીએ, જે સકલ સિદ્ધિ આપે;
કરણી ભૂંડી હોએ કેવીએ,^૪ તે કૃપા-દષ્ટે કાપે. બાળા
દેવદેવી દુનિયા વિખે,^૫ તે પોતાને પ્રતાપે;
બહુ બળ બહુચરનું લખે, જે ઉઘાપે ને ધાપે. બાળા
પ્રેમે પૂળે પ્રભાતમાં, ધ્યાન ધરીને ધાપે;^૬
મન રાખો જક્ત-માતમાં, તે દે જમને જવાપે. બાળા
કીર્તિ શ્રવણે સુણી સદા, ગાયે ગરબા આલાપે;
જે રે જોઈએ તે જદા તદા, આપે^૭ વણુ-માપે. બાળા

૧ 'તારે લાવે' ૨ 'બ્રહ્માંડે ન બાણી' ૩ 'વા પડે ?' 'મા કેમ વારે'

૪ 'કરણી દોયે કેવીયે' ૫ 'વિખે' 'દીશે' ૬ 'ધરે ધ્યાન ન ધાપે'

૭ 'વા પડે ?'

જીવન જીવાડોને જસ કરી, ન જપું મા વિના જાપે;^૧
વલ્લભને શિર જહુચરી, જધે વિશ્વમાં છાપે. બાળાં

૪

બલિહારી જહુચરા તણી, જે અકળ, ના કળાયાં;
' આપી સમૃદ્ધિ આણીને, ઘણાં વરદ નિખાણાં. બલિં
' કૂડાં કરી કાયા ધરી, તે કંઈ કારવાયાં;
' સાથે સંભારી જહુચરી, તે સ્વરૂપે સોહાયાં. બલિં
ઘેહેલાં, ગાંડાં ને ગોખરાં, પંડયે પલટાયાં;
જહુ બુધવંત જરૌખરાં, થયાં આઈ આ રાયાં. બલિં
' કાણાં કૂખાં ને આંધળાં, પડજે દગ છાયાં;
ત્રાંસાં ને ટાળ્યાં, રતાંધળાં, સલખનપુર ધાયાં. બલિં
મૂંગાં જૂંગાં ને તોતડાં, ઘોળડામાં ગણાયાં;
રસનાનાં ગયાં ખપોતળાં, તે વળ્યાં ગુણુ ગાયાં. બલિં
લૂલાં લંગડાં ને પાંગળાં, કુખડાં કખડાયાં;
રગતપીતે ગળ્યાં આંગળાં, વળ્યાં પાળે^૨ પળાયાં. બલિં
' કોઠી કુટિ, કાને રહ્યાં, કાયાએ કપાયાં;
પ્રેમ ધરી પારે ગયાં, લાંઝ્યાં હાડ સંધાયાં. બલિં
' હીકરા-વિહોણાં વાંઝિયાં, કમ-હીણુ લખાયાં;
સ્વરૂપ મળે ન અત્ર સાંઝિયાં, ધર અભરે ભરાયાં. બલિં
અવર ન દૈવત એ ચક્રી, જાણે જન જાયાં;
પુંસક કીધા નપુંસકી, જે માનસરૌવર નાઘ્યાં. બલિં
' દિવ્ય યવાં દેહ પામીને, જે જૂઠાં ને જમાયાં;
' કહે વલ્લભ શિર નામીને, તે કમાઈ કમાયાં. બલિં

સારંગ રાગનાં પદ

૧

રંગમહેલમાં રમે રંગીલી બહુચર, બહુ રંગ રંગ. રંગ૦ ૧
 રંગરંગીલી આંગી અગે, રંગરંગીલી સૂયણ-સંગે,
 રંગરંગી ઝોદી, સુકંગ ઝોદણી અમૂલ્ય ઠરંક રંગ;
 ઉમટ્યો અંગ અતિ ઉમંગ. રંગ૦ ૨
 રંગરંગીલી ઠર સુરાહી, રંગભરી ઠર પાત્ર સાહી,
 રંગરંગીલી પીએ આહી, માતંગી ઉનમત્ત મતંગ. રંગ૦ ૩
 રંગરંગીલાં નેણાં ડોલે, રંગરંગીલી વેણાં બોલે;
 રંગરંગીલાં નેન તોલે, વલ્લભ બહુ રંગ
 અઠલ ગત્ય, અભંગ બહુચર, બહુ રંગ રંગ. રંગ૦ ૪

૨

શ્રીખ રત્ય અતિ સોહાવે, ભાવે ભવાની ગોખમાં. શ્રીખ.
 એક અલી રહી વાયુ ઢોળે, એક મલયા ભરે કપોળે;
 એક શુભાખ રસ ઘોળે, છાંટે છળીલીને
 -જગતજનની જુએ જોખમાં. શ્રીખ૦ ૧
 એક અલી કર અમર કરે, એક પાયે તલાંસી કરે;
 એક અલી સન્મુખ મોં કરે, રાખી જુશી લઈ બેઠાં
 સંસાર-સુધ લેવા શોખમાં. શ્રીખ૦ ૨
 બહુચર સાહેબ સુબાણ, વેદ પુરાણ કરે વખાણ;
 વલ્લભ ધન્ય જીવન-ગ્રાણ, જીવત શરણ રાખો શોખમાં. શ્રીખ૦ ૩

૩

આઘ ઈશ્વરી અપરંપાર,
 નિરંજન નિરાકાર, સાકાર આકાર આ સંસારસાર. આઘ૦ ૧

નિરાધાર આધાર, અવની અંબર અપાર, ચાર ખૂંટ ખાંણ ચાર;
 ગિરિ ગુહા અઢાર ભાર, નિર્મિત નિજ નરનાર;
 ચૌદ ભુવન પારાવાર.^૧ આધ૦ ૨

ભગવતી ભવમાં ઉઢાર, ભગતના^૨ ભરણુ ભંડાર,
 દુઃખ દરિદ્ર દુરણુદાર, સેવકાં સાધાર ઠાર. આધ૦ ૩

ગોખ^૩ ભેગ નિધિ-દાતાર, પ્રગટ બહુચર બહુ પ્રકાર;
 વલ્લભ એકસારદાર, ને^૪ ત્રિપુરે! તારનાર. આધ૦ ૪

૪

ઝગમગ જ્યોત ઝગમગાત, માત!
 પ્રાત-અરુણુ ઉદેશી. ઝગમગ૦ ૧

રાતે રસીલી ગોખે, ભેખ મધ્યે શોખે;
 સુધા મહી^૧ મહા મદમત સુદેશી. ઝગમગ૦ ૨

ખેલે ખેલ, ખરી ખેલ,^૨ ખરાખરી;
 ખિજમતદાર, ખવાસ ખુદેશી. ઝગમગ૦ ૩

મુનિ મન-બ્રમણુ, કહે કવિ કવણુ,
 બહુચર બે મણિ, વલ્લભ રમણુ રહે શી. ઝગમગ૦ ૪

સૌરઠી મહુદારનાં - ૫૬

૧

પાવસ^૧ રત અતિ સોહાવે ભાવે, આવે આનંદ અપાર. પા૦

ગરજ ઘટા ઘનધોર, બીજ અમઠે અહું ઔર, ગોર કરે શોર;
 દાદુર ખોલે, કોકિલા કરે કિલકોર. પા૦

સરસ ખરસે ખરસાત, હરિત લોમ્ય ઉદિત ધાન,
 વૃક્ષ, વેલી, પુષ્પ, પાન, ભાર અઢાર. પા૦

૧ 'વાર પાર' ૨ 'ભગવતી' ૩ 'ગોખ' ૪ 'તે' ૫ 'કરી ભાલ'

એહવે સમે આનંદી આઈ, દેવને તે દે દેખાઈ;
સેવકાંની સુખદાઈ, સુલભ વલ્લભ બહુચર દો દિહાર. પા૦

૨

સધન ધન ગરજે બરસે મેહ,
નેહ બાદલ-દલ છાઈ. સધન૦ ૧
દાહુર મોર કોઠિલા બોલે,
પપીહા પરમ સુખદાઈ. સધન૦ ૨
નાળાં, નદી, અવધિ બધી અધિકી,
જલથલ સકલ લરાઈ. સધન૦ ૩
એ દિવસે નિશે^૧ દે વલ્લભ,
વર વર બહુચરબાઈ. સધન૦ ૪

૩

(૭^મ અલંકાર)

આવી વરખા રતિ,^૨ પાંચવે અધિપતિ;
છતી અછતી વસ્ત પ્રકટ કરતી. આવી૦ ૧
અમૃતે સિંચીને, અગ્નિએ મીંચી જે;
નીચી ભિંચી પ્રસિદ્ધ નિધિ પ્રવર્તી. આવી૦ ૨
પર ઉપકાર સંસારને ભરતી ને;
સકલ શણગાર-શુ^૩ ધરતી ધરતી. આવી૦ ૩
યુગ્મ ખટમાસ, ખગ આશ એક જ તૃપિત;
તન તમ તણ, તરત યાય ત્રિપતિ. આવી૦ ૪
કેકિ કોઠિલ કરે, કલ્લોલ કરતી^૪ ફૂળે;
કાનન વિષે વિરહ તન હરતી. આવી૦ ૫
અન્ય અવતાર જે અન્યોન્યની ઉતપતિ;
અદ્ય આયુધ્ય સ્વદ્ય લોગ લોગવતી. આવી૦ ૬

કૃત કમ^૧ દેા, નિરાકારે નિવરતી;^૨
 સ્વયે^૩ સાકાર સલખનપૂરી કરતી. આવી૦ ૭
 અંશ ઈશ્વરિયે, અપાર અણુગણતી;
 જકત^૪ જોતાં, જગત એ જ ચલતી. આવી૦ ૮
 બહુચરા! અવર ચર, ચરિત્ર વિસ્તરતી;
 નિરખ્યુ નજરે નિકટ ન્યારી નિસ્તરતી. આવી૦ ૯
 આ રતે અધિક અમૃતમાં વરસતી;
 વિવિધ વર વર વલ્લભાએ હરસતી. આવી૦ ૧૦

ધનાશ્રી રાગનાં પદ

૧

કહો રે બાઈ! કેમ કીજે? મુજ મન વસિયાં માય;
 રસિયાં શ્રી બહુચર રાય, તન મન ધન દીજે. કહો રે૦
 અંતર અતિશે એશું અલૂજે, ખૂંડે નહિ કેા આપદાય;
 કાળજ દેાચે, કોહોને ન સૂંડે, રૂંડે એથી કદાય. કહો રે૦
 લાગી લગન, મગન થઈ મનથી, તનથી તું^૩ ન ટળાય;
 ન રાગ્યું અન્યથી, જોવા વદનથી, આધીન થઈ અબળાય. કહો રે૦
 ચેટક લાગ્યું, રાતદિન બાગ્યું, ત્યાગ્યું બૂખ તૃપાય;
 ભવ-ભય બાગ્યું શું અતુરાગ્યું, બાગ્યું એ મેંછાય. કહો રે૦
 બૂલા ભમાઈ, કારજ વણસાઈ, એજે આયુધ્ય ભય;
 પાગ નમાવુ, કાં છંવાઈ, લાઈ તુજ શિશ સોહાય. કહો રે૦
 અટક્યું મન લટકાળીને લટકે, બટકયો ભવ બાધાય,
 ઠઠક્યું ચિત્ત ચાચરને ચટકે, ખટક્યું હૈડા માંય. કહો રે૦
 બાળા બીજ રખ્યું,^૪ બધે આકબ્યું, હરખ્યું હેત જોવાય;
 પારખ્યું પરખ્યું, પતિતમાં નીરખ્યું, સરખ્યું ગિરદ બિહાય. કહો રે૦

૧ 'નિવરતી' ૨ 'જકતમાં' ૩ 'તો' ૪ 'કાળ વાઈ'

૫ 'બાળા શ્રી જ રખ્યું'

શશીવદનાળી, સ્વરૂપે રસાળી, બાળી બહુચરી માય;
તુજ સંગ તાળી, જોવા મુખ ન્યાળી, પાળી લો આપ પસાય. કહો રે
આઈ! આપો એવું, અવર ન સેવું, કહેવું કે કહેવાય;
દરસન દેવું, શ્રીમુખે જોલવું, જેવું વલ્લભ ગાય. કહો રે

૨

તુજ વિના કે નહિ માહારે-
જે જેને જગદીશ જ જાણે, તે તેને સંભાળે. તુજ
આ કળિકાળ હજાહજ માંહી, બાંહે ગ્રહીને ઉગારે. તુજ
વલ્લભને વિશ્વાસ આશ દે, તુજ વિષ્ણુ કે નવ તારે. તુજ

૩

(રાગ જોતશ્રી ચોતાસ)

દેવી દયાની, દેવ દેવાંની,
ભવોભવ ભક્ત-વત્સલ જો ભવાની. દેવી ૧
કરોડ તેત્રીશ નામે શીશ, નિશ દિશ દે આશિષ;
અમો તમ અધીશ ઈશ માની. દેવી ૨
પંડ પ્રહ્લાંડ પ્રતિપાળ, કંટકાં કારણકાળ;
સેવક લેવા સંભાળ, વર વરદાંની. દેવી ૩
અન્ય દેવ દેવી ઇંદ્ર, બહુચર સહુથી બલિષ્ઠ;
પ્રગટ પ્રસિદ્ધ પીઠ દીઠ, જે વશ વલ્લભાંની. દેવી. ૪

ગોડી રાગનાં પદ

૧

આદ્ય અનાદ્ય ઈશ્વરી એક, એક વિશેષ અનેકમાં. આદ્ય ૧
પશુપંથી જીવજંત, લક્ષ ચૌરશી નો ન તંત;
અવિદ્યોક્તો અનંત, અંત ન આવે,
વિરમ્ય થયો એ વિવેકમાં. આદ્ય ૨

પવન પાણી ને પાહાડ, ધરા અંબર વેલ ઝાડ;
તરુણ તરુણ જાલ જાડ, વ્યાપિક છત છે અછેકમાં. આઘ૦ ૩
વલ્લભ કહે વિશ્વ વિશે, શક્ત્ય-સંયુક્ત સર્વ દીસે,
મક્ષ, કિંનર, નર, અમરીશે,
બહુચરી બળિષ્ઠ ઇષ્ટ છેકમાં. આઘ૦ ૪

૨

પૂરણ બ્રહ્મ સનાતન એ પરમેશ્વરી,
અપરંપાર અઠળ ગત્ય. પૂરણ બ્રહ્મ૦ ૧
પુરુષ પુરાણ પરમ શિવ જે ચક્રે,
બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર ઇંદ્ર આઘ સુર;
શક્તિ-સંયુતિ ઉત્પત્ય. પૂરણ બ્રહ્મ૦ ૨
ચૌક બ્રુવન, નવખંડ અખંડ જે,
પંચ બ્રહ્માંડ જોયે છે છત્ય. પૂરણ બ્રહ્મ૦ ૩
વલ્લભ કહે જો વિચારી, આઘ પુરુષ પહેલી નારી;
બહુચરી લીલા વિસ્તારી, વેદ પુરાણ સત્ય. પૂરણ બ્રહ્મ૦ ૪

૩

બહુચરાણ ત્રિબ્રુવન-તારણ તું;
મા બહુચર, તે માટે કહુ છું હું. મા બહુચર૦ ૧
સલખનપુર સાહેબા સાંભળીએ,
સરસ નરસ છું. મા બહુચર૦ ૨
વાંકું ધરમ કરમ વાંકું તે;
ટાળી કીજે સમું. મા બહુચર૦ ૩
વલ્લભને તું માત તાત,
તે માટે માત નમું. મા બહુચર૦ ૪

૪

બહુચરાણ બરદ-નિભાવન છે,
 તું વિષુ કોણ, કહો ? બહુચરાણ ૧
 નિજ-જન-પોષણ વિશ્વ-સંતોષણ,
 દોષણ દરદ દહો. બહુચરાણ ૨
 મહાતમ મોક્ષ પુરુષાતન,
 વાતમાં વાત વહો. બહુચરાણ ૩
 વાંક ટાંક તણ, અધમ આજ હણ,
 વદ્વલને નિવહો. ૧ બહુચરાણ ૪

૫

ભવાની ભજતાં તે ભાવટ બાયે રે,
 તે બાળી બહુચરિયાયે રે. ભવાની. (ટીક)
 ભવ-ભય-હરણ, તારણ ભવસાગર,
 જન્મ મરણ નવ થાયે રે. ભવાની ૧
 અંબા બહુચર ને મહાકાળી,
 ચોથાં તે તુળા માય રે. ભવાની ૨
 નરનારી શિશુ, શીશ નામે સહુ,
 બહુ જન લાગે પાય રે. ભવાની ૩
 વદ્વલ જે જન ભુજત એ મન,
 મનશુદ્ધિથી શુભ ગાય રે. ભવાની ૪

૬

બહુચરાણ સહુમાં રહ્યાં સમાઈ,
 આપે આવો યુગ-માંઈ. બહુચરાણ ૧
 ઘટ ઘટ પ્રગટ સુવટ જે વિકટ રટ,
 અટપટી અફસુત આઈ. બહુચરાણ ૨

ત્રિગુણાતીત સહિત ક્ષરાક્ષર,
 અગણિત ગુણ ન ગણાઈ. બહુચરાણં ૩
 વલ્લભ વિધવિધ રચના રચતાં,
 મૂઢી ન રએ^૧ મણાઈ. બહુચરાણં ૪

૭

શ્રીબહુચરાણ મનસાની દાતા, મા બહુચરા;
 તું સમર્થો સુખશાતા. મા બહુચરાં ૧
 આઘ અનાઘ અગાઘ એ ઈશ્વરી;
 વિન્દિતશ્રી વિન્દિતી માતા. મા બહુચરાં ૨
 સુર સુરેશ શ્રીપતિ મહેશ,
 નિત્ય ધ્યાન ધરે તારું ધાતા. મા બહુચરાં ૩
 વલ્લભ તે જન જુગ છૂટ્યા;
 તારા મન-શુદ્ધે ગુણ ગાતા. મા બહુચરાં ૪

૮

ત્રિપુરાના રમરણથી સુખ થાય,
 મહાવ્યાધિ-લય-હુઃખ ભાય. ત્રિપુરાં (ટેક)
 આયુષ, ખટ રસ, રિધ સિધ આપે મા, વ્યાધિ પાપ પગાય;
 કાળપાશતું બંધન તોડે, પુનરપિ ન થાય કાય. ત્રિપુરાં ૧
 ઘોડીનો ઘોડો, સ્ત્રીનો પુરુષ, માનસરોવર નહાય;
 મૂંગાં, બહેરાં, અપંગ અંધ, કુટાં, નામે નવ પીડે કાય. ત્રિપુરાં ૨
 કામ-કુંવર કારાચંદ્રથી છૂટ્યો, રુકિમણી-રમણ મોરાર;
 પાંડુપુત્રનું મહાહુઃખ વાગ્યું, તારા નામ તણે મહિમાય. ત્રિપુરાં

અમરને અભયદાન આપ્યું, સુર-સંકટ હ્યું માય;
વલ્લભ અમર-ભજન-પ્રતાપે, ભવાની કરોને કૃપાય. ત્રિપુરાં

૯

અંબે મૈયા, ભક્ત-વત્સલ પ્રતિપાળા;
બહુનામી શ્રીબહુચર બાળા. અંબે
અંબે નામ અધમ-ઓધારણુ, ભક્ત-અભક્તોને તાપા;
પંચાક્ષરી બાલા જપ જપતાં, જન્મ-મરણુ ભવ દાખ્યા. અંબે
પૂજન અર્ચન વિધિ ન જાણું મા, કરું છું કાલાવાલા;
શેષ શારદા નિગમ નેતિ ગાયે, લીલા અગમ ઉજિયાળા. અંબે
પ્રકૃતિ-પુરુષરૂપે કારજ સાધાં, ને ભૂમિના ભાર ઉતાર્યા;
અમરને અભયદાન આપ્યું, મહાકાળી મહાકાળા. અંબે
જડ ચેતન ત્રિભુવનમાં વ્યાપ્યાં, જ્યોતિરૂપ ઉજિયાળાં;
જીવન-મુક્તિ વલ્લભપદ પામ્યા, ભવાની! કરો રખવાળાં. અંબે

૧૦

માણ બહુચર, બ્રહ્મસ્વરૂપી રાયા,
માણ મેરુ-શિખર મહંભાયા. માણ (ટેક)
અવ્યક્ત અક્ષર અજ અવિનાશી, ત્રિગુણ માણ તે જાયા;
મહાકાળી મહાલક્ષ્મી સરસ્વતી, ત્રણ લોક તે ધાયા. માણ
પંચતત્ત્વ પચીસ ઉપજાવે, વડ્ જિમિ તારી માયા;
મન બુદ્ધિ ને ચિત્ત અહંકારે, ચેતનશક્તિ ધરી કાયા. માણ
સ્થૂલ સૂક્ષ્મ, કારણ મહાકારણ, કૈવલ્યમાં પદ પાયા;
જાગ્રત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ તુરિયા, તુંથી પરિબ્રહ્મ પાયા. માણ
અકલ સ્વરૂપી, અરૂપી મહંભાયા, જ્યોતિ-રૂપ ગોખ કરાયા;
શાની ધ્યાની વલ્લભાંને ચરણે, બ્રહ્મ ભવાનીએ ગાયા. માણ

૧૧

- મારી બહુચર બાઈ સહુ-માંહે રમે,
ત્યાં જેમ ત્યાં તેમ રૂપ થઈને ભમે.
લક્ષ ચૌરાશી વાસ વપુ-મધ્ય,
લધુ દીરઘ ઠહીં વેશ, વરધ્ય. મારી૦ ૧
- ગૌર સ્યામ ને શ્વેત આરજત,
જીજીઆ રંગ ધરી કયું જઠત;
ઠહીં ઠાકુર, ઠહીં ચાઠર ચૌર,
ઠહીં શાહ શાહુઠાર, હરામખોર. મારી૦ ૨
- ઠહીં દાતા, ઠહીં માગણુ દીન,
ઠહીં સ્વચિત્ત, ઠહીં પરાધીન;
ઠહીં દૂડ, ઠહીં સત્ય અસત્ય,
છળ છ ભેદ સ્વ જે ઉત્પત્ય. મારી૦ ૩
- ઠહીં શૂરી પૂરી, ઠહીં સતી,
ઠહીં યોગી ભોગી ભગવતી;
ઠહીં ઠાહી વાહી નબ્ધ બાએ,
ઠહીં ગેહેલિ ન ગેહેલો કહેવાયે. મારી૦ ૪
- બહુ બળ, કળ, છળ, બહુચર બાઈ,
કીડી કુંજર મધ્ય રહ્યાં સમાઈ;
અવર અંશ ચૌરાશી લક્ષ,
નરનારી પોતે પ્રત્યક્ષ. મારી૦ ૫
- શક્તિ સરવ ઘટ શ્વાસોશ્વાસ,
તુંને લહે કે તારો હાસ;
સમર્થ આઘ બહુચર બાઈ,
ભટ વલ્લભ જીવે શુભ ગાઈ. મારી૦ ૬

૧૨

મંગલ નામ માત ! હૈ તેરો. (ટેક)
 સલખનપુર કી સાહેબ બહુચરા,
 દિન દિન તેજ-પ્રતાપ ધનેરો. મંગળ૦ ૧
 આયે ધાયે, મયા કર માતા,
 બેઠી તખ્ત બનાયે ધનેરો. મંગળ૦ ૨
 મેં બલખલ જાઉં માત મહેરબાની,
 કિરપા કરી હરિ-વલ્લભ ચેરો. મંગળ૦ ૩

૧૩

મંગળ આઘ બહુચરા બાઈ. (ટેક)
 મંગળ જન મંગળ યશ ગાવે.
 મંગળ નામ પરમ સુખદાઈ. મંગળ૦ ૧
 મંગળ હરસ. સરસ મૃદુ બરખે,
 મંગળ દેત પુરુષ પુરુષાઈ.^૧ મંગળ૦ ૨
 મંગળ હરિ-વલ્લભ કહા બરને,
 તનક તનક કી મંગલતાઈ. મંગળ૦ ૩

૧૪

મંગલ આપ બહુચર માતા. (ટેક)
 મંગલ ખૂંટ ચાર સચરાચર,
 મંગલ ચારે, ચાર ફલ દાતા. મંગલ૦ ૧
 મંગલ આઘ મધ્ય અવસાનક,
 જાએ ધ્યાયે^૨ વિશ્નુ ભવ ધાતા. મંગલ૦ ૨
 મંગલ ઉદિત મુદિત મનભર કર,
 હરિ-વલ્લભ પાયે સુખશાતા. મંગલ૦ ૩

૧૫

મંગલ જહુચર માત ભવાની. (ટેક)

મંગલ ચાચર ગોખ બિરાજે,

મંગલ જગવંદન જગ-જાની. મંગલ૦ ૧

મંગલ આઘ ગોખ માનસર,

વાવ કુંડ છી અઠથ ઠહાની. મંગલ૦ ૨

મંગલ હરિ-વલ્લભ દુમ વૃષ્ણચર,

મંગલ જે પરસે નિત પ્રાણી. મંગલ૦ ૩

મારુ રાગનાં પદ

૧

માણ થાશ દાસ દાસ-રો દાસ,

સમરું શ્વાસોશ્વાસ. માણ૦ ૧

થે' માહારે જગદીશ ઈશ્વરી,

આઘશક્તિ અવિનાશ. માણ૦ ૨

તન થે' ફરકે મારી નર,

અમરા-રી પૂરણ આશ. માણ૦ ૩

દેવી દાતા ઓર ન વિધાતા,

વલ્લભ દદ વિશ્વાસ. માણ૦ ૪

૨

થે' તો મારા સાહેબ છો છ મુળણ,

માણ, મુને આપ આપ-રી' આણ. થે' મારા૦

મૈ' બલિહારી જહુચરા તારી,

વારી તન મન પ્રાણ થે' મારા૦

બહુચરા લાયક, બુદ્ધિ વરદાયક,^૧
વાયક વેદ પુરાણ. થે' મારાં
વલ્લભ ધીન ગત, મૃદ મહામત,^૨
પાલણ પત્ય^૩ પરિભાણ.^૪ થે' મારાં

૩

થે' તો માંડી અરજ સુલભે, મારા રાજ,
શ્રી સનખતપુરી સાહેબા હો રાજ. થે' તો ૦ ૧
થે' બિન-દામ ગુલામ નામ-રો,
થે' માહારા શિરતાજ. થે' તો ૦ ૨
બિપત્તિ બિહારન, ત્રિપુરે ! તારણ,
સારણ સખર-રાં કાજ. થે' તો ૦ ૩
બહુચર બાળી, બહુ બરદાળી,
વલ્લભ ગરીબનિવાજ. થે' તો ૦ ૪

૪

હો સલખનપુરી સાદાબા હો રાય,
ઝગમગ જ્યોત અબાયબા હો રાય. હો ૦
થે' પાદશા'રા પત્ય, મહારાય,
બહુચર બડે બખત્ય, મહારાય,
નવરંગ થે નિત્ય નિત્ય, મહારાય. હો સલખનપુરી ૦ ૧
તખત બણાયો હો, ત્રિપુરે તાહરો, હો રાય !
રાયજી બિરાજેજી, મહારાય,
ગોખેંમેં ગાજેજી, મહારાય,
અમરાંમેં આજેજી, મહારાય. હો સલખનપુરી ૦ ૨

૧ 'બાહો બર લાયક બુદ્ધિ બરદાયક' ૨ 'મતિ' ૩ 'મતિ'
૪ 'વલ્લભ ગાય ગુણ મહામત, મૃદ રાજણ પદ પરિભાણ'

થાહન પાયો હો થારા થાક-રો હો રાય,
 અઘળ કદ્યાં અત્ય, મહારાય,
 અવગત્ય થારા ગત્યની, મહારાય;
 નિષ્ણે રે ન મરત્ય, મહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૩
 સૂઝે સુસરાઈ હો, શેષ ઠાંયુ સરે હો રાય ?
 અધરી . શકત્ય મહારાય,
 ભેઈ જે જગત્ય, મહારાય,
 સમસ્ત કરે શકત્ય, મહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૪
 ઉત્પત્ય આઈ હો, જળથળ રીઝ કે, હો રાય !
 થેં-બિન ઠાંયુ, માહારાય;
 ત્રિભુવન તાંયુ, માહારાય
 કહેણે તે કહાંયુ, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૫
 વેદ વિખાણે હો, બરદ બદાઈ-રા હો રાય,
 થેં બોહોનામી, માહારાય;
 દ્વસરો ન દામી, માહારાય
 અંતરયામી માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૬
 જસજગ બાણે હો, બહુચરાબાઈ-રા હો રાય,
 પુરખાં-પીહર, માહારા રાય,
 મેહેલાં-રી મિહર, માહારા રાય;
 ઉચરે હરિ હર, માહારા રાય. હો સલખનપુરી૦ ૭
 પ્રાકમ પૂરાં હો, થેં પરમેશ્વરી, હો રાય,
 પ્રગટ જણાઓ, માહારાય;
 સગુણ ગણાઓ, માહારાય,
 નિગુણા-નાં રાઓ, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૮

સમરથ શૂરાં હો, વર વિપ્રવેશ્વરી હો રાય,
 દૈત્યાં-રી દલણુ માહારાય;
 અવલાં-રી વલણુ, માહારાય,
 છેલાં-રી છલણુ, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૯
 ફર-થકાંઈ હો, દેવળ દાખતે, હો રાય,
 ધરમ-રી ધન, માહારાય;
 રજ ખરી રન, માહારાય,
 પાલણુ પ્રન, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૧૦
 શાહાં જસ ખાઈ હો, ને શુણુ ભાખતે હો રાય,
 પતીતાં-રી તારણુ, મહારાય;
 નરકનિવારણુ, માહારાય,
 દુઃખ-રી વિસારણુ, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૧૧
 ચાર પદારથ હો, યારે આચરે હો રાય,
 પુન્યવંત પાવે, માહારાય;
 ને જશ ગાવે, માહારાય.
 નિત્ય શિર નાવે, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૧૨
 છવત-રો સારથ, હો ને પ્રમ આચરે હો રાય,
 સુદલ ફલીને, માહારાય;
 ગરવ ગળીને, માહારાય,
 માત-રે મળીને, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૧૩
 અરજ સુણીને હો, મેંહે તો તારા ઝોળણુ હો રાય,
 માત-રાં મિરાશી, માહારાય;
 ખિજમત ખાસી, માહારાય,
 મ કરો ઉદાસી, માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૧૪

હસતે ન દીજે હો, મોહો ને મોં લગુ હો રાય,
 દેવીજી કાહાવો માહારાય;
 દરથ દિખાવો, માહારાય,
 'વલ્લભાં-રો' ચાહો માહારાય. હો સલખનપુરી૦ ૧૫

પરજ રાગનાં પદ

૧

મંઠપ રૂંડેરો જણાય છે મોરી સાહેબા હો,
 દર્શન રૂંડેરો જણાય છે, મોરી સાહેબા હો. (ટેક)
 મુખડો મૈયા, તેરો અજળ ખિરાજે,
 હાથે સોનાચૂડો સોહાય છે : મોરી૦ ૧
 ચક્ર ત્રિશૂલ લઈ, કરમાં પાત્ર ગ્રહી,
 ભજાને લાડ લડાય છે. મોરી૦ ૨
 ખડ્ગ ખખ્ખર ભરી, સિંહવાહને ચઢી,
 દુષ્ટનાં ફલણુ દળાય છે. મોરી૦ ૩
 કહે ભટ વલ્લભ, ભજતાં ભવાનીને,
 ભવની તે ભાવટ બાય છે. મોરી૦ ૪

૨

બહુચર માતા, આપ વિધાતા,
 હરિહર ઇંદ્ર આદ્ય અજ અરાતા. બહુ૦ ૧
 જજ્ઞાની જ્ઞાતા, ત્રિજોવન ત્રાતા,
 સકલ સિદ્ધિ દાતા;
 અમર સમરતાં કરી મુખ શાતા,
 જે યથ ગાતા અણુ ન અઘાતા. બહુ૦ ૨

ત્રય તન યાતા, રહે રંગ રાતા,
 મુળગ સોહાતા કવિ કહેવાતા;
 ને કંઈ ન ઠાતા કલિયુગમાં
 વલ્લભ ધોળો જાતા. બહું ૩

ટોડી રાગનાં પદ

૧

ધન્ય ધન્ય ધન્ય ધન્ય ધોળાચળ ધણિયાણી,
 ધર્મ-ધન તે ધરાણી. (ટેક)
 સુરપુર નરપુર^૧ નાગપુર, નિત્ય નવે નવે નૂર,
 હાજરા-હજૂર, અકથ કથા ન કહાણી. ધન્ય૦ ૧
 દુઃખ-દંદ-હરણ, મુખકંદ-કરણ,
 તારણ-તરણ જગત-જનની જણાણી. ધન્ય૦ ૨
 સલખનપુરી સાહેબ બહુચરી,
 અદ્વિતિ નવ નિધિ ભરાણી.^૨ ધન્ય૦ ૩
 કરુણા-કટાક્ષ કરી, વલ્લભ ધોળાને,
 વાણી પુરાણે પ્રમાણી. ધન્ય૦ ૪

૨

ને ને બ્રહ્માણી રુદ્રાણી મહંભાયા-જે૦
 સતજુગ દ્વાપર ત્રેતાજુગમેં, કળજુગ લેહ નિષાયા. જે૦
 બ્રહ્મા વેદ લાણે તોરે આગે, શંકર ધ્યાન લગાયા. જે૦
 નારદ નૃત્ય કરે તોરે આગે, કાન્હુક બેન બળ્યા. જે૦
 કંઈ દુલ્લભ મુલ્લભ કર લીના, વલ્લભ જસ ગુણ ગાયા. જે૦

૩

બહુચરાણ માને વારણે, ઠંગાલ પુકારે બારણે. બહું ૧
 સુણિયે સલખનપુર ધણિયાણી, પ્રાણી તપેતુજ કારણે. બહું ૨
 ઘો દિદાર અવાર કીજે, નામ અધમ ઉદ્ધારણે. બહું ૩
 હાલરની લાકડી જેમ, તેમ વલ્લભને સંભારણે. બહું ૪

કલ્યાણ રાગનાં પદ

૧

શ્વેત ચાંદની-માંહે શ્વેત બિછાના,
 શ્વેત ગાદી શ્વેત તકિયા. શ્વેત ૦ ૧
 શ્વેત અંગ શુભવરણ, શ્વેત હીરાનાં આભરણ;
 શ્વેત સુંદર પાંગરણ, શ્વેતમયી ચર્ધ બેઠાં,
 શ્વેત સામાન્ય સુર ક્રીયા. શ્વેત ૦ ૨
 શ્વેત બર્ધ-બૂર્ધના હાર, શ્વેત તન ધન-સાર;
 શ્વેત શોભાનો ન પાર, શ્વેત સખી સ્વક્રીયા. શ્વેત ૦ ૩
 આઘ ગિરિ શ્વેતવાળી, શ્વેત નજરે નિહાળી,
 શ્વેત ક્રીધા શ્યામ ટાળી, શ્વેત યથ વલ્લભ ક્રીયા. શ્વેત ૦ ૪

૨

હું તો ચરણકમળનો ચેરો, સમરું સાંજ-સવેરો. હું તો ૦
 ધર થકી ધોળાગઢવાળી બાળી, પાળી પોખીને ઉછેરો. હું તો ૦
 ચરણ-પ્રતાપ તાપ ત્રય કાપો, આપી યશ આયુષ ઉબેરો. હું તો ૦
 વલ્લભવર વખુ વહ્યો^૧ બહુચર, ગુણ ગાઝે કુણો ફેરો. હું તો ૦

૧ 'વખૂદ્યો'—અર્થ સ્પષ્ટ નથી.

૩

માની સકળ સુરદાની, અકળ વરસાંની,
 સમરતે એ લવાની. માની૦ ૧
 છાની ન ત્રયપુર, ધ્યાની મુનિનર,
 રાની હરિહર, અકથ ઠહાની. માની૦ ૨
 પાની સુધાસર, આણી આનંદ તર,
 ઠાની અપર પર, નિપટ સયાની. માની૦ ૩
 તાની અચર, રથાની ગોખ ચાચર,
 બાની એ બહુચર વશ વહવાની. માની૦ ૪

૪

સકલ સુખ-હારણ, હો બહુચર માત,
 બરણ પોપણ, હરણ વિઠલ સંકટ. સકલ૦
 સુરનર સંસાર સાખી, રાજકુમારીની લાજ રાખી;
 એમ ન થાએ આઈ-પાખી, આ અવની મધ્ય;
 નર ક્રીધા નારી તણે. ઘટ. સકલ૦
 આપે પદારથ ચાર, થાપે શિર પર વાહાર;
 કાપે અથ અપાર, પાળે પત્ય^૧ પ્રજટ. સકલ૦
 શક્તિ સાથે સાચું હશે, તો એ કહ્યું તે થશે,
 જૂઠ જનમાંથી જશે, કર જોડી કહે વહવા ભટ. સકલ૦

૫

બરદ-નિભાવન, હો બહુચર માત;
 વિન્ધ-વિખ્યાત વાત, જાત જન જાણે. બરદ૦ ૧
 કળિમાં ચંડી કુમાર, કરુણા કરી અપાર,
 ભાટ કુંવર^૨ને રસના વરી તે કવિ પ્રભાણે. બરદ૦ ૨

વળી તે શું શું વખાણું ? નજરે દીકું કહેવાણું;
 પુરુષારતમાં^૧ પ્રમાણું, કહ્યું અંથ ગાણું. ખરદ૦ ૩
 વલ્લભ કહે:જીવો જઈ, આરાધી ઉઠાડ્યા ઠંઈ;
 દ્રવીથી^૨ દોલત થઈ, એમ વદે વેદ પુરાણું. ખરદ૦ ૪

૬

અરે જન, બહુચરમાં જઈ આવો રે;
 અરે જન સમજી, મન સમજાવો રે. અરે જન૦ ૧
 માસ એક, દિન દશ રહેતાં;
 રહેલું દસ માસ ગમાવો રે. અરે જન૦ ૨
 નીરખી ગોખ રહો, શોખ^૩ નોખમાં;
 આનંદ ઉરમાં સમાવો રે. અરે જન૦ ૩
 ભૂતલ ભૂર લલા થઈ જગમાં;
 વલ્લભ ભક્ત કહાવો રે. અરે જન૦ ૪

ખિહાગ રાગનાં પદ

૧

હું વારી વારી જાઉં રે, હું વારી વારી જાઉં રે, લવાની તમારી.
 હારી હારી માહારી મતિ જોતે. હું૦ ૧
 નીલ પીત રક્ત શ્યામ શ્વેત, જક્ત વ્યક્ત અવ્યક્ત;
 શુપ્ત પ્રકટ રટ પોતે. હું૦ ૨
 જલથલ સકલ અકલ, આકાશ સર્વ ઇવ;
 જો શક્તિ સમોતે. હું૦ ૩
 વલ્લભ ધારી, વદે એ વિચારી, તાહારી બહુચર માત;
 અગણિત શુભ ગતિ ગોતે. હું૦ ૪

૨

મારી બહુચર બાઈ બહુ રંગભરી, માની શોભા શી કહું સર્વોપરી ?
 સુંદર વદન સમ-સર નહિ કોઈએ,^૧ જલહલ^૨ જ્યોતિ જગતમાં જોયે;
 આંગી અનુપમ અંગ સોહાયે, સૂચણ સુંદર શોભિત પાયે.
 પહેરણ નિપટ અટપટો આળ,^૩ ઓઢણી ઓઢી લાલગુલાલ;
 આભૂષણ અંગ અંગ અપાર, કંઠે બાઈ-જૂઝૂના હાર.
 અખીલ ગુલાલ અતિ કુંકુમરોલ, નિતનિત નવરંગ બાકમઝોલ;
 આદ્યશક્તિ આરાધે ઈશ, વિપ્લુ વિરંચી નમાવે શીશ.
 જગત માત જન જન પ્રતિ જાણ, સત્ય સત્ય વહે વેદપુરાણ;
 ગોખ જોખ મધ્ય કીધો વાસ, ભાવે ભજે ભટ્ટ વદલભદાસ.

૩

મારી બહુચરબાઈ મન સહુને ગમે,	
જેને જોવા જોગેશ્વર દેહ દમે.	૧
રૂપ ન રંગ ન અંગ જણાયે,	
ગોખ જોખ નવ-નિધિ-દાતા એ.	૨
આદ્યપુરુષ જશ વશ વરતાયે,	
ઈન્દ્ર ઈશ અજ કૈં આરાયે.	૩
નિગમ અગમ ન સુગમ ગમ માત,	
રમૃતિ પુરાણે જાણે વાત.	૪
અમર અજર અપસહજ અનાશ, ^૪	
ઘટ ઘટ મધ્યે જ્યોતિ પ્રકાશ.	૫
લક્ષ ચોરાસી જંત લય લીન,	
લોખી લવાની લક્ત-આધીન.	૬

૧ 'વદન ન સમસર નહી કોઈ' ૨ 'જલજલ' ૩ 'આલ'

૪ 'અન સહન અનાશ્ય'

શક્તિ સેવતાં સર્વ સુખ થાયે,
 સમયે^૧ દુઃખ દારિદ્ર ભાયે. ૭
 ભવ-ભય-હરણુ એ ભગવતી આપ,
 પાયે પડતાં પ્રજાળે પાપ. ૮
 આપે લક્ષ, લાભ, સંતાન,
 કરે કૃપા કરતાં શુભગાન. ૯
 મન, ક્રમ, વચન, ચરણ ચિત્ત વિત્ત,
 ભદ્ર વલ્લભ સમરે નિત્ય નિત્ય. ૧૦

૪

મારી બહુચર બાઈ! લધુ^૧ રૂપ ધધુ^૨,
 તેજ તત્ત્વ ત્રિભુવનનું કથુ^૩. ૧
 પ્રાકમ પ્રબલ સખલ પ્રચંડ,
 બણે ચૌદ ભુવન નવખંડ. ૨
 પુરુષપણાનું પાળે પોણુ,
 નારીનર કરે, તુમ વિષુ કોણુ? ૩
 શ્રી-પુરુષે તું-નિમિત્ત હર્યો બાલ,
 આપ્યો વશિક-સુત શાહ સગાળ. ૪
 છાતું નહિ, સચરાચર છાપ,
 આપી આરાધી ઉઠાડે આપ. ૫
 સમયાં કીર્તિ સમાન સુમેર,
 કવિ કયો કળિમાં કુમેર. ૬
 વિધવિધ સુખ નિધ એહ વિવેક,
 પ્રાણીમાત્ર પ્રતિપાલણુ ટેક. ૭
 બહુ જીવે બહુચર જે કહેતાં,
 તન તન પ્રાણીમાત્ર માત-હેતાં.^૨ ૮

જાણી જનની કહું જ્યમ ત્યમ,
ભટ વલ્લભ વિસાચો^૧ કયમ? ૯

૫

મારી બહુચર બાઈ! કહું તે સુણો,
માણ, પાપી જાણીને કાં ન પૂણો? ૧

અધમ ઉદ્ધાર કરી ખરી આધ,
સલખનપુરી સુણિયે ફરિયાદ. ૨

અબુધ^૨ લુબધ કરીને કાં વાહો?
બાળા બાળી બાંહે શે' ન સાહો? ૩

પરમ ધર્મ નવ જાણું કર્મ,
શરણુ આવ્યાની રાખો શર્મ. ૪

સુકૃત સંભારી શરમાઈ,
ભલો બૂટો તારો ઠહેવાઈ. ૫

જો દિજવર ધર દીધી દેહ,
છોરો જાણી નવ દેશે છેહ. ૬

કીજે દૂર દાસનાં દહ,
ભક્ત-વત્સલ ભગવતી^૩નુ બહ. ૭

અવર ઇંટ આરાધે સહુ,
પ્રત્યક્ષ પરતો બહુચર બહુ. ૮

આપી દર્શન પૂરો આશ,
માત, મને તારો વિશ્વાસ. ૯

સમરથ સકલ-ધારિણી શક્ત,
ભટ વલ્લભ વદે જે નિજ ભક્ત. ૧૦

કાનડા રાગનાં પદ

૧

તપત ગર્હ તનની, જપત જગત-જનની. તપત૦ ૧

સમરત શક્ત, ભક્ત મુક્તિદાયક,
ભુક્તિ જીવન, નિજ-જન-મનરંજન;
આશ પૂરે જે અશનની. તપત૦ ૨

જેતાં આચર-ગોખ નિશદિન,
નિત નિત જોખ જન્મ જરા લગે;
ભણે જે મનની. તપત૦ ૩

તે બહુચર માત આજ, મા મહારાજાધિરાજ,
વલ્લભ નિધાનિયાને ધનની. તપત૦ ૪

૨

જેવા મન મારું થયું, સલખનપુરી સાહેબને. જોવા૦ ૧

રૂપજેતાં સુખ, થઈ શાતા-સુખ, દુઃખ-દારિદ્ર્ય ગયું. જોવા૦ ૨

લેતાં નામે, સર્વાં સર્વ કામે, ભમે ચિત્ત ન રહ્યું. જોવા૦ ૩

ધન્ય તે પ્રાણી, બહુચર ઉર આણી, વલ્લભ વાણી ઠહ્યું. જોવા૦ ૪

૩

(જંદ છુજંગીની ચાલ)

ભજો બહુચરાજી ભરી ભાવ ભક્તિ,
સદા સેવકાં સુખકારી આઘ-શક્તિ. ભજો૦ ૧

શક્તિ સકલ સંસારનું સુખદુઃખ આપે,
કરે અધમ ઉદાર, દુઃખ દંદ કાપે. ભજો૦ ૨

નીરખી ગોખ હુરખી, હાથ જોડી નમ્યો,
મળી ટોળી સરખી, દારે ગરબે રમ્યો. ભજો૦ ૩

પણ્યો પાય વારંવાર પરમ પ્રીત્યે, ઠરશે સાર સંસારમાં સંકળ રીત્યે.	ભજો ૦ ૪
ધરો ધ્યાન બાળી બહુચરાનું, મહા કલ્યાણકારી જનમથી જરાનું.	ભજો ૦ ૫
અકલ સકલ-વ્યાપી, વાસ વિશ્વ મધ્યે, આદ્ય અંત સ્થાપિક, શક્ત જક્ત બધ્યે.	ભજો ૦ ૬
અમર સમરતાં, સાર કેં વાર કીધી, ધરી આપ અવતાર અતિ કીર્તિ લીધી.	ભજો ૦ ૭
દીર્ઘ કૈત્ય દલ રાખી, દોહોવટ ^૧ વાળ્યું, ભલી ભક્ત પત રાખી, પ્રતિ પ્રભુ પાળ્યું.	ભજો ૦ ૮
મહિપાસુર અસુર મહા સુભટ સબળા, હણ્યા સુંદરી ત્રિપુરે, થઈ આપ અબળા.	ભજો ૦ ૯
રક્તળીજ રણ રાણીને, રુધિર પીધું, અંકમુંક તન ચોળી, શુભ કાજ કીધું.	ભજો ૦ ૧૦
ધંધોળિયો પૂત્રવોચન ધાર્યું, અસુર-માન-મોચન મદમત્ત આઈ.	ભજો ૦ ૧૧
શુભ નિશુભ સરખા કૈત્ય દહન કીધા, હણ્યા હાથી ^૨ સેના સહિત શરણ લીધાં.	ભજો ૦ ૧૨
ધરે ધરણીધર ધ્યાન તારું તે માતા, સમરે પીઠ ઉઘાન ^૩ શિવશક્તિ ધાતા.	ભજો ૦ ૧૩
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં વાસ પોતે, બધે બહુચરા બાળ બળવંત જોતે.	ભજો ૦ ૧૪
ભક્તી ભક્ત-પ્રતિપાળ, ભૂતજ વખાણ્યું, કળિકાળમાં બહુચરા સત્ય બાણ્યું.	ભજો ૦ ૧૫
સદા સેવો સનજલપુરી સકલ સાર, વદે વાણી વલ્લભ હરિ વારવાર.	ભજો ૦ ૧૬

દક્ષિણમાં તુળજા ભવાની, ચુંવાળ બહુચર બાળી રે. અંબાં
ઉત્તરથી ઉભિયામા આવ્યાં, હરસિદ્ધિ હિંગાળો રે. અંબાં
દૈત મારી, તમે દેવતણું દુઃખ કાપો, પાવાવાળી રે. અંબાં
દાસ વલ્લભ શરણે આવ્યો, બહુ પાર ઉતારો રે. અંબાં

પૂર્વી રાગનાં પદ

૧

બહુચર માને જોવા આવો,
સહિયર સહિયરને સંભળાવો. બહુચર૦ ૧
ઠરો શૃંગાર વારને ચારે,
વારે વાર મનાવો. બહુચર૦ ૨
સખિય સમાણી વદે એમ વાણી,
બહુ પાગ ચલાવો. બહુચર૦ ૩
સન્મુખ રહિયે, એક જઈ ઠહીએ,
વલ્લભને તો નિભાવો. બહુચર૦ ૪

૨

બહુચર માને જોવા આવ્યા,
માણને નીરખી, મન મનાવ્યાં. બહુચર૦ ૧
આઘે વંદી, અરચી આનંદી,
ચંદન પુષ્પ ચઢાવ્યાં. બહુચર૦ ૨
જોડી હાથ, સાથ સૌ સાથે,
એમ ઠહી શીથ નમાવ્યાં. બહુચર૦ ૩
પરમ પવિત્ર ચરિત્ર તાહેરા,^૧
વલ્લભ મુખ ગવડાવ્યાં. બહુચર૦ ૪

૩

વંદું આદ્ય ઈશ્વરી આઈને, જપું જગ જાઈને.^૧ વંદું ૦ ૧
 નમું શીશ, દિશ નિશ, નેમે પ્રેમે, શામ મદાઈને.^૨ વંદું ૦ ૨
 શ્રી સમ સમરણ,^૩ અમર નર,
 હરિ હર વિધિ કહે આઈને. વંદું ૦ ૩
 અન્ય મન ન ધરે જન એવી, વલ્લભ ધન્ય કમાઈને. વંદું ૦ ૪

૪

સેવો શ્રીખડ્ગચર માત માને. સેવો ૦
 સાથ મને કરી સલખનપુરી સાહેબા,
 સુખદાની માની જન-જાત માને. સેવો ૦ ૧
 ભક્તિ મુક્તિ શક્તિ^૪ તે આપે, ત્રિવિધ તનતાપ કાંપે,
 આપ અવિનાશી, વાસી વસુધા વિષે;
 વિવેક પૂજે, નિત્યપ્રતિ પરલાત માને. સેવો ૦ ૨
 જગજશ જાણે, વાણી વખાણે, પરમાણે પ્રાણીમાત્ર તેનો,
 શાશ્વ દે સાખી, વિવિધ વહે વાત, ભવન-મુક્ત જગતમાં,
 તે તે જન, ભક્ત થઈ ભજે એ ભવાની,
 વલ્લભ દંઠ વશ કરી આતમાને. સેવો ૦ ૩

૫

ચાલો ભેવા જઈએ, હાં રે ચાલો ભેવા જઈએ,
 બિરદાણી બાળી બહુચરાને.
 મારી બહુચર માને, જઈને કહીએ. ચાલો ૦ ૧
 સલખનપુર સુરનરમુનિ-વંદન,
 અસુર નિકંદન પાપ પરાં^૫ કરવાને. ચાલો ૦ ૨

૧ 'જપ જોઈને' ૨ 'શાં મમ દાઈને' (જ. કા. દો. જ્ઞા. ૫, પૃ. ૭૫૪)
 અર્થ સ્પષ્ટ નથી ૩ 'સમર્પણ; 'શ્રી બહુચર સમ ચરણ, અમર વર,
 હર હર વિધિ કહે આઈને' ૪ 'મુક્ત' ૫ 'બધાં'

આપે પર, ઘર-સૂત્ર, પુત્ર, ફલ,
 નિધ, રિધ, સિધ અભરે ભરવાને. ચાલો ૦ ૩
 ના'વે ઠંઠા, આપઘા દુઃખ દુર્લભ,
 સુલભ વલ્લભ ભવ તરવાને. ચાલો ૦ ૪

૬

ભવાની ! થોડ તમારું ક્યું, મારી માણ !

મારે ઠાઠ ઠે ન ક્યું રે. ભવાની ૦ ૧
 જો મન-શું મનસૂજો કીધો, અકળામણ જીગ્યું. ભ ૦ ૨
 અંતર-શું અવલોકન કરતાં, શક્તિ વિના ન સ્યું. ભ ૦ ૩
 ભટ વલ્લભ કહે ભવાની ભજે તેનું, ભાગ્ય સૌભાગ્ય ભયું. ભ ૦ ૪

૭

થયુ, તમારું ક્યું, મારી માણ, થયુ તમારું ક્યું;
 તમે જે તાયું તે તો તયું, મારી માણ, થયું તમારું ક્યું. મારી ૦
 વેદ પુરાણ શાસ્ત્ર જ્યાં સાજે, સંકટ સુરતું હયું રે. મારી ૦
 મન, કમ, વચને માનવ થઈને, ધ્યાન તમારું ધયું રે, મારી ૦
 ભટ વલ્લભ કહે ભવાની ભજે તેને, કમ અકમ ક્યું રે. મારી ૦

૮

મારી માણને વારણે,^૧ કંગાલ પોકારે બારણે. મારી ૦
 સુણીએ, સલખનપુર ધણિયાણી,
 મારો પ્રાણ તપે તુજ કારણે,
 મારી માણ માને વારણે. મારી ૦
 હીજે દિદાર, વાર કરી કરો ?
 તારું નામ અધમ-ઓધારણે. મારી ૦

૧ 'સહસ્ર' ૨ 'નરનારી તણું.'

૩ 'જહુયરાણ માને વારણે' ૪ 'હો દિદાર, અવાર મીજે.'

હાલરની લાકડી જ્યમત્યમ તું.

મા વલ્લભને સંભારણે.

મારી૦

૯

હાં રે, બહુચરાણને ભામણે, મારી માણ માને ભામણે;

મન મોહું ગોખ સોહામણે. બહુચરા૦

દરશન દીધું, ચિત્ત હરી લીધું,

કીધું ત્યમ જ્યમ કામણે.^૧ બહુચરા૦

બહુચર બરદાની, પતિત પત્યવાણી;^૨

ટાળી મન અકલામણે. બહુચરા૦

આવ્યો ઉમળગો, નવ થાઉં અળગો,

વલ્લભ વળગ્યો^૩ દામણે. બહુચરા૦

વસંત રાગનાં પદ

૧

આવ્યો વસંત, અનંત સંત મિલિ, બહુચરને ખેલાવે;

ગોખ જોખ નીરખી હરખી, જન મન રંગમાં રેલાવે. આવ્યો૦

પ્રથમ શૃંગાર હાર પટભૂષણ, પ્રેમ ધરી પહેરાવે;

સૂઝણ આંગી અનુપમ ઓઢણી, લાલ રંગ લહેરાવે.^૪ આવ્યો૦

વજ્ર સમગ્ર સમર્પી દીપ દઈ, દિવ્ય અગ્ર દેહરાવે;

રતન-જડિત ધૂપદાની ધરી, ધૂપ-ધૂમ્ર વહેવડાવે. આવ્યો૦

નાના પ્રકાર પુષ્પ આરોપે, ને પાન-પાત્ર ભરાવે;

મધુ મેવા પકવાન મીકાઈ, આઈ આગળ થાળ ધરાવે. આવ્યો૦

ભાવે લોગ ભવાની લોખી, લીધા જે મન ભાવે;

સરસ ભરાસ-વાસયુત બીડી, બાંહે ગ્રહી આરોગાવે. આવ્યો૦

૧ 'તનમન દીધું' કરણે

૨ 'પત્યવાણી'

૩ 'લાવ્યો'

૪ 'ગેહેરાવે'

બખૂતે બુલંદ, તખ્ત ચઢી બેઠી, ચૌદિશ ચમર કરાવે;
 જળહળ સબળ બ્યોત નિર્મળ સમ, રવિશશી ક્રોટિ હરાવે. આબ્યો૦
 કરી કપૂર આરવી વારે, બેઠી કર બેઠાવે.
 ‘પાયે પડું’ કહેતાં પરમેશ્વરી, પૂરવ પાપ છોડાવે. આબ્યો૦
 ચુવા ચંદન અત્તર અરગજો, કસ્તૂરી-શું બનાવે;
 સર્વ સુગંધ સાધુજન અર્પે, ને માણ-શું મન મનાવે. આબ્યો૦
 કેસર કેસુ શુભાબ કસુબો, જળ મધ્ય અતિ ઘોળાવે;
 કનક કળશ રસભરી કરી કર ધરી, બહુચર શિર ઢોળાવે. આબ્યો૦
 અબીલ શુભાલ લાલ બહુચરને, છાંટે ને છાંટાવે;
 મુકુર^૧ મધ્યે મુખ અવિલોકન, એક આગળ^૨ અંટાવે. આબ્યો૦
 તાલ મૃદંગ ઉપંગ ચંગ સંગ, વાળાં બહુ વગડાવે;
 ખેલો વસંત, અનંત આઈ-શુભ ગાયે, ને જન ગવડાવે. આબ્યો૦
 સેવક જે વકતા જુગતા^૩ જસ, રસિયાને તેડાવે;
 હેલ છબીલીની છબી બરનત,^૪ અમૃત-રસ રેડાવે. આબ્યો૦
 રંગ રંગીલાં થઈ આઈ આગળ, આપ રહે રહેવડાવે;
 ‘હાશ’ કરે હૈયે, હુલસે હુસી, ‘હે હોરી!’ કહેવડાવે. આબ્યો૦
 અદ્ય માત્ર અલ્પસમજે સમજે, અંશેક શીશ નમાવે;
 આપે અદ્ય સિદ્ધિ ને નવ નિધિ, તન ત્રણે તાપ શમાવે. આબ્યો૦
 ત્રિભુવન રાણી વખાણે વાણી, સુરમુનિ સુલુવા આવે;
 કહે વલ્લભ સલખનપુરી સેવે, સકળ પદારથ પાવે. આબ્યો૦

૨

બહુચર બાળી બહુ બરદાળી, હોળી રમે રસાળી;
 ઋતુ રંગીલી ભવાની લોળી, તે રીઝિયાં રૂપાળી. બહુ૦

સખી સકળ સલખનપુર સાથે, શરદ-શરી-વદનાળી;
 સર્વ સુગંધ બધ^૧ સંગાથે, તે લીધાં કર લટકાળી. બહું
 આવે તણ, પરવરી પારે,^૨ રચી રમત રઠિયાળી;
 'હોળી હે હે' કહેને નવ હારે, પૂરણ પલવટ વાળી. બહું
 તાલ મૃદંગ જાંજ ઠક વાળે, મઉચર મધુર સુરાળી;
 સર્વે શક્તિ કરીને સમાજે, ગવરાવે ગરનાળી. બહું
 ચાર પાંચ મળી આચર આવ્યાં, આઠ-આઠ અમલાલી;
 દુર્ગા યોગણી દેખી કાવ્યાં, નાહાની જોન નિહાળી. બહું
 અખીલ ગુલાબ અરગળે આણી, કેસર રંગ ઝોગાળી;
 સામાસામી સલખનપુર રાણી, છાંટે^૩ છેલછોગાળી. બહું
 ચૂવા ચંદન, ખૂકા બંદન, આનંદી ઉછાળી;
 'ભડુઓ હે' કહે ત્રિભુવન-વંદન, ત્રિપુરા કર લઈ તાળી. બહું
 કરે વિલાસ હાસ વિશ્વેશ્વરી, દુઃખ દરદ દહનાળી;^૪
 વલ્લભ શિર બહુચર એ ઈશ્વરી, કોણ રાખે તમ-ટાળી ? બહું

૩

બહુચર બાજાણ ત્યાં રંગલરી, રંગલરી રમતાં હોળી;
 માસ વસંત માત મહમાલી, મળી ભવાનીની ટોળી. બહું
 અખીલ ગુલાલ ઉડાડે અંખા, છાંટે ચંદન ઘોળી;
 પાણુ ગ્રહી પિચકારી મારી, હાસ્ય કરે હિંગોળી. બહું
 ચંદન-ચર્ચિત અંગ ચંડિકા, ચંપકવર્ણી ચોળી;
 સાળુ શ્વેત કેસરી કીધા, બધા રંગમાં બોળી. બહું
 વિવિધ વિલાસ કરે સલખનપુર, રાતદિવસ રંગ રોળી;
 વલ્લભને વિશરામ ઠામ તું, માત ભવાની ભોળી. બહું

૪

- બહુચરમા ખેલે સખીઓ સંગ;
 આજ આનંદ-ભિમલો અધિક અંગ. ૧
 આવી ઋતુ વસંત હરખત માત;
 મોહોરો નૂતન બાલ-દુમ^૧ પાત પાત. ૨
 ચંપક શુભાળ-ભઈ બૂઈ પાસ;
 કંઈ કરણી કેતકી, કુસુમ સુવાસ. ૩
 મધુકર શુન્નિત રંજિત અપાર;
 દૂધ્યું બન^૨ સલખનપુર બહુ પ્રકાર. ૪
 વહે મંદ સુગંધ, શીતળ સમીર;
 ખોલે પંખી અસંખ્ય, કોકિલા કીર. ૫
 મળી લોળી ભવાની પાથ સાત;
 રમે રાતદિવસ સમીસાંજ પ્રાત. ૬
 કરે ગાનતાન ધરે પાત્ર હાથ;^૩
 ખોલે 'હો હો હો હોળી' હિંગોળી સાથ. ૭
 વાયે વાળં વિવિધવિધ, ગત રસાલ;^૪
 સંગ અંગ મૃદંગ ઉપંગ તાલ. ૮
 સુવા અંદન અથે માવડી કાઈ;
 છાટે અખીલ શુભાલ અંબાજી આઈ. ૯
 કાળી કનક કલશ કેસરે ભરી;
 ઢાળે ને ઢાળાવે શિર બહુચરી. ૧૦
 તોતળા તુળળ દે છે તાળિયો,
 મઠ વિલસે બાળા બાળિયો. ૧૧
 લીધા ખટરસ લોગ ભવાની આપ,
 કીધા સેવક સુખીઆ, હરી સંતાપ. ૧૨

નીરખે, વિમાન સુર હરખે મન;
 જરખે કુસુમ કહે 'ધન્ય ધન્ય।' ૧૩
 એમ. વસંત રમતી શકત;
 સુરનર મુનિવર જન સેવે જઠત. ૧૪
 ભજો બહુચરાણ ધરી દહ વિશ્વાસ;
 વહે વણભ પૂરણ વિશ્વ-આશ. ૧૫

કાફી રાગનાં પદ

૧

એ દુઃખ મેરો હરો રે, અલખેલી અંખા;
 એ દુઃખ મેરો હરો રે. (ટેક)
 પૂપ દીપ નૈવેદ્ય આરતી, અંકન પુષ્પ ધરો રે;
 અલખેલી અંખા. એ દુઃખ૦
 કામ ક્રોધ મદ લોભ હી નિદ્રા, મમતાકે દૂર કરો રે;
 અલખેલી અંખા. એ દુઃખ૦
 ખડ્ગ ને ત્રિશૂલ, કરમાં લઈને, દુષ્ટોને દૂર કરો રે;
 અલખેલી અંખા. એ દુઃખ૦
 વલ્લભ ધોળા વિનવી કરે, મા ! સેવક સાંઠ કરો રે;
 અલખેલી અંખા. એ દુઃખ૦

૨

સમરું સદા ભરપૂર, સુખની એક ઘડી મા;^૧
 સમરું સદા ભરપૂર.
 આરાસુરમાં અંખા બિરાજે, મલપતી આવે મોરી માત;
 વાહન વાઘે ચઢી મા. સમરું૦

૧ 'સુખની આપો ઘડી મા.'

અગમગ ઝાલ જટાવની ઝલકે, ક્રોટિ સૂરજનાં રે તેજ;^૧

મણિ મુકતાએ ઘડી^૨ મા. સમરું^૦

તુજ મુખ જોવા મારું મન તલસે,^૩ દરશનના મને ક્રોડ;

જોવાની મુને ટેવ પડી મા: સમરું^૦

કહે ભટ વલ્લભ, હુલ્લભ રે મૈયા, બુદ્ધિ આપો ભરપૂર;

નીરખું નેન ભરી મા.^૪ સમરું^૦

૩

આશરો તારો કીજે,

કીજે કૃપા દીન થઈ મા વિનતિ કરું, લોને મુજરો મારો. આશરો^૦ ૧

કીજે કૃપા, સંભાળ બાળ પર, હરતાંકરતાં વારો; આશરો^૦ ૨

વલ્લભ હુલ્લભ તો પામે મા, મા! સેહેજ સંભારો. આશરો^૦ ૩

૪

ત્રિપુરા રાખણ ટેક;

જગમાં, ત્રિપુરા રાખણ ટેક. (ટેક)

તાહારે તો માણ! બહુ જન વળગ્યા;

માહારે તો તું એક. ત્રિપુરા^૦

ધર્મધન ધોળાગઢવાળી;

એમ ન કરિયે છેક. ત્રિપુરા^૦

કહે વલ્લભ હું તો કાંઈ ન સમજું;

રાખણ સર્વ વિવેક. ત્રિપુરા^૦

૫

આપથી આપો, મને શાને સંતાપો;

હો દિદાર મા, વાર કશી કરો, સંકટ બધાં^૧ કાપો. આપથી^૦

૧ 'રાચીનાં તેજ' ૨ 'જડી' ૩ 'હરખે' ૪ 'કહે ભટ વલ્લભ મુલભ કહી વીનતું મા, વિધિ આપો ને બહુ તોલ; નીરખું નેન ભરી મા.' ૫ 'બંધ'

રાખો લાજ, આવ આવી કરી, પોતાનો કરી સ્થાપો. આપથીં
વલ્લભ હૃલ્લહ દૂર કરો મા, માર્ધ । તું માળાપો. આપથીં

૬

આપશે તે બાણું, તે તો પૂરા પૂર્વે પ્રમાણું. આપશેાં
દેવી દાતા, કરુણ સુખ શાતા, વેદે બિરદ વખાણું. આં
ઠંઈ ઠંગાલ હતા, તેને ન્યાલ કયાં મા,
તેનું નિમિત્ત મનમાં નાણું.^૧ આં
ઠહે વલ્લભ, 'મા! મારી વેળા, આવડું કેમ તાણું?' આં

૭

આપશે તે તમે, શાને માણું અમે? (ટેક)
લાડું લાઠપાઠ તુજ ઉપર, ખૂંધાં સવેં ખમે. આપશેાં
ખાંત ન લાગી, લાવ ન બિપલ્યો, દેવા દેવ લમે. આપશેાં
ઠહે વલ્લભ સલખનપુરી સાચી, ખાંતે તે સૂઝયું સમે. આપશેાં

૮

સુણો! અલબેલી અરજ હમારી,
રંક સેવક, આશ રાણું તમારી. સુણોાં
આરાસુરમાં અંબે બિરાળે, સિંહ ઉપર અસવારી. સુણોાં
રક્તબીજને રણમાં રોળ્યો, ખડ્ગ ત્રિશૂળ કર ધારી. સુણોાં
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઔર સદાશિવ, સેવા કરત હે તિહારી. સુણોાં
વલ્લભ ધોળો વિનતિ કરે છે, ચરણકમળ બલિહારી. સુણોાં

૯

હોરી જેલે અંબા મતવાલી, જેલે સલખન બહુચર મહાકાળી,
હોળી જેલે અંબા મતવાલીં
અખીલ શુભાલ ઠા બાદલ છાયા, કેસર કુકુંમ બારી,
મૈયા કેસર કુકુંમ બારી, જેલે સલખનપુર-હોલી. હોલી જેલેં

તાલ મૃદંગ અંજ ઠક વાળે, ચંગ સારંગી રસાલી. હોં
બ્રહ્મા આગે વેદ પઢત હૈ, નાયત હૈ બનમાલી. હોં
શિવ સનકાદિક તાંડવ ગાવે, વલ્લભ ભટ્ટ બચે વારી. હોં

૧૦

રંગ મચ્યો, રંગ ધૂમ મચ્યો રી,

સલખનપુર રંગ રચ્યો રી. (ટેક)

ધોળેગઢથી રમવા પધાર્યો, અંબા સહિત અલભેલી;
ચુંવાળમાં ટોળે મળી રે, નવ બાળા ખેલે હોળી;
સંગે ખેલે મહાકાળી. રંગ મચ્યો

ચામુંડા તુળબ ભવાની, સાથે અમર ધાઈ;
સખ સખિયન સામયો લાઈ, હાથ પિચકારી ચલાઈ. રંગ
તાલ મૃદંગ વીણાચંત્ર વાજે, બૂંગળ શબ્દે ન્યારી;
અંતરિક્ષ દેવતા પુખ વધાવે, તો વલ્લભ ગુણ ગાવે;
ફરી ગર્ભવાસ ન આવે. રંગ

૧૧

કરુણા કરો બહુચર બાળી, કૃપાળી,

કરુણા કરો બહુચર બાળી.

આરામુરમાં અંબા બિરાજે, ગઢ પાવે મહાકાળી,
દક્ષિણમાં દેવી તુળબ ભવાની, ચુંવાળ બહુચર બાળી.

બિરાજે મા મતવાલી. કરુણા

દેવ સરવતું દુઃખ ટાળવા, ચંડી રૂપ પ્રકાશી,
ખડ્ગ ત્રિશૂલ લીધાં કર ભારી, દુષ્ટ દેવને ફાંશી.

દેવને લીધા ઉગારી. કરુણા

રક્તબીજને રણમાં રાખ્યો, ક્રોધ કરી મહાકાળી,
મહિષાસુર મહાબળિયો માયો, ચંડમુંડ નાખ્યો ચોળી.

શુંભને મા નાખ્યો રાણી. કરુણા

જ્યાંહાં જ્યાંહાં લીડ પડે સેવકને, સાહ્ય કરે મતવાલી,
વદલભ ધોળો વિનતિ કરે મા, એવી બહુચર બાળો,
સાહ્ય કરી દ્યો સંભાળો. કરુણા૦

૧૨

શરણે આયેકી લાજ, મૈયા,
તારે શરણે આયેકી રાખો લાજ. (ટેક)
વલ્લિક વિમળશાને રાજ્ય કરાવ્યું મા,
જુગ વાણી વિખ્યાત, હો મૈયા. તારે૦
ભાવે કુલાવે જનનીને સેવે,
તેનાં સરિયાં ઠાજ, હો મૈયા. તારે૦
દાસ વદલભલટ કહે કર ભેડી,
મહેર કરો મહારાજ, હો મૈયા. તારે૦

૧૩

બોલો સખિરી, એ હોરી આઈ, પીઠ હુંગરથી મૈયા ધાઈ. બોલો૦
ચોસઠ નવ દસ ટોળે વળાઈ, વચ્ચે બહુચર અંખા આઈ. બોલો૦
તાલ પખાજ બળવત મૈયા, બોલ્યાં ફાગન અંખા આઈ. બોલો૦
ચુવા અંદન અત્તર અરગજા, કસ્તૂરી-શું બહેકાળનાઈ. બોલો૦
અખીલ શુભાલ ઉડાવે દેવી, અધરખિંબ રહ્યો ફલ-છાઈ. બોલો૦
કેસર કેસૂ કુમકુમ ધોળ્યાં, કળસ ભરી ભરી શિર ઢોળાઈ. બોલો૦
કર કંચન, પિચકારી કનકકી, ભરીભરી મારે દેવી ચોઠાઈ. બોલો૦
વળગા-ગૂમી કરે સહુ દેવી, સલખનપુરમાં ધૂમ મચાઈ. બોલો૦
તેલ શુભાલ થકી મુખ માળે, ન્હાસે દોઢે ને કરે ધીંગાઈ. બોલો૦
ફરે ફૂદડી ને લે હુંજોડા, લે દંડા-રાસ કંડા રૂઢાઈ. બોલો૦
એ શોભા ભોઈહરખ્યા દેવતા, બેઠા વિમાને ટોળે વળાઈ. બોલો૦
કહે વદલભ છોરુ કે કછોરુ, આ જુગમાંએને લેલો નિભાઈ. બોલો૦

૧૪

બહુચર બાળા બાળાજી રે, રંગભેર રમતાં હોજી. બહુચર૦
 ઋત વસંત, માત મદમાતી, મળી છે ભવાનીની ટોજી. બહુચર૦
 અખીલ શુભાલ ઉડાવે અંખા, નાખે ચંદન ઘોજી. બહુચર૦
 પાણિ ગ્રહી પિચકારી મારીને, હાસ્ય કરે હિંગોજી. બહુચર૦
 ચંદન-ચરચિત ચંડિકા, ચંપકવરણી ચોજી. બહુચર૦
 સાણુ સફેદ કેસરિયાં કીધાં, બાધા રંગમાં બોજી. બહુચર૦
 વિવિધ વિલાસ કરે સલખનપુરી, રાત દિવસ રંગરોજી. બહુચર૦
 વલ્લભને વિશ્રામ-ઠામ તું, માત ભવાની લોજી. બહુચર૦

૧૫

બહુચર બહુ બરદાજી, હોજી રમે છે રસાજી.
 રત રંગીલી ભવાની લોજી, રોઝયાં અતિ રૂપાજી. બહુ૦
 સખી સકલ સલખનપુરી સાથે, ચરદ ચરીવદન નિહાજી;
 સરવે સુગંધ બધ સંગાથે, લીધાં કર ખટકાજી. બહુ૦
 આળસ તણ પરવરિયાં પારે, રચી રમત હઠિયાજી;
 હોજી રમે, કહ્યું નવ વારે, પૂરણ પલ્લવટવાજી. બહુ૦
 તાલ મૃદંગ ઝાંઝર ડફ વાગે, મહુચરે મધુર સ્વરવાજી;
 સર્વે શક્તિ કરીને સમાજે, ગવરાવે ગઢવાજી. બહુ૦
 ચારપાંચ મળી ચાચર આબ્યાં, આઠ આઠ એમ લાલી;
 દુર્ગા જોગણી દેખીને ક્રાબ્યાં, નાની બહેન નિહાજી. બહુ૦
 અખીલ શુભાલ અરગજો આણી, કેસર-રસિયો ગાજી;
 સામાસામી સલખનપુર રાણી, છાંટે છેલછોગાજી. બહુ૦
 ચુવા ચંદન બહુ બહુ મંજન, આણંદી ઉછાજી;
 બહુવા ઠહે ત્રિભુવન વદને, ત્રિપુરે કર દેઈ તાજી. બહુ૦
 કરે વિલાસ, હાસ્ય વિશ્વેશ્વરી, દુઃખ દારિદ્ર્ય હરનારી;
 વલ્લભને શીર બહુચર ઈશ્વરી, કરુણા રાખો તમ ટાજી. બહુ૦

૧૬

ચાલ સખી ! સલખનપુર જઈએ, હોળી ખેત્રે આઈ;
 દો દિશાથી દેવીને તેડાવ્યાં, મધ્યે અંબા આઈ. ચાલ૦
 અતપૂર્ણા ને આઘ અજઈ, દેવી આવ્યાં ખોજઈ;
 કામાક્ષાઈ કાંકરેશ્વરી આવ્યાં, કાળી ને સિંધવાઈ. ચાલ૦
 હિંગોળી ને ગાત્રેશ્વરી આવ્યાં, હરસિદ્ધ ને તુંકાઈ;
 ચામુંડા જવાલામુખી આવ્યાં, લલ્લે આવ્યાં ભૂજઈ. ચાલ૦
 સર્વ દેવી સલખનપુર આવ્યાં, બેઠાં બહુચર બાઈ;
 સામાસામી સહુ દેવી મળિયાં, એક એક ઠર સાહી. ચાલ૦
 ચાચર ખેલ મચ્યો સલખનપુરી, દેવી કુંચતાઈ;
 રખે છટાં ઠો નવ પડ્યો, રહેજો ટોળે વળાઈ. ચાલ૦
 તાલ મૃદંગ ઝાંઝર ડફ બાજે, સારંગી યરણાઈ;
 મહુચર મધુ સ્વર વાંસળી વાજે, લારે ધૂમ મચાઈ. ચાલ૦
 પહેલાં કાગ બોલ્યાં સલખનપુરી, બોલ્યાં અંબા આઈ;
 પછે બોલ્યાં સરવે દેવી, દૂક બોલાવ્યાં બાઈ. ચાલ૦
 અખીલ-શુલાલ ઉડાડે માતા, નાખે મૂઠ ભરાઈ;
 ચુવા ચંદન દેવીને ચરચે, કુમકુમ રોળ રોળાઈ. ચાલ૦
 અગર કપૂર અરગજો આણી, ધૂપદીપ ધરાઈ;
 શુભાભ રસ કેસર કસૂંબો, માતા શિર ઢોળાઈ. ચાલ૦
 ઠર કંઠલુ પિયકારી કનકની, ચામુંડા હાથ સોહાઈ;
 નાખે રસ ભરી કેસરના, દેવી સહુ ભીંજાઈ. ચાલ૦
 કાળી કરમાં પ્યાલા કનકના, મધુપાન ભરાઈ;
 આપે હાથોહાથ દેવી સહુ, પીયે ને પીવરાઈ. ચાલ૦
 ઉન્મત્ત થઈ ઈશ્વરીઓ ખેત્રે, શોભા અતિ બજાઈ;
 ‘ને ને ભડુવા’ હિંગોળીને બોલે, ધન ધન રે મમતાઈ. ચાલ૦

કૂલકડા ઉઠાડે હરસિંધ, માંહોમાહી કર સાહી;
 વચન ઉઘાડાં બોલે 'માતા, બહુવા બોલે બાઈ. ચાલ૦
 કાગ પૂરો ખેલી સહુ શક્તિઓ, બેડી બહુ ભરાઈ;
 ગોઠ દેવા 'સલખનપુરી આવ્યાં, જે જે દેવી જુગતાઈ. ચાલ૦
 દેવીએ દેવી સંતોખ્યાં, તૃપ્ત થયાં સહુ દેવી;
 પાન-સોપોરી ભયોં મુખ સર્વે, ચાટ્યાં માગી વિદાઈ. ચાલ૦
 સહુ સહુના મોહોલમાં પધાર્યાં, મોટી માત મહંભાઈ;
 બેઠાં બહુચર અંબા 'એઠાંતે, કાગ ખેલી સફલાઈ. ચાલ૦
 આ કાગ ગાય, સુણે ને શીખે, તેને નહીં ન્યૂનતાઈ;
 હું માણું છું 'એ મા પાસે, વલ્લભ લેજો નીભાઈ. ચાલ૦

ઠાકી-ધમારનાં પદ

૧

હોરી ખેલન આયે અંબિકા હો, મેરી લલના;
 લાયે હે દેવી સખ સંગ. હોરી૦
 શ્રીસલખનપુરી સામા આવ્યાં, જિતયોં દેવી-સાય, લલના;
 'જે જે' ઠહો ત્યાં દેવી મળિયાં, મળિયાં છે સહુ હાયોહાય. હો૦
 બહુચર ઠહે, 'સુણો રે અંબા, ચાલી ચાચર માંહી, લલના;
 'ચાલો સહુ દેવી પાસમાં', સન્માન કરી બોલ્યાં ત્યાંહી. હો૦
 વચન સુણી ત્યાં અંબા જિલ્યાં, હીંજ્યાં પાગ પડાઈ, લલના;
 આવીને મંડપમાં જિભાં, આસન આવ્યાં મહંભાઈ. હો૦
 બહુચર બોલ્યાં, 'સુણો રે સખિયો, લાવો પૂજપો સાર, લલના;
 સુવા ચંદન અળીલ અરગજો, બાઈ બૂઈ અમેલીના હાર. હો૦
 વચન સુણી સુંદરીઓ લાવી, કનકયાગ મોઝાર, લલના;
 શુક્રાખ કૂલછાબો ભરી આણી, અનેક પુષ અપાર. હો૦

અંબા કહે, ‘અભ્યંગ હું, આપું ચંદન સાર’, લલના;
 કાળી આઠ કુંકુમે કાઢે, હિંગોળી સમર્પે હાર. હોં
 માતૃકા^૧ પાત્ર ભરી ભરી આપે. હરસિદ્ધ દેવી પાય, લલના;
 પાય પીયે તરપત થઈ દેવી, ચાચર ખેલવા જાય. હોં
 ઉન્મદ થઈ ઈશ્વરીઓ આવ્યાં, શક્તિઓ ટોળે વળાઈ, લલના;
 સહુ સહુનાં વાળં સંભાળ્યાં, અનહદ ધૂમ મચાઈ. હોં
 બહુચર અંબાએ સ્વર ભરિયા, આલાપીને ગાય, લલના;
 પછી તે તૂંક શક્તિઓ બોલે, જેવી બોલ્યાં અંબા બહુચરાય. હોં
 માતરમા મૃદંગ વગાડે, તુલજ દેવી તાલ, લલના;
 વારાહી મા પીણા વગાડે, ગત વાળે મધુરી રસાળ. હોં
 ઝાંઝ ડક ડાક ડમરુ વાળે, ઔર વાળે કરતાલ, લલના;
 ધૂધરા ગત અતિ સુંદર વાળે, બાજત મૌવર રસાલ. હોં
 કાગ બોલે સલખનપુર રાણી, મૂકી લાજ મરબદ, લલના;
 વચન ઉઘાડાં બોલે શક્તિયો, ‘ભરુવા’ તો કે’તાં આવે સ્વાદ. હોં
 ચૂવા ચંદન અત્તર અગરબ, અળીલ ગુલાલ ભરી ઝોળી, લલના;
 કીજે રાતદિવસ રંગ ઢોળી,^૨ કરે છે કુંકુમ રોળી. હોં
 કુંકુમ કેસર કેસુ ઘોળી, માનસરોવર નીર, લલના;
 કાલી કર પિચકારી કનકની, ભીંજ્યાં દેવીઓનાં ચીર. હોં
 હરસિદ્ધ આવ્યાં કલશ ભરીને, ઢોળે શક્તિઓને શીશ, લલના;
 વળગા-વળગી ને જૂમાજૂમી, કાઈ ને ચઢે નહિ રીસ. હોં
 ફૂલદડા મારે સહુ સહુને, ઉઠાડે અળીલ-ગુલાલ, લલના;
 રસબસ ભીનાં સહુયે દેવી, થઈ ગયાં લાલમલાલ. હોં
 ‘ભરુવા’ ‘ભરુવા’ મુખથી બોલે, દેત હે આનંદ-ગારી,^૩ લલના;
 શોભા સ્વર્ગના સરખી બની છે, બોઈ બોઈ જાયે બલિહારી. હોં

ઇંદ્રાસનથી ઇંદ્ર પધારે, કૈલાસથી ત્રિપુરાર, લલના;
 વૈકુંઠથી શ્રીકૃષ્ણ આપે, અવર દેવ અપાર. હોં
 વિમાન બેસી દેવાંગના આવ્યાં, જોવા દેવીનો ક્ષાગ, લલના;
 ‘જે જે જે’ મુખ શબ્દ કહે છે, જોઈ જોઈ લાગે છે પાગ. હોં
 ક્ષાગ ખેલી સલખનપુરી બેઠાં, સહુ દેવ નમિયા પાય, લલના;
 ‘ધનભાગ્ય દર્શન તમે આપ્યાં, કૃપા કરી માત મહંભાય.’ હોં
 પૂજા કરે છે દેવ દેવીની, પુષ્પવૃષ્ટિ કરે નાર, લલના;
 ધૂપ-દીપ ને નૈવેદ્ય ધરીને, કૃપા કરજો ત્રિપુરાર. હોં
 શિવ જિભા જિભા ડાક વળડે, કૃષ્ણે ઠર્યો શંખનાદ, લલના;
 બ્રહ્મા આરમુખ વેદ લખે છે, ગાડે ગાડે કાઢીને સાદ. હોં
 બહુચર અંબા મુખથી બોલ્યાં, ‘જાવો અમર’ કરો સિદ્ધ, લલના;
 તમને વર પ્રસન્ન થઈ આપ્યો, અદ્ધ મહાસિદ્ધ નવનિધ.’ હોં
 પાગ લાગી સહુ દેવ પધારે, આલ્યો સઘળો સંઘ, લલના.
 દેવી સહુ ટોળે મળી બેઠાં, ખેલ ખેલ્યો બહુ રંગ. હોં
 બહુચર કહે ‘સુજો રે શક્તિઓ, કરાવું રસોઈ, લલના;
 શાક પાક મગદળ ને મીઠાઈ, અનેક ભાતનાં હોઈ. હોં
 નિરાંતે સહુ શક્તિઓ બેઠાં, લોજન કરવા માય, લલના;
 પાણી-પાત્ર પતરાળી આપી, પીરસણુ ચાલતાં યાય. હોં
 શાકપાક દેવીઓને મૂક્યાં, મીઠાઈ-મેવા સાર, લલના;
 ભાત-દૂધ સાકરમાં લેળી, મૂકે ઊં વારંવાર. હોં
 તૃપ્ત થઈ ત્યાં દેવી બિઠ્યાં, મુખવાસ આપે બાઈ, લલના;
 સહુને અંબા ગોઠ જ આપે, જે જેને જેવી જુગતાઈ. હોં
 ગોઠ સહુને આપી અંબા, બોલ્યાં બહુચર સાથ, લલના;
 ‘આજા માતા અમને આપો,’ સામસામાં જોડીને હાથ. હોં
 બહુચર બોલ્યાં, ‘સુજો રે શક્તિઓ, મુજથી કેમ કહેવાય? લલના;
 આજા તમને જોઈ જ આપી, વહેલાં સહુ આવજો માય.’ હોં

અંબા કહે, 'તમે બહુચર સુષુન્ને, હું આરામુર જાઉં, લલના;
કામ પડે તેડું મોકલજો, ક્ષણમાત્રમાં અહીં આઉં.' હોં
બહુચર કહે છે, 'સુણો રે અંબા, તુજ મુજમાં નહિ લેદ, લલના,
મે રવરૂપને એક જ બહુજો, એમ જોલે મુખથી વેદ.' હોં
પાય લાગીને રથ જોડાવ્યા, ચાલી સઘળી શક્ત, લલના;
સહુ સહુના મોહોલોમાં પધાર્યાં, લલ્લી કરી દેવીઓની ભક્ત. હોં
બાઈ બહુચરા આસન બેઠાં, વલ્લભ નમિયો પાય, લલના;
'મુજને ગોઠમાં શું આપો છો, મન વિચારો માય।' હોં
પ્રેમ ધરી માતાજી જોડ્યાં, આણી મન ઉલ્લાસ, લલના;
'ગોઠમાં તુજને ભક્તિ રે આપી, સમરજો શ્વાસોશ્વાસ.' હોં

૨

રસ હોરી જોલે બહુચરા હો, હો મેરી લલના,
જેલત બહુચર બાઈ. રસં
આલથકી આઈબહારજ આવ્યાં, બેઠાં મંડપ માંહી, લલના;
સખી સઉ આવી પાય પડે છે, પૂછે છે, 'આગના કાંઈ?' રસં
વળતી વચન માતાજી જોડ્યાં: 'જાઓ અંબા દરબાર, લલના;
જાઓ, કહો, સહુ દેવી તેડાવો, કશી ન લગાડો વાર.' રસં
વચન સુણી સુંદરીઓ દોડી, આવ્યાં અંબાને વાસ, લલના;
'દેવીઓ સવે' તેડીને ચાલો, બાઈ બહુચરાને પાસ.' રસં
અંબા જોડ્યાં, 'સુણો રે સખીઓ, હું મોકલું ત્યાં જાવ, લલના;
જાઓ સર્વ દેવીને દેરે, સર્વેને તેડીને આવ. રસં
પાવેથી કાળીને લાવો, ભરુચથી સિંધવાઈ, લલના;
હિંગોળીથી હરચિદને લાવો, xxx xxx xxx રસં
કામરૂપથી કામાક્ષીને લાવો, સોજતેથી જોબાઈ, લલના;
તોતળા માતને તેડી લાવો, તેડી લાવ્યા દેવી ચોકાઈ. રસં

ગત્રાડથી ગાત્રેશ્વરી લાવો, મારવાડથી ચામુંડાય, લલના;
 કાશીથી કુંતા તેડી લાવો, દક્ષિણથી તુળજાય. રસ
 દાસીઓ સઉ દેવીઓ તેડી લાવ્યાં, જવાળામુખીસહુ સાથ, લલના;
 સહુ શક્તિઓ આરાસુર આવ્યાં, મળે છે સહુ હાથોહાથ. રસ
 દેવીઓ પૂછે છે અંબાને, ‘કેમ તેડાવ્યાં? માય, લલના;’
 અંબા કહે, ‘બહુચરે તેડાવ્યાં, તેડું મોકલ્યુ હોરી રમવાય.’ રસ
 વચન સુણી સહુ હરખ જ પામ્યાં, ધન ધન આપણું ભાગ્ય, લલના;
 અંબા—બહુચર સાથ ખેલીશું, ખેલીશું મનમાન્યો ફાગ. રસ
 અંબાએ ત્યાં રથ નેડાવ્યા, વેગે પવન પલાય, લલના;
 દેવીઓ સહુ ભરાઈને બેઠાં, આકાશ—મારગ જાય. રસ
 રથ આવી આંબલિયોમાં છૂટ્યા, બહુચરને વધામણી જાય, લલના;
 ખેચર કહે, ‘સુણો રે માતા, શક્તિ સહુ આવ્યાં અંબાય.’ રસ
 કહે ભટ વલ્લભ અંબા આવ્યાં, શક્તિઓ સહિત સમાય, લલના;
 સેવક જાણીને કૃપા કરજો, કર નેડી લાશું છું પાય. રસ

૩

(હોરી—રાગ ધનાશ્રી, તાલ જોત)

આચર ચોકમા બહુચરી, હોળી ખેલે હિંગોળી સાથ;
 નેડી નેગણીઓની કરી, હસી તાળી લે હાથોહાથ. ૧
 પાવેથી કાળી પધારિયાં, આવ્યાં આરાસુરથી અંબાય;
 ભૂપણ વસન સુધારિયાં, હીડે હરખે^૧ હોળી રમાય. ૨
 કાશીથી કુંતા આવિયાં, આવ્યાં અવધેથી આઈ અંદાર્ધ;
 તોતળ તેડીને લાવિયાં, આવ્યાં કામરૂપી મા કામાક્ષાર્ધ. ૩
 દક્ષિણથી તુળજા પળ્યાં, આવ્યાં ભરૂચથી મા સિંધવાઈ;
 માતર માતરમાં મળ્યાં, આવ્યાં સોણત્રેથી ખોળાર્ધ. ૪

ચામુંડ ચાલ્યાં ચાહીને, મઠ મૂકી મધ્યે મારવાડ;
 વેગેથી લાવ્યાં વારાહીને, ગયાં ગાત્રેશ્વરી તણ ગત્રાડ. ૫
 ઝાલણાપુરથી જવાલામુખી, જોહની જ્યોતે શશીસૂર લખય;
 મળતાં માંહોમાંહે થયાં મુખી, બાળી બહુચરા કહે, 'કીધો પસાય'. ૬
 જોગે જોગણી આવ્યાં સહુ, જશ જેના^૧ છે ઠામોઠામ;
 સંગે સામગ્રી લાવ્યાં બહુ, રંગે રમવા સલખનપુર ગામ. ૭
 મળિયાં મહંભાયા મોહમાં, માનાં મુખમાં પૂનમના ચંદ્ર;
 વિધવિધ વિદ્વાસ-વિનોદમાં, અંગ ઉમંગ્યો હો અતિ આનંદ.^૨ ૮
 વાળાં વગાડે વિશ્વેશ્વરી, છટે છટે છત્રીસ રસાલ;
 એકેકાં કર લઈ ઈશ્વરી, આઈ ઉગત્ય અટપટિયો તાલ. ૯
 માન ન ચૂકે મહા માર્છિઓ, મીટે માણ મધુર મુનકાય;
 અતિ રંગભીનાં આઈઓ, તાનો ત્રિપુરા આલાપે ગાય. ૧૦
 રાગરંગ ઘેંઘટ^૩ રચ્યો, મઠ-મોહોઠા આગળ દરબાર;
 મહારસ ચાચરમાં મચ્યો, મોહ્યા બ્રહ્મા વિષ્ણુ ત્રિપુરાર. ૧૧
 ચૂલા ચંદન ચર્ચે ચિત્તે, પ્રીતે અરચે અંગોઅંગ સુગંધ;
 હોરી કહે ને રમે હિતે, નિત નિત નવલા પ્રતિબંધ. ૧૨
 અખીલ-શુભાલ ઉડાડતાં, ભરી મારે રંગ કેસુ પતંગ;
 વિદ્વસતાં વદન સંતાડતાં, કર ગાઠા ગ્રહી ધૂંઘટ બંધ.^૪ ૧૩
 કનક કળશ ભરી કુંકુમે, કાળી ઢાળે શક્તિઓને શીશ;
 આનન નીચું ના કરે ઉમા, રૂચે, રંગે કરે નહિ રીસ. ૧૪
 કંચન કર પિયકારીઓ, રસ કેસુ કેસર ને કસુંબ;
 ભરી ભરી લે સુકુમારીઓ, છાટે છાકી કરે લૂંબાઝૂંબ. ૧૫
 દેવી દડા લઈ ફૂલના, મારે માંહોમાંહે મન સ્વાદ;
 એકેકા જોલ અજોલના, બધા જોલે મૂકી મરજાદ. ૧૬
 ઉન્મદ ઈશ્વરીઓ રમે, મદમાતી મધુરું કરે હાસ;
 શક્તિઓ સકળ સખળું ગમે, ફૂલી ફૂલી ફરે પારા પાસ. ૧૭

આરાસુરી એમ ઉચ્ચાર્યાં, અતિ આનંદે રમ્યાં ઘણું જોણું;
 સાચું જોલો બાઈ બહુચરી, સખી સર્વેમાં હોરીનું કાણું. ૧૮
 બહુચરી જોલ્યાં, 'સુણો અંબા, સમ સહુને પરવડતું પર્વ;
 ભાવે ભવાની આંખ્યાં રમવા, લોળી ટોળી હોળીની સર્વ.' ૧૯
 સરસ વચન સુણી સુંદરી, સહુ સાથે હરખ્યાં સુકુમાર;
 બાળાને ખુદ બરાબરી, બધાં જોલ્યાં બહુચર બલિહાર. ૨૦
 રસબસ લીની ભવાનીજો, અંગે ચૂવે પટ, તેલ શુભાલ;
 મગન થઈ મનમાનીજો, ખાંતે ખેલ્યાં હોળીના ખ્યાલ. ૨૧
 પૂરણ પ્રેમ પ્રતાપથી, મહામાયા મોહ્યાં તનમન;
 અલખેલીજો આપોઆપથી, અન્યોઅન્યે લે આલિંગન. ૨૨
 રાતદિવસ રમ્યાં રંગમાં, સૌ સાથે સઘળી મળી શક્તિ;
 બહુચર આંખ્યાં ઉમંગમાં, બધી બહેનોની ભક્તી કરે ભક્તિ. ૨૩
 ખાનપાન પરિધાન શું, પ્રેમે પૂજ્યાં પરમેશ્વરી પાય;
 શીખ દીધી સન્માન શું, માતા મોહોલે જાવા મન થાય. ૨૪
 ક્ષાગ ખેલી સફરે ફર્યાં,^૧ સહેજે સાચાં સેવકનાં કાજ;
 દાન દેવા દેવી વળ્યાં, મોંએ માંખ્યાં આખ્યાં મહારાજ. ૨૫
 દેવ દેવાંગના નીરખતાં, આવી ઊભાં બોમે વિમાન;
 પુખ્ત ચંદન કર વરખતાં, સુખ જોલે 'જે જે જે' 'ધન્ય'. ૨૬
 ભક્ત-વત્સલ મા ભગવતી, મઠ પોહોત્યાં પોતાને આઈ;
 સાચે સેવે પામે સદ્ગતિ, બધાં મધ્યે હુદ બહુચરી બાઈ. ૨૭
 મોહોલે વળ્યાં મા જોલાવીને, આવી બેઠાં બાઈબહુચરી તખ્ત;
 સેવક તેજ્યા જોલાવીને, જોઠ આપી જેહનું જેવું વક્ત. ૨૮
 નવ ગુણ નીરખી નારાયણી, અવગુણ અંશે નવ આણ્યા દેહ;
 વસ્ત્રભવર વરદાયણી, 'ગુણ ગાજે' એ દીધી જોઠ. ૨૯

પ્રકીર્ણ પદ

૧

(રાગ મેવાડે)

માત, તમે નોંધારાં આધાર, બહુચરાણ, (૨)
 અરે ! બહુચરાણ, એ છળી છાણ, (માત) માત તમે૦
 તમે નોંધારા આધાર રે, કાયાં ને કાર^૧ રે;
 તમે આ સંસારનું સાર રે, પાસવાર. માત તમે૦
 ગોખે સમાજિ રે, ગાણ ગોખમાં,
 આજ ખુદ પાદશા'ણ અનુહારી રે, બ્રહ્મ અવતાર. માત તમે૦
 નિજ જનને નિવાણ રે, લાંણ આપદા,
 ભયો છવવા સિંધ સિંધ ભંડાર રે બહુ અંખાર. માત તમે૦
 મા, માગણમાં માણ રે, નિરખ્યા છવ જે,
 જે ગયા ત્યાણ બધા દરખાર રે^૨, પાસપાર. માત તમે૦
 તે' કયાં, રાણ રે ઠાઠી દૂમડા,
 દેવી ! દે' વાજિ હંબર રે, તીખા ટાર. માત તમે૦
 શિવ જે શિવા-ણ રે ચોચયાં છલ શું,
 જે કહેવાયા છવ, અન્યોન્ય આકાર રે, વિધિ વદનાર. માત તમે૦
 પંડિત ને કાણ રે, બુદ્ધિ બાણ આ,
 બે રહ્યાં લાણ, લહ્યા ન લગાર, શક્તિ શુમાર. માત તમે૦

તે કો' કહે બાળ રે, સાળ તાહેરી,
ભાળ વિકર્મ કરે ફેરફાર રે, એ આ વાર. માત તમે
વલ્લભને વાળ રે, ગાઝી જીભ છે,
ખરદ ખિરાળ, ઘો દિદાર રે, આણી એ આર. માત તમે

૨

જે જને જનુનીને જોઈ,
તે જને તપત ત્રણ જોઈ.
આઘ રી આસન, ગોખ માનસર,
એ આચર સમસર નહીં કોઈ. જે
હાં રે માળ, જુગદીશ, ઈશ, અમરીશ,
નારીશ, નાગીશ, રહ્યા શીશ છોઈ. જે
ત્યા વલ્લભ કોઈ પાત્રમાં, બહુચરી પાત્રની,
જાત કરી કરમ ધોઈ. જે
નાવે કદા આપદા, દુઃખ દુર્લભ,
સુલભ વલ્લભ ભવ તરવાને ? જે

૩

બહુચરાળ, સહુમા રહો છો સમાઈ, આપે આપોપુ' ગમાઈ.
ઘટઘટ પ્રગટ, સુઘટ જે વિકટ, રટ અટપટી અફભુત આઈ.
ત્રિગુણાતીત સહિત અક્ષરાક્ષર, અગણિત શુભ ન ગણાઈ.
વલ્લભ વિધવિધ રચના રે રચતાં, મા મૂકી ના રંચ મણાઈ.

૪

જોવા મન મારું થયું, સલખનપુરી સાદ્યબાને જોવા. (ટેક)
રૂપ જોવા મુખ થઈ રેશાતા સુખ દુઃખદારિદ્ર ગયું. જોવા ૦ ૧

લેતાં નામે, સર્વો સર્વ કામે, જ્ઞાન્ય ચિત્ત ન રહ્યું. જોવા૦ ૨
ધન તે પ્રાણી, બહુચર મન આણી, વલ્લભ વાણી કહું. જોવા૦ ૩

૫

બહુચરાણી ત્રિભુવનતારણ તું, તે માટે કહું છું હું. બ૦ ૧
સલખનપુર સાદ્યળ સાંભળિયે, સરસ નરસ વાંછું. બ૦ ૨
વાંકુ ધર્મ, કરમ વાંકું, તે ટાળી કીજે સમું. બ૦ ૩
વલ્લભને. તું માત-તાત, તે માટે માત નમું. બ૦ ૪

૬

બહુચરાણી બિરદા નિભાવણ છે, તું વિષુ કૈણ કહો ? બ૦ ૧
નિજ જનપોષણ, વિશ્વસંતોષણ, દોષણ હરદ હહો. બ૦ ૨
માહાતમ-મોક્ષ પુરુષ પુરુષોત્તમ, વાતમાં વાત વહો. બ૦ ૩
વાંક ટાંક તણ, અધમ આજ હણ, વલ્લભની નિખહો. બ૦ ૪

૭

આવોણ આવોણ મારા રાજ,
સુજ ઘેર આવોણ શ્રીબહુચરમાય, મસ્તક મૂકીને પાય, સુજ ઘેર૦ ૧
લોકલાળે લુળે આજ આવી કરી, રાજરીઝ મલવાય. સુ૦ ૨
અટકે મન મટકે, મુખ તારે લટકે, લટકે લીલટકાય. સુ૦ ૩
ને સુખ સુલલભ, દેવને દુલ્લભ, વલ્લભ જન જસ ગાય. સુ૦ ૪

૮

સુજ ઘેર આવો શ્રી બહુચર બાઈ.
માણ તારે લેહેકે આંખ્ય લોભાઈ. ૧
ચંપકવણી મીટ મનહરણી, કરણ માંન્ય કલાઈ. સુજ૦ ૨
સાંવલી સૂરત, બાંકડી મૂરત, સૂરત હિ હુદે લિખાઈ. સુજ૦ ૩
જો જસ લીજે, આપ આવીજે, વલ્લભ લીજે નિભાઈ. સુજ૦ ૪

૯

મુજ ઘેર આવો શ્રી બહુચર બાઈ, તુંને સમજું સાજ ને પ્રાત. ૧
 લોળી ભવાની મારે મનમાની, છાની છે એક વાત. ૨
 તું પડી તાહારે, જે મુજને સંભારે?, માહારે તું વિકાત. ૩
 વિશ્વવિખ્યાત વાત બધ્ય જાણે, વલ્લભ માત ને તાત. ૪

૧૦

મહારા રાય, મોરી અરજ સુણો, મૈં તો થારા દાસ-રૈ દાસ. મૈં
 ગહાને થાદ ઉ સાસ રે સાસ-
 થેં મારા જગદીશ્વરી વશ ઠરી, આઈ એધ અવિનાશ. ૨
 એ તીનો પૂરનારી જ કે નર, અમરાં-રિ પૂરણ આશ. ૩
 બહુચરદાતા ને ઓર વિધાતા, વલ્લભ દદ વિશ્વાસ. મૈં તો થારા

*

ગરબી

ગરબી

પૃષ્ઠ

૧	રંગતાળી રંગતાળી; રે રંગમાં રંગ તાળી	૭૭
૨	રંગે રમે રે આનંદે રમે	૭૭
૩	અલખેલી રે અખેમાત, જોવાને જઈએ	૭૮
૪	અલખેલી રે અખેમાત, દરશન દરવાને	૭૮
૫	બિરદાળી રે બહુચર માય, સલખનપુર રાણી	૭૯
૬	મા અંબા તે રમવા નીસર્યાં, મા લેહેરી અંબા	૮૦
૭	મા અંબા તે રમવા નીસર્યાં, મા અનપૂર્ણા	૮૦
૮	અંબા જોવાની આડી રે, નીરખું મોરી માડી	૮૧
૯	અંબા જોવાના કોડ રે, મારું મન મોહું	૮૧
૧૦	જય જય આરાસુરની રાણી	૮૨
૧૧	હું તો બલિહારી, જઈ વારી	૮૨
૧૨	પાટણવાહું માતું પ્રગલ્ભું રે મા	૮૩
૧૩	શક્તિને જયું અવર ન સયું	૮૪
૧૪	સલખનપુર સાચી રે, મા બહુચરા	૮૪
૧૫	ગુણ તો શ્રીબહુચરના ગાઈએ	૮૫
૧૬	સુંદર સરદની, રે રજની	૮૬
૧૭	માલો ને, ચાચર રે જઈએ	૮૬
૧૮	તે ત્યાં સંસાર, જેણે શક્તિ સેવી રે	૮૬

ગરબી

૧

રંગતાળી, રંગતાળી; રે રંગમાં રંગતાળી.
 માંહે અત્રીસ બત્રીસ બાળી રે; રંગમાં રંગતાળી. ૧
 માથે કનકનો ગરબો લીધો રે, રંગમાં રંગતાળી.
 માંહે રતનનો દીવડો કીધો રે; રંગમાં રંગતાળી. ૨
 માની ઝોઢણી કસુંબા ચોળે રે, રંગમાં રંગતાળી.
 મા કરે કંકુડાં ઘોળે રે; રંગમાં રંગતાળી. ૩
 માંહી નાના તે વિધની ભાત રે, રંગમાં રંગતાળી.
 ભટ વલ્લભને ભોયાની ખાંત રે; રંગમાં રંગતાળી. ૪

૨

રંગે રમે રે, આનંદે રમે;^૧ આજ નવદુર્ગા રંગે રમે. (ટોક)
 આદિતે આબ્યાં અલભેલી; મંડપમાં મતવાલી ભમે. આં
 સોમે તે શણગાર શોભે શક્તિને; રાગ મલાર માથે ગાયો સમે.^૨ આં
 મંગળવારે માણ ઉમંગમાં; ગરબે રમે તે માત સૌને ગમે. આં
 બુધવારે મા ! બેઠાં બિરાળે; શ્રીકૃષ્ણ ચૂંદડી માતને ગમે.^૩ આં
 ગુરુવારે મા ! ગોખમાં બિરાળે; ભક્તજન આવી ચરણે નમે. આં
 શુક્રરે સલખનપુરી જ આબ્યાં, થાળ કરું તે મારી અંબા જમે. આં
 શનિવારે મા ! સહાય કરે દેવી, મુખવાસ કરવા બેસો તમે. આં
 ભટ વલ્લભ મા ! દાસ તમારો, ચરણે નાખીને ભવ તારો તમે. આં

૩

અલખેલી રે અંબે માત, જોવાને જઈએ,
 બિરદાળી રે બહુચર માત, જોવાને જઈએ.
 જોવા જઈએ ને સુખિયાં થઈયે, આરાસુરમાં રહીએ રે;
 પોતપોતાના મનની મનેખા, જઈ બહુચરને કહીએ. જો
 આરાસુરમાં અંબા બિરાજે, પાવાગઢમાં કાળી રે;
 દક્ષિણમાં છે તુલના ભવાની, ચુંવાળ બહુચર બાળી. જો
 માની પારે હુવન થાય ને, ચીર ચૂંદડી હોંમાય રે;
 બ્રાહ્મણ બેઠા વેદ ભણે, ને માનુની મંગળ ગાય. જો
 આંધળાંને આંખ આપે, પાંગળાંને પાય રે;
 વાંઝિયાં ઘેર પારણાં બંધાવે, નિરધનિયાં ધની થાય. જો
 માની પારે જે કોઈ આવે, તેની પૂરે આશ રે;
 કર જોડી ભટ વલ્લભ કહે છે, મા ! હું છું તારો દાસ. જો

૪

અલખેલી રે અંબે માત, દરશન કરવાને,
 માને જોવા સરખો ચોક, ચાચર કરવાને. (ટેક)
 ચાચર કરિયે, હુખડાં હરિયે, માના ગુણલા ગાઈયે રે;
 અંબામાનું નામ સમરતાં, ઘણું જ સુખિયાં થઈયે. દરશન
 આઈ અભાઈ ગણપતિ ભૈરવ, ત્યાં બેઠાં હરસિદ્ધ રે;
 પંચ તીરથની પૂજા કરતાં, પામે છે નવનિધ. દરશન
 ત્રણ ગાઉ તીરથ ॥ મોટું, કોટેશ્વર કૈલાસ રે;
 સરસ્વતીમાં સ્નાન જ કરતાં, થાયે પાતક નાશ. દરશન
 વિમળશા ધન પાર જ પામ્યો, જાતે શાવક ખડા રે;
 ત્રણ ડગલાં માનું નામ કઈ ખોદતાં, નીકળી સોનાની કડા. દરશન
 પંચ તીરથની પૂજા કરતાં, દેહનાં દુઃખડાં વામે રે;
 ભટ વલ્લભ કહે ભગવતી સેવતાં, પૂરણ પડવી પામે. દરશન

૫

બિરદાળી રે બહુચર માય, સલખનપુર રાણી;
 તારો અધિક છે મહિમાય, દેવે પરમાણી. (ટેક)
 છત્ર ચંદરવા દેવના માણ ! સૂખા આવે ચાલી રે;
 દૂકડા બહુ કલ્લોલ કરે મા, એવાં છે બિરદાળી રે. સં
 શિખરની શોભા શી કહીએ ? આચરજઈમન મોહિયે રે;
 ધૂમટમાં માણ પેસતાં તો, સામા ગણપતિ મોહિયે રે. સં
 વિષ્ણુ તો પ્રણામ કરે, ને શિવ ઘણુંયે ચાહે રે;
 બ્રહ્મા તો ત્યાં ગાન કરે, માણ વેદ બધે ઉત્સાહે રે. સં
 નવ નાથ તો દરશનને ઇચ્છે, ચોરાશી વળી સિદ્ધ રે;
 જે જન તારે શરણે આવે, તે પામે નવ નિધ રે. સં
 બાબુબંધ ને ભેરખા, માની કાટે એકાવલ હાર રે;
 ચંપાકળીની શોભા શી કહીએ ? મોતી તપે લલાટ રે. સં
 આંધળાને આંખ આપે, માણ પાંગળાને પાય રે;
 વાંઝિયાનાં તો મહેલ્યાં કાપે, તારો અધિક છે પસાય રે. સં
 તારે તો સેવક બહુ કહીએ, તેનો પાર ન થાય રે;
 હાસ વલ્લભ જન રંક તમારો, તેની કીજે સહાય રે. સં

૬

અંબા તે રમવા નીસર્યાં મા લેહેરી અંબા.
 માએ શારે કીધા, શણુગારે મા લેહેરી અંબા.
 લીલવટ ટીલડી શોભતી રે મા લેહેરી અંબા.
 મોતીડાં તપે લલાટ રે મા લેહેરી અંબા.
 કાને કરણ-કૂલ શોભતાં રે મા લેહેરી અંબા.
 જાટ્યોનો જળકાર રે મા લેહેરી અંબા.
 કાટે તે પાટિયા હેમનાં રે મા લેહેરી અંબા.

કંઠી રત્ન-જડાવ રે મા લેહેરી અંબા.
 બાંહે બાબુબંધ બેરખા રે મા લેહેરી અંબા.
 માને દશે આંગળિયે વેઢ રે મા લેહેરી અંબા.
 લીલા તે ગજનું કાપડું રે મા લેહેરી અંબા.
 છાયલ રાત્રી કોર રે મા લેહેરી અંબા.
 ફૂલ-ફગરનો, ઘાઘરો રે મા લેહેરી અંબા.
 ઓઢણી, કસુંબલ ઘાટ રે મા લેહેરી અંબા.
 પાયે તે કણં શોભતાં રે મા લેહેરી અંબા.
 કાંખીઓ રત્ન-જડાવ રે મા લેહેરી અંબા.
 જે રે ગાયે ને, જે સાંભળે રે મા લેહેરી અંબા.
 તેની અંબા પૂરે આશ રે મા લેહેરી અંબા.
 ભટ વલ્લભ મા તાહરો રે મા લેહેરી અંબા.
 જનમજનમનો હાસ રે મા લેહેરી અંબા.

૭

મા અંબા તે રમવા નીસર્યાં, મા અન્નપૂર્ણા.
 માએ શો રે કીધો શણગાર, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 માને લલાટ ટીલડી શોભતી, મા અન્નપૂર્ણા.
 માને હામણી રત્ન-જડાવ, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 માને કાને કરણકૂલ શોભતાં, મા અન્નપૂર્ણા.
 માને ઝાંઝરનો ઝમકાર, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 માને કોટે તે પાટિયાં હેમનાં, મા અન્નપૂર્ણા.
 માની કંઠી રત્ન-જડાવ, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 માની બાંહે બાબુબંધ બેરખા, મા અન્નપૂર્ણા.
 માની દશે આંગળીએ વેઢ, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 માને લીલા તે ગજનું કાપડું, મા અન્નપૂર્ણા.

માને સાળુડે કસળી ઠેર, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 માને ફૂલ-ફગરનો ઘાઘરો, મા અન્નપૂર્ણા.
 માનું ઓઠણું કચુંબલ ઘાટે, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 માનો ગરબો ગાયે ને માંભળે, મા અન્નપૂર્ણા.
 મા અંખા પૂરે આશ, દેવી અન્નપૂર્ણા.
 મા ભટ વલ્લભ છે તાહરો, મા અન્નપૂર્ણા.
 મા તારો જનમજનમનો દાસ, દેવી અન્નપૂર્ણા.

૮

અંખા જોયાની આડી રે, નીરખું મોરી માડી. (ટેક)
 સોળે શણગાર સજી આઈ બેઠાં, ચરણાં ચોળી ને સાડી રે. નીં
 પાધર ચાચર વાસીને બેઠાં, મા મોહોલે ધૂમે છે ઠાઠી રે. નીં
 દેશદેશના સંઘ જ આવે, હીંડે, બેસે થોડાગાડી રે. નીં
 સંસારરૂપી વૃક્ષ બનાખ્યુ, ફળ-ફૂલ થઈ વાડી રે. નીં
 તેત્રીસ કરોડ દેવને દેત્યે દમ્યાંતા, તેને નાખ્યા માએ વાડી રે. નીં
 શુંભ નિશુંભ મહિષાસુર સરખા, તેને નાખ્યા છે પછાડી રે. નીં
 શિવશક્તિ જેને શ્રવણે ના જાણી, તેના કરમાં ટાઠી રે. નીં
 કાલો-થેલો થઈ પાલવ વળગ્યો, રખે મેલતાં કાઢી રે. નીં
 કર ભેડી કહે છે ભટ વલ્લભ, દર્શન દો દહાડી દહાડી રે. નીં

૯

(આવોને નંદલાલ, રમવા આવોને રે-એ ઢાળ)

અંખા જોયાના કોઠ રે, મારું મન મોહું,
 બહુચર જોયાના કોઠ રે, મારું મન મોહું. (ટેક)

ગણપતિ ભૈરવ આગે સોહિયે, ભિલા છે કરભેડ રે. મારું
 નિશાન વાગે નવનવાં રે, શરણાર્થજોના શોર રે. મારું
 નેપૂર વાળે ને વીંછવા ગાળે, ઘૂઘરીઓ ઘમઘાર રે. મારું

અંબા કેરે આંગણીએ રે, ભિગ્યો આંખલીઆનો છોડ રે. મારો
કોટેશ્વરજી દર્શન આપ્યો, પૂરો મનના છોડ રે. મારો
વલ્લભ ધોળો પિનતી કરે છે, લવનાં બંધન તોડ રે. મારો

૧૦

જય જય આંસુરની રાણી, તારી અકળ કળા ન કળાણી. (ટેક)
માને સુનિવરે સાચી જાણી, ધ્યાન ધરી મન જાણી;
ભક્તવત્સલની ખાંહ તાણી,^૧ આંસુરમાં આણી રે. જય
શુક સનકાદિક નારદ કહે છે, શક્તિઓ સહુ રંગ રમે છે;
ગાનવાન અનુમાન કરે છે, સાને સમજી લે છે રે. જય
આચર કુંડે રહ્યો છું ચાહી, નૌતમ ગીત ને ગરબા ગાઈ;
અંબાસંગે બેલડી બની, હરસિદ્ધ ને સિંધવાઈ રે. જય
અંબા બહુચર બની બેલથું,^૨ આલાપે કુંતા આઈ રે;
કાલી કોટરા રંગભેર રમતાં, મધ્યે બની કનકાઈ રે. જય
તાલ^૩ મૃદંગ વીણા વંશ^૪ વાગે, ભૂંગળ ઝાંઝ ડફ છાજે;
પંચશબ્દ મળી ગગને ગાજે, લળી મળી શબ્દ^૫ સોહાવે રે. જય
નવ દહાડા રમી^૬ રાસ ભોગણી, લાજે^૭ મુખ અમૃત વાણી;
ખાનપાન અનુપાન કરીને,^૮ વલ્લભ જય ગુણ જાણી રે. જય

૧૧

હું તો બલિહારી, બહિં વારી,

અંબે તારા નામને રે. (ટેક)

આરા તે સુરમાં માણ અંબા બિરાજે,
હોજી રે, છરે ગઢ પાવે તો મહાકાળી રે. બહિં
દક્ષિણમાં તો દેવી તુળજાલવાની મા,
હોજી રે, છરે ચુંવાળ બહુચર બાળી રે. બહિં

૧ 'ભક્તવત્સલ અક્ષયમુખી' ૨ 'જાણે બેલમાં' ૩ 'પખાળ' ૪ 'જંઝ' ૫ 'રં' ૬ 'મળી' ૭ 'જાતભાત' ૮ 'અનુમાન કરે છે'.

પહેલા તે કરમાં માને ત્રિશૂલ સોહિયે મા,
 હોજી રે, જીરે ખીજે તો નેજા ધારી રે. જાઉં
 ત્રીજા તે કરમાં માને જપ્પર સોહિયે મા,
 હોજી રે, જીરે ચોથે તો ઘંટા ભારી રે. જાઉં
 ચાર ભુજની માએ શોભા વધારી મા,
 હોજી રે, જીરે સેવક લીધા ઉગારી રે. જાઉં
 કર બે ભેડી ભટ્ટ વલ્લભ કહે મા,
 હોજી રે, જીરે સેવક લેખે ઉદ્ધારી રે. જાઉં

૧૨

પાટણવાડું માનું પરગણું રે મા;
 વસિયાં ચુંવાળ ચોક રે. બાળી મા બહુચરા રે.
 ફૂલ ફગરનો અંબે, હો ધાધરો રે મા;
 માને સાણુડે કસળી કાર રે. બાળી મા બહુચરા રે.
 લીલા તે ગજનું અંબે, હો કાપડું રે મા;
 માને ગજભોતીનો હાર રે. બાળી મા બહુચરા રે.
 બાંહે બાળુબંધ હો બેરખા રે મા;
 માને કંકણ રતન-જડાવ રે. બાળી મા બહુચરા રે.
 લીલવટ ટીલડી અંબે હો શોભતી રે મા;
 માને હાંચે હોરાનો હાર રે. બાળી મા બહુચરા રે.
 પગે તે કડલાં અંબે, હો શોભતાં રે મા;
 માને કાંબીઓ રતન-જડાવ રે. બાળી મા બહુચરા રે.
 માથાં ગૂંથ્યાં રે અંબે હો મીણિયાં રે;
 માને સેંધામાં શોભે સિંદૂર રે. બાળી મા બહુચરા રે;
 આંગી પહેરીને અંબે, હો સિંધાવિયાં રે મા;
 માએ ભક્તોની કીધી વહાર રે. બાળી મા બહુચરા રે.

ભટ્ટ રે વલ્લભની અંજે, હો વિનતી રે;
માણ ઉતારોની ભવપાર રે. બાળી મા બહુચરા રે.

૧૩

શક્તિને બાચું, અવર ન રાચું, પાલવ સાહ્યો તમારો રે;
અવનીમાં અવતરીને નીરખી, બહુચર પાર ઉતારો રે.
પાપી હતા તેને પાવન કીધા, નામ લેતાં હાથ સાહો રે,
સલખનપુરમાં તું છે સાચી, ખાળોચિયામાં કાં નાહો રે ?
ઠહે ભટ વલ્લભ અણુસમજી મા, પલકમાં પાર ઉતારો રે.

૧૪

સલખનપુર સાચી રે, મા બહુચરા,
માણ આપે જોખન, ટાળે જરા;
મા ! તેં ખોટા પુરુષ કીધા ખરા.—સલખનપુર૦ ૧
નવ ખંડમાં તારું બદ્દ રે,
માનુનીના તેં કીધા મદ્દ રે;
હુખિયાનાં ટાળ્યાં છે તેં દદ્દ રે.—સલખનપુર૦ ૨
એક અસુર આવીને ઊતર્યો,
તે તો હતો કપટકોધે ભર્યો;
તેણે માણનો ફૂંકડો લક્ષ કર્યો.—સલખનપુર૦ ૩
ત્યાં તો માણનો પરતો ફૂંકડો,
પર પાંખીએ કીધો ટહુકડો;
પેટમાંથી બોલ્યો છે ફૂંકડો.—સલખનપુર૦ ૪
તે તો મૂળો રે, મરઘ જીવતો થયો,
તે તો બહાર આવીને ઊભો રહ્યો;
ત્યારે પાયે લાગીને અસુર ગયો.—સલખનપુર૦ ૫

માને ચાચર ચોક ધિરાજે રે,
 શરણાર્થ ને નોખત વાજે રે;
 માનું માનસરોવર ગાજે રે.—સલખનપુર ૬
 શુભ ગાતામાં સંભાળ લીધી રે,
 અષ્ટ સિદ્ધિ ને નવ નિધિ દીધી રે;
 માણ્યે વલ્લભને કૃપા કીધી રે.—સલખનપુર ૭

૧૫

(ઢાળ : ' આલો રે ચિત, ચાચરમાં ' જર્મિએ.)

શુભ તો શ્રી બહુચરના ગાઈએ, એક ચિત્તે અંખાને આહીએ. (ટેક)
 આદિત્યે અલખેલી ઊઠી, ભરી રે મુક્તાકળની મૂઠી;

સલખનપુર સમરથ મા દીઠી. શુભ ૦

સોમે તો સલખનપુર સેવી, ચુંવાળમાં બહુચર મા દેવી;

મારું મન માન્યું મા હેવી. શુભ ૦

બોમે તો મન માન્યું મારું, અતિ મુખ—આનંદમાં કહાવ્યું;

નીરખું મુખ બહુચરિયા માનું. શુભ ૦

બુધે તો બાંહા જાડી મારી, લંઘર તોડા ને વાળી;

પહેરણુ માણ ચરણાં ને સાડી રે. શુભ ૦

શુક્રએ તો જ્ઞાન બહુ ગણીએ, અંખેમાનું ધ્યાન હૃદે ધરીએ;

ત્રિપુરા સેવેથી તરીએ. શુભ ૦

શુક રે શોભા બની સારી, પારે આવે નર અને નારી;

દરશન ઘોને મા દયાળી. શુભ ૦

શનિએ તે અંખા શ્રી સેવો, કળિયુગનો છે એ તો મેવો;

ઉત્તપીઠ પારો છે એવો. શુભ ૦

સાત વાર માણના ગાયે, સહેજે મુધાચિંધુ તરી બાયે;

વલ્લભ ઘોળો માને ચરણે બાયે. શુભ ૦

૧૬

('ચાલો સખી જમુનાં, રે જઈએ' એ દાળ)

સુંદર શરદની રે રજની;
રમવા આવ્યાં, ત્રિભુવનજનની. ૧

પાયે નેપૂર, રે વાળે;
ઠલ્લાં ઢાંળી, અતિશય ગાળે. ૨

ઝાલ ઝખૂંકે, ઠામળ ઠાને;
સેંથે સિંદૂર, ભરિયું માને. ૩

મુક્તા—માળા, રે લળકે;
તેણે કરી, સુંદર અંગ ઝળકે. ૪

વદને શોભે, દિનકર અચિંત;
લોચન અંજન, ખંજન અચિંત. ૫

શશી લીલવટ રે, અતિ વિરાળે;
વદન નિહાળતાં, સૌ દુઃખ ભાળે. ૬

આભૂષણ, પહેયાં અંગઅંગે;
ભોગમાયા, ભરાયાં રંગે. ૭

એવા રૂપને રે, કોઈ ગાશે;
જનની આપે, પ્રસન્ન થાશે. ૮

ભટ વલ્લભ, માતાળ તમારો;
એવું જાણી, પાર ઉતારો. ૯

૧૭

(દાળ 'ઠરિવેણ વાવ છે, રે દો વનમાં')

ચાલો ને ચાચર, રે જઈએ;
અરણ અલબેલીને કરીએ. ૧

- અલબેલી તું, મોરી માતા;
જેને આવી નમે, દેવ વિધાતા. ૨
- ચાચર ગરબો, રે ગાતાં;
હીડે બહુચર, મા મહમાતાં. ૩
- પૂરણ પૂનમ, રે ચંદા;
ભિક્ષો આનંદ-સાગર કંદા. ૪
- ચાચર શોભા, રે સારી;
બોલે કુરુકુટ, મોરી માડી. ૫
- પંખી મુખ, બહુચરિયા બોલે;
નહિ ત્રિભુવનમાં, ચાચર તોલે. ૬
- ચાચર રૂડો, રે માતા;
તું છે શિવમુતની વિધાતા. ૭
- આંગી રચીએ, આઈના અંગે;
શ્રીકૃષ્ણ ચૂંદડી, સોહીએ સંગે. ૮
- ગાતાં વાતાં, રે માતા;
ચાલીને ચટકે, મંડપ જાતાં. ૯
- પ્રથમ બ્રહ્મપતિ-દર્શન ધાતાં;
જઈને માનસરોવર ના'તાં. ૧૦
- નિર્મળ કાયા, રે કીધી;
પછી આંગી, હાથમાં લીધી. ૧૧
- રાખો ભવ-ભયમાં, રે ભમતાં;
જઈને આઘ સ્થાનકે નમતાં. ૧૨
- પુરુષાર્થ આપે, રે મા પળમાં;
સાચે દિલ, જો હોયે દિલમાં. ૧૩

- નારીના નર કીધા, તારે ગોખે;
 બેડી સલખનપુરમાં શોખે. ૧૪
 શિવસુત એ શુભ, તારા ગાયે;
 ભવ-સાગર, તે તરી ભાયે. ૧૫
 ગાગર ધૂમે, રે અંબા;
 આલ્યાં બહુચર, ચાચર રંબા. ૧૬
 ગરબે દીવો, રે કીધો;
 વધાવીને, માણે મસ્તક લીધો. ૧૭
 બોલ્યાં અંબા, રે રમવા;
 આલ્યાં નવદુર્ગા, ત્યાં ર'વા. ૧૮
 રૂમઝૂમ નેપૂર, રે વાળે;
 તેનો શબ્દ, ગગનમાં ગાળે. ૧૯
 અળકે અરણ્યાં, ને ચોળી;
 ખળકે નખ ઠંકણ, તો મેલી. ૨૦
 મુખની કાંતિ, એવી ઝળકે;
 અવણે રવિશરી સરખા લળકે. ૨૧
 ગાયે સૌયે રસના મેલી;
 ભણે દ્વંધમાં, સાકર લેળી. ૨૨
 વાળે ઢોલ, દદામા તાળી;
 પળવટ ભગવતીઓએ વાળી. ૨૩
 હોબોડા સૌ, લે છે હરખી;
 માણ અમૃત વરણે વરખી. ૨૪
 અરણ્ય ગરબો, રે ગાયો;
 પાલવ બહુચર માનો સાદ્યો. ૨૫

અરજી અલગેલીને કીધી;
 દસકત કરીને પાછી લીધી. ૨૬
 અરજી સુષુપ્તે, રે કાને;
 તે તો નિશ્ચય ચઢે વૈમાને. ૨૭
 ભટ વલ્લભ, માતાજી તમારો;
 ભાણીને ભવ-પાર ઉતારો. ૨૮

૧૮

તે તથા સંસાર, જેણે શક્તિ સેવી રે;
 ઉતાર્યો ભવપાર, બહુચર બાળા-દેવી રે.
 પાપે, પાળે ને સંભાળે, માત છે એવી રે;
 ખવરાવે-ધવરાવે માત, જનુની જેવી રે.
 ચાચર ચામુંડા, કર લે હંડા, પલવટ વાળી રે;
 પાવા-કાળી, આરામુરવાળી, દે છે તાળી રે.
 અરચા કરતાં આર્ધજીની, નવકોટિ દાસી રે;
 મહાભયો ભટ છ'દે, નાચવા હીંજો આશી રે.

જે દેવી સર્વ જૂતોમાં શક્તિરૂપે વસી રહી,
નમું તેને, નમું તેને, નમું તેને લખી લખી.

આરાધનાનાં પદ

૧	નૈવેદ્ય-ધાળ	૯૩
૨	નીરાજન-આરતી	૯૪
૩	આરતી	૯૫
૪	દેવીનાં શ્લોકો	૯૬
૫	વંદના-રાગ ઝાડી	૯૭
૬	વંદના-રાગ અષ્ટપદીનો	૯૮
૭	આશરાનું પદ-પ્રભાતિયું	૧૦૦
૮	આશરાનું પદ-સજન	૧૦૧
૯	પ્રજ્ઞામ-મુજરો લેખે માહારો માણી	૧૦૨
૧૦	પ્રાર્થના-માણને અરજી	,,

નૈવેદ્ય-યાજ

(ચોપાઈ)

કનક કળશ ગંગાજળ ભરી, મારી બહુચર આગળ યાજ જ ધરી-મા.
 આરોગો અંબાજી મોરી માય, જેમ જેમ સેવક^૧ સુખિયા થાય-મા.
 દ્રાક્ષ ચારોળો બદામ અખોડ, પિસ્તાં લીંબુ ને પાકાં ભોર^૨-મા.
 શિંગોડાં સાકર શેલડી, ખડબુચાં આંખા ઠાકઠી-મા.
 * કેળાં ખાંડ ઘૂત પૂરણ કરી, આરોગો બહુચરાજ ચિત્ત ધરી-મા.
 પછે પેંડા ધારી દ્ધપાક, જલેળી લાડુ ને સેવ સુંવાક-મા.
 મીઠી મરકી આગળ ધરી, અનેક સુખડી બીજી વળી-મા.*
 મગના લાડુ ઘેબર સાર, ખરફી ધારી ને શુંદરપાક-મા.
 ખારાં તીખાં ને તમતમાં, આડુ લીંબુ ને માંહી કરમદ ઘણાં-મા.
 શ્રીફળ આઈજી લેજે રે લોગ, અનેક નીપન્યાં સર્વ સંજોગ-મા.
 ખીર ખાંડ ઘૂત પોળી સાર, આરોગો અંબાજી કંસાર-મા.
 લહેંચી લાપશી ને શૂરમાં, વડાં વેડમી ને શાક જ ઘણાં-મા.
 શાક દાળ ઘૂત પૂરણ કરી,^૩ આરોગો બહુચર ચિત્ત ધરી-મા.
 કેસર કરમો^૪ છે ભરપૂર, છરાં રસ માજી ! જમીએ ફૂર-મા.
 દ્ધ કદયાં લેઈ આગળ ધર્યાં, ઘૂંટ ભરીને માએ આચમન કર્યાં-મા.
 આરોગીને ઊઠ્યાં મોરી માય, બૂંદ રહ્યાં તે જન માગી ખાય-મા.
 સિંહાસન ઉપર સુંદરી, બેઠાં માત સકળ પરવરી-મા.
 બહેક બરાસે બીડી કરી, આનંદે માએ મુખમાં ધરી-મા.
 એક એક આગળ ઢાળે વાય, એના આગળ નૃત્ય જ ધાય-મા.
 વાળે પંચશબ્દ નિશાન, લેર બૂંગળ વાળે પરિમાણ^૫-મા.
 સકલ મનોરથ પૂરો મોરી માય, બેઠે કર જોડી ભટ વહલ ગાય-મા.

૧ 'જનસેવક' ૨ 'લીંબુચા ને ફરસ્યાં ભોર' ૩ ઠાકી

૪ 'કર્મજ ભર્યા' ૫ 'પરિમાણ.'

● બે ફૂદડીએ વચ્ચેનાં ચરણ અન્ય પ્રતિમાં નથી.

નીરાજન-આરતી

જય બહુચર બાળી મા, જય બહુચર બાળી;
 આરામુરમાં અંબે, પાવાગઢ કાળી. (ટેક)

માંગ ભયોં, સિંદૂર, રવિ શયી અબ્જુઆળી;^૧
 નાકે વેસર મોર, મોતીની વાળી. જય૦

ઓઢણુ ઉત્તમ ઘાટ, પહેરણુ^૨ કંકડકટી સાહી;
 ફૂંકડા કરે કલ્લોલ, છંદે લે તાળી.^૩ જય૦

નવનેખન ભરપૂર મા, હ્રીડે મતવાલી;
 હરપણુ લઈને હાથ, મુખ ભેતાં ન્યાળી. જય૦

હરખ્યા મુનિવર દેવ, મા વાચા તેં પાળી;
 દાનવ દળવા કાળે, બેઠાં રથ ઝાલી. જય૦

અનેક હુણિયા હૈત, ત્રિશૂળે ઘાલી;
 રણુદળે પડયું લંગાણુ, મા ઉપની ખુશાલી. જય૦

પામ્યા પાંચ પદારથ, રથ ખેડ્યા પાળી;^૪
 અવનિ થડિયો રંગ, ત્યાં તું થઈ બાળી. જય૦

હિમાચલ વાસ વસ્ત્રાં મા, તું થઈ ઉજિયાળી;
 જે પામે તુજ દરશન, તેને દિવાળી.^૫ જય૦

દર્શન તારાં હૃદયં, તું રૂપે રઢિયાળી;
 દુઃખ ટાળી મુખ આંખે, મા મુખની ખુશાલી. જય૦

બહુચર માતની આરતી, જે કોઈ ગાયે;
 ભણે વહલ મેવાડો, મુખ-સંપત્તિ યાયે. જય૦

૧. 'ભેતાં દિવાળી' ૨. 'નવરંજ ચીર' ૩. 'હસી હસી લે તાળી'

૪. 'લટકાળી બેઠા રથ ઝાલી' ૫. 'નિરખ નયોવરવર, ભેતાં દિવાળી.'

આરતી

જયજય બહુચર માત, જય જુગ-પટરાણી.^૧
 આરતી અમરાવતી વા, રતિ મન-મો દમ્યાણી. જયજય૦ ૧
 હાટક^૨ જહિત મણિનંગ, કુંદન કર ન્યાણી,^૩ મા;
 કપૂંશ-કૃત ઉત્તમલ, બળહળ^૪ અજવાળી. જયજય૦ ૨
 પંચમુખી દ્યુતિ અદ્ભુત,^૫ પુષ્પાક્ષત અરશી, મા;
 પરિમલ પ્રબલ^૬ પરમ સુધિ, શુચિ ચંદન ચરશી જયજય૦ ૩
 બળહળ નિર્મળ જ્યોત, અકલ સકલ વ્યાપી, મા;
 ત્રિભુવન તિમિરનિવારણ, તારણ પશુ^૭ પાપી. જયજય૦ ૪
 ચંગ મુદંગ ઉપંગ, સુવંશ^૮ વીણા વાજે, મા;
 તાલ રસાલ વિશાલ-શું, શબ્દ ગગન ગાજે. જયજય૦ ૫
 ગાન કરે કિન્નરવર, ઉવંશી ઉમાનાં, મા;
 ગુણ ગાંધર્વ સમરે મા, યુનર્ સમર્પી,^૯ મા. જયજય૦ ૬
 વ્યોમ વિમાન વિરાજિત, સુરસુંદરી સંગે, મા;
 ઉદો ઉદો જયજય કહે, સ્ત્રી^{૧૦} રામા રંગે. જયજય૦ ૭
 સુમન સુમન કર વરપિત, હરપિત હિયાં હરખે,^{૧૦} મા;
 અંતર અતિ આકર્ષિત, નિજ અંતર નિરખે. જયજય૦ ૮
 ચતુરાનન પંચાનન, વડાનન ખાંતે, મા;
 સન્મુખ મુખ નિરખિત કૃત,^{૧૧} ભક્ત ભક્તી ભાંતે. જયજય૦ ૯
 પત્રગ-પતિ પંખીપતિ,^{૧૨} પશુપતિ પ્રેમભર્તૃ મા;
 આરતી-વંદન કારણ, વાયુ-વિધ^{૧૩} વિચર્યાં. જયજય૦ ૧૦

૧ 'જગપતિ શણી' ૨ 'સ્ફટિક' ૩ 'ધરી ॥ કર યાળી' ૪
 'જળમધ' ૫ 'પંચમુખે અતિ અદ્ભુત' ૬ 'પુષ્પ પરિમલ પ્રબળ
 ઉપતિ' ૭ 'પરમ' ૮ 'વાંસળી' ૯ 'નિત' ૧૦ 'દેવાનાં રંગે' ૧૧ 'નિત્ય
 હરખિત' ૧૨ 'પત્રગ પશુપતી નિત્ય' ૧૩ 'વાયુ વિવિધ'

માત માહાતમ મહત,^૧ કહત કૃતકૃત ક્રીધા, મા;
 લક્ષ્મી અભય-પદ નિર્ભય, લોગ સુભગ હીધા.^૨ જયજય૦ ૧૧
 નિજ જન તનમન રંજન, ગંજન પર^૩ પોતે, મા;
 ભૂતલ ભૂપતિ ભૂર, લલા ક્રીધા ભેતે. જયજય૦ ૧૨
 લક્ષ ચોરાશી જંત, અનંત અદ્ય મતિના, મા;
 આરતી-સ્વર શ્રવણે સુણી, સ્વર્ગ^૪ સુલભ ગતિના. જયજય૦ ૧૩
 ભાવ કુભાવ સુભાવ-શુ^૫, નિત આરતી ગાશે, મા;
 નરનારી અવતારી, શક્તિ સમાં યાશે.^૫ જયજય૦ ૧૪
 ચૌક ભુવનપતિ તું ધણી, ચૌક ભુવન માંહે મા;
 વલ્લભ ભક્ત વરણવે મા, પત્ય સાહે બાંહે.^૬ જયજય૦ ૧૫

દેવીનાં આવારણાં

શ્રી બાળી બહુચરા રે, મા. (ટંક)
 આરતી-શુ ટ્યો આવારણાં રે મા,
 માણ બંધાવે પારણાં રે મા;
 હીધાં વસાવે બારણા રે મા,
 માણ ! તેને અવસાને વિમાન રે. શ્રી બાળી૦
 ઘંટ શહીને વજાડતા રે મા,
 મઠ માણનો ગળવતાં રે મા;
 મુખડું ભેઈને મન લાડતાં રે મા,
 માણ ! તમે નોધારા-આધાર રે. શ્રી બાળી૦
 ચોક ચાચરમાં ખેલતાં રે મા,
 માનસરોવર ઝીલતાં રે મા;

૧ 'મહત મહત્તમ માતમ, બલકૃત ક્રીધા મા' ૨ 'લોભ-શુ ભવ ક્રીધા' ૩ 'પદ', ૪ 'સ્વર્ગ' ૫ 'સુક્તિ કૃષ યાશે' ૬ 'વલ્લભ ભવ અર્ણવ, લેલત સાહે બાંહે'.

પાપ ગયાં પગ પીલતાં રે મા,
 માણી તમે બૂડતાં સાહો બાંધ રે. શ્રી બાળી૦
 ઠર બેડીને ઠહું ઠરગરી રે મા,
 સાદ્ય ઠરો સલખનપુરી રે મા;
 બાંધ ધરો શ્રી બહુચરી રે મા,
 અંબા સણ લે વારંવાર, બહુચર બણ લે વારંવાર;
 આ સંસારસાર અસાર, હુઃખ નિવાર, નોંધારા-આધાર.
 માણ તારો સલખનપુરમાં વાસ રે, શ્રી બાળી૦
 અંબા તારો આલે છે વિશ્વાસ રે, શ્રી બાળી૦
 માણ ! તારો વક્ષલ દાસનો દાસ રે. શ્રી બાળી૦

વંદના

(રાગ ગાડી)

શ્રી બહુચર જય જય નમો નમો,
 શ્રી બહુચર જય જય નમો નમો. (ટેક)
 જ્યોતિ-સ્વરૂપ અનૂપ ભૂપ એ,
 ગોખ જોખ નિધ, નમો નમો;
 નિરાકાર સાકાર વિશ્વમહી,
 વ્યાપક વિધવિધ, નમો નમો. શ્રી૦
 આદિ આસન^૧, પાકથાસન લહે,
 કોણુ કહે યશ, નમો નમો;
 નિગમ અગમ નિત ચિત રટત રહે,
 હરિહર વિધિ-વશ, નમો નમો. શ્રી૦

માનસરોવર મહત્ત માહાતમ,
 મોક્ષ-પ્રદાયક, નમો નમો;
 સ્નાન કર્યે પામે પુરુષાતન,
 ધરદ-નિભાવક, નમો નમો. શ્રી૦
 વાવ કુંડ બહાંક મહીં રિધ,
 ભૂતલ અફભુત, નમો નમો;
 ન્હાય ગાય ગુણ થાય સકલ સિધ્ધ,
 નિધ્ય નવે યુત, નમો નમો. શ્રી૦
 આચર ચૌદ ભુવનપતિ નિત રમે,
 રંગ રંગ ભરી, નમો નમો;
 શોભા સકળ અકળ સુર મન ગમે,
 નમે ધ્યાન ધરી, નમો નમો. શ્રી૦
 પ્રગટ પંચતીથી^૧નું પદ એ,
 પરમ પવિત્ર જે, નમો નમો;
 શક્તિ વિના સંસાર સરવ રહ,
 હ્રદ ચરિત્રને, નમો નમો. શ્રી૦
 આઘ શક્ત સત્ય જક્ત શિરોમણિ,
 ઇષ્ટ આરત^૨ મધ્ય, નમો નમો;
 શેષ સુરેશ સ્તવે ગુણ અણગણ,
 સિદ્ધિ રિદ્ધિને, નમો નમો.^૩ શ્રી૦
 સનક સનંદન મુનિવર વંદન,
 દૈત્ય નિકંદન, નમો નમો;
 ભવ-ભય-ભંજન, નિઝ-જન-રંજન,
 દુર્જન-ગંજન, નમો નમો. શ્રી૦

પરમ દયાલ કૃપાલ-પાલ પતિ,
બહુચર બાળીને, નમો નમો. શ્રી૦
કીજે કિરપા વદ્ધલ સમરે,
અતિ રૂપ-રસાલીને, નમો નમો;

વંદના

(રાત્ર 'ગીતગોવિંદ'ની અષ્ટપદી)

નમોઽસ્તુ તે નારાયણી જનની, બહુચર મા બિરદાળી;
આદ્યા શક્તિ, જક્ત શિરોમણિ, ભક્તવત્સલ પ્રતિપાળી.^૧ (ટેક)
સુરમુનિવંદન, અસુરનિકંદન, ચંદનચરિત અંગે;
બાર ચાર શણગાર ધરી ઉર, નિતનિત નૌતમ રંગે. નમો૦
હરિહર ધાતા, વેદની માતા, જતા જુગ જુગ જોખં;
મહત્ તત્ત્વાદિક, સુર ઇંદ્રાદિક,^૨ સકળ કળાનિધિ ગોખં. નમો૦
વાયુ આકાશ જળ તેજ ધરાતલ, કૃણ પંચ તત્ત્વ પ્રકાશં;
સ્થાવર જંગમ સચરાચરમાં, સલખનપુર શુભ વાસં. નમો૦
અગમ, અભેદ, અછેદ, અમર, અજ, અકલ અરૂપ અનામં;
જ્ઞાનગીત, ગોઅતીત ગુણાકર,^૩ સાગર સુખફલ ધામં. નમો૦
ત્રિગુણરહિત સહિત ત્રિપુરેશ્વરી, ત્રિશૂલ કર, કર હાકં;
ભંડાસુર મહિપાસુર મહાભક, ભાજત તવ સુધી હાકં. નમો૦
જનમન રંજન,^૪ ભવભય ભંજન, ગંજન કલિમલ તાપં;
વિદ્યા પ્રદ્ધ સનાતન નિત્યા, ચોવીસ તત્ત્વ પ્રતાપં. નમો૦
જગની શક્તિ સુંદરી ત્રિપદા, ધર્મ અર્થ મોક્ષ કામં;
ત્રિપદ ખટ્ પંથાનન કલિક, ખેચર કરતા સ્વામં. નમો૦
શ્રીવદ્ભલ ભટ કહે બહુચર મા, ચરિત-કથામૃત-જ્ઞાનં;
તવ ચરણાંબુજ, મમ મન મધુકર, કરત નિરંતર ધ્યાનં. નમો૦

૧ 'ભક્તપ્રણીત પ્રતિપાળી'

૨ 'મોહસનકાદિક'

૩ 'ગીત. ગુણ. ગાદિક'

૪ 'જનમ નિરંજન'.

આશરાનું પદ

(રાગ સિંધુડો)

(છંદઃ બ્રહ્મજા-પ્રભાતિયું)

આશરો એક આધાર, આરામુરી !

અવનીમાં આવીને સર્વ જોયું;

મોટમોટરાનાં માન મૂકી કરી,

આપ જોયા વિના આપ જોયું. આશરો

દ્વાર થકી ધંધ મન અંધ સમજ્યો નહિ,

જે રે ધંધે ધંધ સર્વ જાયે;

નામ લેતાં નવે નિધ આવી મળે,

નામ લેતાં સહુ લાગે પાયે. આશરો

દેહ પૂર્યાં કંઈ વાર^૧ મા ! જહુચરા,

કુમતે કરી^૨ મેં તો કંઈ ન જણ્યું !

મહાતમ તાહરે^૩ મંન જણ્યા વિના,

જળ કરી શ્વાને જેમ શકટ તાણ્યું ! આશરો

બ્રહ્મ તું ! વિષ્ણુ તું ! નામ નારાયણી,

આઘ તું, અંત તું, વિશ્વવ્યાપી;

સ્થાવર-જંગમ શક્તિ^૪ સચરાચર,

સર્વ દેવે મળી તુજને સ્થાપી. આશરો

હું-પદ ટાળીને તું-પદ સેવતાં,

અઘતણો સ્પર્શ^૫ નવ અંગ લાગે;

જાગતી જોત તું જગતમા અંગિકા,^૬

તુજ વિના અવર કને દોણ માગે ? આશરો

૧ 'કરી વાહાર' ૨ 'કુતુહિ યજી' ૩ 'જગત'
૪ 'જગમાં જાઈ જહુચરા' ૫ 'ભરે'

બ્રહ્મ શિવ વિષ્ણુ નિત્ય ધ્યાન તારું ધરે,
સુર તેત્રીસ તે કેાણુ લેજે ?

આથ તું એક મંડાણુ તું ઈશ્વરી;^૧

જેગ જોગેશ્વરા કેાઈ ન પેજે ।^૨ આશરો૦

પરમ પ્રીતે ઠરી, સેવો સલખનપુરી,

મન ધરી માનજો સર્વ સાચું;

સંસારમાં શિવ ને શક્તિ પૂજ્યા વિના,^૩

સુકૃત કીધું તે તો સર્વે કાચું. આશરો૦

લક્ષ્મીચારાશી તે સર્વ મા ! તમ ચક્રી,

વિશ્વ તમથી, તમો વિશ્વમાંહે;^૪

રંકને ટંક કરણા કરો માવડી !

વેગે કરી વહ્નલ સાહો બાંહે.^૫ આશરો૦

આશરાનું પદ લજન

મારી બહુચર બાઈ રે, હું જેવો તેવો છું તમારો;

મારી અંબે આઈ રે, હું ગાંડોઘેલો છું તમારો. (ટેક)

કામી, ક્રોધી માયા-લોભી, જુગમાં છું ધૂતારો;

એક નામનો આશરો તહારો, તેણે કહેવાયો બહુ સારો. મારી૦

પર-દ્રોહી હું પર-હત્યારો, પર-ધનને બહુ હરતો;

પર-નારીશું રંગે રમતો, અવળાં આચરણુ આચરતો. મારી૦

અવર ના રાચું, તમને બાચું, પાલવ સાહ્યો તમારો;

લવસાગરમાં ખૂડી રહ્યો છું, હાવે દેખાડો ને આરો રે.^૬ મારી૦

૧ 'આથ અનાથ મંડાણુ રહું' ૨ 'જોગ યોગેશ્વરી એક દેખે'

૩ 'સર્વ શિવશક્તિ પૂજન વિના' ૪ 'લક્ષ્મીચારાશી માંડી જ માતા

તમો,' લક્ષ તમમાંહે, તમો લક્ષમાંહે' ૫ 'વહારે રહી લટછતી સાહી

બાંહે' ૬ 'અંતે પાર હતારો રે'

અવગુણમાં હું સરવે પૂરો, જીવ પડ્યો છે ન્યારો;
 પેલા ભવની વાત શું જાણું ? આ ભવ પાર ઉતારો રે. મારીં
 વાત કરી એ સરવે ખોટી, અવગુણ મન નવ ધારો;
 ભટ વલ્લભની વિનંતિ મા, આખ્યાં વિઘન નિવારો.

મા ! આવાગમન નિવારો. મારીં

પ્રણામ : મુજરો લેજો મહારો માણ !

મુજરો લેજો મહારો,

માણ, મુજરો લેજો માહારો રે. (ટક)
 શક્તિને જાયું, અવર ન રાયું, પાલવ સાદ્યો તમારો રે.
 અવનીમાં અવતરીને નીરખી, બહુચર પાર ઉતારો રે;
 પાપી હતા તેને પાવન કીધા, નામ લેતાં ઓહારો રે.
 સલખનપુરમાં તું છે સાચી, હાથ સેવકનો સાહો રે.
 કહે ભટ વલ્લભ અણસમજી મા, ખાખોચિયામાં નાહો રે,

પ્રાર્થના : માણને અરજ

(રાત : સાવણી)

હો માણ ! અરજ સાંભળો, સાંભળો અરજ મોરી;
 કરમ કીધાં મેં છાન ચોરી;
 પાપ બહુ થયું, હો માણ ! પાપ બહુ થયું, મા થયું કુંભ ભરી;
 કૂચ્યો ઘડો ને લીધો પેરી;
 કે સઘળી દુનિયા, હો માણ ! કે સઘળી દુનિયા દુરાચારી;
 વાળ્યનો કાંટો થયો વેરી;^૧
 હો માણ ! હવે ક્યાંકાં રહિયે ?

૧ 'વલ્લભનો કાંટો થયો વેરી;' 'વાળ્યનો કાંટો થયો વેરી'

મહારાં દુઃખ નિવારણ સહિયે,
 કે તુજ આગળ વિનતિ કહિયે,
 પુરુષનું પીઠર છે મહારાજ,
 કે આઈ અંબે, અંબે ગરીબનિવાજ,
 રાખે છે સહુ સેવકની લાજ,
 નિભાવે મોરી બાંહ ઝહેદી લાજ—માત બહુચરી૦
 હો માણ ! કે હું કરતો ને કરતો, કંઈ હસ્તે યરધન—માલ,
 પાપી પાખંડી હું તો ચંડાલ;
 કામી કોધી કે હો માણ ! કાંઈ કીધી કપટની જાલ.^૧
 પાપની બહુ બાંધી મેં પાળ.
 લોકને મેલ્યાં, હો માણ, લોકને બહુ મેલ્યાં જૂઠાં આળ.
 સંતાપ્યાં પશુ-પક્ષી ને બાળ,^૨
 થયો રે કંગાલ, હો માણ, થયો રે કંગાલ,
 હું થઈને રહ્યો નિર્માલ,
 તારા નામની પકડી ઢાલ;
 કે બેઠાં તખત કરે છે રાજ,
 આવ્યેા છું મારી કરણી કહેવા કાજ;
 કે આઈ અંબે, આઈ અંબે ગરીબનિવાજ— માત બહુચરી૦
 હો માણ, હું ચાડીચુગલી, ચાડીચુગલી બહુ કરતો,
 કે અવળાં ચરણ બહુ ધરતો,
 હો માણ, પરાઈ નિંદા, કે હું નિંદા બહુ કરતો,
 કે પરપંચ કરી પેટ ભરતો,
 કે જૂઠી સાખ્યો, હો માણ, કે જૂઠી સાખ્યો બહુ પૂરતો,
 કે પરનારીશું રંજે રમતો,

કીધાં મેં કરમ, હો માણ, કીધાં મેં કરમ,
 અધરમમાં જોયો મહારો ધરમ,
 મેં મૂકી મરજાદા ને વળી શરમ,
 એવો અવગુણનો લરેલો જાણ,
 જૂઠો થઈ પ્રજ્યો પૃથ્વી પહાણ,
 આળ્યો છું મારી કરણી કેહેવા કાજ,
 કે આઈ અંબે, આઈ અંબે ગરીબનિવાજ-માત બહું
 હો માણ, અધોરી એલી, એલી મેલ ભીડો,^૧
 જુગારીને કેણુ કહેશે રૂડો ?
 કે લાલચુ લોભી, હો માણ, હું લોભી બહું બૂડો,
 જેવો જ્યમ જોખરનો જૂડો.^૨
 એવો રે દુનિયામાં, હો માણ, દુનિયામાં મત બૂડો,^૩
 કુતારો થઈ જુગમાં જૂજ્યો,
 બૂલાં રે બહું લમતો,
 હું હાઈ દુશ્મન થઈને હમતો,^૪
 અણુધટતાં કામ ઘણાં કરતો.
 કે સાચીજૂઠી^૫ ખાંધી પાજ,
 ચલાવ્યાં અપજથનાં બહું જહાજ,^૬-માત બહુંચરી
 આ માણ ! કાંસિયો ઝેરી, ઝેરીને ઝેર ચડ્યું
 કલેશ હું કરતો, હરઘડી,
 હું છું ઘાતિયો,^૭ ઘાતીને જુધ થોડી,
 નાખ્યા વડ પીપળ ઉખેડી,
 કે દુરમત મતિયો, હો માણ, મતિયો અનાડી,

૧ 'મત ખૂડો' ૨ 'કલ્યાણી જીવ જોખરમાં મૂક્યો' ૩ 'મત ખૂડો',
 'મત ખૂડો', 'મત ખૂડો' ૪ 'હાઈ (હાઈ) દુશ્મન-શ્રી હમતો'
 ૫ 'જૂઠી જોડી' ૬ 'અનાર' ૭ 'હાઈ કાંતિયો'

પરાઈ આશા બહુ તોડી,
 થયો રે પાંગળો, હો માણ, થયો રે પાંગળો.
 હું અદેખાઈ આજસમાં^૧ ફૂલ્યો.
 હત્યારો હત્યા કરી હું ભૂલ્યો,
 અહંકારી લપટ કીધાં કાજ,
 અંતરપટ કીધો સુકૃતનો સાજ,
 હું ઉછંઠલ, સાદ્યો જઈ સરકઠ તરણને છાજ.^૨—માત૦
 યો માણ! નગર સહુ રૂઠ્યું, આ રૂઠ્યો સહુ સંસાર,
 રૂઠ્યાં સરવ કુટુંબ ને પરિવાર,
 વહાલાં થયાં વેરી, સૌ વેરી હવાં,
 હજારો શત્રુનો નથી પાર,
 માણ, તમે કરજો, તમે કરજો મારી વહાર,
 આશરો છે તારો આધાર,
 થયો રે અનાથ, હો મા, હુશ્મન-શું ભીડી મેં બાથ,
 મેં સાદ્યો તાહારો હાથ,
 સાથે સૌ સજન કીધો ત્યાજ,^૩
 ફીકો જેવો રસ વિના અનાજ.— માત બહુચરી૦
 હો માણ, સાચી રે, આઈ અંબે, અંબે બહુચરખાળી,
 કે થંડી આમુંડા મહાકાળી,
 તોતલા તુલબ, હો માણ, કે તોતલા તુલબ ગંગોળી,
 વાઘેશ્વરી, સિંધવાઈ, હિંગોળી,
 વેરાઈ, મહાલક્ષ્મી માત લોળી,
 ચોસઠ ચાચર રમવા ચાલી,
 તેની છે મુંને આશ, હો માણ, મુંને છે આશ,

૧ 'અગીઆ રસમાં' ૨ 'સાચ રજાઈરે, સરકઠ ગજને છાજ'

૩ 'આઈ વિના નથી કોઈ સાથ'

મુને રાખો ચરણની પાસ,
 થાઉં જનમ-જનમનો દાસ,
 સદા સેવકને માથે ગાજ,
 ગાજ, વેરીનાં ગાત્રો લાજ,
 કે આઈ અંબે, અંબે ગરીબનિવાજ.- માત બહુ
 હો માણ મેં પાલવ સાદ્યો, સાદ્યો રે માત મૌરી,
 મૂક્યો કયમ જાય ? માત મહારી !
 કે હિંમત હું રાખું, હો માણ, હિંમત હું રાખું છું તહારી,
 માણ તમે મુને લેજો ઉગારી,
 અલ્પ મતિ છે માત મહારી,
 મારું કેણુ ગળું ને કેણુ આસ ?
 હું છું જનમ-જનમનો દાસ.
 હું બાળકબુદ્ધિની માત ખાસ,
 દાસ વલ્લભની રાખી લાજ,
 બેઉ કર જોડીને કરું છું આજ,
 કે આઈ અંબે, ગરીબનિવાજ,
 નિભાવો મારી બાંધ અડેકી લાજ. માત બહુચરી

શાક્ત સિદ્ધાંતના ગરબા

	અરખા		પૃષ્ઠ
૧	આનંદનો અરખો	...	૧૦૯
૨	શ્રી ચક્રનો અરખો	...	૧૨૧
■	ધનુષધારીનો અરખો	...	૧૨૯

આનંદનો ગરબો

[કવિ-વિનમ્રતા]

- આઈ, આજ મને આનંદ વાધ્યો અતિ ઘણો મા; ૧
 ગાવા ગરબા છંદ, બહુચર આપ^૧ તણો મા. ૧
 આલવું^૨ આળપંપાળ, અપેક્ષા આણી મા; ૨
 છો ઇચ્છા પ્રતિપાળ, ઘો અમૃત-વાણી મા. ૨
 સ્વર્ગ^૩ મૃત્યુ પાતાળ, વાસ સકળ તારો મા; }
 બાળ કરી સંભાળ, કર જાલો મારો મા. } ૩
 તોતળા મુખ તન, તોતો તોતો^૪ કહે મા;
 અલંક માગે અન્ન, નિજ માતા મન લહે મા. ૪
 નહિ સવ્ય અપસવ્ય, કંઈ કોઈ જાણું મા;
 કળિ કહાવા કવ્ય,^૫ મન મિથ્યા આણું મા. ૫
 કુલજજ કુપાત્ર^૬ કુશીલ, કર્મ અકર્મ ભર્યો મા;
 મૂરખમાં અણુમીલ,^૭ રસ રટવા ભિચર્યો^૮ મા. ૬
 મૂઠ પ્રમાણે મત્ય,^૯ મન મિથ્યા માપી મા;
 કોણ લહે ઉત્પત્ય ? વિશ્વ રહ્યાં વ્યાપી મા. ૭
 પ્રાકૃત પ્રોઠ^{૧૦} પ્રચંદ, પ્રબલ ન પલ પ્રીછું^{૧૧} મા;
 પૂરણ^{૧૨} પ્રગટ અખંડ, ^{૧૩}અસ થકો ઇચ્છું મા. ૮
 અણુવ ઓછે પાત્ર, અકલ કરી આણું મા;
 પાસું નહિ પળી^{૧૪} માત્ર, મન જાણું ના'ણું મા. ૯

૧ 'માત' ૨ 'અલવે' ૩ 'તોતો તોય' ૪ 'કળી કાઠપા કાવ્ય'
 ૫ 'કલણ પાત્ર' ૬ 'મૂરખ મન લહે મીન', 'મૂરખ માનો મીન', 'મૂરખ
 અંખે ગીર', 'મૂઠ પ્રોઠે અતિ મત્ય' ૭ 'વિચર્યો' ૮ 'મૂઠ પ્રોઠે, ગતિ
 મત્ય' ૯ 'પરમ', 'પ્રબલ' ૧૦ 'પૂઠ' ૧૧ 'અગન' ૧૨ 'પુરાણ'
 ૧૩ 'પળ' ૧૪ 'પળ'.

રસના જુગમ^૧ હજાર, તે રટતાં હાયોં મા;
 ઈશે^૨ અંશ લગાર, લઈ મન્મથ માયોં મા. ૧૦
 મારકંડે યુનિરાય, મુખ મહાતમ^૩ ભાખ્યું મા;
 જૈમિનિ^૪ ઋષિ જેવાય, ઉર^૫ અંતર રાખ્યું મા. ૧૧
 અણુગણ ગણપતિ^૬ ગોત, ખેલ ખરો ન્યારો મા;
 માત ભગતી જ્યોત, ઝળહળતો પારો મા. ૧૨
 જશ તૃણવત શુભ-ગાથ, ઠહું ઊંડળ ગૂંડળ મા;
 ભરવા ખુદ્દ બે હાથ, ઓઘામાં ઊંડળ મા. ૧૩
 પાગ નભાવી શીશ ઠહું ઘેલું ગાંડું મા;
 માત ન ધરશે રીસ, છો ખુદ્દ^૭ ખાંડું મા. ૧૪

[શક્તિ-કલ્પતિવર્ણન]

આદ્ય નિરંજન એક, અલખ અકળ રાણી મા; }
 તુંથી અવર અનેક, વિસ્તરતાં જાણી મા. } ૧૫
 શક્તિ સર્જવા સદૃષ્ટ, સહેજ સ્વભાવ સ્વરૂપ મા;
 કિંચિત્ કલ્પા દંષ્ટ, કૃતકૃત કોટિ કલપ મા. ૧૬
 માતંગી મન મુક્ત, રમવા મન દીધું મા; }
 જોવા જુક્ત અજુક્ત, ચૌદ જીવન દીધું મા.^{૧૦} } ૧૭
 નીર, ગગન, ભૂ, તેજ, સહેજ^{૧૧} કરી નિર્મ્યાં મા;
 મારેત વશ જે છેજ, ભાણડ કરી ભરમ્યાં મા. ૧૮
 તતક્ષણ તનથી દેહ, ત્રણ્ય કરી પેદા મા;
 ભવ કૃત કર્તા જેહ, સજે પાળે ખે-દા^{૧૨} મા. ૧૯
 પ્રથમ કયાં ઉચ્ચાર, વેદ ચાર વાયક મા;
 ધર્મ સમસ્ત પ્રકાર, ભૂ ભણવા-ભાયક મા. ૨૦

૧ 'યુગ,' 'જુગ મોઝાર' ૨ 'ઈશ' ૩ 'મુખ મહાતમ'
 ૪ 'જયમુનિ' ૫ 'પુર' ૬ 'ગુણપતિ' ૭ 'ખોલ' ૮ 'અણે આણી'
 ૯ 'રમવા દીધું' મન માં ૧૦ 'રચિયાં ચૌદ જીવન મા' ૧૧ 'તેજ'
 ૧૨ 'પેદા,' 'સદા.'

પ્રગટી^૧ પંચ મહાભૂત, અવર સરજવ જે કો મા;
 શક્તિ^૨ સર્વ-સંયૂત,^૨ શક્તિ વિના નહિ કો મા. ૨૧
 મૂળ મહીં-મંડાણ, મહામાહેશ્વરી^૩ મા;
 જુગ^૪ સચરાચર જાણ, જય વિશ્વેશ્વરી મા. ૨૨
 જળ મધ્યે જળશાયી, પોદયા^૫ જગજીવન મા;
 બેઠાં અંતરીક્ષ આઈ, ખોળે સખી તન મા. ૨૩
 વ્યોમ^૬ વિમાનની વાટ, ઠાઠ ઠક્યો આછો^૭ મા;
 ઘટ ઘટ સરખો ઘાટ, કાચ બન્યો^૮ કાચો મા. ૨૪
 જનમ જનમ^૯ અવતાર, આકારે આણી^{૧૦} મા;
 નિરખતે નરનાર,^{૧૧} નખશિખ નારાયણી મા. ૨૫
 પત્તગ યશુ પંખીય, પ્રથક્ પ્રથક્ પ્રાણી મા;
 જુગ જુગમાં અંખીય, રૂપે રુદ્રાણી મા. ૨૬
 ચખ ચંચલ ચૈતન્ય,^{૧૨} વિચ^{૧૩} વ્યાસન ટીકી મા;
 જણાવવા જન મંન, મધ્ય માત કીકી મા. ૨૭
 કણ-ચર^{૧૪} તૃણ-ચર, વાયુ-ચર વારી ચરતા મા;
 ઉદર-ઉદર ભરી આયુ, તું ભવની ભરતા મા. ૨૮
 રમે તમે ને સત્ત્વ, ત્રિભુવાત્મક ત્રાતા^{૧૫} મા;
 ત્રિભુવનતારણ તત્ત્વ, જકતતણી ભતતા મા. ૨૯
 ન્યાં ન્યમ ત્યાં ત્યમ,^{૧૬} રૂપતેજ, ધર્મો^{૧૭} સઘળે મા;
 કોટિ કરે ધા ધૂપ,^{૧૮} કો' તુજને ન કળે મા. ૩૦

૧ 'પ્રકટ' ૨ 'શક્તિ સકલ સંયુત' ૩ 'મહામાયેશ્વરી' ૪
 'જનમ' ૫ 'પ્રોદા' ૬ 'વ્યોમ' ૭ 'ઠક્યો આછો' ૮ 'ખરો' ૯
 'અજ રજ ગુણ' ૧૦ 'ભણી' ૧૧ 'નિર્મિત હિત નરનાર' ૧૨
 'ચશુ મધ્યે ચૈતન્ય' ૧૩ 'વચ' ૧૪ 'અચન', 'અનચર' ૧૫ 'માતા'
 ૧૬ 'ન્યાં જઈ' ત્યાં ત્યમ રૂપ, 'ન્યાં ભેઈ' ત્યાં તવ રૂપ' ૧૭ 'તે
 વર્ધા' ૧૮ 'કોટિ કરે જપ ધૂપ,' 'કોટિ કરે ધ્યાન ધૂપ,' 'કોટિ
 કરેલા ધૂપ'

[દેવી-માહાત્મ્યવર્ણન તથા સ્તુતિ]

મેરુ-શિખર મહી^૧-માંદા, ધોળાગઢ પાસે મા;
 બાળી બહુચર માય,^૨ આઘ વસો^૩ વાસે મા. ૩૧
 ન લહે પ્રહા લેદ, ગુજ્જ ગતિ તારી મા;^૪
 વાણી વખાણે વેદ, શી જ મતિ મારી? મા ૩૨
 વિષ્ણુ વિમાસી મન, 'ધન્ય ધન્ય'^૫ ભયરિયા મા;
 અવર ન તુજથી અન્ય, બાળી બહુચરિયા મા. ૩૩
 માણે^૬ મન માહેશ, માત માયા કીધે મા;
 બણે સુરપતિ શેષ, સહુ તાહારે લીધે મા. ૩૪
 સહસ્ર દુષ્ટાધર શેષ, શક્તિ સખળ સાધી મા;
 નામ ધયુ^૭ નાગેશ, કીર્તિ^૮ તો વાધી મા. ૩૫

[અવતારોમાં પ્રગટ શક્તિ]

મમ્મ ઠન્મ વારાહ, નરસિંહ વામન થઈ મા;
 અવતારો તારા હે, તેનું જ માહાત્મ્ય મહી મા.^૯ ૩૬
 પરશુરામ શ્રીરામ, રામ બલિ બળ જેહ મા;
 બુદ્ધ કલંદી નામ, દશવિધ ધારી દેહ મા. ૩૭
 મધ્ય મથુરાથી બાળ, ગોકુળ તો પોહોતું મા;
 તે નાખી મોહબળ, બીજું કોઈ નોહોતું મા. ૩૮
 કૃષ્ણ કૃષ્ણ અવતાર, કળિકારણ કીધું મા;
 ભક્તિ મુક્તિ દાતાર, થઈ દર્શન દીધું મા. ૩૯
 વ્યંહળ ને વળી નાર, પુરુષપણે રાખ્યાં મા;^{૧૦}
 એ આશ્ચર્ય સંસાર, શ્રુતિ સ્મૃતિએ ભાખ્યાં મા. ૪૦

૧ 'મહિમાય' ૨ 'માય' ૩ 'વસે' ૪ 'ગુજ્જ' તારી મા'
 ૫ 'ધનધન' ૬ 'માને' ૭ 'તે તે તું-મયી મા' ૮ 'કીર્તિ'
 ૯ 'મંદલ નપુ'સક નાર, નહિ પુરુષાં પાણુ' મા...લાખ્યું મા.'

જાણી વ્યંટળ કાય, જગમાં અણુજુગતી મા;^૧
મા મોટે મહિમાય, ઇંદ્ર કથે યુક્તિ મા.^૨ ૪૧

[પુરાણોક્ત કથાનકમાં સક્તિમાહાત્મ્ય]

મહેશમણુ મથી મેર, ક્રીધ સ્વૈયો સ્થિર મા;
કાઢયાં^૩ રત્ન એક તેર, વાસુકિનાં નેતર મા. ૪૨

સુર-સંકટ હરનાર, સેવકને સન્મુખ મા;
અવિગત અગમ અપાર, આનંદોદ્ધિ^૪ સુખ મા. ૪૩

સનકાદિક મુનિ સાય, સેવી વિવિધ વિધે મા;
આરાધી નવ નાય, ચૌરાશી સિદ્ધે મા. ૪૪

આવી અયોધ્યા-ઈશ, નામી શીશ વળ્યા મા;
દશ મસ્તક બુજ વીશ, છેઠી સીત મળ્યા મા. ૪૫

નૃપ લીમકની કુમારી, તમ પૂજ્યે પામી મા;
રુકમણી-રમણ મોરારિ, મનગમતો^૫ સ્વામી મા. ૪૬

રાખ્યા પાંડુ-કુમાર, છાના સી-સંગે મા;
સંવત્સર એક બાર, વામ્યા તમ અંગે મા. ૪૭

બાંધ્યો તન પ્રદુમન, છૂટે નહિ કો'થી મા;
સમરી પુરી-સલખન,^૬ ગયો કારાગ્રહથી મા. ૪૮

વેદ પુરાણ પ્રમાણુ, શાસ્ત્ર સકળ સાખી મા;
શક્તિ સૃષ્ટિ^૭ મંડાણુ, સર્વ રહ્યાં રાખી મા. ૪૯

જ્યાં જ્યાં જુગતે જોઈ,^૮ ત્યાં ત્યાં તું તેવી મા;
સમ વિભ્રમ મતિ^૯ જોઈ, કહી ન શકું કેવી મા ! ૫૦

૧ 'જણે વિંટળ કાય, જગત કહે અણુજુગતી મા' ૨ 'માત મોટે ન મહીમાય, ન લહે ઇંદ્ર ઉચિત મા' ૩ 'આકર્ષણ' ૪ 'આનંદી નિધ' ૫ 'મનમાન્યો' ૬ 'સંજર' 'સંખન', ૭ 'સમલ' ૮ 'જ્યાં જ્યાં જગતે જોઈ', 'જે જે જગ્યા જોઈ' ૯ 'સમવિત બ્રમવિત'.

[સર્વવ્યાપક શક્તિ-વિભૂતિમાદાત્મ્ય]

ભૂત, લવિષ્ય, વર્તમાન, ભગવતી તું ભવની મા;
 આદ્ય મધ્ય અવસાન, આકાશે અવની મા. ૫૧
 તિમિર-હરણ શશિ સૂર, તે તાહારો ધોખો મા;
 અમી અગ્નિ ભરપૂર, ચર્ધ પોખો શોખો મા.^૧ ૫૨
 ખટ્ ખટુ ખટ રસ માસ, દ્વાદશ પ્રતિખંધે મા;^૨
 અંધકાર ઊત્તસ, અનુકંમ અનુસંધે મા. ૫૩
 ધરતીતલ ધન ધન્ય,^૩ ધ્યાન ધર્યે ના'વો મા;
 પાલણુ-પ્રજા પજ્જન્ય, અણુચિંતવ્યાં આવો મા.^૪ ૫૪
 સકળ સદૃષ્ટિ સુખદાર્ઢ, પય કધિ ધૂતમાંહિ મા;
 સરવે રસ સરસાર્ઢ,^૫ તું-વિષુ નહિ ઠાંઈ મા. ૫૫
 સુખદુઃખ બે સંસાર, તારાં નીપાયા^૬ મા;
 બુદ્ધિ-બળની બલિહાર,^૭ ઘણું ડાહ્યાં વાહ્યાં મા.^૮ ૫૬
 ક્રુધા તૃષ્ણા નિદ્રાચં, લધુ ભોળન વૃદ્ધા મા;
 શાંતિ શૌચ^૯ ક્ષમાય, તું સઘળે શ્રદ્ધા મા.^{૧૦} ૫૭
 કામ ક્રોધ મોહ લોભ, મદ મત્સર મમતા મા;
 તૃષ્ણા સ્થિરતા ક્ષોભ, શર્મ ધૈર્ય સમતા મા.^{૧૧} ૫૮
 ધર્મ અર્થ ને કામ, મોક્ષ તું મંમાથા મા;
 વિશ્વતણો વિશ્રામ, ઉર અંતર છાયા મા. ૫૯
 ઉદય^{૧૨} ઉદારણુ અસ્ત, આદ્ય અનાદિની મા;
 ભાષા ભૂર સમસ્ત, વાક્યવિવાદિની^{૧૩} મા. ૬૦

૧ 'શોખો પોખો' ૨ 'ખટખટુ ખટ રસ માસ, દ્વાદશ પ્રતિખંધે મા' ૩ 'ધરતી તું ધનધન્ય' ૪ 'પ્રજ્જન, અણુચિંતવે આવે મા' ૫ 'મેષ', 'સિદ્ધિ' ૬ 'સમને સર સરસાર્ઢ' ૭ 'અપનાવ્યાં', 'દૃષ્ટનાવ્યાં' ૮ 'બુદ્ધ બળને બલિહાર', ૯ 'તું સર્વ સિદ્ધા મા' ૧૦ 'તૃષ્ણા સ્થિર વર્ધે ક્ષોભ, શાંતિ ને સમતા મા' ૧૧ 'દિતારણુ' ૧૨ 'વાક્ય વિવાદેની', 'વાક્યવાદિની'.

હૃદય^૧ હાસ્ય ઉપહાસ્ય, કાવ્ય કવિતવિત તું મા;
 ભાવ ભેદ નિજ ભાસ્ય, બ્રાંતિ^૨ ભક્તી ચિત્ત તું મા. ૬૧
 ગીત નૃત્ય વાજિંત્ર, તાલ તાન-માને મા;
 વાણી વિવિધ વિચિત્ર, ગુણ અગણિત ગાને મા. ૬૨
 રતિરસ વિવિધ વિલાસ,^૩ આશ સકલ જગની મા;
 તન મન મધ્યે વાસ,^૪ મોહ માયા મગની^૫ મા. ૬૩
 જાણે અજાણે જકત, જે બાધાં^૬ જાણે મા;
 જીવ સકળ આસક્તા, સહુ સરખાં^૭ માણે મા. ૬૪
 વિવિધ લોગ ભરબાદ, જગ દાખ્યું આખ્યું મા;
 ગરથ સુરત નિઃસ્વાદ,^૮ પદ પોતે રાખ્યું મા. ૬૫
 જડ થડ શાખા પત્ર, ફૂલ ફળે ફળતી મા;
 પરમાણુ^૯ એકત્ર, રસબસ વિચરતી મા. ૬૬
 નિપટ અટપટી વાત, નામ કહું કો'નું મા?
 સરજ સાતે ધાત, માત અધિક સોનું મા. ૬૭
 રત્ન મણિ માણેક, નંગ મગિયાં^{૧૦} મુક્તા મા;
 આભા અધિક અનેક, અન્ય નવ સંયુક્તા મા.^{૧૦} ૬૮
 નીલ પીત આરક્ત, શ્યામ રવેત સરખી મા;
 ઉભય વ્યક્ત અવ્યક્ત,^{૧૧} આદ્ય જગત નીરખી મા.^{૧૨} ૬૯
 નગ જે અધિકુલ આઠ, હિંચાચલ આદે મા;
 પવન ગવન^{૧૩} ઠહી ઠાઠ, અચિંત તું સાધે મા.^{૧૪} ૭૦

૧ 'હૃદયે' ૨ 'વિલસ' ૩ 'તન તન મન મધ્ય વાસ' ૪ 'મગની'
 ૫ 'બાધે' ૬ 'સરખું' ૭ 'ધૃત સુણવા તે સ્વાદ' 'અર્થ' તીન ને સ્વાદ
 ૮ 'પરમાણુ એક માત્ર, કૃતિવાસર ચળતી (ચરતી) મા', 'પરમાણુ
 અમૃત, રસસહુ અનુસરવા મા' ૯ 'નગ ગુણિયાં' ૧૦ 'અટક' 'અનેક
 રસ સહ સંયુક્તા મા' ૧૧ 'વ્યક્તાવ્યક્ત' ૧૨ 'જક્ત જસી નીરખી મા'
 'જક્ત જને નીરખી મા', 'જગ જેવી નીરખી મા' ૧૩ 'મડી' ૧૪ 'સુજ
 ચિતા માધે મા', 'ચરતી તુજ વાધે મા', 'ચરાચર તું મધ્યે મા.' ,

વાપી કૂપ તળાવ, તું સરિતા સિંધુ મા;
 જળ-તારણુ જળ નાવ,^૧ તું તારણુ બિંદુ મા. ૭૧
 વનસ્પતિ^૨ ભાર અદાર, ભૂ ઉપર જિભાં મા;
 કૃત્યકર્મ^૩ કરનાર,^૪ કેસ વિધાં કુંભાં મા. ૭૨
 જડ ચૈતન અભિધાન, અંશ અંશ-ધારી મા;
 માનવી^૫ મોટે માન, તે કરણી તારી મા. ૭૩
 વરણુ ચાર^૬ નિજ કર્મ, ધર્મ સહિત સ્થાપી મા;
 બે ને બાર અપર્મ, અનુચર વર આપી મા. ૭૪
 વાડવ વલ્લિ-નિવાસ, સુખ માતા પોતે મા;
 તૃપ્તે તૃપ્તે^૭ ગ્રાસ, માત જગન-ન્યેતે મા. ૭૫
 લક્ષ ચોરાશી^૮ જંત, સહુ તારા કીધા મા;
 આણ્યો અસુરનો અંત, હંડ ભલા દીધા મા. ૭૬
 દુષ્ટ દમ્યા કંઈ વાર, દારણુ દુઃખ દેતા મા;
 અસુર કયાં સંહાર, ભાગ જગન દેતા મા. ૭૭

[માછના વિગ્રહ૩૫-બદ્ધચરણ માહાત્મ્ય]

શુદ્ધિકરણ^૯ સંસાર, કર ત્રિયુગ લીધું મા;
 ભોમ્ય તથો શિર ભાર, હરવા મન કીધું મા. ૭૮
 બહુચર બુદ્ધિ ઉદાર, ખળ ખોળી ખાવા મા;
 સંત-કરણુ-ભવપાર, સાદ કરે સાંવા મા.^{૧૦} ૭૯
 અધમ-ઉદારણુહાર, આસનથી ઊડી મા;
 રાખણુ જગ-વ્યવહાર, બદ્ધ^{૧૧} બાંધી મૂઠી મા. ૮૦

૧ 'તું મારગ-બંધુ મા', 'તું તારણુ બંધુ મા' ૨ 'રક્ષવન' ૩
 'કરણી તું કિરતાર' ૪ 'કૃત્યવ તું કિરતાર' ૫ 'કર્મ' ૬ 'માનવી મોટે
 માન્ય' ૭ 'વિધિ' ૮ 'ગ્રાસ' ૯ 'જન' ૧૦ 'સુખકરણુ સંસાર,' 'સિદ્ધ
 કરણુ સંસાર' ૧૧ 'સોધ કરે,' 'સાધ્ય કરે,' 'સદા કરે સેવા મા'
 ૧૧ 'બંધ'

આણી મન આનંદ, મહી માંડ્યાં પગલાં મા;
 તેજ-પૂંજ રવિ ચંદ, દો નાનાં ડગલાં મા.^૧ ૮૧
 ભયો^૨ ઠદમ જે ચાર, મદમાતી મદભર મા;
 મન કરી વિચાર, તેડાવ્યો અનુચર મા. ૮૨
 કુરકુટ કરી આરોહ, કરેણાકર ચાલી^૩ મા;
 નખ-પંખી મેલ્યો હ,^૪ પગે પૃથ્વી હાલી મા. ૮૩
 બીડીને આકાશ, થઈ અદ્ભુત આવ્યો મા;
 અધક્ષણમાં એક શ્વાસ, અવનીતળ લાવ્યો મા. ૮૪

[ગુજરાતમાં પ્રાચર્ય]

પાપી કરણ^૫ નિપાત, પૃથ્વી-પડ ભ્યાંહે મા;
 ગોઠયું મન ગુજરાત, ભીલાં ભીડ-માંહે મા. ૮૫
 લોળી ભવાની માય, ભાવભયાં ભાળે મા;^૬
 કીધી ઘણી કૃપાય, ચૂંવાળે આળે મા. ૮૬
 નવખંડ ન્યાળી નેટ, નજર વજ્જર પેડી મા;
 ત્રણ ગામ તરણેટ, ઠેઠ કરી^૭ બેઠી મા. ૮૭
 સેવક સારણ કાજ, સલખનપુર શેઠે મા;
 બિલ્લો એક આવાજ, ડેડાણા નેડે મા. ૮૮
 આવ્યાં અશરણાશણ^૮, અતિ આનંદ ભયાં મા;
 ઉદિત મુદિત રવિ-કીર્ણ^૯, દશ દિશિયશ પ્રસયો મા. ૮૯
 સકળ સમય જગમાત,^{૧૦} બેઠાં ચિત્ત સ્થિર થઈ મા;
 વસુધામાં વિક્ષાત, વાત વાયુ-વિધિ ગઈ મા. ૯૦

૧ 'તેજ પુન્ય રવિચંદ, દે નાનાં પગલાં મા' ૨ 'દઈ' ૩ 'ચાલી' ૪ 'નખ પંખી મચ લોહ' ૫ 'કર્ણ' ૬ 'ભાવ ભયે ભાળે મા' ૭ 'અડી' ૮ 'શરણાશરણ' ૯ 'સમૃદ્ધિ મુખ માત.' ૧૦

ભણી જવનનું ભેર, જગજનુની ભેખે મા;^૧
 અધિક ઉશ્ચો શેર,^૨ વાસ કરી ગોખે મા. ૯૧
 ચાર ખૂંટ ચો ખાણ,^૩ ચર્ચા એ ચાલી મા;
 જન-જન-પ્રતિ મુખ-વાણ, બહુચર ગિરદાળી મા. ૯૨
 'ઉદો' 'ઉદો' 'જય'કાર, કીધો નવખંડે મા;
 મંગળ વર્ષો ચાર, ચૌદે બ્રહ્માંડે મા. ૯૩
 ગાજ્યા સાગર સાત, ફૂધે મેહ વૂઝ્યા મા;
 અધર્મ-કર ઉત્પાત,^૪ તે^૫ કીધા બૂઝા મા. ૯૪
 હરખ્યા સુર નર નાગ, મુખ ભેઈ માતાનું મા;
 અવલોકી અનુરાગ, મન મુનિ-સરખાનું મા. ૯૫
 નવશ્રદ્ધ નમવા પાજ,^૬ પાગ પળી આબ્યા મા;
 ઉપર ઉવારણ^૭ ઠાજ, મણિ મુક્તા લાબ્યા મા. ૯૬
 દશે દિશના દિક્ષાળ, દેખી દુઃખ વામ્યા મા;
 જન્મમરણ જંજાળ, છતી^૮ મુખ પામ્યા મા. ૯૭
 શુણ ગાંધિવ જશ ગાન, નૃત્ય કરે રંભા મા;
 સ્વર સુષુતાં તે કાન, ગતિ થઈ ગઈ સ્થંભા મા.^૯ ૯૮

['ગરબા'ના ગાનની ક્લષ્ટિ અને વાંચિત સિદ્ધિ]

શુણનિધિ ગરબો એહ, બહુચર તુમ-કેરો મા;
 ધારે ધરીને દેહ, સફળ ફળે^{૧૦} ફેરો મા. ૯૯
 પામે પદારથ પાંચ, શ્રવણે સાંભળતાં મા;
 ના'વે બિની આંચ, દાવાનળ ભળતાં મા. ૧૦૦

૧ 'ભણે જગત બહુ ભેર, જનજનની ભેખે મા' 'ભણે સહુ જગ
 ભેર' ૨ 'ભણ્યા ભમરા કોડ' ૩ 'ચોખંડ' ૪ 'અધર્મ અધર્મ
 ઉત્પાત, 'અધર્મધર ઉત્પાત' ૫ 'સહુ' ૬ 'પાગ' ૭ ઉતારવા, 'ઉતરવા'
 ૮ 'મટતાં' ૯ 'ગજરથ થઈ થંભ્યા મા' ૧૦ 'ફેરે.'

- શસ્ત્ર ન અઠકે^૧ અંગ, આલ શક્તિ રાખે મા;^૨
- નિત નિત નવલે રંગ, શમ દમ કમ પાખે મા.^૩ ૧૦૧
- જળ જે અનધ અગાધ,^૪ હિતારે જેઠે મા;
- ક્ષણ ક્ષણ નિશદિન પ્રાત, લવસંકટ ફેઠે મા.^૫ ૧૦૨
- ભૂત પ્રેત જંબૂક, વ્યંતર ડાકિણી મા;
- ના'વે આડી અચૂક, સમયો^૬, શાકિણી મા. ૧૦૩
- ચરણ કરણ ગતિ ભંગ,^૭ ખંગ પંચુ ચાલે મા;
- ગૂંગ મૂંગ મુખ અંગ, વ્યાધિ બધી ટાળે મા.^૮ ૧૦૪
- સેણ-વિહોણાં નેણ, નેણાં તું આપે મા;^૯
- પુત્ર-વિહોણાં ઠેણ, મેણાં તું ડાપે મા. ૧૦૫
- કળિ કલપતરુ-વાડ,^{૧૦} જે જાણે તેને મા;
- લક્ષ્મી લડાવે લાડ, પાડ વિના કેને મા. ૧૦૬
- પ્રગટ પુરુષ પુરુષાર્થ, તું આપે પલ્લમાં મા;
- ઠાલે ઘેર ઠકુરાર્થ, દલ હલજળમાં મા.^{૧૧} ૧૦૭
- નિર્ધનને ધન-પાત્ર,^{૧૨} તે કર્તા તું છે મા;
- રોગ-દોષ દુઃખ-માત્ર, તું હર્તા તું છે મા. ૧૦૮
- હય ગજ રથ મુખપાલ, આલ વિના અજરે મા;
- ખરદે બહુચર બાળ, ન્યાલ કરો નજરે મા. ૧૦૯
- ધર્મ-ધ્વજા ધન ધાન્ય, ન ટળે ધામ-ચક્રી મા;
- મહિપતિ દે મુખ માન, માના નામ ચક્રી મા. ૧૧૦

૧ 'ન બેઠે' ૨ 'ધર્મ' કમ પાખે મા' ૩ 'જળ જે અનગંગા પ્રાત,' ૪ 'જળ જે અકળ' ૫ 'શક્તિ તત્ત્વ જેઠે મા' ૬ 'સંકટ બધ્ય ફેઠે મા' ૭ 'શ્યામ' ૮ ચરણ ચલન ગતિભંગ મુખ પુગ વાળે મા, ચરણ કરણ ગતિભંગ' ૯ 'અનધ બધી ટાળે મા', 'અનધ બધીર ટાળે મા' ૧૦ 'ને' જે નેણ આપે મા' ૧૧ 'હાડ' ૧૨ 'દલ હલજળમાં મા' ૧૩ 'દ'.

નરનારી ધરી દેહ, હેતે જે ગાયે મા;
કુમતિ કર્મકૃત ખેહ,^૧ થઈ ભડી બાયે મા. ૧૧૧

['ભગવતી ગીતચરિત્ર']

ભગવતી-ગીત-ચરિત્ર, જે સુષુથે કાને મા;
થઈ કુળ સહિત પવિત્ર, ચઢ્યે વિમાને મા. ૧૧૨
તુંથી નથી દેા વસ્ત, જેથી તુંને તરખું મા;
પુરણ પ્રગટ પ્રશસ્ત, શી ઉપમા અરખું મા ? ૧૧૩
વારંવાર પ્રણામ, કર ભેડી કીજે મા;
નિર્મળ નિશ્ચય નામ, જતુનીનું લીજે મા.^૨ ૧૧૪
નમો નમો જગભાત, નામ સહસ્ર તારાં મા;
ભાત તાત ને બ્રાત, તું સર્વે મારાં મા. ૧૧૫

[રચનાતિથિ : કવિ-આત્મપસિચ]

સંવત શત દશ સાત, નેવું કાલગુન સુદે મા;^૩
તિથિ તૃતીયા વિખ્યાત, શુભ^૪ વાસર બુધે મા. ૧૧૬
રાજનગર નિજ ધામ, પુર નવીન મધ્યે મા;^૫
આઈ આઘ વિશ્રામ, જાણે જગ બહે મા. ૧૧૭
દરે દુર્લભ સુર્લભ, રહે^૬ સહુ છેવાડો મા;
કર ભેડી વલ્લભ, દહે ભટ મેવાડો મા. ૧૧૮

૧ 'કુમતિ કૃત્ય તતખેવ, થઈ ભડી બાયે મા' ૨ 'જન નિશદિન લીજે મા' ૩ 'સંવત શતદશ સાત, નવ કાલગુણ સુદે મા' ૪ 'કવિ' ૫ 'પૂરવની મધ્યે મા' ૬ 'રહ'.

શ્રી ચક્રનો ગરબો

(રામ સારંગ)

[મંગલાચરણ]

શીશ નમાવું^૧ શારદા, ગિરિજા કરજો ગંભીર;
સેવક જાણી ચેતાતણે, મહામતિ દેજો ધીર. ૧
હું નવ જાણું ખોટુંખરું, નવ જાણું ઝોઠે અક્ષર;
હ્રસ્વ દીર્ઘ જાણું નહિ, તે માટે કરજો મહેર. ૨

[વંદના]

નમું નમું ગણપતિ શ્રીશુર, નમું ગૌરી મહેશ;
સેવક સત્ય કરાવજો, તે માટે માણું ઉપદેશ. ૩
શિવ સહિત શુરદેવને, નમું હું આરતવાન;
કૃપા-દંષ્ટે માયા કરી, સર્વ થાજો સાવધાન. ૪
વંદું શુર પરમહંસને, નમું ઘેઉ કર જોડ;
જન્મ-મરણ લય ટાળજો, પૂરો મન-વાંચિત કોઠ. ૫
ચારે વેદને પ્રણમું, પ્રણમું સિદ્ધ મહામુન્ય;
લક્ષ્મી અલક્ષ્મીને પ્રણમું, પ્રણમું શબ્દ ને શૂન્ય. ૬
વંદું બાલા બહુચરી, લળી લળી લાણું પાય;
સુદ્ધ પુદ્ધ દેજો સરસ્વતી, શ્રીજી થાજો સહાય. ૭
અક્ષર આપો નિર્મળા, વિનતિ ધરજો કાન;
ગરબો ગાવાની ઇચ્છા થઈ, તમ યશ કરવા પાને.^૨ ૮
અવિચળ વાણી આપજો, રહેવા ચરણ-નિવાસ;
લવનાં તે બંધન કાપજો, કામ-ક્રોધ-મોહ-માથ. ૯

[શક્તિસ્વરૂપ-શલુગારવર્ણન]

રમઝમ રમવા । નીકળ્યાં, શક્તિ સત્ય સ્વરૂપ;
 અંગે આભૂષણ સારિયાં, કાલી રૂપ અનૂપ. ૧૦
 ખાંધે ઝોઢી ઘાટડી, ઉર મુક્તાનો હાર;
 સુરિનર મુનિજન મોહી રહ્યા, એવી કળા છે અપાર. ૧૧
 કાંખી કડલાં શોભીતાં, શોભીતા અલ્પવટ સાર;
 વીંછવા વાગે અતિ આગળા, ડમરુ લંગર તાર. ૧૨
 ઠેઠે કટિ-ત્રિમેખલા, શોભે રત્ન-જડિત;
 બાંહે બાણુબંધ બેરખા, ભેઈ ભેઈ થઈએ અકિત. ૧૩
 ઝરમર ને વળી ઝૂમણું, પહેર્યાં પાટી સાર;
 ચિન્માલા^૨ ને વળી હાંસડી, ચંપક ચાંસરી હાર. ૧૪
 દુગદુગી દોરા કંઠે-સરી, ચોકી ચળકે બંધ;
 ચૂવા ચંદન ઉવેખિયાં,^૩ વળી અખીલ મુગંધ. ૧૫
 કાને આલ્ય ઝખૂકતી, ગલસ્થલ ઝલકે ગાલ;
 તાંત્ય તરસતિયું ને વેઢલા, પાંદડી જડી બહુ લાલ. ૧૬
 નથ નાકે મોતીડે જડી, ચાંદલો પૂનમ ચંદ;
 આડ લલાટે અતિ ઓપતી, ભેતાં^૪ આનંદ-કંદ. ૧૭
 ઘાટડી ઉતારી ઝોઢી ઓઢણી, તેની કુસુખી કોર;
 આંખે અંજન એવું કથું, જે ત્રણ શુણ ભૂલ્યા ભેર. ૧૮
 સેંચો ભયોં સિંદૂર-શું, વેણી વાસુકી નાગ;
 ખટ દશ અંગે સારિયાં, માતા મોટે ભાગ્ય. ૧૯

[ઝનનગ્રોભ : વિરાટ ગરબાવર્ણન]

શલુગારની શોભા કહી, હવે કહું ગરબો વિશાલ;
 કૂર્મ-તણી ગાદી કરી, રેશમ ભરત રસાલ. ૨૦

ઉઠાણી કરી શેષનાગની, જોતાં તેણી વાર;
ગરબો બિરાજે ખગોળનો, રાતો રંગભર સાર. ૨૧
પૃથ્વી પંચાસે કોઠતું, કોઠિયું કયું તત્કાળ;
અષ્ટકુળ પર્વતની વાટડી,^૧ સાત સાહેર^૨ ઘૂત વિશાળ. ૨૨
મધ્ય કાકડો મેરુ તણો, ઉદિત થયો તે પ્રકાશ;
તેની જોત્ય જોતાં-થકે, તે નથી અંજના દાસ ! ૨૩

[ન્યોતિરૂપ શક્તિમહિમા]

ઝંપલાણ્યા જ્યોતે કરી, દેવરૂપિયા પતંગ;
લોચન તણા ચાળા કરે, માણ પૂરણ રંગ. ૨૪

[અનેકરૂપિણી શક્તિ]

સાથે સોહામણાં અંબિકા, તે પણ તેજ-સ્વરૂપ;
અંકિકા ને વાઘેશ્વરી, કાલી ગીધ^૩ સ્વરૂપ. ૨૫
લક્ષ્મીનાથ નારાયણી, પાર્વતી પર વેણ;
મહાકાળી માહેશ્વરી, સાથે શ્રી સુખદેણ. ૨૬
આઘ લવાની બગલામુખી, બહુચર બાળે વેશ;
ત્રિપુરા ને ભુવનેશ્વરી, મળી સહુ સરખે દેશ. ૨૭
જોગમાયા ને વળી જોગણી, જ્વાળામુખીનું સ્વરૂપ;
સાથે સોહામણી સુંદરી, જોઈ મોહ પામે ભૂપ.^૪ ૨૮
મહામાઈ માત આયાપુરી, હિંગલાજ ને હરસિદ્ધ;
ગાયત્રી ને શારદા, તે શોભે પરમ પ્રસિદ્ધ. ૨૯
લલિતા રૂપ સોહામણું, વહેરાઈ છૂટે કેશ;
ચિદાનંદી ને રાધિકા, જનની જ્યોત વિશેષ. ૩૦
આઘ લવાની ઇંદ્રિકા,^૫ જળદેવી સર્વ સાથ;
જોતાં જોડ મળે નહિ, તે જુદા છે વિખ્યાત. ૩૧

૧ 'વાટડી' ૨ 'સહેર' ૩ 'ગીધ' ૪ 'જોઈ મોહ પામે ભૂપ'

૫ 'ઇંદ્રિકા.'

[ગરબા-ગીત]

એક-એક-પેં અતિ શોભતી, ગાયે ગરબો રસાળ;²
 સાથે બીજી અનેક છે, કહેતાં ના આવે પાર. ૩૨
 ચોસઠ જોગણી મળી કરી, ગાવા માંડ્યા છંદ;
 માંહોમાંહે તાલી દેઈ, મુનિવર પાડ્યા કુંદ. ૩૩
 થેઈ થેઈ કરે ને ફરે ફૂદડી, ગાયે ગરબો ગીત;
 ચાલની³ ચતુરાઈ જોઈને, સુરનર જૂલ્યા રીત. ૩૪

[વાદ્ય-૪૬]

ઢોલ દહામાં ને કુંડુંભિ, ચંગ ઉપંગ પખાળ;
 શ્રી-મંડળ સોહામણું, છત્રીસે વાજે સાજ. ૩૫
 ખેલ રચ્યો ખાંતે કરી, રસનાએ ન કહેવાય;
 વેદ-વચનમાં આવે નહિ, કવિજન કેમ કરી ગાય ? ૩૬

[રાસ-દર્શન-૫૭]

વિષ્ણુ આવ્યા વૈકુંઠથી, જોવા નવરાત્રિ ખેલ;
 નિજ માયા પોતાતણી, સાથે સુંદરી⁴ સાહેલ. ૩૭
 બ્રહ્માજી બ્રહ્મલોકથી, પધાર્યા પૂરણ પ્રીત;
 સાથે બ્રહ્માણી સંવ્યર્થા⁵, ગાવા લાગ્યાં ગીત. ૩૮
 શિવ આવ્યા કૈલાસથી, પોતે પૂરણ બ્રહ્મ;
 જાણે છે રસ રીતને, સંગે ગૌરી પ્રાક્રમ.⁶ ૩૯
 શિવ સંગે ગણુ શોભે વળી, નંદિ જૂંગી સાજ;
 રિધ સિધ કર જોડી રહી, સંગ ગણુપતિ મહારાજ. ૪૦
 શેષનાગ પાતાળથી, રચના⁷ જોવાને કાજ;
 પરમાનંદ-શું પરવરે, સંગ નાગિણી સમાજ. ૪૧

² 'ગાયે' ૩ 'ગીત જ સાર' ૩ 'ચાલવાની' ૪ 'સુંદર' ૫ 'પરાક્રમ'

ઇંદ્રપુરીથી ઇંદ્ર આવિયા, વળી ઇંદ્રાણી સંગ;
 સાથે અખ્સરા છે ઘણી, કરે નિત્ય નવલા રંગ. ૪૨
 પાંચ પાંડવ સંગે દ્રૌપદી, તે પણ આવ્યાં તત્;
 નારદ આવ્યા સ્વર્ગ-લોકથી, કરવા માંડ્યું નૃત્ત. ૪૩
 કરોઠ તેત્રીસે દેવતા, સરવે આવ્યા સાર;
 સહસ્ર ઇંદ્રાસી ઋષિ, મળી ઋષિ-પત્ની પરિવાર. ૪૪
 શ્રીઆચાર્યે^૨ મધ્યે રહી, 'લહરી'નો કયો ઉચ્ચાર;
 ત્યમ ત્યમ માણ મટે ચઢ્યાં, ગાય છે ગરબો સાર. ૪૫
 અદ્ભુત ખેલ બન્યો ઘણો, થઈ રહ્યો જયજયકાર;
 તારામંડલ થંભી રહ્યું,^૩ વનચર ન કરે આહાર. ૪૬
 જગત-જનેતા તપ બોલિયાં, મનમાં થઈને પ્રસન્ન;
 'નવરાત્રિ પૂરણ થઈ, આજ કરવું અર્ચન.' ૪૭

[શ્રીચક્ર પૂજન-પદ્ધતિ]

શંકરાચાર્ય^૪ શીઘ્રે થઈ, 'પદ્ધતિ' લીધી હાથ;
 'શ્રી-ચક્ર' સોહામણું, પૃથ્વી^૫ શ્રીવેકુંઠનાથ. ૪૮
 માનસરોવર મધ્યે રહી, પ્રીતે કરે છે પૂજન;
 શુભાલ ભરે ગૌરીપતિ, હૃદય વાઘ્યો છે મન. ૪૯
 ધૂપ દીપ, સરવે વિધિ, મૂઢી છે વિધવિધ;
 બદુક-બલિદાન જે ઘટે, મૂક્યાં છે સાન્નિધ્ય. ૫૦
 ફલ તાંબૂલ ને એલથી, સોપારી ને કપૂર;
 જે જોઈએ પૂજન-સમે, તે પાસે ભરપૂર. ૫૧

[શુચિ વસ્ત્રધારણ]

પવિત્રપણે ભુગતિ કરી, પહેર્યો પીતાંબર ચીર;
 મુગટા શણિયાં રેશમી, નાહી શુદ્ધ નિર્મળ નીર. ૫૨

૨ 'શુક્રાચાર્ય', 'સંક્રાચાર્ય' 'સંકરાચાર્ય' ૩ 'તારામંડળ' બોલી રહ્યાં' ૪ 'શુક્રાચાર્ય'.

આસન નાખ્યાં શોભતાં, બેઠા સરવે વીર;
 ધ્યાન ધરે શુરદેવનાં, નિરુબ્રાન્ત મન ધીર. ૫૩
 અગમ શાસ્ત્ર અનુસરી કરી, કરી ગાયત્રી ધૂન;^૧
 ઇત્યાદિક ઇષ્ટદેવનું, કરે સમરણ મહામુન્ય.^૨ ૫૪

[ન્યાસ-ધ્યાન]

ન્યાસ-ધ્યાન વિધવિધનાં, તે કરી અનુરાગ;
 ન્યાતિ વરણ ધરે નહિ, મન કર્મ વચન વૈરાગ. ૫૫
 ‘સોડ્ધ’ શબ્દ સુણી રહ્યા, એમાં ન મળે લવલેશ;
 અનુભવ^૩ તે દાદશતણું, ન કહી શકે શારદ શેષ. ૫૬
 કારણ-કુંભ વચ્ચે ધર્યો, શુદ્ધ ગંગાજળ નીર;
 દેવ તર્પણ કરી રહ્યા, આરતી કરે છે ગંભીર. ૫૭
 આરતી કરે એક એકને, લાગે છે ઘણું પાય;
 તે આનંદની વાતડી, રસનાએ ન કહેવાય. ૫૮

| [દેવીપ્રસાદ-ભક્ષણ]

પ્રથમ ઉચ્છિષ્ટ કરાવિયુ, જડત-ભવાની પાસ;
 કવલ ભરાવ્યો આચાર-શું, માણ થયાં ઉદ્ધાસ. ૫૯
 જનની-ઉચ્છિષ્ટ જે વધ્યું, તે નાખ્યું કલશ મોઝાર;
 ત્યાર પછી વીરને તે ઘટે, તીરથનો અધિકાર. ૬૦
 શુરુએ દીધી આગન્યા, બિઠતા નારદ મુન્ય;
 હાથોહાથ પાત્ર દેઈ ગયા, નારદને અર્જુન. ૬૧
 તત્પર થઈ શુરદેવણ, કરમાં લીધો કળશ;

[નવપાત્રપૂર્ણતા]

પ્રથમ પાત્ર પોતાતણું, શુદ્ધ ભરિયુ સરસ. ૬૨
 ત્યાર પછી વીર યોગણીને, પાત્ર ભર્યો ભરપૂર;
 શ્રીનાથાદિક જિયયાં, સર્વ થઈને સૂર. ૬૩

સંભાળીને સર્વને, પાત્ર પૂર્યાં અનુમાન;	
‘જુહોમિ’ કર્યાં શુર-ગમ-શું, કરી શુરભું ધ્યાન.	૬૪
ચરવણુ ^૧ કરી આદુ-કણી, શું ચરવણુની રીત;	
વ્યાસ વ્યંજન ને લેરવા, ^૨ તે સમે છે રે ઘટિત.	૬૫
કરી પાત્ર સર્વે લયોં, તે છે પ્રથમ પાન;	
શ્રીમતી-કેરી સાધના, તે કરી છે અનુમાન.	૬૬
‘જુહોમિ’ કરી વરતાવિયું, બીજું લયું તત્કાલ;	
સર્વને આરા કરી, સિંચું સુધા રસાલ.	૬૭
ત્રીજું પાત્ર વળી લયું, શુરરૂપે પોતાને હાથ;	
મધ મીન કરી વરતાવિયું, હરિ હર પ્રદાનાથ.	૬૮
તદનંતર ચોથું લરી, રાખું કર ત્રિકોણ મધ્ય; ^૩	
મધ્ય વિષ્ણુ ભૂતવાણી ^૪ કરી, ચોથું વરયું શુદ્ધ.	૬૯
ત્યારે ચરવણુ મૂક્યાં માકળાં, વરયો કેવલ પ્રદા;	
આરોગાવે એક એકને, કહ્યું કૌલનું કર્મ.	૭૦
પાંચમું પાત્ર મરબદનું, ^૫ તે લશ્ચિં સાક્ષાત;	
‘હિં સિદ્ધિ’ શ્લોકે કહી, ^૬ વળી વત્યું વિખ્યાત.	૭૧
પાંચ પાત્ર એમ વરતિયાં, બીજાં વરતિયાં ચાર;	
માંહો માંહો ઉચ્છિષ્ટ લેઈ, કર્યો ચરવણુનો વિચાર.	૭૨
પંચ મકાર-યુત સાધના, તે કરી શાસ્ત્ર-મરબદ;	
જય જય જય જગદંબિકા, કર્યાં સુરે હું હુલિ-નાદ.	૭૩
નવ પાત્ર પૂરાં થયાં, ચર્ચ રહ્યાં પદ્ધતિ કર્મ;	
પૂરણ કર્યાં સુક્તારૂપે, એ છે પાત્રનો ધર્મ.	૭૪

૧ ‘ચરવણુ’ ૨ (કૃષ્ણ) વ્યાસ (વટાણા) = અકદ, વ્યંજન = શાક લેરવા = ચણા. ૩ અર્થ સ્પષ્ટ નથી : કહીના માસ પણ મળતા નથી; એક કલ્પિત પાઠ સૂચવ્યો. ૪ ‘રાખું કર ત્રિકોણ મધ્ય’ ‘શુદ્ધ’ સાથે માસ મેળવવા માટે. ૫ ભૂતવાણી = જરી માનુષી વાણી. ૬ ‘મરબદનું’ ૭ ‘હિં સિદ્ધિ’ શ્લોકે કહી.

સર્વ દિયે^૧ ગુરુદેવને, કરી કરી પૂરણ પાત્ર;
આશિષ વચન ગુરુજોવિયા, 'હોલો જનની-યાત્ર.'^૨ ૭૫

[ચર્મણ-કવલક્ષણ]

પૂરણ પાત્ર કયાં પછી, લીધું અંખાનું નામ;
સુરતા ચર્ધને^૩ ચરણની, વિધિ પામ્યા આરામ. ૭૬
ચરવણ કરે છે ચતુર્ચર્ધનું, વળી વરતે છે કવલ;
દેહ-દશાને ભૂલી ગયા, ગાવા માંડ્યાં 'ધવલ.' ૭૭

[ગરજાની પદ્ધતિ]

પરિપૂરણ ગરજો થયો, પૂરણ પદ્ધતિ-સાર;
પૂરણ સદા છે આંખિકા, સલંગ સુરત-વિહાર. ૭૮
લવિંગ સોપારી ને એલથી, પાનનાં ખીડાં પાસ;
સંભાળી સરવે મળી, પૂરણ કયો મુખવાસ. ૭૯
ગુરુ-રૂપે શિવ-પ્રત્યે કહ્યું, 'ગમ્છીએ નિજ મંદિર;
સહુને ચિત'^૪ ચડી ગયું, સારુ એ સુંદિર. ૮૦

[શ્રીચમ-વંદના]

શ્રી-ચક્રને શીશ નામિયું, શક્તિને લાખ્યા પાય;
પૃથક્ પૃથક્ પોતા તણે, મંદિર-દિશાયે ભાય. ૮૧
શિવ શક્તિ ગુરુદેવનું, છે એ એક સ્વરૂપ;
માટે ભેદ ન ભણુયો, સેવો શક્તિ અનૂપ. ૮૨

[કવિજન-મતિજ્ઞા : ક્ષણકૃતિ]

કવિજને કરી વિનવિ, સુણુલો શૈવાદિક;
ચરણ-કમલમાં રાખલો, કૃપા કરલો અધિક. ૮૩
કહેવરાવ્યું કરુણા કરી, વાણી વચન પ્રકાશ;
ગાય કણે ને સાંભળે, તે જન જનુની-પાસ. ૮૪

૧ 'દેવ' ૨ 'હોલો જનુની યત્ર,' 'હોલો જનુનિ યત્ર,' ૩ 'ચર્ધ'
૪ 'ચીન; ચિહ્ન.'

પંચવીશ સેં સાઠ અક્ષર છે, ણીજા ઉપર ચાર;
અક્ષરે અક્ષરે છે સાંધના, ગુરુ-ગમે કરજો વિચાર. ૮૫
સ્તુત્ય, ગરબો, પદ્ધતિ મળી, સત્યારી છે ચોપાઈ;
ગાય શીખે ને સાંભળે, તેને સદા મુખદાઈ. ૮૬
પરમહંસ કૃપાએ કરી, મુંદર 'શેવ મુખણ;
વલ્લભ ગુલામની વિનતિ, માછી કરજો પ્રમાણ. ૮૭

ધનુષધારીનો ગરબો

(રાગ લલિત-તાલ રપક)

[ધનુષધારી-માહાત્મ્ય]

મૈયા ધનુષધારીનું ધ્યાન ધરો ભો,
જેનું ધ્યાન ધરે બ્રહ્માય ભો;
સુરપતિ કહે સેવા કરો ભો,
જેને સેવે છે વિષ્ણુ સદાય ભો. ૧
જેણે ધનુષધારીને ધારિયાં ભો,
કીધો શક્તિ સંગાયે રનેહુ ભો;
કારજ સકલ સમારિયાં ભો,
ધારી હુઃખ ન પામ્યા દેહુ ભો. ૨
સ્તુતિ પુરાણે જે સાંભળી ભો,
વળી વાણી વખાણે વેદ ભો;
કેણે ન અકળ કળા કળી ભો,
આઈ અગમ અરોદ અછેદ ભો. ૩
તત્ત્વનું તત્ત્વ એથી નથી ભો,
નથી એથી સંસારનું સાર ભો;
યોગ યોગેન્દ્ર કહે કથી ભો,
આઈ આદ્ય છે અધમ ઉદ્ધાર ભો. ૪

પરતો પ્રત્યક્ષ પૃથ્વી-સ્થલે^૧ ને,
 જેનો પૂરણ પ્રબલ પ્રતાપ ને;
 દારણ દૈત્ય દંભ્યા^૨ બલે ને,
 તે તો યુગ સચરાચર છાપ ને.
 એક સમે પ્રજ્ઞા ભણે ને,
 મુખે કહેતાં 'પ્રજ્ઞાંડપુરાણ' ને;
 શીલપણે શ્રવણે સુણે ને,
 શ્રોતા નારદ ચતુર-સુબલ ને. ૬
 'ભગવતી માહાત્મ્ય' આવિયું ને,
 મહા ધનુષધારી મહાત્મ ને;

['ધનુષધારી' નામનો ઇતિહાસ: નારદ-પ્રશ્ન]

નારદને મન ભાવિયું ને,
 'કહો 'ધનુષધારી' તે કયમ ને?'. ૭
 નામ સુણતાં ત્રપિ નારદે ને,
 મુનિ મન રહ્યા મૂંઝાઈ ને;
 શું સમજી લખ્યું શારદે ને?
 શાને ધર્મ^૩ ધનુષ તે આઈ ને? ૮
 જે જ્યાં તે ત્યાં^૩ ભવાનીએ ને,
 અંગે આયુધ ને આસન ને;
 એ કૌઈ વાતને વાનિયે ને,
 વિના પૂછે ન માને મન ને. ૯
 પ્રભાપ્રતિ-પ્રત્યે પૂછિયું ને,
 મુનિ નારદ કહે, કહો સત્ય ને;
 તે તો સ્વરૂપ કહો કિયું ને,
 એની આઘ તે કયમ ઉત્પત્ય ને? ૧૦

અવર ભવાની અનેક છે જો,
વિના આયુધ કેા ન જણાઈ જો;
તેમાં અધિક વિશેષ છે જો,
જે આયુધથી ઓળખાઈ જો. ૧૧

એ આશ્ચર્ય મન ઊપજ્યું જો,
મુને કહીએ કરી કરુણાય જો;
કૈાણ વણું તે સ્વરૂપનું જો,
અંગે ગૌર અતિ અરુણાય જો.^૧ ૧૨

એણે ધનુષ ધારીને તે શું કયું જો ?
કહોને, કેાને કયા ઉપકાર જો ?
કહોને, સંકટ કેાનું હયું જો ?
કહોને, કેાને ઉતાયાં પાર જો ?- ૧૩

[બ્રહ્માનો ઉત્તર : ધનુષ્યધારણુરહસ્ય]

ત્યારે વિધાતા તે સમે જો,
કહે, નારદ ! ધન્ય ધન્ય જો;
એ રસ મુજને ઘણો ગમે જો,
એથી તત્ત્વ નથી કાંઈ અન્ય જો. ૧૪

સ્વસ્થ મને શ્રવણે ધરો જો,
કહું ધનુષ ધાર્યાનું^૨ કારણ જો;
પરમેશ્વરી પરતો ખરો જો,
ત્રણ લોક તણું તારણ જો. ૧૫

ધરી ધનુષ,^૩ ધર્મ રાખીએ જો,
આઈ આવ્યાં અમરની ઓટી^૪ જો;

૧ 'અંગ ગૌર પતિ અરુણાય જો' ૨ 'ધનુષધારીનું.' ૩ 'ધારી ધનુષ્ય' ૪ 'ઓટ.'

સ્મૃતિ પુરાણે સાખીઓ ને,
 તર્ તાર્યા તેત્રીસ ઠાટિ^૧ ને. ૧૬
 ઇદ્ર ઇદ્રાસન તો મળ્યો ને,
 સર્વ મૃદિને થઈ સન્મુખ ને;
 દેવનો દા'ડો તો વળ્યો ને,
 મહામાયાએ ધાયું^૨ ધનુષ ને. ૧૭
 [પ્રદ્યા કહે,] હું કહું મુખે ને,
 મુત સાંભળીએ,^૩ સર્વથાય ને;
 વક્તાને રસ તો વધે ને,
 ઉભય મળે નેમ્ય કે'વાય ને.^૪ ૧૮

[મસંજ-વર્ણન],

શ્રીપુર નગર સોદામણું ને,
 ચરી સૂર્ય સમે ઉભસ ને;
 સુરમુનિ સકલ મોદ્યામણું ને,^૫
 આધે કાત્યાયનીનો વાસ ને. ૧૯
 અદ્ધ ભુજ ઓપે ધણું ને,
 ધર્યાં આઠે^૬ કરમાં આયુધ ને.
 મહાતેજ તે માતાતણું ને,
 ઘણા દૈત્ય હજપા રણ મુદ્ધ ને. ૨૦
 ખડ્ગ ખમ્પર ખાંત્યે^૭ ધર્યાં ને,
 પરિધ^૮ પદ્મ ગદા ગંજ ચક્ર ને;
 મુસત્ર કરવત^૯ આવધાં ને,
 કટિ ભાણુ ધનુષ કર^{૧૦} વક્ર ને. ૨૧

૧ 'ઠાટ' ૨ 'સાંભળી એ સર્વ થાય ને' ૩ 'મોદ્યામણુ' ૪ 'ઉભય' ૫ 'અદ્ધ' ૬ 'આઠે' ૭ 'કટિ' ૮ 'પરિધ' ૯ 'કરવત' ૧૦ 'વક્ર'

સદા સુધા સુખમાં પીએ ને,
કરે મહિષ ઝાળનું આસન^૧ ને;
હુધ દમ્યા^૨ દેવીજીએ ને,
કરી સિંહતણું વાહન ને. ૨૨
તે કાત્યાયનીના તનથી ને,

[કાત્યાયનીનાં ત્રણ સ્વરૂપ: શ્વેતા, રક્તા, પીતા]

કીધાં ત્રણ પ્રગટ સ્વરૂપ ને;
માએ વિચારીને મનથી ને,
શ્વેતા રક્તા પીતા કયાં ને,
જેનાં પ્રબલ બળ પ્રાકૃત ને; ૨૩
ત્રણે મળીને તપ આચર્યું ને,
કીધા આપઆપણા આશ્રમ ને. ૨૪
શ્વેતા શ્વેતગિરિએ સહી ને,
ગંધમાદને રહી રક્તાય ને;^૩
મેરુ શિખર પીતા રહી ને,
જેના જશ જક્ત, વક્તાય ને.^૪ ૨૫

[ભંડાસુર-પ્રાકૃત]

એવે અસુર તે કાલમાં ને,
હુવે મહાબળિયો બળવાન ને;
પ્રગલ્ભો તે ભડ^૫ પાતાલમાં ને,
જેનું ભંડાસુર છે અભિધાન ને. ૨૬

અતુલિત બળ આધે થકો ને,
 ઊપજ્યો જેવો જનમનો વ્યાલ ને;^૧
 દેશ દમ્યો, બધે નાયકો ને,^૨
 જન જીવને મહા-જંબલ ને. ૨૭
 ભતે તે બાણ થયો જેટલો ને,
 કીધી સકલ સુધ્ધ સંભાળ ને;
 પાપી પજ્યો પગ ફેટલો^૩ ને,
 પહેલું જીત્યું તે પડ પાતાળ ને. ૨૮

[મૃત્યુલોક-વિજયેચ્છા]

પાતાલ જીતીને વિચારિયું ને,
 મેં જો તો કીધા વશવત^૪ ને;
 લેવા મૃત્યુ-લોક ધારિયું ને,
 આંખો અવની ઉપર તે તત^૫ ને. ૨૯
 સૈન્ય સજ્ય માયામયી ને,
 સંગ સુભટ ને પરિવાર ને;^૬
 હંચ ગજ રથ હળમાં કંઈ ને,
 ચાલ્યો અવની-ચક્ર-મોઝાર ને. ૩૦

આધે ઉત્તર જીતી કરી ને,
 પછી પૂરવ કીધાં પ્રયાણ ને;
 દક્ષિણ પશ્ચિમમાં ફરી ને,
 જીતી જગત, વળજ્યાં નિશાણ ને. ૩૧
 ચાર ખૂંટ ચક્રે થયો ને,
 દીધા દેશપતિને દંડ ને;

૧ 'જમ જેવો તે જમ્યો બાળ ને' ૨ 'ના દોકો દેશ દમે વધ નાહકો ને' ૩ 'એધે' ૪ 'સંગ સુભટ પારાવાર ને,'

[અમરપુરી-મયાણ]

પછે અમરપુરીમાં ગયો ને,
જીત્યા સપ્ત દ્વીપ નવ ખંડ ને.^૧ ૩૨

સુરપુર^૨ જીતીને સંચર્યો ને,
ધણે ગાજીને ક્રીધે ધમંડ ને;^૩
ઇંદ્ર-સદન જઈ આંતર્યો ને,
દ્વીધું ઇંદ્રનું ઇંદ્રાસન ને. ૩૩

વિશ્વ વિષે આલી વાયકા ને,
એક અસુર હુઓ ઉત્પન્ન ને;
ભંડાસુરના ભય થકી ને,
બધાં કંપે તે ત્રણ ભુવન ને. ૩૪

સુર પુર તજીને નાસિયા ને,
નાઠા મુનિવર મૂકીને ઠામ ને;
ગિરિ શુક્ર જઈ વસિયા ને,
મૂઠ્યાં મહા મનોહર ધામ ને. ૩૫

[ઇંદ્રાસન-પ્રાપ્તિ]

ઝેઠો અસુર ઇંદ્રાસને ને,
બધે ધર્યાં પોતાનાં એંધાણ ને;
વશ થયાં સ્વર્ગવાસીને^૪ ને,
વતી^૫ ભંડાસુરની આણ ને. ૩૬

દેવ દેવાંગના શોકમાં ને,
સુણી સર્વ રહ્યા સંતાર્થ ને;

૧ 'જીતી સુમસિદ્ધ નવ ખંડ ને'

૨ 'સુરપતિ જીતીને'

૩ 'ધડે ગાઠ ગાજીને ક્રીધું ગવન ને', 'ધણે ગાજીને ક્રીધે ગવ' ને'

૪ 'સ્વર્ગવાસને'

ત્રાસ પડ્યો ત્રિલોકમાં જો,	
ફરે ભંડાસુરની દુહાઈ ^૧ જો.	૩૭
પશુ પક્ષી ને પહાડમાં જો,	
સરિતા સિંધુ શશી ને સૂર જો;	
જીવ-યોનિની ભત્ર્યમાં જો, ^૨	
કોઈ ભંડાસુરથી નહિ ફર જો.	૩૮
યજ્ઞ-યાગ-ભાગ દોપિયા જો,	
દોખ્યા હવનહોમ ખટકમં જો;	
ભંડાસુર ભડ કોપિયો જો,	
દોખ્યા વેદશાસ્ત્રના ધર્મ જો.	૩૯
રાજ્ય કરે રૂઢી રીત-શું જો,	
સર્વ સંગીને સુખદાતાય જો;	
પાળે પોતાનાંને પ્રીત-શું જો,	
દેખી દેવને ^૩ સન્મુખ ધાય જો.	૪૦

[દેવ-સંતાપ]

દેવ મહાદુઃખ ^૧ વામિયા જો,	
સહુ સુર થઈ ગયા શૂન્ય જો;	
એમ અતિ દિન વામિયા જો,	
પછી ભોલ્યા મળી મહામુન્ય જો.	૪૧
સુરપતિને કરે વિનંતિ જો,	
‘હવે કરવો તે કવલુ ઉપાય જો ?	
સાદ્ય ન થાય કોહોની વતી જો,	
ભંડાસુરને ભયે ન રહેવાય જો.’	૪૨
સુરપતિ સુર પ્રત્યે કહે જો,	
‘સહુ સાંભળીએ સુરજન જો;	

બ્રહ્મસદને બ્રહ્મા રહે ને,
જઈ^૧ કહીએ સકલ કારણુ ને.' ૪૩

[ઉદ્ધારિક દેવકૃત બ્રહ્મા-માર્થના]

ઇદ્ર અમર એકઠા થઈ ને,
આબ્યા પ્રજાપતિની પાસ ને;
વીનવિયા વિધિને જઈ ને,
કીધાં સકલ કદ પ્રકાશ ને. ૪૪

સ્તુતિ કરી બ્રહ્માતણી ને,
સહુ સુર સહિત સુરપત્ય ને;
થોડામાંહે કહી ઘણી ને,
'હવે કશી હમારી ગત્ય ને?' ૪૫

'પ્રજાપતિ! સત્ય સાંભળો ને,
અમો સર્વ તમારી સદા ને;
વિધાતા! વાહારે^૨ ચઢો ને,
કૃપા કરીને કાપો કદ ને. ૪૬

સ્થાનક-બ્રહ્મ થયા હમો ને,
રહીએ આઠે પહોર ઉદાસ ને;
પિતામહ, માનો તમો ને,
તેનો નથી ખમાતો ત્રાસ ને! ૪૭

આબ્યો અસુર પાતાળથી ને,
નેતુ^૩ ભંડાસુર છે નામ ને;
મહાબળિયો કળિકાળમાં ને,
દેહ્યાં નર-અમરનાં ઠામ ને. ૪૮

નેતાં જગત બધું છતિયો ને,
કરે ઈન્દ્રપુરીનું રાજ ને;
અમને વિપત ઘણી વીતિયો^૧ ને,
સર્વ સુખ કરાવ્યાં ત્યાજ ને.’ ૪૯

[બ્રહ્મા ઉપાસ-સૂચન : શ્વેતા-આરાધન]

બ્રહ્મા કહે સુરરાજને ને,
‘ ધંશી ઘોળાગઢે બધા ભવો ને;
ને કરવું હોય ઠાજને ને,
સર્વ શ્વેતાને આરાવો^૨ ને. ૫૦

શ્વેતા તે સંકટ ટાળશે ને,
સહેજે સરશે તમારાં કાજ ને;
આવ્યાં વિધન આર્થ વાળશે ને,
મોટી મહારાજાધિરાજ ને.’ ૫૧

[દેવાનું શ્વેતગિરિમન]

વચન વિધાતાનાં મુણી ને,
સર્વે સુર થયા રણિયાત ને;
આલ્યાં સકળ શ્વેતા ભણી ને,
ને કેા નર અમરની ભાત ને. ૫૨

ઈન્દ્ર અમર એકઠા થયા ને,
આલ્યા શ્વેતગિરિને સમીપ ને;
પર્વત બધા^૩ ચઢી ગયા ને,
આર્થ અવિલોક્યાં અધિપ ને.’ ૫૩

[ધ્યાનસ્થ અભિકા-દર્શન]

ધ્યાન ધરી બેઠાં આઈજી બે,
 મન મૂકીને રાગ ને દેષ બે;
 બેયાં જનની સુખદાઈજી બે,
 આઈ આંખ નિમેષાન્મેષ^૧ બે. ૫૪
 આગળ કર બેડી રહ્યા બે,
 સૌ કોય બે;

[પ્રાર્થના]

કાલાવાલા કરી કરગયાં બે,^૨
 આઈ આંખ ઉઘાડીને જોય બે. ૫૫
 ભક્તિ ભવાનીની કરી બે,
 ભાવે ભણે પાઠ ગુણ ગાય બે;
 ‘ઉદો ઉદો’ સુખ જિયરે બે,
 કહે, ‘સાદા કરો મહંભાય બે!’ ૫૬

[સાહાય્ય-શાયના]

સમરે અમર એકે મને બે,
 ‘તું તો તારણ તેત્રીસ કરોડ બે;
 [જિયયો એમ અન્યોઅન્યે બે,]
 ભંડાસુરના ભય થકી છોડ બે. ૫૭
 આઈજી! આવ વિચારીએ બે,
 તમેા સદા કરો છો સહાય બે;
 આ અવસર ઉગારિયે બે,
 મયા કીજીએ માત મહંભાય બે. ૫૮

સત્ય કહીએ તે ખાઈ સમે ને,^૧
 અમે તમ વડે પોસાવું ને;
 શક્તિ હોય તો સહુ નમે ને,
 હમે પ્રતિમા થઈ, પૂજાવું ને.' ૫૬

[દેવી-વર-પ્રદાન]

એવાં વચન આઈ સાંભળી ને,
 દેવી દેવ પ્રત્યે દહે વાત ને:
 'સ્થાનક ભાઓ સહુએ વળી ને,
 એ અમુર કરીશું નિષાત ને.' ૬૦
 અમર વર લેઈને વળ્યા ને,
 આબ્યા પોતપોતાને કામ ને;
 આનંદ ધણો ઊદયો ને,
 લાગ્યા આપ આપણે કામ ને. ૬૧

[પરમેશ્વરી-પ્રાકટ્ય]

પછી પ્રગટ્યાં પરમેશ્વરી ને,^૨
 આણી દેવતણી મન દાઝ ને;
 વહારે વળ્યાં વિશ્વેશ્વરી ને,
 પોતે ભણી પૂરવની બાઝ ને.^૩ ૬૨

[નારદ-સુદિપ્રવેશ]

બુદ્ધિરૂપે બાળા જઈ ને,
 વસ્યાં નારદના ઘટમાંય ને;
 'કુટિલતા મન ઊપની ઘણી ને,
 કહે કલહ^૪ કરાવું ક્યાંય ને.' ૬૩

૧ 'ખાઈ આ સમે ને' ૨ 'પછી પ્રગટ પરમેશ્વરી ને' ૩ 'આણી પૂરવની દાઝ ને' ૪ 'કલહ' ૫ 'કળા'

આધે નારદનું એ કામ છે ને,
ળીજી બાળાએ આપી બુદ્ધિ ને;
નવખંડમાં જેનું નામ છે ને,
ઘણે ઘેર ઘણાવ્યો વિરોધ ને.^૧ ૬૪
મુનિએ મન દોડાવિયું ને,
પોતે પડે વિચારે પ્રગટ ને;^૨
અવર^૩ કેા મન ના'વિયું ને,
દેખી, દેત્ય ઉપર ગઈ દૃષ્ટ ને. ૬૫

[નારદ-ભંડાસુર મિલન]

નારદ નગર થકી પળ્યા ને,
આવ્યા ઇન્દ્રપુરીમાં આપ ને;
ભંડાસુરને જઈ મળ્યા ને,
તેનાં પૂરણ કરવા પાપ ને. ૬૬
આસન-થકી ઊભો થયો ને,
ભંડાસુરે કયાં પ્રણામ ને;
સન્મુખ કરે નેડી રહ્યો ને,
'કહો મુજ સરખું કાંઈ કામ ને.' ૬૭
આખું આસન ભંડાસુરે ને,
મેઠા નારદ દેવ-પ્રમાણ ને;

[ભંડાસુરકૃત આત્મબલપ્રશંસા]

'મારું રાજ ત્રણ પુરે ને,'
(કરે અસુર આપ વખાણ ને.) ૬૮
'ચૌદ ભુવન નવખંડમાં ને,
જુઓ નારદ, મારું નામ ને;

૧ 'ઘણા ઘરમાં ઘણાવ્યા વિરોધ ને' ૨ 'પોતે પિંડ વિચારું' પ્રશ્ન ને (પ્રશ્ન ને)' ૩ 'અસુર'

ભડ નહિ કેા બ્રહ્માંડમાં ને,^૧
 મુજ સાથે જે કરે સંગ્રામ ને. ૬૯
 મુજ સરખો નહિ મહીપતિ ને,
 મેં તો વિશ્વ કીધું બધું વશ ને;
 સકલ સમૃદ્ધિ મારે છતી ને,
 જુઓ જગત અમારા જશ ને. ૭૦
 અષ્ટ સિદ્ધિ નવ નિધિ-શું ને,
 આવી ઊભી છે મારે દ્વાર ને;
 રિદ્ધિ સકલ વિધવિધ-શું ને,
 આજ ભરી છે મુજ ભંડાર ને.^૨ ૭૧

[ભડ-બીજ આરોપણ]

નારદ કહે, 'રાજ' કરું ને,
 આ જ દોહત તુજ દરબાર ને;
 એ સુખ બધું તારું ખરું ને,
 નેહોય શ્વેતા ગિરિ-ધેરની નારનો.^૩ ૭૨
 કહી અસુરને એટલું ને,
 મુનિ પામ્યા તે અંતરધાન ને;
 કામી હુવો ભડ કેટલું ને,
 અતિ અંધ થયો અજ્ઞાન ને! ૭૩

[ભંડારુર શ્વેતગિરિમન]

કૂટો અસુર કામે કયો ને,^૪
 ગયો શ્વેતગિરિમાંહ મૂઢ ને;
 પર્વત બધા પાયે ચઢ્યો ને,
 હુઓ ગિરિશિખર આરૂઢ ને. ૭૪

૧ 'કેા સુમટ નદી' બ્રહ્માંડમાં ને' ૨ 'અરજ' ૩ 'દોહ શ્વેત-
 ગિરિર નાર ને' ૪ 'કૂટો અસુર કામે કયો ને.'

લેયાં, જનનીને જેટલે ભે,
 વશ થયો તે દૈત્ય વિકટ ભે;
 અસુર અબણયો કેટલો ભે,^૧

[શ્વેતાદેવી નિકટાગમન]

ગયો શ્વેતા સમીપ નિકટ ભે.^૨ ૭૫
 મૂરખ^૩ નીરખીને હરખિયો ભે,
 નખશિખ સ્વરૂપ સુદેશ^૪ ભે;
 ઉપમા અંગોઅંગ સરખિયો^૫ ભે,
 નવ ભેખન બાળે વેશ ભે. ૭૬

[દેવી પ્રત્યે લ'ડાસુર-વચન]

દૈત્ય કહે દેવી પ્રત્યે ભે,
 'નારી! કેણુ તમારી જાત ભે ?
 વધો ? કે કન્યા-પ્રતે છો ?' ભે,
 [એમ અસુર વળુધ્યો વાતે ભે.^૬ ૭૭
 અંગોઅંગ અવલોકિયાં ભે,
 અતિ આતુર હુઓ તે અસુર ભે;
 તરત લવાનીને ટોકિયાં^૭ ભે,
 કહેવા-માંહી ન કીધી કસૂર ભે.] ૭૮
 'ભેઠો, આવો ઘેર માહરે ભે,
 સુણો સુંદરી! પ્રાણુલવન ભે;
 હું વશ વર્તિયો તાહરે ભે,
 તુજ ઉપર માહરું મન ભે. ૭૯
 મેં મારે મન તું વરી ભે,
 તેમાં અંતર ન મળે અંથ^૮ ભે;

૧ 'અસુર ભમટયો એટલે ભે' ૨ 'ગયો શ્વેતાદેવી નિકટ ભે'
 'મુખ' ૪ 'સુદેશ' ૫ 'સાખિયો' ૬ 'અસુરવર વળુધ્યો વાતે ભે'
 'ટોકિયાં' ૮ 'અંથ'

ભાંમની, તું ભાજ્યે લરી ને,
તારે મુજ સરખો શિર ઠંથ ને! ૮૦

[દેવી-ઉવાચ]

એવાં-વચન મુઝ્યાં મુંદરી ને,
ભોંટ્યાં દૈત્યપતિની સાથ ને;
'તો' હું તમને વરુ^૧ ખરી ને,
જુદે છતો ને મુજ સંગાથ ને.' ૮૧

[ભંડાસુર-વચન]

'બાળા, ન બોલ ચઢ્યું ચઢ્યું ને,
[એમ જિયરે અસુર પ્રગટ ને;]
ઠામિની સંગે ઠોઈ વઢ્યું નથી ને,
અંગે ધારીને અસ્ત્ર મુલત ને.' ૮૨

[દેવી-વચન]

માયા કહે, 'એ પ્રત મારે હવું ને,^૨
મને છતે તેહને હું ભાઉ ને;
તું છતે તો તુંને વહું^૩ ને,
નહીં તો ક્ષણમાત્રમાં ખાઉ ને.' ૮૩

[ભંડાસુર-વચન]

દૈત્ય કહે: 'તુજ મૃત્યુ આપિયું ને,
આઘે અબળા નિપટ અન્નણુ ને;
આવ્યું નિમિત્ત સંમળાવિયું ને,^૪
હવાં કરું ગાત્ર-સંગ નિર્વાણુ ને.' ૮૪

૧ 'તુજને વરી' ૨ 'મેલા કહે એ પ્રત હું વહું ને,' 'મેલા કહે પ્રત
મું હવું ને' ૩ 'રહું' ૪ 'આપણું' મન સમજાવિયું ને' ૫, 'હવાં
કરું' હું ગાત્ર-સંગાણુ ને'

[યુદ્ધારંભ]

એમ કહીને એ ઊભો થયો ને,
આખો ઉત્પત્તિને^૧ આકાશ ને;
સન્મુખ યુદ્ધ કરવા ગયો ને,
પોતે પરમેશ્વરીની પાસ ને. ૮૫

[દેવી-આહ્વાન]

માયા કહે, ‘મૂરખ ! સાંભળે ને,
હવે હું કરું છું મધુપાન ને;
પછે તું અકળ કળા કરે ને,
નેને શાં હઉં છું સન્માન ને.’^૨ ૮૬
પહેલે સુધાપાને ચઢ્યાં ને,
પછે આયુધ ધાર્યો અંગ ને;
મહમત્ત થઈ માતા વઢ્યાં ને,
ભડ ભડાસુરને સંગ ને. ૮૭

[ગદા તથા મુગલ-યુદ્ધ વર્ણન]

આઘે ગદા-યુદ્ધ માંડિયું ને,
પછી મૂસલ માર્યો માર ને;^૩
દેત્યે ન સ્થાનક છાંડિયું ને,
સન્મુખ ગ્રહે મહાપ્રહાર ને. ૮૮
કંપે અમર ધૂળે ધરા ને,
દશે દિશા દીસે લેંકાર ને;
શેષ કમઠ સલક્યા ખરા ને,^૪
મારે માતાજી મહામાર ને.^૫ ૮૯

૧ ‘ઉત્પત્તિને’ ૨ ‘નેને સ્વાદ વાળું છું સન્માન ને’ ૩ મૂસલે

કાપે માર ને’ ૪ ‘શેષ ખાતાલે સલક્યા ને’ ૫ ‘નિઃશંક ને.’

ભીડે^૧ ભાંડાસુર ભગવતી ને,
 એવું યુદ્ધ ન કોય અપરાધ^૨ ને;
 જે રજા જીડે પગની વતી ને,^૩
 તેણે^૪ છાયો ગગનમાં ભાષુ ને। ૯૦
 અસુર ઉરમાંહી ધડે^૫ ને,
 બલ બાલાનું ન કળાય ને;
 એ કેમ કર મારે ચડે ને?
 માંડું મલ્લયુદ્ધ તો તે મળાય^૬ ને. ૯૧

[મલ્લયુદ્ધ-પ્રારંભ]

પછી મલ્લયુદ્ધ તે માંડતાં ને,
 જઈ ગાથા જનુનીના હાથ ને;
 કટિ ગ્રહીને કર છાંડતાં ને,
 પછી ભરી ભાંડાસુરે બાથ ને. ૯૨

[દેવીઅપદરશ-સંકેત]

બાંહ તળે માને ઘાલતાં ને,
 મૂઠ મન વિચારે પેર ને;^૭
 કયાં ચરણ પછી ચાલતાં ને,
 ‘હવે લેઈ જઈ હું મારે ઘેર ને.’ ૯૩
 ઉતપત્યો આકાશમાં ને,
 વાધ્યો વાયુ વેગે પળાય ને;^૮
 એણે વિચાર્યું વિનાશમાં ને,^૯
 એ તો મારો કાળ અબલાય ને.’ ૯૪

૧ ‘ભડ’ ૨ ‘પરાણ’, ‘અપરાધ’ ૩ ‘લેણો પગવતી ને’ ૪ ‘નણે’
 ૫ ‘ધણો’, ‘પડે’, ‘ધડે’, ‘ચડે’ ૬ ‘મળાય’ ૭ ‘મન મૂઠે
 વિચારી પેર ને’ ૮ ‘વાધ્યો વેગે પવન પળાય ને’ ૯ ‘એમ વિચારે
 વિનાશમાં રે’

[દેવી યુક્તિ-ચિંતન]

માએ વિચાર્યું^૧ બાથમાં ને,
 ‘બળે પૂરવ’ દિશાએ પલાઉં ને;
 એનું આબ્યું મૃત્યુ હાથમાં ને,
 હવે ગડગડાટ^૨ લેઈ બાઉં ને. ૬૫
 એને^૩ ઇહાં નથી મારવો ને,
 એમ આઈ કરે છે વિચાર ને;
 શત્રુને ત્યાં સંહારવો ને,
 જહાં ધર ધરા ખેડાર ને.^૪ ૬૬

[ગુજરાત પ્રતિ-દેવી ઝમન]

બગલ-થકી બાળા બળે^૧ ને,
 લાબ્યાં^૨ ગડગડાટ ગુજરાત ને;
 ન્યાં રાજ્ય કીધું રાજા નળે ને,
 નગર નરોડું વિખ્યાત ને. ૬૭
 ભેર કરીને થયાં ભૂજવાં ને,
 ભંડાસુરને ભવાની દે ગાળ ને;
 તતપર યુદ્ધ કરવાને હવાં ને,
 માંડધુ^૩ હારિષ્ઠ યુદ્ધ વિકરાળ ને. ૬૮

[શત્રુનિર્ભક્તના]

ત્યારે બોલ્યાં ત્રિપુરેશ્વરી ને,
 ‘તારા ઇદને તું સંભાર ને;’
 એમ વહે આઈ ઇશ્વરી ને,
 ‘અલ્યા હમણાં હણું છું તને ઠાર ને.’ ૬૯

૧ ‘ગરગરાટ’ ૨ ‘આનંદથી’ ૩ ‘ન્યાં ધર ધરા જેણે સ્થાર ને’
 ૪ ‘વહે’ ૫ ‘આબ્યાં’ ૬ ‘મહા’

[ત્રિશ્વ-ધાત]

[એ તો અસુરને વિહારવો ને,
 માટે માએ વિચાર્યું મૂળ ને;]
 એનો ન વંશ વધારવો ને,
 ત્યારે માર્યું તે તત્ ત્રિશૂળ ને. ૧૦૦
 લેણું અસુરના અંગમાં ને,
 બળે ચિત્ત ચઢ્યું તથ ચાક ને.
 થયેા ગાત્ર-ગતિ-લંગમાં ને,
 વળી ઊઠ્યો^૧ પોઠારીને હાક ને. ૧૦૧

[યુદ્ધમાં ધનુષ્ય-ધારણ]

ત્યારે ધનુષ માએ ધારિયું ને,
 બળે તાર્યું તે ઠણું^૨ પ્રમાણ ને;
 શત્રુનું શિશ સંધારિયું ને,
 એક મૂકી કૃપાસ્^૩ બાણ ને. ૧૦૨

[લંગાસુર-નાશ]

પડ્યો અસુર ધરણુ ઢળ્યો ને,
 તેના પડતાવેંત ગયા પ્રાણ ને;
 આઘ અંત સફલે કૃપ્યો ને,
 આર્ધએ આર્યું તે પદ નિર્વાણ ને. ૧૦૩
 પૂરવ પાપ સંબંધથી ને,^૪
 મળ્યો માને વિના-સંતોષ ને;^૫
 છૂટ્યો કરમના બંધથી ને,
 મહંભાયે પમાડ્યો મોક્ષ ને. ૧૦૪

૧ 'મારીને' ૨ 'સંધ' ૩ 'કૃપસાજ' ૪ 'પૂરવ પ્રાપ્તિના
 સંબંધથી ને' ૫ 'મળ્યો માનવીનો સંતોષ ને.'

મારો અસુર માતાજીને,
કીધું પ્રણામ બળ તે કાળ ને;
મહામાયા મન રીઝિયાં ને,
બેઠાં તેજ સરોવર-પાળ ને. ૧૦૫

[દેવી-અભિવાદન]

દેવનાં હુંદુલી ગડગડ્યાં ને,
કરે અંદન પુષ્પની વૃદ્ધ ને;
અંતરિક્ષથી પાળે પળે^૧ ને,
ન્યાહાળે નેણ ભરીભરી દૃષ્ટ ને. ૧૦૬
આવે અમર નરનારીઓ ને,
ધસ્યાં ધનુષધારી છે જ્યાંય ને;
પૂજવા માતને પધારિયાં ને,
લેઈ પૂજા વિધવિધ ત્યાય ને. ૧૦૭
સુરંગના^૨ સોહામણા ને,
સહુ સોળે સજ્યા શણગાર ને;

[વધામણા]

દેવીને દેવા વધામણાં ને,
આવે ધનુષધારીજી દરબાર ને. ૧૦૮
નયણે તે કાજળ સારિયાં ને,
કીધી કુંકુમ પિયળ કપોળ ને;
અદ્ભુત અંબર ધારિયાં ને,
બધે મુખ બંધાં તળોળ ને. ૧૦૯
મુક્તાયાળ ભરાવતાં ને,
લેઈ આવ્યાં સૌ પદમણી^૩ પાણુ ને;

૧ 'પળે પડે' ૨ 'સુર અંજના', 'સુસંગણા', 'સુસંજના'

૩ 'અક્ષાણી'

- લોજન લોગ ધરાવતાં ને,
નારી^૧ લાબ્યાં તે નિરવાણુ ને. ૧૧૦
- ઠરી ઠનકની ગાગરી ને,^૨
મૂક્યાં શ્રીકૃષ્ણ શિશ અઠેઠ ને;
માનુનીએ બધી માથે ધરી ને,
ચાલ્યાં ચંચલ ચાલ્ય વિશેઠ ને. ૧૧૧
- સુંદરી સહુ ટોળે થયાં ને,^૩
મળી પ્રેમદા પરમ પુનિત ને;
શુભ્રવંતી મહેલે^૪ ગયાં ને,
વાટે ગાય વધામણાં ગીત ને. ૧૧૨
- લેર ભૂંગળ વાળે ભલાં ને,
વાળે પંથ શબ્દ વાજિંત્ર ને;
ગંભીર વાળાં વાળે ભલાં ને,
વાળે વીણાનાદ વિચિત્ર ને. ૧૧૩
- આગળ નાથે અપ્સરા ને,
ઠેાઠે કિન્નર કરતા ગાન ને;
આબ્યાં ધનુષધારી ત્યાં સરા ને,
સુર-સહિત સુર-રાજન ને. ૧૧૪

[ઉદાહરિત દેવ-આગમન]

- ઇંદ્ર અમર થયા આગળે ને,
પૂઠે દાસી સહિત રથાભાય ને;^૫
આવી નરોડાની ભાગોળે ને,
ચાલ્યાં સુર કરી સમુદાય ને. ૧૧૫

૧ 'આબ્યાં' ૨ 'ઠનકની ધરી ગાગરી ને' ૩ 'સહુએ તે થયાં ને'
૪ 'ગામે' ૫ 'સોઠે સરવ થોભાય ને'

આગળથી ઇદ્રાણી વટે ને,
 ઉર અંતર અતિ આનંદ ને;
 સુર-સુંદરી સાથે વધે ને,
 સહુ શરદ પૂનમનો અંદ ને. ૧૧૬
 ઇદ્ર અમર આવ્યા સહુ ને,
 ધર્યાં ધનુષધારી ને ભગ ને;

[ધનુષધારી-અર્ચના : પોરણોપચાર-પૂજન]

સન્મુખ ઠર નેડી બહુ ને,
 પહેલે શીથ નમાવ્યાં પાગ ને. ૧૧૭
 ભાળ્યાં ભવાનીને ભાવતાં ને,
 આનંદ અંતરમાં યથો રથંભ ને;^૧
 માછને મોતીડે વધાવતાં ને,
 માંજ્યો પૂજાવણી આરંભ ને. ૧૧૮
 પ્રસન્ન થઈને પુરંદરી ને,
 પહેલે પોતે પખાળ્યા પાય ને;
 ભિલાં અમર-યુત અંમરી ને,
 સહુ સાથે કરે છે પૂજાય ને. ૧૧૯
 અંદન કુંકુમ અર્ચિયાં ને,
 વળી અક્ષત અળીલ શુભાલ ને;
 અંગ મુગંધે અર્ચિયાં ને,
 પૂજ્યાં જેમ પૂરવનો ચાલ ને. ૧૨૦
 ભઈ બૂઈ ને માલવી ને,
 પુષ્પ^૨ પારિજાત મંદાર ને;
 ગુણે ગૂંચીને ગળે ઘાલવી ને,
 સહુ સાથે સમરપૈ હાર ને. ૧૨૧

માથેથી ગાગરી લેઈને જો,
 ગ્રહી કામનીજો તે કર-મધ્ય જો;
 ધૂપ દીપ કૂળ દેઈને જો,
 મૂકી માત-મોહો-આગળ બધ જો. ૧૨૨

[આરતી-પૂજન]

કરી આરતી શણુગારની જો,
 માને નીરજો અમર નરનાર જો;
 શોભા શક્તિ ઉદારની જો,^૧
 જોઈ જોઈ^૨ જાયે બલિહાર જો. ૧૨૩

[ભોમ-નૈવેદ્ય]

લોગ ભવાનીને સારિયો^૩ જો,
 ભરી મેલ્યાં કનક-જળપાત્ર જો;
 આઠે^૪ અંતરપટ અંતરિયો^૫ જો,
 કરે સ્તુતિ સકળ સુર માત્ર જો. ૧૨૪

‘આઈ છુ ! આપ આરોગિયે જો,
 ભણી દીનને^૬ આણી દયાય જો;
 માત ! મહારસ લોગિયે જો,’
 ભણે ચૌદ ભુવનની રાય જો. ૧૨૫

ચોંખી^૭ રહ્યાં પરમેશ્વરી જો,
 માજો મુખે કર્યા મુખવાસ જો;
 નારી અમર અમરેશ્વરી જો,
 સહુ દેવ રહ્યા થઈ દાસ જો. ૧૨૬

૧ ‘શોભા થી કહું દરબારની જો’ ૨ ‘જોઈ જા’ ૩ ‘ધરી’
 ૪ ‘માઝા’ ૫ ‘અંતરી’ ૬ ‘દીનની’ ૭ ‘પૂજ’, ‘ચોખી’

[મંત્ર-પુષ્પાંજલિ]

પછી કરી પંચ આરતી જો,
કરે લેઈ વધાવ્યાં કુસુમ જો;
તન મન ધન બધાં ઝોવારતી જો,
જોઈ જોઈ જનનીને જ્યમ જો. ૧૨૭

‘ધનુષધારી! અમ ધારણું જો,
સુર સહુ ઉગાર્યાં શક્તિ જો;’
ઝેમ કરીને લે વારણું જો,
ભાવે કરે ભવાનીની ભક્તિ જો. ૧૨૮

[ધનુષધારી દેવી-સ્થાપના]

આબું^૧ અમર મન આપના જો,
સહુ સાથે મળીને સમગ્ર જો;
ધનુષધારીની કરી સ્થાપના જો,
જ્યાં નળનું નરોડું નજ જો. ૧૨૯

ગોખ ધડાબ્યો માતાજીજો જો,
હયું^૨ ઋષિજો આવાહન જો;
‘આઈજી! આપ બિશબિયે જો,
મૂક્યો^૩ માઠ તે કરીને જતન જો. ૧૩૦

[મંગલ અભિષેક]

બારે મેઘ મળી ગાજિયા જો,
વૃક્ષા અમૃતના વરસાદ જો;
ભય ભવાનીજો ભાંગિયા જો,
શેરો^૪ ગાજ્યો તે સાગર સાત જો. ૧૩૧

‘જયો જયો’ બુદ્ધતમાં થયું જો,
જન-જાતને^૫ જયજયકાર જો;

હુઃખ દારિદ્ર્ય બાધું ગયું ને,
વાંઝી વિપત્ય વણું અઢારું ને. ૧૩૨
દેવ દેવી સંતોખિયાં ને,

[હવન-પૂજન]

કરી હરખના હવન ને;^૧
પંચામૃત-યુત પોખિયા ને,
આખ્યાં પ્રાદક્ષિણે લોજન ને. ૧૩૩

વિપ્ર જમી પરવારિયા ને,
આખ્યાં પૂગી પાન ને પસાય ને;^૨
સુખે સભામાં સધારિયા ને,
સહુ સાથે મળી સમુદાય ને. ૧૩૪

વિપ્ર પૂજી, કરી કાજને ને,
પછી પુખ સમરપી માળ ને;
હય ગજરથ કરી સાજને ને,
આપે ઇંદ્ર સદા સુખપાલ ને. ૧૩૫

અવર સામગ્રી^૩ મગાવતાં ને,
આણી ગણતાં તે નવ ગણાય ને;^૪
ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી આવતાં^૫ ને,
દીધી દાન ઉપર દક્ષિણાય ને. ૧૩૬

વિપ્ર સંતોખ્યાં પ્રેમ-શું ને,
ગોલ્યા ઇંદ્રાદિ સર્વે દેવ ને;
'વરસ એક મધ્યે નિમ-શું ને,
આઈ, આંહી આવીશું અવશ્યમેવ^૬ ને.' ૧૩૭

૧ 'ધારી હરખ ને કાષો હવન ને' ૨ 'આખ્યાં પૂગી પાન ને પસાય ને', 'આખ્યાં પૂગી પાન ને પ્રસાદ ને' ૩ 'દ્રવ્ય સમગ્ર' ૪ 'અન-
લિત તે નવ ગણાય ને' ૫ 'આવતાં' ૬ 'અદ્યમેવ ને'

એ વરત લેઈને ઊઠ્યાં ને,
રહ્યાં ધનુષધારી સાન્નિધ્ય ને;

[ધનુષધારી-વરપ્રદાન]

તરત લવાની ત્રૂઠિયાં ને,
કહે, 'લગ્યો અમર, કરો જઈ સિધ્ધ ને. ૧૩૮
રાત્ર્ય કરો જઈ સ્વર્ગનું ને,
ખધાં પાળો પ્રજાનાં લાડ ને;'

[દેવસંકટ-હરણ]

હથું^૧ સંકટ સુરવર્ગનું^૨ ને,
માતા ધનુષધારીનો પાડ ને. ૧૩૯

ઈદ્ર અમર^૩ વર લેઈને ને,
વળ્યા મારગે માગી વિદાય ને;
માતાને મહાજશ દેઈને ને,
સર્વ સુર મળી સમુદાય ને.^૪ ૧૪૦

સુરપતિ-શું પંથે ચાલતાં ને,
વાળાં વાળે તે ઢોલ નિશાન ને;
આબ્યાં મંદિર પછી મહાલતાં ને,
આખ્યાં જાત્રકને જશદાન ને. ૧૪૧

ઘેર ઘેર આનંદ ઊભયો^૫ ને,
ખાંધ્યાં તરિયાં તોરણ સહુ દાર ને;
સર્વો મનોરથ ભૂપના ને,
કરે માનુની મંગળ ઉચ્ચાર ને.^૬ ૧૪૨

[ઈદ્રની પુનઃ સન્ન્યમાસિ]

સુરપતિ મહુરત નેઈને ને,
નેહા બણીકણીને વખત ને;

૧ સર્વ સુરનું ૨ 'અમર' ૩ 'આબ્યા આસન સહુ સમુદાય ને'
૪ 'ઉપજ્યા' ૫ 'કરે માતાની મંગલચાર ને'

સ્વર્ગ સકલ રહું મોહીને ને,
 વાળ્યાં^૧ વિધનભવાનીએ આ વખત ને. ૧૪૩
 રહ્યા અમર આનંદમાં ને,
 કરે દેવ દેવાંગના ભેળ ને;
 છક્યાં તે આઈજીના છંદમાં ને,
 સેન્ધો^૨ ધનુષધારીને ગોળ ને. ૧૪૪

[ધનુષધારી નામ]

શ્વેતા તે ચૈતન ચૈતને ને,^૩
 વળી લક્ષણ થકી લહેવાઈ ને;
 ધનુષભાણે હણ્યો દૈત્યને ને,
 માટે 'ધનુષધારી' કહેવાઈ ને. ૧૪૫

[બ્રહ્માંડપુરાણાંતર્ગત કથા]

કથા બ્રહ્માંડ-પુરાણમાં ને,
 પિતા-પુત્રતણે સંવાદ ને;
 ભક્ત ઉદ્ધારણ પ્રમાણમાં ને,^૪
 મહામુનિ તે લહે મરજદ ને. ૧૪૬
 પ્રભાપતિ કહે પુત્રને ને,
 'કહેા ધનુષધારીનું ચરિત્ર ને;
 માણે મુખે ઘર-સૂત્રને ને,
 કરે જે ગુણ-ગાન પવિત્ર ને. ૧૪૭
 અગણિત ગુણ ધન્ય! આઈના ને,
 શીખે સાંભળે જે કોઈ ગાય ને;
 ઉજ્જવલ અંક કમાઈના ને,
 સહેજે મુધા-સિંધુમાં નાહાય ને.' ૧૪૮

ચાં ૨ 'સેન્ધો' ૩ 'શ્વેતાને તન ચૈતને ને', 'શ્વેતા
 ને' ૪ 'ભક્ત ઉદ્ધારણ પ્રમાણ ને'

[ક્ષત્રુતિ]

ઇંદ્ર નગરને આદરે ને,^૧
 કયું^૨ ધનુષધારી પ્રાગટ્ય ને;
 સેવક પુરાણમાં સાદરે ને,^૨
 માટે ગાર્વુ તે નિત્ય લાગટ ને. ૧૪૯
 જે જન ગાશે જુક્ત-શું ને,
 તે તો પામે પદારથ ચાર ને;
 કામ કશું ? તેને મુક્ત શું ? ને,
 તે તો છપન-મુક્ત અવતાર ને. ૧૫૦
 આયુષ અતિશે^૩ લોગવે ને,
 ધન દારા પુત્ર સંતાન ને;
 ખટ રસ સ્વાદે આરોગવે ને,
 આવે અંતકાળે વિમાન ને. ૧૫૧

[કવિ-વિનય]

સ્વદ્ય મતે સંક્ષેપમાં ને,
 કયું^૪ ધનુષધારીનું તે વર્ણન ને;
 એ કહ્યું ગરબા એકમાં ને,
 સદા સેવો તે શક્તિનાં ચરણ ને. ૧૫૨
 સત-કુળના હો તો સંભાળજો ને,
 કોઈબાણ્યા અબાણ્યાની શીખ ને;^૩
 દાન^૪ દયા પ્રતિપાળજો ને,
 નહિ તો ઘણી માગશે લીખ ને. ૧૫૩

૧ 'ઇંદ્રગિરિને આદરે ને' ૨ 'સેવક પૂર્ણ સાહે ધરો ને'

૩ 'કોઈ બાણ અબાણની શીખ ને' ૪ 'દાન'

આપે! આપાવે! આપથી જો,
 કરો વાવો તેજ લણાય જો;
 પામો નહિ માળાપથી જો,
 એમાં કરો ન કશીયે મણાય જો. ૧૫૪

[રચનાકાળ-વર્ણન]

સંવત સત્તર બાણુએ જો,
 કૃષ્ણ-પક્ષ અષાઠો સાર જો.
 તિથિ પવિત્ર વખાણીએ જો,
 શુભ એકાદશી ને ભૃગુવાર જો. ૧૫૫

ગરબો સંપૂર્ણ ગાઈને જો,
 વહે વલ્લભ એ નિશદિશ જો;
 એ ઠહો મા ધન-બાઈને જો,
 સદા શક્તિ રહો મમ શીશ જો. ૧૫૬

*

અંબાજીના ગરબા

ગરબા

પૃષ્ઠ

૧	જય જય આરાધુરની રાણી...	...	૧૬૧
૨	'અંબામા આનંદલરી'નો ગરબો	...	૧૬૨
૩	પંચતીરથાનો ગરબો	૧૬૯
૪	અંબાજીના શણ્કારનો ગરબો	...	૧૭૫
૫	અંબાજીના મહિના	૧૭૮
૬	અંબાજીની સાત વારની લાવણી	...	૧૮૧

જય જય આરાસુરની રાણી

(સંકટના વધામણાનું ગીત)

જય જય આરાસુરની રાણી, માત લવાની રે,
હું અરજ કરું મન આણી, માત લવાની રે. (ટેક)
તમે આનંદે ઘેર આવો, માત લવાની રે,
તમે સેવકને મન લાવો, માત લવાની રે. જય૦
તારો સેવક થાય છે દુઃખિયો, માત લવાની રે,
તમે આવીને કરજો સુખિયો, માત લવાની રે. જય૦
તુંને નહીં વહાણું, નહીં વેરી, માત લવાની રે,
તુંને દેવતા પૂજે પહેલી, માત લવાની રે. જય૦
હું તો આઈને ચરણે લાશું, માત લવાની રે,
તારો હાસ થઈને માણું, માત લવાની રે. જય૦
હાસ જાણીને દરશન દેજો, માત લવાની રે,
આ સેવકની સુધ્ધ લેજો, માત લવાની રે. જય૦
હીન જોઈને હાસ તમારો, માત લવાની રે,
આશરો છે અંખા તારો, માત લવાની રે. જય૦
તારે હાથે ચૂલો જળકે, માત લવાની રે,
તારે કાને કળાકૂલ જળકે, માત લવાની રે. જય૦
માથે માણિકનો મુકુટ જળકે, માત લવાની રે,
વચ્ચે પાતું લીલું ચળકે, માત લવાની રે. જય૦
મોતીની પહેરી વાળી, માત લવાની રે,
સેવકને દયો સંભાળી, માત લવાની રે. જય૦
તારે દારે ન મળે તાણું, માત લવાની રે,
તેં પહેર્યાં કસળી^૧ સાળું, માત લવાની રે. જય૦

તારે પારે હવન થાય, માત ભવાની રે,
 ત્યાં ખીર ચૂંદડી હોમાય, માત ભવાની રે. જય૦
 તારે રમવા આવે ચાચર, માત ભવાની રે,
 આવે છે બહુ જાતર, માત ભવાની રે. જય૦
 દેશ દેશમાં ઠકે તારો, માત ભવાની રે,
 આશરો છે અંબા તારો, માત ભવાની રે. જય૦
 તારો આરાસુરમાં વાસ, માત ભવાની રે,
 ઠહે વલ્લભ ધોળો દાસ, માત ભવાની રે. જય૦
 આ વલ્લભ ઠેરી વાણી, માત ભવાની રે,
 સાંભળજો આરાસુર રાણી, માત ભવાની રે. જય૦

‘અંબામા આનંદભરી’નો ગરબો

(રાગ : વિહાર, તાલ : રપક)

મારી અંબામા આનંદભરી,
 મા આરાસુરની રાય રે;
 શોભા શી ઠહુ સ્વર્ગપુરીની^૧,
 માની અકળ કળા ન કળાય રે. મારી૦
 વહન શરદના અંદ્ર સમાણી,
 વંદન^૨ અધિક વડાઈ રે;
 આનંદકેંદ જગતજન જાણી,^૩
 અફલુત અંબા આઈ રે. મારી૦
 તું પ્રદાણી તું રુદ્રાણી,
 વૈષ્ણવી છો આપ^૪ રે;

૧ ‘સર્વોપરીની’ ૨ ‘વંદન’ ૩ ‘જગતમા જાણી’, ‘જનની જણાણી’
 ૪ ‘અપાર.’

પિંડ પ્રહાંડ અળંડ સમાણી,
 નાણી નિજ પ્રતાપ રે.^૧ મારી૦
 આસન^૨ ચાર ખૂંટ, ચો ખાણે,
 સચરાચર સંસાર રે;
 શક્તિ સદા સમરથ પ્રમાણે,^૩
 નેાંધારાં આધાર રે. મારી૦
 રાતદિવસ રહે રંગરાતી,
 ગાતી ગાન સ્વર-સંગ^૪ રે;
 માત સદા મધુપાને માતી,
 નિત્ય નિત્ય નવલે રંગ રે. મારી૦
 એક સમે ઊલટ મન અંખા,
 રમવા રમત રસાળ રે;
 કહે, 'તેઠાવો ગૌરી અંખા,
 બહુચરને તત્કાળ રે.' મારી૦
 સમરતાં સલખનપુરી આવ્યાં,
 ભાવે ભરિયાં ઉમંગ રે;
 'બહેન' કહીને અંખાએ બોલાવ્યાં,
 મહાલતી^૫ સખીઓ સંગ રે. મારી૦
 કાળી કેટરા કામાક્ષી આર્ધ,
 કાત્યાયની^૬ ને કનકાર્ધ રે;
 અન્નપૂર્ણા ને આદ્ય અન્નાર્ધ,
 હરસિદ્ધિ ને સિંધવાર્ધ રે. મારી૦
 લેટ્યાં ભાવ કરી ભગવતીઓ,
 બધે પ્રસારી બહાંચ રે;

૧ 'નાણી ખીજ પ્રકાર રે' ૨ 'આસન' ૩ લગ્ન સમરથ કરી
 પ્રમાણે' ૪ 'સુસંગ' ૫ 'લાવ્યા' ૬ 'કંઠા.'

જોગણીઓ મળી જગતની જયંતીઓ,^૧
 મલક્યાં^૨ માંહોમાંય રે. મારી૦
 સર્વ સ્વરૂપ અનુપ^૩ શક્તિઓ,
 સુંદરતાઓ અથાગ^૪ રે;
 લાડધેલી^૫ મળી લગતીઓ,
 અંતરમાં અનુરાગ રે. મારી૦
 મણિ મુક્તા નથ નાકે નૌતમ,
 ગૌતમનું તપ તેહ રે;
 બન્ને બહેનો મળી બહુ ઉત્તમ,
 જગતજનેતા જેહ રે. મારી૦
 કુંકુમ કેસર આઘ્ય કપોળે^૬,
 નેણે કાજળ-રેખ રે;
 ત્રિપુરા-મુખ ભરિયાં તંબોળે,
 વરસે સુધા નિમેષ રે.^૭ મારી૦
 બળકે આલ બૂમણાં બળહળે,
 કંઠે એકાવલ હાર રે;
 મણિ માણેકમાંહે મુક્તાક્ષણ,
 અંઝરનો બળકાર રે. મારી૦
 પુનરપિ હાર પુષ્પના બહેકે,
 પારિજાત મંદાર રે;
 વચ્ચે ચાંપા ચૌરસ લહેકે,
 શોભે શુભ^૮ શણગાર રે. મારી૦

૧ 'જનની થતિઓ' ૨ 'લગકે' ૩ 'અનુપમ' ૪ 'અત્યાગ'
 ૫ 'લાડે પેણે મળી લગતીઓ.' ૬ 'ભિરાજે' ૭ 'અક્ષત સિંદૂર મેળ રે'
 ૮ 'સરવ ચોસતા'

ચાચર ચાલી, ઠરે ઠર ઝાલી,
 મહાલી^૧ મન રંભાય રે;
 વચમાં બહેનો બે મતવાલી,
 બહુચર ને અંભાય રે. મારી૦
 કુંડે મળી ઠરી વળી કાંડે,
 મોટે મંદિર-દાર રે;
 જનની રહી બધી જોડાજોડે,
 હીડે ફરતી હાર રે. મારી૦
 બોલ્યા બહેનો બે બરદાળી,
 બહુચર અંબા સાથ રે;
 શક્તિ સહુ સ્વરને સંભાળી,
 તાળી લે સંગ્રાથ રે. મારી૦
 તાલ મૃદંગ વેણા રસ વાળે,
 સાળે સર્વ અપાર રે;
 ખેલ ખસ ઠરી લે સમાળે,
 ગાળે બધા દરબાર રે. મારી૦
 ગાતાં ગાન તાન અનુમાને,
 સાને સમજી જાય રે;
 માણ મમ થયાં મધુપાને,
 સૌ ચોખિલ સ્યામાય રે. મારી૦
 રમતાં ગમતાં ને વળી લમતાં,
 ઠમકે પાય પગાય રે;
 ચરણે નૃપુર રમઝમતાં,
 ને લટકે લીક વળાય રે. મારી૦

કડકડાટ ઠર લે રાસ-દંડા,
 તડતડાટ બધા તાલ રે;
 ખડખડાટ હરતી થઈ રંગા,^૧
 ગડગડાટ ધવનાલ રે.^૨ મારી૦
 ખૂદે ખાસ ખેલે ખરી ખાંતે,
 દાંતે ધૂંધટ સાહી રે;
 ભગવતી ભાવ દેખાડે બ્રાંતે,
 પ્રીતે પોતે પૂરણ ડાહી રે. મારી૦
 હંખોડા હરસિદ્ધ લે હરખે,
 ઠરી^૩ ઠોટરા જોડ રે;
 સખીઓ ટોળે સહુ સરખાસરખી,
 હરખી હોડાહોડ રે. મારી૦
 ફૂલી નખશિખ ફરે ફૂદડી,
 બહેન મળી મધ્ય ખેલ રે;^૪
 ચળકે ચરણા ચોળી ચૂંદડી,
 વળી રંગની રેલ રે. મારી૦
 વરસે ચંદન પુષ્પ વિમાને,
 અમર રહ્યા આકાશ રે;
 નીરખે નિજને^૫ ધરીને ધ્યાને,
 સમરે શ્વાસોશ્વાસ રે. મારી૦
 ઠરી વિલાસ આસને આવ્યાં,
 અલખેલી^૬ બેઠાં આઈ રે;
 શાઠ પાઠ બધ્ય મધ્ય સુકાવ્યાં,
 ભલી ઠરી બૂંબઈ રે. મારી૦

૧ 'ખડખડાટ રંગે થઈ રસખસ' ૨ 'ધડધડાટ ત્રિરિ (તવ)
 નાલ રે' ૩ 'ઠાણી' ૪ 'જની જનીને બને ભલ રે' ૫ 'નેજમરી'.
 ૬ 'અવળે', 'આવે.'

રમ્યાં રાત નવ, દશમી દિને,
 જમી જોગણીજો જાય રે;
 પરસ્પરે કહે છે ધન્ય ધન્યે,^૧
 વળિયાં માગી વિદાય રે. મારી૦
 અઢયાં રથ, પચે પખો વાયુ-વિધ,
 બધાં મગન થયાં મન રે;
 નિજ જનને આપી નવ રિધસિધ,
 જઈ જિવરિયાં આસન રે. મારી૦
 જો રસ ઈશ્વરીજોજો નિપાળ્યો,^૨
 મળી ચાચરમાં માત રે;
 માઠું ઠઠપિ મુખ કહેવાયા,^૩
 વધી^૪ વિશ્વમાં વાત રે. મારી૦
 ગરબો શીજો ગાયે સાંભળે,
 નરનારી વૃદ્ધ બાળ રે;
 પિંડ ધરી પરચેર ન ભટકે,^૫
 તેની અંબા લે સંભાળ રે. મારી૦
 આપે લક્ષ લાભ ધનધાન્યે,
 દારા મુત પરિવાર રે;
 માણસમાં જીવે ઘણું માને,
 અવસાને ઉદ્ધાર રે. મારી૦
 ભક્ષા-વત્સલ જો સદા ભવાની,^૬
 માને મુનિ બધાય રે;^૭

૧ 'ક્યાં' મુખવાસને કે ધન્ય' ૨ 'ઉપજાળ્યો' ૩ 'ઉપર મુખ પામ્યા'

૪ 'બધી' ૫ 'લાભે' ૬ 'ભક્ષા અવિચલ સદા ભવાની'

૭ 'માને માનવ ધાય રે'

ખિજમત કરતાં કરે રખવાળી,^૧
 મહેરબાની મહુંભાય રે. મારી૦
 સેવો શક્ત જગત નિજ જાતા,
 દાતા દુનિયા માંય રે;^૨
 શુભ ગાતામાં થાય મહમાતા,^૩
 રાતા રહે જ્યાં ત્યાંય રે.^૪ મારી૦
 જોઈ-મને આરાધો ઈશ્વરી,
 સમરથ^૫ આપે શક્તિ રે;
 પૂરણ પ્રેમ થકી^૬ પરમેશ્વરી,
 ભગવતી આપે ભક્તિ રે. મારી૦
 અંબા બહુચરમાં નથી અંતર,
 જે જન જાણે લેહ રે;
 નરનારી રહે નરક નિરંતર,
 તેને અધમ કહે વેદ રે. મારી૦
 જો બે બેનો ગવાણી ભક્તમાં,^૭
 આપે ઈશ્વરતાર્થ રે;
 શુભ બાઈને છવું જક્તમાં,^૮
 વલ્લભ ધોળા ભાઈ રે. મારી૦

૧ 'ખીજ મત કરી કરે રખવાઈ' 'ખિજમત કરતાં વાચ ખવાની'

૨ 'અંબા વદન દાતાય રે.' ૩ 'શુભ ગાતાં કરે મહેત્ર માતા.' ૪ 'જાતે

રહે રાતાય રે' ૫ 'સમરથ' ૬ 'પર કપકાર કાણુ' ૭ 'અવશિષ્ટ

ભક્તમાં' 'ગવાણી જક્તમાં' ૮ 'છવે જસ શુભ ગાઈ જક્તમાં.'

પંચતીરથીનો ગરબો

(આરામુરનાં પંચતીરથ કરતી વખતે ગાવાનો ગરબો)

મા તું આરામુરની રાય રે,
આઈ અંબિકા રે મા. (ટેક)

આરામુરમાં બિરાજતી રે મા,
સેવકને શિર છાજતી રે મા;
આસન બેઠી ગાજતી રે મા,

માણ, તુંને હીઠે મહા સુખ થાય રે. આઈ૦ ૧

મંડપની રચના ઘણી રે મા,
હીરા રત્ન જડ્યાં મણિ રે મા;
શોભા શ્રી સુરની બણી રે મા,

માણ, તુંને હીઠે પાતક ભાય રે. આઈ૦ ૨

પૂજા કરે મધ્યને સમે રે મા,
કામ ક્રોધ મોહને દમે રે મા;
અંબાને મન તે ગમે રે મા,

માણ, તુંને હીઠે મન લોભાય રે. આઈ૦ ૩

ગંગોદક નિર્મલ ભરી રે મા,
કરે પખાલ જુગતે કરી રે મા;
ફર થકી નાસે અરિ રે મા,

માણ, તું કરુણા-કર કિરતાર રે. આઈ૦ ૪

ચંદન પુષ્પ ચડાવતા રે મા,
મન માણનું લડાવતા રે મા;
અખીલ ગુણાલ ઉડાવતા રે મા,

માણ, તેનો સફલ થાય અવતાર રે. આઈ૦ ૫

ભઈ બૂઈ ને માલતી રે મા,
કિંકરીઓ થઈ મ્હાલતી રે મા;
કંઠે સેરો કરી ઘાલતી રે મા,

માણ, તું નિર્ભય-પદ-દાતાર રે. આઈ૦ ૬

બહુજન પારે આવતા રે મા,^૧
મેવા બહુવિધ લાવતા રે મા;
અંબામાને ધરાવતા રે મા,

માણ, તેને ભવસાગર મધ્ય તાર રે. આઈ૦ ૭

ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય કર્યાં રે મા,
નર-નારી મોહે ભર્યાં રે મા;
પાન-પાત્ર મધ્યે ધર્યાં રે મા,

માણ, તેને નવનિધ ઘણી આપ રે. આઈ૦ ૮

ઘંટા વજાડી કરે આરતી રે મા,
નરનારી મન ધારતી રે મા;
તન મન ધન સહુ વાશતી રે મા,

માણ, તેનાં દુઃખ દારિદ્ર્ય બધાં કાપ રે. આઈ૦ ૯

સન્મુખ રહી શીશ નામતાં રે મા,
કોટિ જનમ દુઃખ વામતાં રે મા;
પૂરણ પદવી પામતાં રે મા,

માણ, તેને પોતાનો કરી આપ રે. આઈ૦ ૧૦

હવન વેળા સહુ આવીને રે મા,
સહ પરિવાર સમજાવીને^૨ રે મા;
પૂજાપો બહુ લાવીને રે મા,

માણ, ત્યાં પ્રાદક્ષણ કરતા જાપ રે. આઈ૦ ૧૧

ઠરે હવન ઘણા તાપથી રે મા,

માણ ટળે તન તેના તાપથી રે મા;

અંખા આપોઆપથી રે મા,

માણ, તે જુગ સચરાચર જાણુ રે. આઈ૦ ૧૨

પૂજા સર્વે સમર્પતા રે મા,

શ્રીકૃષ્ણ ઘાટડીઓ અર્પતા રે મા;

પ્રહલોજન ઠરી તર્પતા રે મા,

માણ, તે વેદપુરાણે પ્રમાણુ રે. આઈ૦ ૧૩

પ્રહક્ષિણા જઈને ઠરે રે મા,

અંખા મા મનમાં ધરે રે મા;

નવનિદ્ધ દ્વાર તેને રહે રે મા,

માણ, તું મૂળ^૧ મહીમાં મંડાણુ રે. આઈ૦ ૧૪

પંચતીરથી કરવા પળ્યાં રે મા,

દોટિક ઠમ કૂઠાં બળ્યાં રે મા;

સાજન સાથ સરવે મળ્યાં રે મા,

માણ, તું નિર્મળ પદ નિરવાણુ રે. આઈ૦ ૧૫

ગણુપતિને શીશ નામશે રે મા,

જન્મ-મરણ-મથ વામશે રે મા;

ચાર પદારથ પામશે રે મા,

માણ, તેને આપે પુત્ર ધન દાર રે. આઈ૦ ૧૬

શિવ સન્મુખ બેસે સહી રે મા,

મોહ માયા મમતા વહી રે મા,

અલખ-નિરંજન એ કહી રે મા,

માણ, તારા સેવકને ઉદ્ધાર રે. આઈ૦ ૧૭

ચાચર પૂજા ફીણજો રે મા,

મન-વાંચિત ફળ લીણજો રે મા;

અમૃત રસ પીણજો રે મા,

માણ, તેં કયું^૧ સકલ કૈદાર^૨ રે. આઈં ૧૮

આદ્ય સ્થાનક વાસો વસ્ત્યાં રે મા,

દયા દિલ આણી ધર્યાં રે મા;

આયુધ અંગે ધર્યાં હર્યાં રે મા,

માણ, તમે ઉતારો ભવપાર રે. આઈં ૧૯

વારાહી, દિન વાળીજો રે મા,

પાપ^૩ તે સકળ પ્રભાળીજો રે મા,

જોજો આંખ રસાળીજો રે મા,

માણ, તમે સહુની રાખો લાજ રે. આઈં ૨૦

ભૂતલ-રહે સહુ જો થકે રે મા,

જો નમણ થકાવે મસ્તકે રે મા;

સાખ વખાણે પુસ્તકે રે મા,

માણ, તેને અંતે સ્વર્ગ^૪ વિમાન રે. આઈં ૨૧

ઊલટ મન સહુનાં ઘર્યાં રે મા,

ત્રણ તાપ તનના ગયા રે મા;

અડસઠ તીરથ અહીં^૫ લઘ્યાં રે મા,

માણ, તું સાચું^૬ સત્ત્વ દયાદાન રે. આઈં ૨૨

ચાચર પૂજને આવતાં રે મા,

આરા માણની લાવતાં રે મા;

વાવ્ય સન્મુખ પલાવતાં રે મા,

માણ, ત્યાં પૂજન તારું યાય રે. આઈં ૨૩

લૈરવ પાયે લાગીએ રે મા,
આજસ તણને જાગીએ રે મા;
મનમાન્યું જઈ માગીએ રે મા,

માણ, એવા લૈરવ બાળે વેશ રે. આઈં ૨૪

માકંડુઠ કહે મોં-ચકી^૧ રે મા,
અનેક સ્વરૂપને તે એકથી રે મા;
અંબા મા બીજી નથી રે મા,

માણ, તારો પાર ન પામે રોષ રે. આઈં ૨૫

સિંધવાઈ સહુથી વડી રે મા,
ધ્યાન ધરોને હૃદે ઘડી રે મા;
ક્ષણું એક રહો જીભાં અડી રે મા,

માણ, સિદ્ધ ગુણ કરે ઉપદેશ રે. આઈં ૨૬

આદ્ય શક્તિ એક છે રે મા,
વાવ્ય-તણો વિવેક છે રે મા;
વન તરુવર અનેક છે રે મા,

માણ, ભૂતલ ન લે તારો લોહ^૨ રે. આઈં ૨૭

આનંદ ઉદે ધર્યો^૩ અંગમાં રે મા,
ચાહો જઈએ સહુ સંઘમાં રે મા;
મન રાખોજી સુઅંગમાં રે મા,

માણ, તેનું થાયે શુદ્ધ શરીર રે. આઈં ૨૮

માન સરોવર એ લહું રે મા,
ઇદ્ર અમર આવે સહુ રે મા;
ઉર્વશી ગાન કરે બહુ રે મા,

માણ, તેનું નિર્મળ દીસે નીર રે. આઈં ૨૯

જિભાં તે મા સરોવર કને રે મા,^૧
 નહાશે પોતે એકે મને રે મા;
 શિવ સહિત ચતુરાનને^૨ રે મા,
 માણ, એવું માન-સરોવર તીર.^૩ આઈ૦ ૩૦
 વાળાં તે વાળે છંદમાં રે મા,
 મીઠાં મહા મન મંદમાં રે મા;
 જીવ રહે છે આનંદમાં રે મા,
 હાં રે તમે દંડતા રાખો ધીર રે. આઈ૦ ૩૧
 નરનારી બધ બાઈને રે મા,
 આપે આપ ગમાઈને રે મા;
 સેવા આધ અજાઈને રે મા,
 માણ, તમે મનની પૂરો આશ રે. આઈ૦ ૩૨
 ગાજતેવાજતે આવિયાં રે મા,
 શોભા સકલ સજાવિયાં રે મા;
 માણને મન ભાવિયાં રે મા,
 માણ, સહુ કરતાં હાસ્ય-વિલાસ રે. આઈ૦ ૩૩
 દેવીએ દૈત્યને બહુ હણ્યા રે મા,
 માર્યો મહિષ તે નહિ મણ્યા રે મા;
 અમર 'ઉદો' મુખથી બણ્યા રે મા,
 માણ, જાય કાળ જિજ્ઞો આકાશ રે. આઈ૦ ૩૪
 સકળ તીરથ અહીં વાસીએ રે મા,
 ભમવું નવ પડે કાશીએ રે મા;
 ન રહો સહુ મન રાશિએ રે મા,
 માણ, તારો વાસો સર્વ અક્ષત^૪ રે. આઈ૦ ૩૫

૧ 'શોભા તેમાં સરોવર કને રે મા' ૨ 'ચતુર નમે' ૩ 'તીર'
 ૪ 'અક્ષત'

રાખો મન નિર્મળ મતિ રે મા,
 સેવ્યા ત્રિભુવનનાં પતિ રે મા;
 લે હોય કમંતણી રતિ રે મા,
 સાચી સેવા અંબા શક્ત રે. આઈ૦ ૩૬
 અંબા અંબા જે રટે રે મા,
 પ્રાયશ્ચિત્ત પૂર્વતણાં ઘટે રે મા;
 માણને નિત્યે રટે રે મા,
 એ છે સકલ કલા, બધ્ય શક્ત રે. આઈ૦ ૩૭
 ગરબો ગાયે માનવી રે મા,
 સહેજે નહાશે બહુનવી રે મા;
 હમે નહિ ઠાઈ ઢાનવી રે મા,
 તરે નર-નારી આરક્ત રે. આઈ૦ ૩૮
 શીખે મુણે ને સાંભળે રે મા,
 ભવસિંધુ ફેરો ટળે રે મા;
 અંબા મા પોતે મળે રે મા,
 માણ, તમે વલ્લભને દેલો ભક્ત રે. આઈ૦ ૩૯

અંબાજીના શણગારનો ગરબો

અંબા માતા રે મા વીનવું, લંગોદર લાગું પામ;
 વાણી આપો રે મા માયા કરી, મને અક્ષર આપો માય. ૧
 સરસ્વતી ગણપતિ રે મા સ્તવન કરું, જેના શુભ ગાયા નવ બાય;
 નયણે નીરખું રે મા માતને, ધન્ય ધન્ય આરાસુરી માય. ૨
 શીશે શોભે રે મા રાખડી રે, માને શ્રવણે ઝખૂકે ઝાલ;
 માણ-રૂપ સોહામણાં રે મા, જેની જ્યોત પડે બહુ ગાલ. ૩
 શ્યામ ત્રિવેણી રે મા ચોટલો, માંહી જડિત ગોદ્રણો સાર;
 ગોદ્રણે ફરતી રે મા ધૂધરી, જેનો સુંદર ઘાટ અપાર. ૪

નીલવટ સોહે રે મા ચાંદલો, ને કુમકુમ કેસર આઠ;
 આઠ અનોપમ રે મા શોભતી, મા વિવિધ લઠાવે લાઠ. ૫
 વેણુ સમારે રે મા આપ-શુ, ને સેથે ભયો સિંદૂર;
 નયણે કાજલ રે મા સારિયાં, અણિયાળે નાકે મયૂર. ૬
 ચોકે બાંધી રે મા ચૂંદડી, માંહી કસળે બંધ દીસે તોર;
 કુમકુમ કેસર રે મા કસ્તૂરી, માંહી ચૂવા ચંદનનું જોર. ૭
 દાઠમકળીઓ રે મા દંત છે, ને મુખ ચાવ્યાં તંબોળ;
 મુખથી બોલે રે મા મરકલડે, ને નૌતમ કરે કદલોલ. ૮
 કોટે સોહે રે મા કટેશરી, માંહી મોતીકીડિયાં જોહ;
 ચાંદલો સોહે રે મા સોનાતણો, માંહે તનમનિયાં છે તેહ. ૯
 હારલો લહેકે રે મા જઠાવનો, માણ-કરે તે જૂમણું જ્યોત;
 માળા લહેકે રે મા મુક્તાફળની, માદળિયે જ્યોત ઉદ્યોત. ૧૦
 ઉપર સોહે રે મા ઉત્તરીય, માંહી દુગદુગી લાલ્ય અપાર;
 ઠંઠે નૌતમ રે મા કાંકલો, માંહી રહે પુષ્પના હાર. ૧૧
 બૂંડી રૂડી રે મા શોભતી, માંહી કાંકણી તેને સંગ;
 બાંહે બાનુબંધ રે મા જોરખાં, આલૂપણુ ધરિયાં અંગ. ૧૨
 ખટપટ ખળકે રે મા મેખલા, માંહી ધૂધરીનો ધમકાર;
 વાળાં વાળે રે મા રણુજણે, માંહી જંત્રતણા તણકાર. ૧૩
 ચરણા ચોળી રે મા ચૂંદડી, માંહી કમળો લીલી ભાત;
 વસ અનોપમ રે મા પહેરિયાં, તે સર્વે જુજવી ભાત. ૧૪
 વેઢ વીંટીઓ રે મા આંગળીઓ, ને નૌતમ દીસે અંગ;
 અંગની આંગળીઓ રે મા આપ-શુ, ને દર્પણુ દીસે સંગ. ૧૫
 કાંળી કઠલાં રે મા શોભતાં, ને જાંઝર નેપૂર સાર;
 અણુવટ કમકે મા અંગૂઠે, ને વીંછિયાનો જણકાર. ૧૬

શણગાર પે'યો રે મા શોભતા, તેનાં શાં કરું વખાણ ?
 તળિયાં રાતાં રે મા પગતણાં, જાણે ઊંચે લગ્નમર લાણ. ૧૭
 સુરીનર મુનિવર રે મા મોહી રહ્યા, ને મોહ્યા મોટા ભૂપ;
 મોહ્યા મોહ્યા રે મા દેવતા, મા ! જોતાં તારું રૂપ. ૧૮
 ચોસઠ જો'તું રે મા આવિયો, ને માંજ્યો નીતમ રાસ;
 હરખ ધરીને રે મા હમચી ખૂંદે, તાળીઓ વાગે ત્રાસ. ૧૯
 હરતાં હરતાં રે મા ફૂંડી, ને છંદે ગરબો ગાય;
 શોભા શી ઠહું રે મા તમતણી, તે કળી કાઈથી નવ જાય. ૨૦
 ગરબે હરતાં રે મા જાળિયાં, તેમાં દીપક જ્યોતિ અપાર;
 કમલ-દીપક રે મા કોડિયાં, તેની શોભાતણે નહીં પાર. ૨૧
 પાર નવ આવે રે મા તમતણે, જેના ગુણ ગાય છે ઈશ;
 આવ્યા આવ્યા રે મા કાશી થઈ, ઇન્દ્રાદિક સુર તેત્રીસ. ૨૨
 બ્રહ્મા આવ્યા રે મા હંસે ચઢી, ને વૃષભ ચઢી મહાદેવ;
 વિષ્ણુ આવ્યા રે મા ગરુડે ચઢી, જેની દેવ કરે છે સેવ. ૨૩
 નાચે નાચે રે મા ઉર્વશી, ને કરે અપ્સરા ગાન;
 ગાન ગાયે રે મા નૃત્ય કરે, ત્યાં નાટક થેઈ થેઈ તાન. ૨૪
 'જય જય' વાણી રે મા સહુ વદે, ત્યાં પુષ્પની વૃષ્ટિ થાય;
 હસી રમીને રે મા રાસમાં, તે સ્થાનકે બેઠાં માય. ૨૫
 લોજન કીધાં રે મનલાવતાં, પકવાન દ્રવ્ય છે પાસ;
 આરી ભરી રે મા ગંગાજળી, ને મનમાન્યા મુખવાસ. ૨૬
 કર જોડીને રે મા વીનવે, વલ્લભ તહારો દાસ;
 સંકટ ટાળો રે મા સેવકનાં, તમે મનની પૂરો આશ. ૨૭

અંબાજના મહિના

કારતક માસે, કરુણા કરો મુજ માત રે. મા અંબાજ
મા, અલખેલી અંબા, સાંભળજો મારી વાત રે. માં
વાત સાંભળજો, શ્રવણે શ્રી અવિનાશ રે. માં
તુજ દરશનની, મુને મોટી તમારી આશ રે. માં
માગશર માસે, મન મળવા અકળાય રે. માં
મા, તારી ઇચ્છા કરતાં અંબા ! દિન વહી જાય રે. માં
દિન વહી જાય, ને આશા મુજને મોટી રે. માં
તારા રંગમંડપમાં હું નવ આવી લોટી રે.^૧ માં
પોષ માસે, મળવાં થાયે શોષ રે.^૨ માં
મુજ રંઠ ઉપર, શો ધરવો આવડો રોષ રે ? માં
રોષ ન કરશો, તમે છો દેવી દયાળ રે. માં
જેનું નામ ધરાવ્યું,^૩ 'સેવક-જન-પ્રતિપાળ' રે. માં
મહા માસે તો, ખરડ સાંભળ્યાં છે તમારાં રે. માં
મા, કૂડાં કર્મો, શાં જુઓ છો અમારાં રે ? માં
શે જુઓ છો કર્મો, કરુણાનિધાન રે ?^૪ માં
મા તુજ દર્શનનું, લાગ્યું મોટું ધ્યાન રે.^૫ માં
ફાગણ માસે, ફરી ફરી બિલંદે અંગ રે. માં
મુજ રંગ-લયાં મનડાં, નવ કરશો ભંગ રે.^૬ માં
ભંગ ન કરશો, મન મળવાને ભટકે રે. માં
ચિત્તડું મારું, ચરણે આવી અટકે રે. માં

૧ 'કામ ન આવી લોટી' ૨ 'પડિયો મુજને સોસ રે'

૩ 'મા નામ ધરાવ્યાં' ૪ 'મત સંભાર્યાં' ૫ 'કરુણા-પૂરણાનું
ધ્યાન રે' ૬ 'કૂડાં કરમની કરણી મધ્યાન રે' ૭ 'આ નયણાં ભરી,
નવ કરશો મનડું ભંગ રે' ૮ 'તલજે.'

થેતર મામે, ચિતા મુજને જાઝી રે. માં
આ જનમ ધરી નવ નીરખ્યા અળા, માજી રે. માં
નવ નીરખ્યા મેં અળા, અકલ સ્વરૂપ રે. માં
મા, નયણે ભરી, નવ નીરખ્યુ તારું રૂપ રે.^૧ માં

વૈશાખ માસે, વરસ જાય, ને દેહ નાઝી રે. માં
મા, હાવા વગતી વેળા રહી છે માઠી રે.^૨ માં
મા, વેળા માઠી, ને માથે મોઢું^૩ હુ ખ રે. માં
મા, વગતા ક્યારે દેશે અમને મુખ રે? માં

જેઠ મામે, મુજને તેડો ઠેક રે. માં
નીકર સઘળું છુટ્યું જાશે વેઠ રે.^૪ માં
જાશે વેઠ, ને મિથ્યા થાશે જનમ રે. માં
મા, વાઠ^૫ નથી, પણ આછા મારા કરમ રે માં

અષાઢ મામે, અટક ન ધરિયે મન રે. માં
મળવાને ઠંઠ, તલખે મારું તન રે. માં
તન તલખે, ને દયા ન આવે તુને માઝી રે! માં
દયાળી, દિલથી, શુ મૂઠો ડો કાઢી રે? માં

શ્રાવણ મામે, સઘ ભરાય ખહું ભારે રે માં
જેને ઇચ્છા હોય તે આવે તારે પાળે રે માં
સંઘ ભરાય, ને સહુને ઇચ્છા થાય રે માં
તુજ સેવક તો પાવન શે નવ થાય રે.^૬ માં

૧ 'વગતા ક્યારે દેખીશ માના રૂપ રે' ૨ 'મા નહી તેડો તો વગતી વેળા માઠી રે' ૩ 'જયારું' ૪ 'નહી તેડો તો છુવતર જાશે વેઠ રે' ૫ 'ભાગ્ય' ૬ 'પાપી હોય તે પાવન નિથે થાય રે'

ભાદરવે માસે, મુજને શીદ સમાવો રે? માં
 મા, દુર્લભ દરશન આપી તાપ સમાવો રે. માં
 તાપ સમાવીને, શીતળ કીજે છાંય^૧ રે. માં
 શીશ નમાવતાં પાતક પ્રલે થાય રે. માં
 આસો માસે અરજ સાંભળજો વહેલી રે. માં
 મા, આરામુરમાં કરો આનંદની હેલી રે. માં
 હેલી કરીને, પૂરો મનની આશ રે. માં
 સેવકશરણે, તેડો તમારી પાસ રે. માં
 બાદે માસ તે પૂરણ કીધા માત રે. માં
 મા, વિશ્વંભરી, વિશ્વાસ વ કર્યો ઘાત રે. માં
 ઘાત ન કર્યો, મેં પાલવ સાહ્યો હાથ રે. માં
 મા, ચરણે લાગી ગુણ ગાય વલ્લભ દાસ રે. માં
 તેરમો^૨ મહિનો, મહા ઉત્તમ કહેવાય રે. માં
 મા, હરિપ્રતાપે, 'પુરુષોત્તમ' સહુ ગાય રે. માં
 પુરુષોત્તમ માસે, સંઘ ભરાયે ભારી રે. માં
 આચર ઉપર તરતી ચાલે થાળી રે. માં
 આરામુરમાં નિત્યે આનંદ થાય રે. માં
 કર જોડીને બાળો સેવક ગાય રે. માં

૧ 'કરિયે કાય' ૨ આખી બારમાસીમાં, તેરમો માસ ખીલ દોઈ બાજુ ભક્તે જામેયો છે : અને તે પ્રમાણે 'અંબિકે'દુરોપર કાવ્ય 'માં આનું આપું' કર્તવ્ય વલ્લભ ભક્ત પાસેથી સર્વ લેવાયું છે.

અંખાના સાત વારની લાવણી

(સવૈયા)

મંગલ-દી સેવા સુનો મેરી દેવ્યા, હાથ જોડ હમ દાર ખડે.
પાન સોપારી ધ્વજ નાજિયેર, ચંદન ચોખા બેલ^૧ ચડે,
રત્નજડિત મા સુકુટ શિર-પેં, હીરા હારોહાર જડે,
ચૂંદડી ઠસળી કોર કિનારે, પંખે-સે મોરસલ્લ ઊડે.
નાકે વેસ્ત્ર વાળી રે મા, ખાંહે બાબુખંધ લટકતા,
વરણુન તોરા ક્યા કરું? અંખા, સાત વાર તોરા શુન ગાતા. ૧

બુધ કી દાતા, સખ જુમ માતા, તુમ મેરા ઠારજ સિદ્ધ કરો,
ચરનકમલ-કો લિયો આશરો, શરણુ તુગહારી આન પદો,
સાદ્ય કર અંખે, મ કર વિલખે, ભક્તન કે લંડાર બરો,
જ્યાં જ્યાં લીર પરે સંતન-કો, દુઃખ-દારિદ્ર્ય પલમે હરો.
એતી રે તું આઘ લવાની, તેરે ચરણકમલ મેરા ચિત્ત રખના,
વરણુન તોરા ક્યા કરું? અંખા, સાત વાર તોરા શુણુ ગાતા. ૨

શુક્રવાર-કુ સખ જુમખાંહે, પૂરણુ અનુપમ રૂપ લયો,
માતા હોકે પુત્ર દિલાવે, કહા^૨ સર્વદા ભોગ લિયો,
તૂ રખવાલી, ખખરવાલી, બેઠે કૌતુક આપ કિયો,
જો માગે સો ક્યા લાવ-સે, પલ-મેં સંકટ દૂર કિયો,
ભક્ત કાજ મા ધાઈ રે કાંઈ, ‘ઉદો ઉદો’ મુખ સે કે’તા,
વરણુન તોરા ક્યા કરું? મૈયા, સાત વાર તોરા શુન ગાતા. ૩

શુકરવાર સુખદાયક સાધુ, સંત ખડે તેરી ખંદગી મેં,
બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ શેષ મુનિ, વેદ વાંચતે તેરી હજૂર મેં,
અટલ સિંહાસન બેઠી રે મા, મા મતવાલી મગન મેં,

શિર કંચન-કા છત્ર ખિરાળે, ઝળહળ જ્યોતિ જુગતન મેં.
 ઐસી રે તું આઘ લવાની, તેરે ચરણ મેરા ચિત્ત રખના,
 વરણુન તેરા કયા કરું? મૈયા, સાત વાર તેરા શુન ગાતા. ૪

વાર શનિશ્વર કયા કહું મહિમા, હુકમ લંકા ગઢ પરે,
 અડસટ તેરા નવખંડ ડેરા, અંડમુંડ-કો કિયા ચૂરે,
 રક્તખીજ રક્તન મેં રોળ્યો, ધૂમ્મરિયા-લોચન મારે,
 અધાસુર મારે, બગાસુર મારે, ઔર મારે મહિષાસુર.
 લક્ષ્મી કાજ મા ધાઈ રે, તું-‘ઉઠો ઉઠો’-મુખ સે કે’તા,
 વરણુન તેરા કયા કરું? મૈયા, સાત વાર તેરા શુન ગાતા. ૫

આદિતવારે આઘ કુમારી-રૂપ અનુપમ હૈ તેરા,
 ત્રિભુવન-કી તૂ મહારાણી, પાપીન-કુ પાર ઉતારા,
 તુમ હો માતા, પિતા જુગત કી મેં હૂં બાલક તુમહારા,
 મહેર કરો મેરી અંબા લવાની, બિના મુકુટ-કુ ઓધારા.
 લક્ષ્મી-કાજ મા ધાઈ રે, ઔર ઉઠો ઉઠો મુખ-સે કે’તા,
 વરણુન તેરા કયા કરું? મૈયા, સાત વાર તેરા શુન ગાતા. ૬

સોમવાર^૧ કે સુનો મેરી અંબા, ઇંતની અરજ મેરી કબૂલના,
 ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય આરતી,^૨ બિનત-સે કરત હું ઉપાસના,
 હરિ વલ્લભરામ દિદાર પાચો, મિટ ગઈ ચોરાસી ફેરી,
 તેરે દર્શન-કા ખ્યામા વલ્લભરામ, તેરી હજૂર કરના નોકરી.
 બિડે ચંગ પર તોરા રે, લગે નિશાન મેરી અંબે-કા,
 વરણુન તેરા કયા કરું? મૈયા, સાત વાર તેગ શુન ગાતા. ૭

*

દાલિકાના ગરબા

ગરબો

પૃષ્ઠ

૧	મહાકાલીનો ગરબો—‘મા ! હું પાવાની પટરાણી’	૧૮૫
૨	ચાંપાનેર કાલિકા—નવકલશ સ્થાપનનો ગરબો	૧૮૮
૩	કાલિકા—બાર માસની લાવણી	૨૨૭

મહાકાલીનો ગરબો

- મા તું પાવાંની પટરાણી કે, કાળી કાળિકા રે હોલ. ૧
 મા તારો હુંગરડે છે વાસ કે, ચડવું દોણલું રે હોલ.^૧ ૨
 મા તારા મંડપની શોભાય કે, મુખથી શી ઠહું રે હોલ.^૨ ૩
 મા ત્યાં તપ કરતા દીકા કે, વિશ્વામિત્ર ઋષિ રે હોલ.^૩ ૪
 મા તારા કાળાજમણા કુંડ કે, ગંગાજમનાસરસ્વતી રે હોલ. ૫
 મા તારાં કૂકડિયાં દશવીશ કે, કોઈ રણમાં ચઢે રે હોલ. ૬
 કોઈ મુગલે મારી નાખ્યાં કે, બોલાવ્યાં પેટમાં રે હોલ. ૭
 કે પ્રભાતે પંખીડાં બોલ્યાં કે, કીધો ટહુકલો રે હોલ. ૮
 લીધાં ખડ્ગ ને ત્રિશૂલ કે, અમુરને મારિયો રે હોલ. ૯
 કાઢી ઉઢર નીકળ્યાં બહાર કે, અમુરને હાથે હણ્યો રે હોલ. ૧૦
 આવી નોરતાંની નવરાત્ર કે, મા ગરબે રમે રે હોલ. ૧૧
 માએ છૂટા મેહેલ્યા કેશ કે, કૂદડી બહુ ફરે રે હોલ. ૧૨
 માણએ ચોશો સળ્યો શણુગાર કે, રમિયાં રંગમાં રે હોલ.^૪ ૧૩
 એલી અંબર કેરી જોડ કે, ચરણાં ચૂંદડી રે હોલ. ૧૪
 માએ ઠરી કેશરની આડ કે, વચમાં ટીલડી રે હોલ. ૧૫
 એંચે બરિયો છું સિંહર કે, વેળ કાળી નાગણી રે હોલ. ૧૬
 માને હાંતે સોનાની રેખ કે, ટીલીની શોભા ઘણી રે હોલ. ૧૭
 પાયે ઝાંઝરનો ઝમકાર કે, વાગે ધુધરા રે હોલ. ૧૮
 ચોસઠ બહેની મળી છે ત્યાંય કે, શણુગાર શોભા ઘણી રે હોલ. ૧૯
 આલું રૂડું ચીટું ચાંપાનેર કે, વચમાં ચોક છે રે હોલ. ૨૦

૧ 'મા ! તારે હુંગરડે ચડવું, તે અતિ ઘણું દોણલું રે.' ૨ 'મા ! તારી પ્રદક્ષિણા કરવી, કે વણુંન શું કરું રે હોલ.' ૩ 'વિશ્વામિત્ર તપ કરવા બેઠા કે, દેવ મુનિ થયા રે હોલ.' ૪ 'માણ, કિયો સળું શણુગાર કે, રમું રંગમાં રે હોલ.'

રાત્રની ચતુરા ચંચલ નાર કે. કાળિકાને બેનપણું રે લોલ. ૨૧
 'બેની મારી ગરબે રમવા આવો કે, ભવાની મા કાળિકા રે લોલ.' ૨૨
 ખેલે મંડપની માંદો કે, ફેર ફેરે કૂદડી રે લોલ. ૨૩
 લેવા મળ્યા તેત્રીય કોડ દેવ કે, કૂલડાં વેરિયાં રે લોલ. ૨૪
 રાત્રએ અંધાર-પછેડો ઓઢ્યો કે, માતા-હરડો રે લોલ. ૨૫
 રાત્રએ છળ કરીને ગાડ્યો કે, માછનો છેઠલો રે લોલ. ૨૬
 'માગ માગ પાવાના રાજન (કે, તુષમાન થયાં ઘણું રે લોલ.) ૨૭
 માગ માગ પુત્તર-કેરી નોડ કે, જંધારું પારણું રે લોલ. ૨૮
 માગ માગ કુટુંબ કુશળશ્રેમ, કે જંનલ અતિ ઘણી રે લોલ.^૧ ૨૯
 માગ માગ ઘોડાની ઘોડાર કે, હસ્તી જૂલતા રે લોલ. ૩૦
 માગ માગ શુજરાત સરખો દેશ કે, ભંદર બેસણું રે લોલ. ૩૧
 માગ માગ સૂરત સરખું શહેર કે, જંદર અતિ ઘણું રે લોલ. ૩૨
 માગ માગ ઉત્તર કેરો જાંડ કે, નવ-કોટિ માળવો રે લોલ. ૩૩
 માગ માગ પશ્ચિમ મરખો દેશ કે, રણછોડ રાજ કરે રે લોલ. ૩૪
 માગ માગ દક્ષિણ સરખો દેશ કે, કિલ્લા અતિ ઘણા રે લોલ.^૨ ૩૫
 માગ માગ નવ જાંડનું રાજ કે, ચાહો મૂરજ તપે રે લોલ.' ૩૬
 'કે માણુ^૩ એટલડું વરદાન કે, મારે મહોલે પધારએ રે લોલ.' ૩૭
 'ફદ ફદ પાવાના રાજન કે, એ શું માગિયુ રે લોલ? ૩૮
 આજથી છોકું ને છ માસે કે, તારું મૂળ ગયું રે લોલ?' ૩૯
 એમ કહી માતા થયાં અલોપ કે, પાવો હાથ ધરી રહ્યો રે લોલ.^૪ ૪૦
 કાળિકા સડવડ આલ્યાં નાથ કે, જબરે, નીસર્યાં રે લોલ. ૪૧
 કે ખૂહીએ દરવાજો દીવાને કે, જઈને પૂછિયુ રે લોલ. ૪૨

૧ 'માગ માગ તોષા ને તોષખાના કે જંનલ અતિ ઘણી રે લોલ.'

૨ આ પંક્તિ છાપેલી પ્રતિ(જુ કા. દો. ભા. ૨)માં નથી.

૩ 'એકલડું' ૪ 'આ પંક્તિ છાપેલી પ્રતિ(જુ કા. દો. ભા. ૨)માં નથી.

‘કેણી કોર પાવાના દરબાર ? કે, કેણી કોર રાજવળાં રે લોલ ?’ ૪૩
 ‘માતા જિગમણા દરબાર કે, આથમણાં રાજવળાં રે લોલ.’ ૪૪
 ક્યાંકથી નવલખી આવી પોઠ કે, જોઈ પૃથ્વિયું રે લોલ. ૪૫
 ‘આમાં શી શી વસ્તુ હોય ? કે, પોઠમાં શું ભયું’ રે લોલ ?’ ૪૬
 ‘પોઠમાં લવિંગ, સોપારી, જોલથી કે, મીસરીભરી ઘણી રે લોલ.’ ૪૭
 ખૂઠીએ ખૂઠી નાખી એક કે, લોહીની ધારા ચલી રે લોલ. ૪૮
 માંહીથી નીકળ્યા મુગલા દૈત્ય કે, ડેરા રોપિયા રે લોલ. ૪૯
 બાંધ્યાં તરવારે તોરણ કે, કાળિકા કોપિયાં રે લોલ. ૫૦
 ‘ભાગ ભાગ પાવાના રાજન કે, પાવો તારો ઘેરિયો રે લોલ.’ ૫૧
 લીલુડે ઘોડે માંડ્યાં પલાણ કે, પેથાઈ લાગિયો રે લોલ. ૫૨
 ‘રાજ તારી રાણીને કાઠ બહાર કે, કાંકસિયા પાળભરે રે લોલ. ૫૩
 મુગલે ચડાવી છે ફ્રાજ^૧ કે, પાવો ઘેરિયો રે લોલ.’ ૫૪
 લીધું લીધું ઔદું આપાનેર કે, રાજ-ગઢ રોજિયો રે લોલ. ૫૫
 રોજ્યા સૂખા ને સરદાર કે, પુત્તર પાટવી રે લોલ. ૫૬
 જોખનવંતી નારીઓ અનેક કે, મુગલો ફરી વળ્યા રે લોલ. ૫૭
 પાટવીપુત્રની નાર સુનાર કે, તેને છે હુઝા ઘણાં રે લોલ. ૫૮
 મારીને કીધાં^૨ ચકચૂર કે, પાવો ઘેરિયો રે લોલ. ૫૯
 રાજાજીએ ખોદાવિયું તળાવ કે, પાણી નવ નીસયું રે લોલ. ૬૦
 મુગલે ખોદાવિયું તળાવ, કે જળ દૂધે ભયું રે લોલ. ૬૧
 સુલતાન ચાલ્યો, સંજે^૩ છડીદાર કે, પાવેજઈ મજ્યો રે લોલ. ૬૨
 તેને મળ્યું અભય વરદાન કે, નીર ભર્યાં નેત્રમા રે લોલ. ૬૩
 ‘માણ ! હું છઉં તમારો દાસ કે, આપો મને આગના રે લોલ.’ ૬૪
 માનાં લોચન દીઠાં વિકરાળ કે, સતી આંખડી રે લોલ. ૬૫

સુલતાન નમાવી માને શીશ કે, પાયે પડ્યો પ્રીત-શુ' રે હોલ. ૬૬
 'માણ વાત વિસારો મન કે, અલ્પ મતિ માહુરી રે હોલ.' ૬૭
 માણ થયાં તેને પ્રસન્ન કે, 'માગ, તુષમાન થઈ રે હોલ. ૬૮
 આપું રે તુંને વરદાન કે, પાવોગઢ બેસણાં રે હોલ.' ૬૯
 'માણ થાળે મને પ્રસન્ન કે, નથી જોતાં રાજ હવે રે હોલ. ૭૦
 માણું ભક્તિ-પદારથ વૈરાગ કે, સેવું માનાં ચરણને રે હોલ.' ૭૧
 માણએ મસ્તક મેલ્યો હાથ કે, નિર્ભય કસી યાપિયો રે હોલ. ૭૨
 'સાતમી પેઢીએ આપીશ રાજ કે, પાવો આપિયો રે હોલ.' ૭૩
 ગરબો ગાયે છે વલ્લભ કે, સેવક માનો સહી રે હોલ. ૭૪
 માણ આપજો અવિચલ વાણુ કે, યુદ્ધિ છે નહીં^૧ રે હોલ. ૭૫

ચાંપાનેર કાલિકા-નવકલશ-સ્થાપનનો ગરબો

[મંગલાચરણ]

પ્રથમ સમજેં ગણપતિ નાથ કે,
 માત સરસ્વતી રે હોલ;
 શીશ નમાવું જોડી બે હાથ કે,
 આપો શુદ્ધ મતિ રે હોલ. ૧

મૂઠ મૂરખ અપરાધી હું છું કે,
 મુદ્ધ નથી મુને રે હોલ;
 મૂઠ કવિતા કરનાર હું છું કે,
 ભાજ મારી તુંને રે હોલ. ૨

વર્ણવું કાલિ-ગાન પવિત્ર કે,
 નગર ચંપાવતી રે હોલ;

પાર ન પામું અકલ ચરિત્ર કે,
તપકારી કાળી સતી રે લોલ. ૩

[અંધાવતી નગરીનું વર્ણન]

રજપૂત સોલંકી મહા શૂર કે,
રાજા પેથાઈ^૧ કહે રે લોલ;
અંદ્રવંશી રમરથ ભરપૂર કે,
ગઢ પાવે રહે રે લોલ. ૪

વસાવ્યુ નથ અંધાવતી શહેર કે,
વસ્તી યઈ ઘણી રે લોલ;
વેઠવારે નહિ, લીલાલહેર કે,
રાજા સમરથ ધણી રે લોલ. ૫

ભોં^૨ ભાણું, નહિ દહેશત લગાર કે,
ડંડ ફરેઈ નહિ રે લોલ;
ફ્રાજ સામંત^૩ ચઢે સોલ હજાર કે,
લાખ ફ્રાજ સાથે સહી રે લોલ. ૬

રિધસિધ ભરિયા છે ભંડાર કે,
કિરપા દાલિ-તાણી રે લોલ;
નવસે^૪ નવ્વાણું રાણી, નહિ પાર કે,
રાજા પારસમણિ રે લોલ. ૭

ઝેડી બારી મહેલ અવાસ કે,
શેલા ઇદ્રપુરી રે લોલ;
ફૂવા તળાવ ભર્યાં બારે માસ કે,
ગઢ ઉપર કુંડ ભરપૂરી રે લોલ. ૮

બૂઢિયો દરવાજો સૂરજ-પોળ કે,
ઝોળે વસ્તી ધણી રે લોલ;

- ત્રીજી દૂકે ચઢતાં ધમરોળ કે,
ઉપર ઠાલકા ધણી રે લોલ. ૯
- પીર સુદનશા બેઠા પાસ કે,
વાસ રહ્યા વસી રે લોલ;^૧
મહેલે કરાવ્યાં કામ ખાસ કે,
હુનિયા બેવા ધણી રે લોલ. ૧૦
- વસ્તી વસાવ્યું ચાંપાનેર કે,
વસ્તી એંશી ગાઉની રે લોલ;
ચોદિશ લાંબાં ચોડાં શહેર કે,
ખીક ભાઉડાં ભાઉની રે લોલ. ૧૧
- સોળ ગાઉ લાંબાઈ ફરતો ફેર કે,
દરવાજા સોળે ખસ રે લોલ;
ચોટાં ચોરાશી, ચોક છે તેર કે,
બધે વસ્તીભર્યાં રે લોલ. ૧૨

[ચાંપાનેર-ચોટાંનું વર્ણન]

- સામાસામી હુકાનો લાખ કે,
શાખવાળા બહુ રે લોલ;
સામા ચૂકવે પેખી ખાખ કે,
આપે મહાજન સહુ રે લોલ. ૧૩
- ઉત્તર-આળે ગાંધીહાટ કે,
વસાણાં ઘણાં રે લોલ;
તેલી તાંબોળી કરે બહુ ઠાઠ કે,
ચોદામાં નહીં મણા રે લોલ. ૧૪
- તેસડ નાણાવટીની આળ કે,
પૂરવ દિશા લણી રે લોલ;

ખાંચો, મોટ-મોટેરી પોળ કે,
 દોશી વાણિયા દક્ષિણ ભણી રે લોલ. ૧૫
 પશ્ચિમ દિશાની ઓળે હાટ કે,
 મહોરોવાલા વસે રે લોલ;
 ચોક ચોકું, મોં આગળ વાટ કે,
 ઘરાક દુકાને ધસે રે લોલ. ૧૬
 રેશમવાળાનો નહિ તાગ કે,
 કણુપીઠે કડિયા રે લોલ;
 જોડાજોડે ઘર, નહિ માગ કે,
 ખોળ્યા ન મળે કડિયા રે લોલ. ૧૭

[વસ્તીવર્ણન]

જિયા ઓટલા, ઓસરીઓની છટ કે,
 મંદિર માળિયાં રે લોલ;
 વસ્તી જાડી, મળે નહિ દૂટ કે,
 મેડા ગોખ જાળિયા રે લોલ. ૧૮
 માંહે માળ બળે, ચચ્યાર માળ કે,
 મોટી હવેલીઓ રે લોલ;
 છાહો લીપણથી ઝાકઝમાળ કે,
 રંચ્યા રંગ-હેલિયો રે લોલ. ૧૯
 સાળવી સર્ધ સોની સુથાર કે,
 કડિયા કુંભાર જહું રે લોલ;
 ઘાંચી મોચી ને લાવસાર કે,
 કણુળી કંસારા સહું રે લોલ. ૨૦
 પ્રાદાણ વાણિયા ખત્રી લવાર કે,
 કાત્રિય-પ્રદા સહી રે લોલ;

ભાટ ભવર્થ્યા મુસલમાન અઢાર કે,
 અનામિક પૂરા થઈ રે લોલ. ૨૧

ભોગી વેરાગી સરાલિયા સહુ કે,
 નગરમાં વસે રે લોલ;
 પોતપોતાના ધરમ પાળે એહુ કે,
 ધરમથી નવ ખસે રે લોલ. ૨૨

ચોરાશી ચૌટાં, બાવન બઝાર કે,
 અખૂતરા ચોરાશિયો રે લોલ;
 સોળ લાખ ને સોળ હઝાર કે,
 એટલા ધરવાસીઓ રે લોલ. ૨૩

નદીઓ ચાલે નિરમળ નીર કે,
 ઉત્તજવળતા ધણી રે લોલ;

[રાજકુલવર્ણન]

ચોટીઓ ફરતા વીરા વીર કે,
 સાચવે સમરથ ધણી રે લોલ. ૨૪

રાજા પાસે ખળનો પૂર કે,
 છપ્પન ઠરોડનો રે લોલ;
 મોળો નહિ, જાતમાંહે શૂર કે,
 અહંકારી મરોડનો રે લોલ. ૨૫

વર્ણન ચંપાવતીનું થાય કે,
 રાજા પેઠાઈનું રે લોલ;

[માતા કાલિકા-મંદિરનું વર્ણન]

હવે કાલિકા ગાન ગવાય કે,
 સમરણ બાઈનું રે લોલ. ૨૬

થાળો નૈવેદ્ય કરે સૌ શહેર કે, ઘણે ભાવે કરી રે લોલ; માતા કાળીન્દ્રી સૌ પર મહેર કે, ધાર્યાં કામ કરે ખરી રે લોલ.	૨૭
આપે ધન દારા સંતાન કે, ખંધાવે વાંઝ પારણા રે લોલ; માણસમાં જીવે ઘણું માન્ય ^૧ કે, દીધાં વસાવે આરણ્ય રે લોલ.	૨૮
ભારે માસ રહે આનંદ કે, ઓઝીવ અતિ ઘણા રે લોલ; દુરિજન દેહે-દુઃખ પામે મંદ કે, માણમાં નહિ મણા રે લોલ.	૨૯
ભાવ ઘણો નગરમાં સીને, નરનારી વૃદ્ધ પાલિકા રે લોલ; આનપાન મોજ કરતા મહુયે કે, સેવે ^૨ માત કાલિકા રે લોલ.	૩૦

[નવરાત્ર-કલ્પવૃક્ષ]

ફેડા ઉત્તમ આસો માસ કે, નવરાત્ર આખિયાં રે લોલ; ખેચર ખેચરી તેડ્યાં માસ કે, દેવદેવી તેડાવિયાં રે લોલ.	૩૧
છાપન કોટિ ચામુંડાય કે, વોસક ભોગણી રે લોલ; એ સીને તેડાં કરાય કે, નવદુર્ગા લોગણી રે લોલ.	૩૨

‘બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવ ઈંદ્ર સહુ આવે કે,
 નારદ ! ઠહી આવજો રે લોલ;
 દેવદેવાંગના સહુ સંઘાતે કે,
 તેડીને લાવજો રે લોલ. ૩૩
 ઠહેલો સપ્તઋષિ દેવ સહુને કે,
 સિદ્ધ ચૌરાશીએ રે લોલ;
 મુનિ ધ્યાની જ્ઞાની સહુ બહુને કે,
 અગસ્તને વાસિયે રે લોલ. ૩૪
 શંકરાચાર્ય શ્રી તેડાવે કે,
 તેત્રીસ કોડ દેવને રે લોલ;
 અઠ્યાસી સહસ્ર ઋષિ પદરાવે કે,
 આવે તતખેવને રે લોલ.’ ૩૫

[દેશદેસની દેવીઓનું આગમન]

કાશીથી કુંતાજી પધાર્યાં કે,
 હરસિદ્ધ અરબુદા રે લોલ;
 મારવાડથી ચામુંડા ચઢકાર્ધ સધાર્યાં કે,
 સિંધવાર્ધ નરબદા રે લોલ. ૩૬
 હિંગોળી ને આશાપુરી ઠહીએ કે,
 દેવી જવાલામુખી રે લોલ;
 શ્રીપુરમાં^૧ કાત્યાયની રહીએ કે,
 ધનુષધારી ભેડ મુખી રે લોલ. ૩૭
 હિંગળાજ આત્રેશ્વરી ખોડિયાર કે,
 દેવી બ્રમરાલિકા રે લોલ;
 વારાહીને બહુચર થયાં તૈયાર કે,
 આબ્યાં અંબાલિકા રે લોલ. ૩૮

તોતળા તુળજ પાર્વતી માત કે, પ્રદક્ષાણી રુદ્રાણી આવિયાં રે લોલ; રથ જોડાવી જોડાં સાક્ષાત કે, સાવિત્રીને લાવિયાં રે લોલ.	૩૯
છપ્પન કોટિ આમુંડાય કે, ચોસઠ જોગણી રે લોલ; રથ જોડાવી નવદુર્ગાય કે, આવ્યાં રસ-લોગણી રે લોલ.	૪૦
ખેચર ખખર કહેવા આવ્યા કે, 'શક્તિઓ પધારિયાં રે લોલ;' મહાકાળીને મનસા ભાવ્યાં કે, સામાં સધારિયાં રે લોલ.	૪૧
તેડી લાવ્યાં છે સૌ સાથ કે, પાવાગઢ ચઢી રે લોલ; ભિતર્યાં મહેલમાં સૌ સંગાથ કે, જોડી હાથ પાગે પડી રે લોલ.	૪૨
ખાનપાન આખ્યાં માંહોમાંહ ^૧ કે, લોજન લાવતાં રે લોલ; ગાન તાન કરે, નૃત્ય નિત્ય થાય કે, ગરબા ગવરાવતાં રે લોલ.	૪૩

[દેવકૃપિ-આગમન]

આવ્યા પ્રદક્ષા વિષ્ણુ મહાદેવ કે, ઇંદ્ર પધારિયા રે લોલ; તેત્રીસ કરોડ આવ્યા તતખેવ કે, નવનાથ સધારિયા રે લોલ.	૪૪
--	----

અઠ્ઠાશી સહસ્ર ઋષિ મળી સહુએ કે,
 ચૌરાશી સિદ્ધને રે લોલ;
 ધ્યાની રાની બહુએ કે,
 આબ્યા વિધવિધને રે લોલ. ૪૫
 આબ્યા દેવ દેવાંગના-જોડ કે,
 મોડ મલપતા રે લોલ;
 હરખ ભરાણા હોડાહોડ કે,
 સુણી વાત સુલપના રે લોલ. ૪૬
 શુક્રાચાર્ય^૧ ને ગોર અગસ્ત કે,
 કાળીને મળ્યા રે લોલ;
 લાવો પૂજાપો સહ સમસ્ત કે,
 આવી કામે ભળ્યા રે લોલ. ૪૭

[નવ ઇલસસ્થાપનનો સંક્રમ]

મહાકાળી મુખ વહે વચન કે,
 ‘આબ્યું મન આપણા રે લોલ;
 નવરાત્રિનાં નવ પૂજન કે,
 નવ ઇળશ કરે સ્થાપના રે લોલ.’ ૪૮
 બાંધ્યા અંદરવા ચોદિશે કે,
 થંભો કેળતણા રે લોલ;
 ઘાલ્યો જોડપ વસાનો^૨ વિશે કે,
 શોભામાં નહિ મળ્યા રે લોલ. ૪૯
 બાંધાવ્યાં તરિયા તોરણ સાર કે,
 ચોદિશ ચારમાં રે લોલ;
 બાંધ્યાં કંડીલ દ્વાનસ^૩ ઝળકાર કે,
 શોભા અધારમાં રે લોલ. ૫૦

૧ ‘સંકરાચાર્ય’ ૨ ‘જોડપવાસનો’ અર્થ સ્પષ્ટ નથી. ૩ ‘દ્વાનસ’

[કલરાસ્થાપનભૂમિ-નિર્માણ]

મૃત્તિકા મંગાવી અશોક ગોર કે,
જવ મેહેત્રી કરી રે લોલ;
સ્થાપન કરે છે પહેલે પહોર કે,
માંહે ગોખર લરી રે લોલ. ૫૧
ત્રિકોણાદક ને અષ્ટકોણ કે,
જેમ ઉદ્ધાર કરી રે લોલ;^૧
મંત્રોચ્ચાર મુખ લણે, ગણે કે,
રંગ તેમાં લરી રે લોલ. ૫૨

[મંત્રસ્થાપન]

મધ્ય-સ્થળ ત્યાં મૂકયો ^૧ જંત્ર કે,
ઉપર સ્થાપના રે લોલ;
શંકરાચાર્ય^૨ લણે મંત્ર કે,
કરે છુદ્ધિ આપના રે લોલ. ૫૩
અગસ્ત ગોર કહે છે, ‘મહાકાળી કે,
આસન^૩ કરો તમે રે લોલ;
આમૃતપદ્મ શણગાર ધરો સંભાળી કે,
ઉતાવળ કરો,’ કહીએ અમે રે લોલ. ૫૪
શુભ દિન શુભ નક્ષત્ર રવિવાર કે,
નક્ષત્ર એ પુખ્ત છે રે લોલ;
શુભ ચોઘડિયે સ્થાપના સાર કે,
દેવ દેવી મુખ્ય છે રે લોલ. ૫૫

[માણ્ય મંત્રજન સ્નાન]

માણ નાવણ કરવા બેઠાં કે,

એકાંત એક ઝોરડામાં પેઠાં કે,
ભિઠ્યાં નાવણુ કરી રે લોલ. ૫૬

[વજ્ર-ધારણ]

‘પહેચું’ પીતાંબર ઠસળી કેર કે,
ઠીરમણ રંગમાં રે લોલ;
સાવ સોનાનો ઠંચુઓ નેર કે,
ઘાઘરો રંગ પતંગમાં રે લોલ. ૫૭
મુખડું રયામ સુંદર શુભ અંગ કે,
ત્રિ-નેત્ર-કમળ સહી રે લોલ;
અષ્ટાદશ ભુજ છે સંગ કે,
શણગાર ધયો જઈ રે લોલ. ૫૮

[શણગાર-ધારણ]

મુક્તા-મનોહર માથે કેશ કે,
કટિ-શું જઈ અડે રે લોલ;
તરસેંધિયું દામણી બેશ કે,
મોતીની સેર લડે રે લોલ. ૫૯
અકોટી ટોટી પાંદડીઓ કે,
બ્રૂમણાં બાલ-શું રે લોલ;
વાળિયો વેલા બ્રૂમખાં ભલીઓ કે,
ત્રાણુઉં ગાલ-શું રે લોલ. ૬૦

[દેવીસ્વરૂપ-વર્ણન]

હીરા ઝળકે અધવચી સાર કે,
અધર પરવાલીઓ રે લોલ;
હાંતે છે દાડમની હાર કે,
ઓપે રસાલીઓ રે લોલ. ૬૧

નાસિકા નિર્મળ શોભે રમાળ કે,
ચાંચ શુકસારિકા રે લોલ;
કુંકુમ આડ ઠરી છે કપાળ કે,
શોભે માત કાળિકા રે લોલ. ૬૨

[રાજગાર-વર્ણન]

ઠંઠે ઠપોત પોત અલકાર કે,
ગળામાં હાલરી રે લોલ;
ચીણમાળા ને ચંદનહાર કે,
પાટીએ બાલરી રે લોલ. ૬૩

ઠાંઠલી કાળી-ગાંઠી મોહનમાળા કે,
જમ-જવાલીએ રે લોલ;
હાંસડી ખરીસે મોહી સહુ બાળા કે,
ભિતરી રસાલીએ રે લોલ. ૬૪

હીરા સાંકળી પામીની સેર ચાર કે,
સાંકળી શોભતી રે લોલ;
દુગદુગીમાં હીરાના અળકાર કે,
ઠંઠે ચોપતી રે લોલ. ૬૫

આપાદ્ય ભુજ^૧ છે રૂઠા કે,
આંજળીએ મગફળી રે લોલ;
સઘળે હાથે સોના-ચૂડા કે,
તેજ કોટિ સૂરજ વળી રે લોલ. ૬૬

સોહીએ વાંક બાળુ દસ્તાના કે,
ગોટા-ચૂડી ખરી રે લોલ;

આરસી-છલા વેઢ વીંટી નહિ છાના કે,
 બાજરિયાં લરા-લરી રે લોલ. ૬૭
 પાયે ઝેર નેપૂર ને ફૂલ કે,
 અણુવટ ઓપતા રે લોલ;
 કણાં કાંળી તોડા અમૂલ્ય કે,
 સાંકળાં શોભતાં રે લોલ. ૬૮
 ધૂધરા ઘોર ગાજ'તાં માય કે,
 રમઝમ આવિયાં રે લોલ;

[માછળી સ્થાપના]

જડિત જ્યમ આસન માંડ્યાં ત્યાંય કે,
 માછ પધારિયાં રે લોલ. ૬૯
 ગોર અગસ્ત બોલ્યા મુખ વાણ કે,
 'વરુણ પહેલાં કરો રે લોલ;'
 સંપુટ મંગાવી લીધા પાણ કે,
 ગોરજ પગ ધરો રે લોલ. ૭૦
 ગોત્ર-ઉચ્ચાર કરે મુખ ગોર કે,
 સંપુટ વાંકો કરે રે લોલ;
 દધિએ પખાળે માત કાળી કોર^૧ કે,
 ચંદન અક્ષત ધરે^૨ રે લોલ. ૭૧
 કર લેઈ અક્ષત આશીર્વાચન^૩ કે,
 ગોર મુખ લિયરે રે લોલ;
 નાંડુ^૪ બાંધ્યું કાળી હાથ પ્રસન્ન^૫ કે,
 સોપારી કર-માંડાં^૬ ધરે રે લોલ. ૭૨

૧ 'કાળ રોર' ૨ 'પરે' ૩ 'આર્ચ' વચન; 'આરથર વચન'
 ૪ 'પરસન' ૫ 'માંદરે'

ઋષિ સહસ અઠાસી સહને કે,
 વરણ સૌના કરી રે લોલ;
 નાડું બાંધ્યું સોપારી-મોર બેઠને^૧ કે,
 આપી પૂજન કરી રે લોલ. ૭૩
 અરથા કરી ઋષિને કપાળ કે,
 હાર પહેરાવિયા રે લોલ;
 આંલવા ઠયાં કુંકુમના લાલ કે,
 આસન પધરાવિયા રે લોલ. ૭૪

[નવકલસાધન-પૂજન]

નવ નવરાતરના નવ કુંવા કે,
 કળશ સોનાતણા રે લોલ;
 કોડિયાં રૂપાનાં, અક્ષત આરંભ કે,
 ગંગાજળ લયાં ઘણું રે લોલ. ૭૫
 મુદ્રા પાણમાં^૨ મહોર અકેક કે,
 શ્રીકૃણ શિર ધયાં રે લોલ;
 ત્રિશૂળ સાચિયા કરી વિશેક કે,
 મધ્ય મેહેલ્યાં ખરાં રે લોલ. ૭૬
 કુડે બેઠા ઋષિ સહ સાથ કે,
 પાઠ માળા ધરી રે લોલ;
 શંકરાચાર્ય^૩ ગૌર, કાળિકા માત કે,
 મધ્યે પૂજા કરી રે લોલ. ૭૭
 હાથ બેઠાવ્યા કાળી માત કે,
 ગૌર મુખે લણે રે લોલ;
 ચૌદશ અક્ષત નાખે હાથ કે,
 ગણપતિ પૂજન ગણે રે લોલ. ૭૮

[નવકુંભ સ્થાપનપદ્ધતિ]

ભિધ્વં પગ ડાબો, ભિધ્વં બે હાથ કે,
કાળી કુંભ ગ્રહા રે લોલ;
ત્રિપુરાપૂજન કર્યાં સાક્ષાત્ કે,
પ્રથમ કુંભ ઝાલી રહ્યાં રે લોલ. ૭૬

આકાશ પૃથ્વી મધ્ય છે જંત્ર કે,
કુંભ સ્થાપાવીઓ રે ' લોલ;
બીજે કુંભ ઉત્તર દિશા લણી મંત્ર કે,
ત્યાંહાં કુંભ માપીઓ રે લોલ. ૮૦

ત્રીજે કુંભ ઇશાનખૂણમાં ધરિયો કે,
ચોથો પૂરવ લણી રે લોલ;
પાંચમે અગ્નિકોણમાં વરિયો કે,
છઠ્ઠો દક્ષિણ ગણી રે લોલ. ૮૧

આતમે નૈઋત્ય કોણમાં સાર કે,
આઠમે પશ્ચિમ સહી રે લોલ;
નવમે વાયવ્યકોણનો પાર કે;
નવ પૂરા થયા રે લોલ. ૮૨

[ક્રમે પર પુષ્પદારઅર્પણ પૂજન]
નવ કુંભને મસ્તકે માળ કે,
ઉપર છે એકઠી રે લોલ;
નવ કુંભને પુષ્પના હાર કે,
માળો કરી લેગઠી રે લોલ. ૮૩

અર્ધ-પાદ લેઈ પહેલે કરાવ્યા કે,
ચંદન ચરચિયાં રે લોલ;
અળીલ ગુલાલ સિંદૂર ચઢાવ્યાં કે,
સુગંધે અરચિયા રે લોલ. ૮૪

તેલ ફૂલેલ લઈ ચઢાવ્યાં કે,
 ફૂલ બહુ લાતનાં રે લોલ;
 અક્ષત વધાવી, ફૂલ ચઢાવ્યાં સાત કે,
 બૂજવી જાતનાં રે લોલ. ૮૫
 નાડું પીંટયું કુંભને ફરતાં કે,
 પુષ્પહારે કરી રે લોલ;
 ધૂપ, દીપ ને નૈવેદ્ય ધરતાં કે,
 પંચ આરતી ખરી રે લોલ. ૮૬
 ઘંટ ઘડિયાળો નોખત વાજે કે,
 ગાળે ગોખમાં રે લોલ;
 દેવદેવીઓ જય જય કરી ગાળે કે,
 રહે સૌ શોખમાં રે લોલ. ૮૭

[મંત્રપુષ્પાંજલિ]

પુષ્પાંજલિ કરે પુષ્પ લે હાથ કે,
 ઋષિ ઊભા બધી રે લોલ;
 ઘાટી કાઢી બોલે સંગાથ કે,
 ઋષિ મુખે લઘી રે લોલ. ૮૮
 નવ ખાંડાં નવ કુંભની બોડે કે,
 ઉઘાડાં કરી રે લોલ;
 અળગળાટ હીસે સમોડે કે,
 તેજ ઘણું ત્યાંહાં કરી રે લોલ. ૮૯
 સંકલ્પ કરાવ્યો ગૌર અગસ્ત કે,
 પૂજા પૂરી થઈ રે લોલ;

[પ્રસાદવક્ત્ર]

‘લોજન કરો દેવ દેવી સમસ્ત કે,
 પાકશાળે જઈ રે લોલ.’ ૯૦

જમ્યા રમ્યા તૃપ્ત થયા સહુ કે,
સોપારી પાન આપિયાં રે લોલ;

[નવ દિવસ પૂજનવિધિ]

ઠાકે વળકે ધૂણે ભૂવા બહુ કે,
ઊલટ અંગ વ્યાપિયાં રે લોલ. ૬૧

સાંજ સવારે પૂજા થાય કે,
ઠરતાં આરતી રે લોલ;
ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય ધરાય કે,
તન મન વારતી રે લોલ. ૬૨

માતા કાળી કરે અપવાસ કે,
આસન ખેસી રહે રે લોલ;
શંકરાચાર્ય તેઠાવ્યા પાસ કે,
'કરાવો પૂજન' કહે રે લોલ. ૬૩
આચાર્ય ગોર કરે વિચાર કે,
સામાન મંગાવિયે રે લોલ,

[નવદુર્ગાપૂજન સામગ્રી]

તેઠાવ્યાં દેવી જોગણી ત્રિપુરાર કે,
નવદુર્ગા પદ્મરાવળે રે લોલ. ૬૪

છપ્પન કોટિ આમુંડાય કે,
ખોલાવ્યા નવનાથ-શુરં રે લોલ;
ચૌરાશી સિદ્ધ આવ્યા સમુદાય કે,
તેત્રીસ કોઠ સાથ-શુરં રે લોલ. ૬૫

આવ્યા જાદવ સહિત ભગવાન કે,
શિવ સંગે સહી રે લોલ;
આવ્યા બ્રહ્મા ઇંદ્ર ઘણે માન કે,
આવ્યા નારદ વહી રે લોલ. ૬૬

મંગાવ્યા વારતુ-કુંભ સો આઠ કે,
 લવિંગ સોમારીઓ રે લોલ;
 મહાકાળીએ રચ્યો બહુ ઠાઠ કે,
 બચકુળ ભરિયો^૧ રે લોલ. ૯૭

તજ બવત્રી છરું જોઈએ કે,
 મંગાવ્યાં મનભાવતાં રે લોલ;
 બ્યાસવટાણા આહું મન મોહિયે કે,^૨
 તે ચાલી આવતાં રે લોલ. ૯૮

પૂજાપાની ધાળો મધ્ય લાવ્યા કે,
 પુષ્પના હારડા રે લોલ;
 જોરે વેગે પધરાવ્યા કે,
 જેમાં મળે ભારડા રે લોલ. ૯૯

જેઠા દેવ ઋષિ મહાદેવ કે,
 કુંડે વગાઈને રે લોલ;
 જેઠા નાથ ચોરાશી કરે સેવા કે,
 વચ્ચે શક્તો સમાઈને રે લોલ. ૧૦૦

[દ્વિ-ધ્યાન]

આચારજ ગોર કહો હાંસી પોકારી કે,
 ‘દેવી ! દેવ ! સાંભળો રે લોલ;
 ધ્યાન ધરો સૌ મનમાં ધારી કે,
 મૂકી મન આંમળો રે લોલ. ૧૦૧

દેવ-માત્ર સહ સંધ્યા કરજો કે,
 ગાયત્રી કરો રે લોલ;
 (ગોર કહો) સામાન લાવી ભરજો કે,
 લાવી પ્રચ્છે ધરો રે લોલ.’ ૧૦૨

દેહ-શુદ્ધ પ્રાયશ્ચિત્ત કરાવે ગોર કે,
 દ્રો^૧ દર્લ અંધારિયે^૨ રે લોલ;
 શાપભોચન કરે તે ઠાર કે,
 ‘શુદ્ધ કરું, સંભાળીએ રે લોલ.’ ૧૦૩

શંકરાચાર્ય શીઘ્ર થઈ આવ્યા કે,
 આસન મધ્યે કરી રે લોલ;
 શુદ્ધ ‘લહરી’ ઉચ્ચાર^૩ ભણાવ્યા કે,
 પાત્ર ભરી ભરી રે લોલ. ૧૦૪

[અનેક-આકાર ચત્ર-આલેખન]

પાત્ર સુવર્ણ કેરાં સો આઠ કે,
 પાસે મંગાવિયાં રે લોલ;
 શંકરાચાર્ય કરે બહુ ઠાઠ કે,
 જત્ર કઠાવિયાં રે લોલ. ૧૦૫

ત્રિકોણ પટકોણ ને અષ્ટકોણ કે,
 પોડશકોણે કરી રે લોલ;
 શકતો સૌં ભરાણી સુલોણ કે,
 જત્ર મધ્યે ધરી રે લોલ. ૧૦૬

જત્ર પછવાડે ‘મંડળ’ સાર કે,
 ચીતયું ચોદિયાં રે લોલ;
 અળીલ શુભાલ હજાર અપાર કે,
 રંગ જોઈ દેવ હસ્યા રે લોલ. ૧૦૭

[કાલિકાપૂજન]

ગોર આચારજ વદે વચન કે,
 ‘કાળી-પૂજન કરો રે લોલ;’

૧ ‘દો’ ૨ ‘અંધારિયા-ઝીઝોટો નામની વનસ્પતિ; અપામાત’

૩ ‘લહેર ઉપચાર’

(હાથ જોડાવી લણે પ્રાણણ કે,)
 'હાથે કંકુ ધરો રે લોલ. ૧૦૮
 કુંકુમ છાંટા નાખો^૧ સાર કે,
 અશત સમર્પીએ રે લોલ;
 અખીલ ગુલાલ ચઢાવો ત્રિપુરાર કે,
 મુગંધ બહુ અર્પીએ રે લોલ. ૧૦૯
 ધૂપ દીપ ફળ હર્ષ નેવેલ કે,
 પછી આરતી કરો રે લોલ;
 પુષ્પાંજલિ કરો મૂઝી લેલ કે,
 પુષ્પે 'મંડળ' ભરો રે લોલ.' ૧૧૦
 નારદજી નીરજે ઘર્ષને પાત્ર કે,
 ભરિયાં ભરપૂરે રે લોલ;
 પહેલાં શક્તિને આખ્યાં જર્ષને કે,
 શ્રી કૃષ્ણ ગાથ્યાં ત્રિપુરે રે લોલ. ૧૧૧

[પૂજન-પદ્ધતિ]

શંકરાચાર્ય શીઘ્ર ઘર્ષ ગોર કે,
 પદ્ધતિ^૨ લીધી હાથમાં રે લોલ;
 નારદજી અર્જુન તે ઠોર કે,
 કળશ લે બાથમાં રે લોલ. ૧૧૨
 ગુરુએ આરા લીધી મહુને કે,
 શ્રી નાથાદિક ઊચરે રે લોલ;
 'વૃત્તોઽસ્મિ' કરી લીધા બહુએ કે,
 વળી બીજાં ભરે રે લોલ. ૧૧૩
 'જુહોમિ' બોલ્યા ॥ ગુરુદેવ કે,
 પાત્ર મુખમાં ધરે રે લોલ;

- ત્રીજાં પાત્ર લખાં તતજેવ કે,
મધ્યનમી કહી પીએ ખરે રે લોલ. ૧૧૪
- ચોથું પાત્ર એ પ્રેમે ભરાવી કે,
શુરુછ આસા દીજિયે રે લોલ;
વિષ્ણુ-ભૂત વાણી કહી મુખે ધરાવી કે,
'પાત્ર સહ પીજિયે રે લોલ.' ૧૧૫
- પાંચમું પાત્ર ભયુંં મરભાદ કે,
'ધૃતોઽસ્મિ' કહી રે લોલ;
બ્યાસ વસાણા વટયુંં પરસાદ કે,
લે સાજન સહી રે લોલ. ૧૧૬
- છઠુંં પાત્ર ભયુંં છે હાથ કે,
'કહો શુરુ, ક્યાંમ છે રે લોલ ?'
ત્રિપુરા 'સ્વાહા' કરે સૌ સાથ કે,
પાત્ર ઠાલાંકમ્મ છે રે લોલ. ૧૧૭
- સાતમું પાત્ર ભયુંં ભરપૂર કે,
સુર સહને વધ્યુ રે લોલ;
'શં નો દેવી' કરી સમર્પે કે,
મુખવાસ કરે બધું રે લોલ. ૧૧૮
- આઠમું અષ્ટસિદ્ધ નવનિદ્ધ કે,
'વરદાઽસ્મિ' કહી પીએ રે લોલ;
ઠાળી પાસ ભરી બહુ રિદ્ધ કે,
વસ્તુથી કેમ બહીએ રે લોલ ? ૧૧૯
- નવમું પાત્ર ભરીને પાય કે,
દેવી વૃક્ષ યઈ રે લોલ;
યાળો ભરી નેવેલ ધરાય કે,
ઠોલ ધર્મ એ સહી રે લોલ. ૧૨૦

[પ્રસાદભક્ષ]

લાડું ખીર બાકળા નૈવેદ્ય કે,
વડાં વટાણા સહી રે લોલ;
ખાંડ ખીટોડાં મેવા વિશેષ કે,
ચેંઠા બરફી ઠહી રે લોલ. ૧૨૧

કળી ગુંબ મગજ ને ઠાર કે,
શાઠ તળ્યાં સહી રે લોલ;
એક એકને જમાડે હોડ કે,
જમી તૃપ્તા થઈ રે લોલ. ૧૨૨

આદું છરું લવિંગ સોપારી કે,
એલચી પાન-શું રે લોલ;
આખ્યા મુખવાસ સઉને ખારી કે,
ઠરી સન્માન-શું રે લોલ. ૧૨૩

[ભૈરવ-પૂજન]

વળતી વીર ને ભૈરવ નવ નાથ કે,
સહસ્ર અઘ્યાસી ઋષિ રે લોલ;
તેત્રીસ કોઠ દેવ સર્વ સંગાથ કે,
પૂજન કયાં ખુશી રે લોલ. ૧૨૪

ખાનખાન તૃપ્ત થયા દેવ કે,
મુખવાસ મુખમાં ધરી રે લોલ;
બેઠાં આસને જઈ તતખેવ કે,
ધ્યાન ધરે ઋષિ રે લોલ. ૧૨૫

વળતી શ્રદ્ધા વિધ્વ મહાદેવ કે,
ઈશ્વર અમર સહી રે લોલ;

- ચંદ્ર સૂરજ પાંડવ તતખેવ કે,
આસન બેઠા જઈ રે લોલ. ૧૨૬
- પાંચ પાંડવ દ્રૌપદી સંગ કે,
તે પણુ આવિયાં રે લોલ;
તેજ્યાં દેવાંગના કમલાઓ રંગ કે,
આસન પધરાવિયાં, રે લોલ. ૧૨૭
- આસને આસને બેઠા દેવ કે,
સહ કુટે વળી રે લોલ;
પહેલાં પાત્ર આખ્યાં તતખેવ કે,
નારદજીએ માંચ લળી રે લોલ. ૧૨૮
- આચારજ ગૌર કરે ઉપદેશ કે,
'પાત્ર પહેલાં ભરો રે લોલ;
અરજીન મહેનત કરતા શેષ કે,
'પાત્ર મુખમાં ધરો રે લોલ.' ૧૨૯
- નવ નવ પાત્ર સહની હાર કે,
લીધાં ભાવે, કરી રે લોલ;
વ્યાસ વટાણાં આહું સાર કે,
વડાં મુખમાં ધરી રે લોલ. ૧૩૦
- શાક પાક મીઠાઈ ને મેવા કે,
સહને તૃપ્ત કરી રે લોલ;
નારદજી કરે સૌની સેવા કે,
'મુખવાસ સૌને' ધરી રે લોલ. ૧૩૧
- પહેલું 'છરું' વળતી પાન કે,
સોપારી ને એલચી રે લોલ;
'તજ' જાવંત્રી લવિંગ સમાન' કે,
આખ્યાં કરી મેલચી રે લોલ. ૧૩૨

[નવરાત્રપૂજન]

નવ દા'ડાનાં નવ પૂજન કે,
 એ રીતે કર્યાં રે લોલ;
 દેવ દેવીઓ સૌ મગન કે,
 આનંદ-ગિલ્ટે-ભર્યાં રે લોલ. ૧૩૩

[દેવી ગરબા-નૃત્ય, લીલા]

વળતી ખોલ્યાં છે મહાકાળી કે,
 શક્તો ટોળે ઠરો રે લોલ;
 ધૂતના દીપક બધે અજવાળી કે,
 'ગરબા' માથે ધરો રે લોલ. ૧૩૪

આબ્યાં હરસિદ્ધ ને હિંગળી કે,
 અંખા બહુચરી રે લોલ;
 આબ્યાં તોતળ માતર ટોળી કે,
 વેરાઈ ખોડિયાર ખરી રે લોલ. ૧૩૫

આબ્યાં આશાપુરી અલખેલી કે,
 ચોસડ ભેગણી રે લોલ;
 આબ્યાં નવદુર્ગા ભલાં લેલી કે,
 તુળળા ભોગણી રે લોલ. ૧૩૬

[ગરબી રમતાં ભેગમાયાના શણગાર]

સૌએ સોળ સન્ન્યા શણગાર કે,
 નવરંગ બાંધણી રે લોલ;
 સૌને સોના-ચૂડા સાર કે,
 હાથે સૌ કાંકણી રે લોલ. ૧૩૭

કાણે પહેર્યાં પટોળી ચીર કે,
 આબૂપણુ ઝોપતાં રે લોલ;

ચરણા ચોળી સાડી^૧ શરીર કે,
 સૌને શોભતાં રે લોલ. ૧૩૮
 કોઈને અબોડા, છુટા કેશ કે,
 કોઈ શીશ દામણી રે લોલ;
 કોઈ ખાળા ખાળી વેશ કે,
 વૃદ્ધ કામની રે લોલ. ૧૩૯
 કોઈ છે રૂપતણે અંબાર કે,
 કોઈ મહા શ્યામળી^૨ રે લોલ;
 કોઈ છે ચંદ્રમુખી આકાર કે,
 સૂરજ બાખા વળી રે લોલ. ૧૪૦

[ગરબા પૂમતા નવદુર્ગા]

ઠાળી કરજોડી કહે છે,
 ‘સરવ ફૂટે રહો રે લોલ;
 (ઠાળી સૌને શિખામણુ દે છે કે,)
 ફરતાં કોઈ નવ રહો રે લોલ.’ ૧૪૧
 નવ કુંભના ગરબા નવ કે,
 નવદુર્ગા શિરે રે લોલ;
 વચ્ચે લઈ ઊભા સૌ સબ્ય કે,
 ધીરજ રાખી ધીરે^૩ રે લોલ. ૧૪૨
 ફરતી દેવી ભોગણીઓની હાર કે,
 સર્વ બરોબરી રે લોલ;
 પાડે તાળી સૌ એક ઠાર કે,
 ગવરાવે અંબા બહુચરી રે લોલ. ૧૪૩
 પછી શકતો સૌએ ગાય કે,
 પાડે પાણ્ય તાળીઓ રે લોલ;

ધૂધરા ગાળે થેઈ થેઈ થાય કે,
લચી લંક વાળિયો રે લોલ. ૧૪૪
ફૂટે ભિંચાં નીચાં થઈને કે,
ઝાલ્યો ઝળકાવતી રે લોલ;
સન્મુખ એક એકને કહીને કે,
ચૂડા ચળકાવતી રે લોલ. ૧૪૫

[ગરબાનો ઉલ્લાસ]

ગાયે ગરબા પૂરણુ પ્રેમ કે,
ઊલટ અતિ ઘણે રે લોલ;
'દિવસ નવ નવરાત નેમ કે,
ગારું,' ઠાળકા ભણે રે લોલ. ૧૪૬
ગરબા ધૂમી રમી નિરાંત કે,
ફેર ફેર-ફૂંદડી રે લોલ;
પોતપોતાની મળતી પાંત કે,
ચળકે ચરણા ચૂંદડી રે લોલ. ૧૪૭
સહુએ હરખે લે હંખોડા કે,
રમત બહુ ભાતની રે લોલ;
સૌએ બળેનાં થઈ બેડાં કે,
ચોખા સુર-ભાતની રે લોલ. ૧૪૮
મઘપાન કર્યો સકળ મહંભાયા કે,
ઉપર ચરવણુ કરી રે લોલ;
મેડી શકત સકળ સલાય કે,
આનંદ ઊલટભરી રે લોલ. ૧૪૯

[વાદોનો સાથ]

વીણા લઈ વીરાંગના આવ્યાં કે,
ગાંધર્વ ગાજતા રે લોલ;

વાળાં છત્રીય વાવા લાગ્યાં કે,
સાર-મંડળ સંભાજતા રે લોલ. ૧૫૦

આલાપ-ચારી ઠરી મુખ ગાય કે,
વજડે પાય ધૂપરા રે લોલ;
નાચે દૂટે થેઈ થેઈ ઘાય કે,
સખા બેઠી એક-ધરા રે લોલ. ૧૫૧

લાલ મૃદંગ સારંગી તંબૂરા કે,
સરોદા વાગે બોરગું રે લોલ;
તંબૂરા ઝાંઝરી આલરી પૂરા કે,
ધૂપરા ઘોર-ગું રે લોલ. ૧૫૨

નેળાં નેળાં બાળી ઠરે નરત કે,
દશતાલો દશકે રે લોલ;
સઉ મહામાં સખે યશત કે,

[નગરજન-આનંદોત્સવ]

નવદિન નવસાતરના દિન કે,
 ખેલ નવા નવા રે લોલ;
 સૌ શક્તોને છે આધીન કે,
 પાવા-પર હવા રે લોલ. ૧૫૬

નગરમાં ભાવ ઘણો નરનાર કે,
 તોરણ દ્વારે સહુ રે લોલ;
 કુંકુમે ઘર લીંપાપિયાં ગાર કે,
 કરે નૈવેદ્ય બહુ રે લોલ. ૧૫૭

[નવરાત્ર-પૂજન]

નવરાત્ર પહેલું ખીલું ને ત્રીજું કે,
 ચોથું પાંચમું ખરું રે લોલ;
 છઠું સાતમું કરી સૌ સૂઝ્યું કે,
 આઠમે હવન કરું રે લોલ. ૧૫૮

‘ગોર આધ્યાર્થ’ થાઓ સાવધાન કે,
 હવન તેવડ કરો રે લોલ;
 જે બોઈએ તે મંગાવો સામાન કે,
 લાવી આગળ ધરો રે લોલ. ૧૫૯

નવ કુંભના નવ કરો હોમ કે,
 નવકુંડ તમે કરો રે લોલ;

[નવકુંડ-હોમચર્યા]

ઠડિયા તેડાવી ખોદાવો હોમ કે,
 ચણાવી રંગ લારો રે લોલ. ૧૬૦

ચણાવી લીંપાવી કયો તૈયાર કે,
 નવે ખડી લરી રે લોલ;

વેલ યુદ્ધા માંહી પાળ્યા સાર કે,
ગુલાલ હજધરે કરી રે લોલ. ૧૬૧

[હોમ-સામગ્રીવર્ણન]

કાષ મંગાવ્યાં સમઠો સાર કે,
નવ ગાડાં ભરી રે લોલ;
ખારેક ટોપરાં અપરંપાર કે,
કમળ-કાકડી ખરી રે લોલ. ૧૬૨

શેરડી બિબેરાં ને કેળાં કે,
મેવા બહુએ કરી રે લોલ;
ગોર અગસ્ત વસ્ત કરે લેળી કે,
વસ્ત હગલે ભરી રે લોલ. ૧૬૩

અનેક પુષ્પ ક્યાં બહુ હાર કે,
તેની છાબો ભરી રે લોલ;
મોગરા અંપા અપરંપાર કે,
માળી^૧ નળી ભરી રે લોલ. ૧૬૪

નાહું મંગાવ્યું છે શેર ખાર કે,
બિબેરાં બહુ રે લોલ;
સોપારી શ્રીકૃષ્ણનો નહિ પાર કે,
ચૂડીએ ચાંદલા સહુ રે લોલ. ૧૬૫

સોના રૂપાની મૂરતિ^૨ કરાવી કે,
છાયાદાન છાલિયો રે લોલ;
નવ શ્રીકૃષ્ણ નવ ચીર મંગાવી કે,
પરનાળો^૩ બાંધી ભાળિયો રે લોલ. ૧૬૬

ધોળાં રાતાં^૪ કાપડામાં ચીર કે,
ઘઉં ચોખે ભરી રે લોલ;

૧ ' માળી ' ૨ ' મૂરતિ ' ૩ ' પનાળો ', ' પ્રણાલો ' ૪ ' કાપડામાં '

નવ અહે તેડાવ્યા વીર કે, બેસાડ્યા આસન કરી રે લોલ.	૧૬૭
મો ઠાલ ને બીજ અનાર કે, પલાથ ^૧ પૂરી થઈ રે લોલ; અગર કપૂર તેલ તે સાર કે, કેસર કુંકુમ સહી રે લોલ.	૧૬૮
અબીલ ગુલાલ સિંદૂર છે સાર કે, કપૂર-કાચલી રે લોલ; સુખડ ઘસાવી શેર બે ચાર કે, ભર્યાં ફૂંડાં કાચલી ^૨ રે લોલ.	૧૬૯
બીર રંધાવી તાવડા બે ચાર કે, દ્રાખ નાખી કરી રે લોલ; ખાંડ નંખાવી ઘૂતની ધાર કે, જવતલ ટોપલા ભરી રે લોલ.	૧૭૦
હહીં દૂધ ને મધ સમસ્ત કે, ગોર સંપૂટ કરે રે લોલ; કાળીને કહે છે ગોર અગસ્ત કે, 'બેસો આસન ઠરે રે લોલ.'	૧૭૧

[હોમવિધિ-મસંચ]

આસન આવી બેઠાં મહાકાળી કે, ઋષિ ટોળે મળ્યા રે લોલ; દેવ-દેવીઓએ સૌ લાળી કે, આવી લેળ્યાં મળ્યાં રે લોલ.	૧૭૨
વરુણ કયાં આચારજી ગોર કે, સહસ્ર અઠ્યાશીયે રે લોલ;	

- નાહું બાંધી સોપારી-મહોર કે,
આપી બેસાર્યા પાસીએ રે લોલ. ૧૭૩
- વળતી ગોરે ગણપતિપૂજન કે,
કયાં પ્રેમે ભરી રે લોલ;
બીજું માતૃકા-પૂજન અન્ય કે,
ધૂપ દીપ નેવેહ કરી રે લોલ. ૧૭૪
- નવ ગ્રહ સ્થાપન, કયાં પૂજન કે,
રુદ્ર કળશે ધરી રે લોલ;
પાન મુદ્રાપંચુ^૧ શ્રીકૃણધયુ^૨ જન કે,
ગંગાજળ ભરી રે લોલ. ૧૭૫
- મસ્તકે નાહું બાંધ્યું સાર કે,
કળશ કરમાં ધયો રે લોલ;
ગોર આચાર્ય^૩ કરે ઉચ્ચાર કે,
'વચમાં મેહેલો ખશે રે લોલ.' ૧૭૬
- પૂજા સંકલ્પ કરાવ્યા માત કે,
અગ્નિકુંડમાં ધરી રે લોલ;
આચારજ નવ નવ કરે પાઠ કે,
નવે માળા કરી રે લોલ. ૧૭૭
- ખીર જવ તલ સોંખ્યા સમસ્ત કે,
આપે પાત્રમાં ભરી રે લોલ;
નોંધે આસામી ગોર અગસ્ત કે,
નવ કુટે ખરી રે લોલ. ૧૭૮

[સ્વાહાવચનથી આહુતિમદાન]

'સ્વાહા' 'સ્વાહા' કરીને હોમે કે,
ખીર જવ તલ સહુ રે લોલ;

સરુવે ઘી હોમે છે ગોર કે,
 ‘સ્વાહા’ બોલે બહુ રે લોલ. ૧૭૬
 કવચે કવચે નાજિયેર ચીર કે,
 ‘સ્વાહા’ ઠહી હોમતા રે લોલ;
 ઉપર ઘીનાં તપેલાં વીર કે,
 રેડે રેલતાં રે લોલ. ૧૮૦
 અર્ધપાઘે બિભેશં સાર કે,
 હોમે મધુપાનને રે લોલ;
 નાખે સરસવ મૂઠી લગાર કે,
 બરપૂર સામાનને રે લોલ. ૧૮૧

[પૂર્ણાહુતિની સન્ધ]

પૂર્ણાહુતિનો સમો ત્યાં થાય કે,
 નોખત વાજતી રે લોલ;
 ભેરી બૂંગળો બીત ગવાય કે,
 મહાઠાળી બિરાજતી રે લોલ. ૧૮૨
 પૂજન દશ દિક્પાલનું થાય કે,
 ‘લક્ષ્મીહોમ’ કરી રે લોલ;
 દશ દિશાએ દીવડો મેલાય કે,
 પૂજન ક્ષેત્રપાળ ખરી રે લોલ. ૧૮૩
 ચોમુખો દીવો કોહોલું છારોડું^૧ કે,
 મૂકે ચાચર-વાટ-થું રે લોલ;
 એક પૈસે આઠાણ લઈ દોડું^૨ કે,
 ધારાવાડી^૨ કરી નાઠ્યું રે લોલ. ૧૮૪
 હોમે પૂર્ણાહુતિ નાજિયેર કે,
 ચીર ઉપર ધરી રે લોલ;

સિંદૂર ચાંદલા ચૂડી, સૌએ નાળિયેર કે,
ગોર સરુવે કરી રે લોલ. ૧૮૫

[ચક્રાદયરૂપિ સહિત પૂર્ણાવૃત્તિ]
'ચક્રાદય' સહુ નવિ ભણે છે કે,
ભિલા રહીને રે લોલ;
નોખતં ગડગડે, ગુણી ગણે છે કે,
એકેકને કહીને રે લોલ. ૧૮૬
'જે જે' 'ઉદો' કરીને હોમે કે,
'જે આંખે' 'જે આંખે' કહે રે લોલ;
ભૂખા ઠાકલાં ચોદિય ધૂમે કે,
પરનાળે ધી વહે રે લોલ. ૧૮૭
આશિ-બાળ ગગનમાં વાલી કે,
કુંડ નવે ભરી રે લોલ;

[આશિપ્રવલ્લ]

ગોરજી સરુવો કુંડમાં ઘાલી કે,
ગોર આસક્ષા કરી રે લોલ. ૧૮૮
નિરાંતે બેઠાં ગોર મહાકાળી કે,
આચારજ શીઘ્ર થઈ રે લોલ;
છાયાદાન કરાવ્યાં સંભાળી કે,
સંકલ્પ કર્યાં સહી રે લોલ. ૧૮૯
આપી ભૂરસી દક્ષિણા મહેર કે,
ચોરોર રીદ સૌ કરો રે લોલ?
પ્રાણણ સૌને બેસાવ્યા ઠાર કે,
એક કરમાં ધરો રે લોલ. ૧૯૦
આત્મા માગી ભિલ્યાં મહાકાળી કે,
બેઠાં આચન જઈ રે લોલ;

[નવરાત્ર-પારણાં, દશરા નૈવેદ્યવર્ણન]

નવ નવરાત્ર નિત્ય દીવાળી કે,
નારદજી તેડ્યા સહી રે લોલ. ૧૯૧

દસરાએ પારણાં થાય કે,
નારદ કરે નોતરાં રે લોલ;
શાક પાક પઠવાન બહુ થાય કે,
વહેલાં^૧ આવે સરોતરાં રે લોલ. ૧૯૨

ચૂરમું લાડુ ને દૂધપાક કે,
લાપસી શીરો પૂરી રે લોલ;
સૂરજ કેરાં છે નરમ શાક કે,
રાયતાં ભજિયાં કરી રે લોલ. ૧૯૩

વેઢમી સાથે પૂરજી-પોળી કે,
વડાં ખીર^૨ બાકળા રે લોલ;
વેઢમી કરી, ભરી ઘી ભોળી કે,
નૈવેદ્ય કરે કાળકા રે લોલ. ૧૯૪

નવ કુંભની નવ ભરી થાળ કે,
સીવડાં દીવડાં કરી રે લોલ;
નવ નવ ખંડ ભયાં રસાળ કે,
દીવડા કરી નૈવેદ્ય ભરી રે લોલ. ૧૯૫

ગાઈ થાળ આરતી થાય કે,
ઘંટા વાજતાં રે લોલ;
મુખાંજલિ કરી પડતાં પાય કે,
'જે જે' કરી ગાજતાં રે લોલ. ૧૯૬

[દશમી-મસાદનું સંક્ષિપ્ત-પંક્તિ ભોજન]

જમવા આળ્યાં શકતોનો સાથ કે,
એસઠ જોગણી રે લોલ;

- છપન કોટિ ચામુંડા સંધાય કે,
જમવા રસ લોગણી રે લોલ. ૧૯૭
- બેઠાં શકતોનાં ટોળાં સાથ કે,
ધાલ્યો ઘણી થઈ રે લોલ;
ખાવેન વીરને સુંપણ સાર કે,
પીરસો મહાકાળી કહી રે લોલ. ૧૯૮
- પરથમ ખાજઠ પડિયા સાર કે,
શાક સઉમાં ભરી રે લોલ;
લાડુ દૂધપાક ને કંસાર કે,
શીરો પૂરી ખરી રે લોલ. ૧૯૯
- મીઠાઈ મેવા પકવાન ખહુ કે,
એ સઉને મૂકિયાં રે લોલ;
શાક તરકારી ભજિયાં સઉ કે,
કેને નવ ચૂકિયાં રે લોલ. ૨૦૦
- રાયતાં સંભારી સઉ મેલે કે,
પીરસે સઉ હાર-થું રે લોલ;
કંસાર-માંહે રોટલી ભેળે રે,
'જમો હવે, વાર થું રે લોલ?' ૨૦૧
- લોજન કરે શકતો સંગાથ કે,
દેવી ભોગણી રે લોલ;
ખાન સોપારી ખીડલાં હાથ કે,
જમ્યાં રસ-ભોગણી^૧ રે લોલ. ૨૦૨
- લાત દાળ કઢી છે વડીની કે,
જમ્યાં તરપત થઈ રે લોલ;
લોજન કરી ભિડ્યાં છે વળી કે,
સઉ આસને જઈ રે લોલ. ૨૦૩

[દેવાદિ પદ્મિ-ભોજન]

જગિયા^૧ સઉએ સજ્જ કરાવી કે,
તેડાવ્યા દેવ સહુ રે લોલ;
આસન આસન ઠીક કરાવી કે,
ચોરાશી સિદ્ધ, બહુ રે લોલ. ૨૦૪

સહસ્ર અઠ્યાશી ને નવ નાથ કે,
દેવ તેત્રીસ કરોડ-શુ^૨ રે લોલ;
છપ્પન કરોડ બાદવ સાથ કે,
બેઠા બેઠે બેઠ-શુ^૨ રે લોલ. ૨૦૫

પાંડવ મહાદેવ ને ભગવાન કે,
ધ્રુવ અમર સઉ રે લોલ;
સઉને પહોંચાડી સામાન કે,
પાક સરવે બહુ રે લોલ. ૨૦૬

‘જે જે મહાકાળી’ કરી પરસાદ કે,
જમે ભાવે કરી રે લોલ;
શ્લોક લખે સૌ પાડી સાદ કે,
ભાત દાળ ને કઢી રે લોલ. ૨૦૭

પાન સોપારી આપે સઉ હાથ કે,
ઘણું ભાવે ખરી રે લોલ;
‘ધન ધન દેવ’ બોલે નવનાથ કે,
ભિલ્યા આચમન કરી રે લોલ. ૨૦૮

[મત-પારણાનો આનંદ]

વળતી નવદુર્ગા મહાકાળી કે,
બાવન વીર-શુ^૨ રે લોલ;

પારણાં કરે છે સૌ સંભાળી કે,
 ધીરજ ધીર-શું રે લોલ. ૨૦૯
 પારણાં કરી ઊઠ્યાં સહ શક્ત કે,
 ભગત ભવાનિયો રે લોલ;
 જ્યજ્યકાર થયું સહ જક્ત કે,
 મહા વરદાનિયો રે લોલ. ૨૧૦

[મત-ઉત્પાપના]

મહાકાળી મુખથી કહે ગોર કે,
 ‘આબ્યું મન આપના રે લોલ;
 પૂજા કરાવી પાછલે પહોર કે,
 કરાવી ઉત્પાપના રે લોલ.’ ૨૧૧
 જવારા લઈ દેવ સમસ્ત કે,
 શમીપૂજન કયાં રે લોલ;
 પૂજા કરાવે ગોર અગસ્ત કે,
 સકળ કારજ સયાં રે લોલ. ૨૧૨
 દેવ દેવી સૌ માગી વિદાય કે,
 એકાદશી દિન છે રે લોલ;
 નરનારી સહુ લાગી પાય કે,
 સહુ શક્તને આધીન છે રે લોલ. ૨૧૩

[દેવી-દેવ વિદાય]

મહાકાળીનું મુખ વહે વચન કે,
 ‘વહેલાં પધારજો રે લોલ,’
 દેવ અમર કહે સૌ, ‘ધન્ય ધન્ય કે,
 રૂઠા કામે કહાવજો રે લોલ.’ ૨૧૪
 અઘ્યાશી સહસ્ર આપી દક્ષિણાય કે,
 મહોરો જોખા ભરી રે લોલ;

ગોર આચારજને તોડાય કે,
 ફૂંડાં મહોર કર ધરી રે લોલ. ૨૨૫
 દક્ષણા લઈ, હઈ આશીર્વાદ કે,
 ગોર ઋષિ સધારીઆ રે લોલ;
 પગે લાગીને લઈ પરસાદ કે,
 મારગે પધારીઆ રે લોલ. ૨૧૬
 શિવ વિષ્ણુ ઇંદ્ર માગી વિદાય કે,
 'કાળી ! કરુણા કરો રે લોલ;'
 પગે લાગીને પંથ પગાય કે,
 શક્તિ સમરણ ધરો રે લોલ. ૨૧૭
 આવી પ્રદક્ષા નારદ કહે છે કે,
 'આજ્ઞા દીજિયે રે લોલ;
 શક્તિનું ધ્યાન રૂદેમાં રહે છે કે,
 સુ'પો કામ^૧ કીજીએ રે લોલ.' ૨૧૮

[નવદુર્ગા વિદાય]

ચાંસઠ ભોગણી ને ચામુંડાય કે,
 નવદુર્ગા સહી રે લોલ;
 માગી વિદાય મંદિર સહુ બાય કે,
 વળાવી ગઢ પર રહી રે લોલ. ૨૧૯

[નવનાથ વિદાય]

છેલ્લા પાંડવ ને નવ નાથ કે,
 'આગના અમને કરો રે લોલ;
 [મહાકાળીને ભેડે હાથ કે,]
 કર માથે ધરો રે લોલ.' ૨૨૦

અંબા બહુચરે માગી વિદાય કે,
અંબા આરામુરમાં ગયાં રે લોલ;
બહુચર રથ બેસીને બાય કે,
સલખનપુર રહ્યાં રે લોલ. ૨૨૧

[નવકુંભ-નવરાત્રિપૂજન, ફલપ્રતિ]
નવ-કુંભ નવરાતરને ગાય કે,
શીખે ને સાંભળે રે લોલ;
તેને સહાય મહાકાળિકા માય કે,
ત્રેમે પાળિકા મળે રે લોલ. ૨૨૨

ગરબો ગાર્હ સુણી કરે દાન કે,
પદારથ ચાર-શું રે લોલ;
માણસ છવે ધણું બહુ માન કે,
અંતે ઉદ્ધાર-શું રે લોલ. ૨૨૩

આપે નિરૂધનિયાને ધન કે,
બંધાવે વાંઝ પારણાં રે લોલ;
આંખે દેખાડે આંધળાં અન્ય કે,
વસાવે દીધાં બારણાં રે લોલ. ૨૨૪

ખોડા ફૂંઠા અપંગ ને લૂતાં કે,
ચલાવે પાગ-શું રે લોલ;
મહારણમાં મારગ જે ભૂલ્યાં કે,
મુકાવે^૧ સામે વાઘ-શું રે લોલ. ૨૨૫

ભાવે ભજતાં^૨ તે સમરથે માત કે,
ચિત્ત ચરણે ધરી રે લોલ;
તે ગર્ભવાસી નહિ સાક્ષાત કે,
સંસાર બાય તરી રે લોલ. ૨૨૬

[સ્વનાતિથિ : કવિ-પરિચય]

સંવત સત્તર દસ અઢાર કે,
શ્રાવણ માસમાં રે લોલ;
શુધ પખવાડિયું સાતમ ગુરુવાર કે,
ગરબો થયો ખાસમાં રે લોલ. ૨૨૭

રાજનગર નવેપરે વાસ કે,
બાણે જગત સહુ રે લોલ;
માત રમરણ છે આસેઆસ કે,
માત પાસે રહું રે લોલ. ૨૨૮

ભટ મેવાડા સાતિ પવિત્ર કે,
સુત-હરિભટ કહે રે લોલ;
મારે શક્તિ સાથે છે મિત્ર કે,
રુદિયામાં રહે રે લોલ. ૨૨૯

કથું છે કાલિગાન-ચરિત્ર કે,
વલ્લભ મુખથી રે લોલ;
કરજો એ ગુણગાન પવિત્ર કે,
મટાવે દેહ-હુઃખથી રે લોલ. ૨૩૦

બાર માસની લાવણી

કારતક માસે માત કાળિકા, પાવા રે ગઢ પર બિરાજતી;
કૃષ્ણ-સ્વરૂપે કાળી કહીએ, મધુરસ મોરલી બનવતી. ૧

માગશર માસે માત બહુચરા, નવખંડ જુગમાં તું વ્યાપી;
દેશ દેશમાં ગોખ બનાયા, મહોર^૧ છાપ તેરી લાગી. ૨

પોષ માસ પારવતી કહીએ, શંકર પર છાયા ધરતી;
વૃષભવાહની સદા કલ્યાણી, શિર પર ગંગા વિરાજતી. ૩

મહા મહિને મહંમાયા કહીએ, માયા જગતમેં તું વ્યાપી;
 નવે દિન નવરાતર ખેલે, મહોર છાપ તેરી લાગી.
 કાશુન માસે કૃગવા ખેલે, ભર ભર ઝોલી ગુલાલ-કી;
 ચૂવા ચંદન ઔર અરગળ, ભર લે મટકી કેસર-કી.
 ચૈતર માસે માત ચંડિકા, આમુંડા નામ ધરાવતી;
 ચંડમુંડ કો માર ચલી મા, ચૌમ્મક ખમ્પર ધરાવતી.
 વૈશાખ માસે માત સિંધવાઈ, હાથ લિયા મધુ-કા ખ્યાલા;
 સખ દૈતન કો માર ચલી મા, ક્રિયા દેવ-કા રખવાલા.
 જ્યેષ્ઠ માસે જગદંબા કહીએ, જે જનેતા જુગતન-કી;
 ગરીબ શુરખાં યાદ કરતાં, વહારે ચલે ભક્તન-કી.
 આષાઢ માસે આઘ ઇશ્વરી, આરાસુરમાં બિરાજતી;
 દેશ દેશ-કા સંઘજ આવે, શિર પર છત્ર ધરાવતી.
 સાવન માસે માત સિંધવાઈ, સલ્લખનપુર આઘે બેડી;
 ધન્ય લાગ્ય ભક્તન કો કહીએ, બહુચર મા નજરે નીરખી. ૧
 ભાદરવે મા ભદ્રકાલિકા, ભક્તિ કર લો દુર્લભ-સે;
 ખીર ખાંડ ઔર ગરક જલેખી, નિવેદ્ય કર લો જુક્તિ-સે. ૧
 આસો માસે આઈ દયેરા, આધા રાજ્ય જુગ મેં તેરા;^૧
 કાલી-રાત કા સાધન કર લો, હીવાલી કા દિન ચેરા. ૧
 પૂરણ માસ પુરુષોત્તમ કહીએ, સંત ઉદર-સે હૈ આની;
 સન્મુખ હોકર વલ્લભ બોલે, બહુચર મા નજરે બાની. ૧૩

*

બહુચરાજીના ગરબા

મરખા

પૃષ્ઠ

૧	‘હો અદ્વયરી’નો ગરબો	...	૨૩૧
૨	‘આઘ ઉત્પત્તિ’નો ગરબો	...	૨૩૨
૩	‘દેવી-પરાક્રમ’નો ગરબો	...	૨૩૫
૪	‘શિરોમણિ’નો ગરબો	...	૨૪૩
૫	‘ભાવે ભજો જો’નો ગરબો	...	૨૪૬
૬	‘અદ્વયરાજી’ની-૫ સ્તીર્થનો ગરબો	...	૨૪૪
૭	નવરાત્રિ કલશ-સ્થાપનનો ગરબો	...	૨૫૬
૮	નવરાત્રિનો ગરબો	...	૨૬૫
૯	‘ગાગર’નો ગરબો	...	૨૭૪
૧૦	‘રમવા ની પ્રવા’ મા’નો ગરબો	...	૨૭૬
૧૧	‘શશુગાર’નો ગરબો	...	૨૮૦
૧૨	‘મામણા’નો ગરબો	...	૨૮૬
૧૩	‘લોલ’નો ગરબો	...	૨૯૭
૧૪	‘સનખનપુરમાં દીવાળી’નો ગરબો	...	૩૦૩
૧૫	‘સનખનપુર ગામની કોનીઓ’નો ગરબો	...	૩૦૫
૧૬	અદ્વયરાજીના મહિના	...	૩૦૯

‘હો બહુચરી’નો ગરબો

- આઘ શક્તિ તુજને નમું, હો બહુચરી,
ગણપત લાગું પાય;
સ્તુતિ કરું સહુને ગમું, હો બહુચરી;^૧
વાણી ઘો મુજ માય. ૧
- વાણી આપો પરમેશ્વરી, હો બહુચરી:
શુભ તમારા ગવાય;
ચોસઠ બહેની મળી^૨ સામટી, હો બહુચરી:
માન સરોવર બાય. ૨
- માન સરોવર ઝીણતાં, હો બહુચરી:
કરતાં તે નિત્ય વિલાસ;^૩
સત્તખનપુર સોહામણું, હો બહુચરી:
ત્યાં તમારો વાસ. ૩
- સવે^૪ મળી કીધી સ્થાપના, હો બહુચરી:
કહેવડાવ્યું ‘બહુચર’ નામ;
સામસામા બે ઝોરડા હો બહુચરી:
સોત્રું ઘડે સોનાર;
ઘડિયા બાળુબંધ બેરખા, હો બહુચરી:
ઘડિયા એકાવલ હાર. ૪
- પ્રથમ ચરિત્ર તમે કયાં હો બહુચરી:
માયો તે મહિષાસુર;
રક્ત નયણે કરી મારિયો, હો બહુચરી,
રક્ત ચલાવ્યાં પૂર. ૫

૧ ‘દીન ભણી દયા કરો, હો બહુચરી: મુજ માયું તે માય.’

૨ ‘એકઠી’ ૩ ‘લાલ વિલાસ’

માયાં તે મરઘ બોલાવિયા, હો બહુચરીઃ
 મુગલ તણા ઘટમાંય;^૧
 શુંલ નિશુંલ હાથે હુણ્યા, હો બહુચરીઃ
 માયાં તેને પળમાંય. ૬
 ઘોડીનો ઘોડો કયો, હો બહુચરીઃ
 સ્ત્રીનો કયો પુરુષાય;
 હોમ હવન ત્યાં થાય છે, હો બહુચરીઃ
 શ્રીકૃષ્ણ ઘણાં હોમાય. ૭
 બ્રહ્મ વેદ ભણાય છે, હો બહુચરીઃ
 આનંદ ઉત્સવ થાય;
 ચરણ પખાળી તુજને નમે, હો બહુચરીઃ
 હવન ઘણેરા થાય. ૮
 વાડવ જમે તે તુજને ગમે, હો બહુચરીઃ
 ખીર ખાંડ ઘૂત હોમાય. ૯
 કર ભોડીને વિનવે, હો બહુચરી,
 વલ્લભ તારો દાસ,
 સદા સેવક છે તાહરો, હો બહુચરીઃ .
 રાખો ચરણની પાસ. ૧૦

‘આદ્ય ઉત્પત્તિ’નો ગરબો

સલખનપુર સોહામણું રે, મા મંદિર આવ્યાં,
 બહુચર લીલ-વિલાસ રે, મા મંદિર આવ્યાં.
 સુલગ ગોખને ભામણે, મા મંદિર આવ્યાં,
 બહુજળ જ્યોત પ્રકાશ રે, મા મંદિર આવ્યાં.

મહુરત વિના મહિમા અધિક, ગોખ જોખ નિજ ધામ રે;
 પ્રત્યક્ષ જન જોતાં અધિક, દેવ દૈત્ય વિશ્રામ રે. માં ૨
 અઠળ ચરિત્ર કળે ન કો,^૧ અગમ અલેદ અછેદ રે;^૨
 તુજ વિના અવર મળે ન કો, વાણી વખાણે વેદ રે. માં ૩
 કૃપા કરી કળિ કાળમાં, કર્યાં લક્ષ્મણાં કાજ રે;
 નિજ જન પ્રતિપાલવા, પ્રગટ્યાં બહુચર આજ રે. માં ૪
 પશુપંખી નરનારનાં, કર્યાં કર્મ નિસ્તાર રે;
 કઈ તાર્યાં અતુહારનાં,^૩ અગણિત ગુણવિસ્તાર રે. માં ૫
 પ્રથમ નિકટ પુર કાલરી, સોલંકી રાજન રે;
 આઈએ કરી અમરાપુરી, સુખી પ્રજા ને પ્રધાન રે. માં ૬
 શિશુ વરસ દસખારનાં, પશુ ચરાવે વન રે;
 તાંદુલ થહી નીમારના, બેડાં સહુ આસન રે. માં ૭
 એક કહે ચઢાવીએ, પ્રગટ કરીને પાત્ર રે;
 બહુચરને આરોગાવિયે, અહીં જમાડીએ જાત્ર રે. માં ૮
 ગોખ ઘણો, માટી ખણી,^૪ વૃક્ષ વરખડીને હેઠ^૫ રે;
 ભલા સહુ પાયે પડી, કરે વરખડીને ઠેક રે. માં ૯
 એક પાત્રમાં આ ઠાર મૂકી, કરે કુમાર વિચાર રે;
 એક કહે કૃપા આજ રે,^૬ કરીએ^૭ નૈવેદ્ય આ વાર રે. માં ૧૦
 એકે સંભારી^૮ ખૂંટડી, ધર્યો શુંજલે હાથ રે;
 કર થહી કાઢી ફૂલડી, હરખિયો શિશુ-સાથ રે. માં ૧૧
 એકે તો તે લેઈ કરી, તાંદુલ ભરિયુ અન્ન રે;
 એકે ચૂદ્યે ખોયણી ધરી,^૯ કીધો હુંતાશન રે. માં ૧૨

૧ 'કલા કળે ન કો' ૨ 'અગમ લેદ અછેદ' ૩ 'કઈ તાર્યા અતુહારમાં' ૪ 'લઈ' ૫ 'ઠેર', 'થડ' ૬ 'એક પાત્રને આપડે' ૭ 'એક કરે આંહાં કર્યાંહાં જડે' ૮ 'અવટાવિયે' ૯ 'સંભાળી' ૧૦ 'ચૂદ્યે ખણી ધરી'

તાંદુલ પાક ઉતારિયા, કરી ફૂલડી થાગ રે;
 શિશુએ હાથ પ્રસારિયા,^૧ જિભા સહુ ગોવાળ રે. માં ૧૩
 મહિષ એક જઈ લાવિયો, ગ્રહી કર્ણ જે ખાંધ રે;
 એકે છડીએ^૨ ચઢાવિયો, પડયું શીશ ભૂમિ-માંદ રે. માં ૧૪
 સખા સર્વ કીડા તણ, ચકિત^૩ થઈ ગયાં બાળ રે;
 એવે કો સેના સણ, પંથ પળ્યો મહિષાળ રે. માં ૧૫
 દેખી^૪ દૂર જિભા શિશુ, ગયો રાય તેણે કામ રે;
 ભુએ તો ભોમ પડ્યો પશુ, 'મહિષ હણો શે' કામ^૫ રે?' માં ૧૬
 પૂછે રાય પ્રત્યે^૬ પ્રત્યે, 'કને નથી તલવાર રે;^૭
 મહિષ હણ્યો તમે શા વતે?'^૮ કહો મુને સૌ પ્રકાર રે.' માં ૧૭
 રાય સાન્નિધ્ય કહે બાળકાં, 'અમ કુળદેવ્યા એહ રે;
 બહુચર સહુ પ્રતિપાળકા, થાખ્યો ગોખ અમે એહ રે.' માં ૧૮
 મહિષ વેધ્યો સોટી વડે, ફૂલડિયે કીધું નૈવેદ્ય રે;^૯
 રાય ગોઠવણ મનમાં ઘડે,^{૧૦} ભૂર વિચારે લેહ રે. માં ૧૯
 નરપતિ નમી કરે વિનતિ, 'અમે! પશું છું પરદેશ રે;
 'જો હોય બહુચર મા છતી, સૈન્ય સરવ લ્યો શેષ રે.' માં ૨૦
 બાળક કહે 'બધા લીજિયે, બહુચરીનો પરસાહ રે;
 પ્રાણીમાત્રને લીજિયે, ધરે ન કો' વિખવાહ^{૧૧} રે.' માં ૨૧
 ફૂલડીથી ગ્રહી તાંદુલા, ભરી ભરી આપે હાથ^{૧૨} રે;
 કો નવ લહે કશી કળા, તૃપ્ત થયો સહુ સાથ^{૧૩} રે. માં ૨૨
 એમ કટક ફૂલડીએ જગ્યુ, નિમુંખ ન રહ્યું કોઈ રે;
 બાળ-મૃત્યુ^{૧૪} બાળા જગ્યુ, ચકિત થયું દલ જોઈ રે! માં ૨૩

૧ 'રોષ હાથમા સારિયા' ૨ 'છડી લઈ' ૩ 'ચકિત' ૪ 'દુખિયા'
 ૫ 'વધ્યો સા કામ રે' ૬ 'પ્રત્યે' ૭ 'નથી કર હથિયાર રે' ૮ 'તેની
 વતે' ૯ 'રાય હુદે ગોઠવણ ધરી' ૧૦ 'વિચાર' ૧૧ 'બાળ'
 ૧૨ 'ભૂપાળ' ૧૩ 'બાવચરિત'

સૈન્ય સહિત સુખી રાય થયો, પળ્યો પંથ લેઈ નામ રે;
વિજય કરી નગરે ગયો, થયાં સિદ્ધ સહુ કામ રે.^૧ માં ૨૪
વલ્લભ ભટ્ટ^૨ કરે વિનતિ, નવખંડ ચાલ્યું નામ રે;^૩
ખહુચર માની કૃપા વતી, સાર્યાં સેવકનાં કામ રે. માં ૨૫

‘દેવી-પરાક્રમ’નો ગરબો

સલખનપુર શોભા ઘણી રે, મા મંદિર આવ્યાં;
ખહુવિધ લીલ-વિલાસ રે, મા મંદિર આવ્યાં.
અખિલ પ્રજાકાંડની એ ઘણી,^૪ મા મંદિર આવ્યાં;
ને પ્રગટ પીઠ પ્રકાશ રે. મા મંદિર આવ્યાં. ૧
હતિયા દેતની^૫ કહું કથા મા, સાંભળતાં સુખ થાય રે;
કદી ન આવે આપદા મા, મહેર કરે મહામાય રે. માં ૨
આવ્યો અસુર પારા ભણી મા, કપટે ભરિયો ક્રોધ રે;
ભક્ષ કર્યો મૃગડો હણી મા, કરી ધર્મવિરોધ^૬ રે. માં ૩
માત-માહાત્મ્ય લહ્યું નહિ મા, અભિમાને થયો અંધ રે;^૭
કહે, ‘ખહુચર હવે ક્યાં ગઈ’, મૂઠ જોડ્યો મતિમંદ રે.^૮ માં ૪
મૃગ ભક્ષી ભૂમિએ પડ્યો મા, કહ્યું ‘જઈશ પ્રભાત રે’;
આવી જિંધ ને તહીં અડ્યો મા, રહી પાછલી રાત રે. માં ૫
સર્વ મૃગડે શબ્દ સુણાવિયો, ત્યારે ઉઠર કર્યો ઉચ્ચાર રે;
ઉઠર વીંધીને^૯ આવિયો મા. ખહુચરીને દરબાર રે. માં ૬
મૂઝો મૃગડો થયો જીવતો મા, લાહ્યું ન લાગી વાર રે;
લહ્યું ન કાઈ એ ક્યાં હતો મા, તત્ક્ષણ આવ્યો ખડાર રે. માં ૭

૧ ‘સાર્યાં મનોરથ કામ રે’ ૨ ‘જન’ ૩ ‘સિદ્ધ પીઠ નિજ પ્રામ
રે’ ૪ ‘દેવત પરાક્રમ અતિ ઘણું’ ૫ ‘દલની’ ૬ ‘કરી વિરોધ’
૭ ‘અભિમાનભર્યો ધંધ રે’ ૮ ‘અમ મુખે જાણે અંધ રે’ ૯ ‘વિદારીને !’

ચાચરમાંહે મૃગડો વડો મા,^૧ સન્મુખ ગોળ સોહાય રે;
 અસુર આપ પરચો જાણ્યો મા,^૨ પાપી પળ્યો^૩ પડી પાય રે. માં ૮
 બ્રહ્મા-ભાટ-કુળ અવતર્યો મા,^૪ મુન્ય^૫ રહ્યો વરસ તેર રે;
 મા સાન્નિધ્ય દેહુરે રહ્યો મા, કવિ કર્યો કુબેર રે. માં ૯
 નગર નેષ્ટ અનોપ-થી^૬ મા, નારસિંહ રાજન રે;
 લક્ષ વરાં લખમી હતી મા, પશુ ઉદર નહિ સંતાન રે. માં ૧૦
 ઘેર ઘરુણીએ ટોકિયો મા,^૭ ચેત્યો ચિત્ત તે દિશ રે;
 રાયે વિચારી જોયું સહુ મા, 'ઉપાસું અંબે ઈશ રે.' માં ૧૧
 તેડાવિયા વિપ્ર બહુ મા, પ્રસન્ન થઈ પ્રત્યક્ષ રે;
 પ્રીત ઠરી પૂજા કરે મા, કયાં પાથિંવ લક્ષ રે. માં ૧૨
 લક્ષ પૂજા વીતી ગઈ મા, હવે યસને આરંભ રે;
 હવન હોમ પૂરા થયા મા, પોખ્યા બહુવિધ બ્રહ્મ રે. માં ૧૩
 દાન વિપ્રને દીધાં તહીં મા, હુય ગજ રથ ભંડાર રે;
 દિવસ વર કહે ટોળે થઈ મા, 'ક્ષિતિપતિ ધન્ય અવતાર રે।' માં ૧૪
 આશીર્વાદ દિજે કર્યો મા, દક્ષિણ કર ગ્રહી દર્ભ રે;
 વળાવી વિપ્રને નમી રહ્યો મા, દિવસ સાતમે ગર્ભ રે. માં ૧૫
 ત્યાં રાયને કુળ આપિયું મા, કહી પત્ની એકની ટેક રે;
 જઈ સદન સઘે કહ્યું મા, 'હશે પુત્ર જ એક રે.' માં ૧૬
 રાયનું તરત દુઃખ કાપિયું મા, ગયો આપ ભુવન રે;
 જઈ કુળ એને આપિયું મા, રહ્યો ગર્ભ સાતમે દિન રે. માં ૧૭
 દશમાસે પ્રસવી 'સુતા' મા, એણે કહ્યો છે 'બાળ' રે;
 ત્યાંથી આવી વધામણી, કહ્યું રાયને તત્કાળ રે. માં ૧૮

૧ 'ચાચર વિરે રવમૃગ વર્યો' ૨ 'અસુરે ખરો પરચો લહ્યો'
 ૩ 'પડ્યો' ૪ 'બ્રહ્મભટ કુંભ અવતર્યો' ૫ 'મુનિ' ૬ 'શોભા
 ધણી' ૭ 'ધરમા ટોક્યો તાઝણી, ચેત્યો રાય તે મન.'

મહિપતિને આળ્યો સુત મા, 'ટળી વાંઝિયા ગાળ, કહે રાય રે,'
 માત ખેલાવે માનતા મા, 'કુંવર' કરીને ગાય રે. માં ૧૯
 દિનદિન પ્રત્યે કહે કાનમાં મા, થાય વિસ્મય, પુત્રીને કહે પુત્ર રે;
 સજ્જન મુખે કહે સાનમાં મા, હવે હવું ઘર-સૂત રે. માં ૨૦
 સિમ્મલાવ ચિત્ત ના તજે મા, પુત્રીને કહે પુત્ર રે;
 વચ્ચ આભરણ સુતનાં સજે મા, જામો પટકો પાધ ને ધૂત રે. માં ૨૧
 ઢાલ તલવાર કમર કસી મા, ફરે નથ અવાસ રે;
 એવો પુત્ર પરણાવ્યો હસી મા. આપ્યો મહેલનિવાસ રે. માં ૨૨
 નર નિરલો કરી સજ્યો મા, સીઓ ન પામે તાગ રે;
 દિન દિન પ્રત્યે પ્રોઢી થઈ મા, ધરે જનેતા લાગ રે;
 લઘુ અવસ્થા વહી ગઈ મા, થયાં ત્રયોદશ વર્ષ રે. માં ૨૩
 'કૃષ્ણ કુંવર' કહે માવડી મા, 'કૃષ્ણ કુંવરી' કહે છે લોક રે;
 સુત ચઢી બેસે ચાવડી મા, નગર કહે નર કો 'ક રે. માં ૨૪
 રાજકુંવરી રુદિયે બળે મા, પ્રગટી બુદ્ધિ આધાત રે;^૧
 કારણ કોઈએ નવ કળે મા, થાય વિશ્વમાં વાત રે. માં ૨૫
 વાત સાસરે જઈ મળી મા, તેઓ જમાઈ પહેલ રે;
 પ્રપંચ કરી પાછી વળી મા, આવી પોતાને મહેલ રે. માં ૨૬
 શોચે કુંવરી અટારિયે મા, જો વગોણું જાત રે;
 જો હું મરું કટારિયે મા, તો ગાળ માત ને તાત રે. માં ૨૭
 'હવે આ ડુંખ શેં મટે? મા,' (એમ વિચારે મન રે;)
 'કે કાશીએ જાણું ઘટે મા, નીકર વેહું વન રે. માં ૨૮
 કાયા કરું હું નર-તણી મા, અવર નહિ ઉપાય રે;
 બુદ્ધિ-બળ બાળા ઘણી મા, આ કોઈને નવ કહેવાય રે. માં ૨૯
 તે મમં નવ જાણે કોઈ મા, રાખી હૈયામાં વાત રે;
 જાવાને તત્પર થઈ મા, ન કહ્યું માત ને તાત રે. માં ૩૦

શ્રાવણ સુદ તિથિ સપ્તમી મા, પુણ્ય નક્ષત્ર ગુરુવાર રે;
 જણાવી શુભ નિર્ગમી મા, હવે બધું નિરધાર રે. માં ૩૧
 ગણેશ સમરી^૧ આશમાં મા, રાખી દઢ શ્રદ્ધાય રે;
 સત્યમાં વસ્ત્ર કાણુ આસમાં મા, ભિડી અરધ^૨ નિશાય રે. માં ૩૨
 સત્તજ યર્ધ મંદિરથી વળી મા, મેહેત્રી ઉઘાડાં દ્વાર રે;^૩
 હુયશાળા નીરખી વળી મા, હેડે શોચ અપાર રે. માં ૩૩
 અત્રીએ અશ્વિની જોળખી મા,^૪ લીંડ્યો કાઠડો તંગરે;
 ન લીધી કેઈ સંગે સખી મા, લીધી અશ્વિની સંગ રે. માં ૩૪
 ‘જય ગણપતિ !’^૫ એમ જિયરી મા, યર્ધ અશ્વિનીએ અસુવાર રે;
 પરવરી, જેમ જાયે પરી મા, પોઢ્યા^૬ સૌ પ્રતિહાર રે. માં ૩૫
 નગર-વિશેથી નીસરી મા, તન્યાં તનયા-સુખ રે;
 વિચારે રહેમાં ફરી ફરી મા, દેવું દેહને દુઃખ રે. માં ૩૬
 પુરુષ પ્રાણીમાં પરવરી મા,^૭ પશ્ચિમે કયું^૮ પ્રયાણ રે;
 દારામતી નિરખું હરિ મા, કાહાવે પુરુષપુરાણ રે. માં ૩૭
 નિલે^૯ યર્ધ ગર્ધ મારગે મા, પોહોતી ઉઘાણાણ રે;
 લહું નહિ કે’ વહાણું લગે મા, યયું સવારે જાણ રે. માં ૩૮
 રાજ રાણી શય્યા તણ મા, બેઠાં પટ પડસાલ રે;
 ‘કુંવર નથી જિલ્યા હજી મા,’ કહું દાસીને હાલ રે. માં ૩૯
 સુણી વચન દાસી ધસી મા, કરી મહેલમાં ભાજ રે;
 સેજ સૂની બેઈ ખસી મા, પડી ઉદરમાં ફાજ રે. માં ૪૦
 દાસ દાસી દોડે દરે દિશા મા, શોધ્યા સરવે અવાસ રે;
 ‘કુંવર મહેલથી ક્યાં વસ્યા’ મા, ‘કરી ખજર ચયા ઉદાસ રે.’ માં ૪૧

૧ ‘ગદાધરને સમરી’ ૨ ‘અધર’ ૩ ‘બળે ઉઘાડ્યાં દ્વાર રે’
 ૪ ‘અશ્વ અશ્વિની જોળખી’ ૫ ‘આલ વિખડું’ ૬ ‘પોઢ્યા’ ૭ ‘પુરુષ-
 પણાને પરવરી’ ૮ ‘જયા વાસ રે’

રાણી રૂવે રંગમહેલમાં મા, ભૂમિ પછાડે શિર રે;
 'ત્રિકમ ચૂક્યાં ટહેલમાં મા, તો રૂઝ્યા જુગદીશ રે !' માં ૪૨
 નરપતિ કહે નારને મા, 'કરો કાંઈ મતિ શાંત રે;
 ઉમાપતિ સંભારિયે મા, કાં કરો કલ્પાંત રે ?' માં ૪૩
 લખ્યા લેખ ન મટે કહી મા, પુત્રી તણું તે પાપ રે;
 ઇશ્વરે ફેડી આપદા મા, ટળ્યા જગત અલિશાપ રે.' માં ૪૪
 રાય કહે રાણી કને મા, 'વાતે વણુસે કામ રે;'
 સમન્ત્યાં બે અન્યોઅન્યે મા, કહ્યું 'પુત્રી ગર્ધ પરધામરે.' માં ૪૫
 પશ્ચિમ પંથે પુત્રી પળી મા, પ્રજાળ બાણે તેગ રે;^૧
 પલક એક તે ઊકળી મા, વાધી વાયુ-વેગ રે.^૨ માં ૪૬
 વિષમ વાટ, વન-લય ઘણો મા, ગિરિગહન વન છે પ્રૌઠ રે;
 શબ્દ સુણીને સિંહ તણો મા, સૂતા થઈ દિગ્મૂઠ રે. માં ૪૭
 રીંછ વાઘ વરુ વિકટ મા, ભરે ચૌદિશ ફાળ રે;
 કૃષ્ણ કુંવરી^૩ પહોતી નિકટ મા, મધ્ય ચોક ચૂંવાળ રે. માં ૪૮
 પથિક મળ્યા બે મારગે મા, દીઠી માની છાપ રે;
 કુંવરી પળી પારા લગે મા, 'છે બહુચર આપોઆપ રે !' માં ૪૯
 માતના માનસરોવરે મા, મન કમ વચને નહાય રે;
 બહુચર મા કૃપા કરે મા, પહોંચે મન આશાય રે. માં ૫૦
 વાધ્યા પથિક, પૂઠે વધી મા, ગર્ધ પંથીની સાથ રે;
 જાયે અર્થ બે આંહી સધી^૪ મા, તો એજ દારિકાનાથ રે. માં ૫૧
 વાધ્યા પંથી વહી પૂઠી મા, 'ગર્ધ માનસરોવર સંગ રે;
 જેમ રહે બાંધી મૂઠી મા,^૫ લહે ન કોયે અંગ રે. માં ૫૨

૧ 'પ્રજાળ બાણી વેગ રે' ૨ 'ભરે વળી વાયુ વેગ' ૩ 'રેકમ કુંવરી' ૪ 'કહ્યું' યજ્ઞે ચારા લગે' ૫ 'સુધી' ૬ 'વાધ્યા પથિક પોતે વધી' ૭ 'રહેલે બાંધી મૂઠી'

શ્રાવણ સુદ તિથિ સપ્તમી મા, પુણ્ય નક્ષત્ર શુરુવાર રે;
 જણાવી શુભ નિર્ગમી મા, હવે જાણું નિરધાર રે. માં ૩૧
 ગણેશ સમરી^૧ આશમાં મા, રાખી દંઢ શ્રદ્ધાય રે;
 સત્ત્યાં વસ્ત્ર કાણુ જ્ઞાસમાં મા, ઊડી અરધ^૨ નિશાય રે. માં ૩૨
 સત્તજ થઈ મંદિરથી પળી મા, મેહેત્રી ઉઘાડાં દ્વાર રે;^૩
 હયશાળા નીરખી વળી મા, હૈડે શોચ અપાર રે. માં ૩૩
 અસ્ત્રીએ અશ્વિની જોળખી મા,^૪ લીંડ્યો કાઠડો તંગરે;
 ન લીધી કોઈ સંગે સખી મા, લીધી અશ્વિની સંગ રે. માં ૩૪
 ‘જય ગણપતિ !’^૫ એમ જિયરી મા, થઈ અશ્વિનીએ અસવાર રે;
 પરવરી, જેમ જાયે પરી મા, પોઢ્યા^૬ સૌ પ્રતિહાર રે. માં ૩૫
 નગર-વિશેથી નીસરી મા, તત્ત્યાં તનયા-સુખ રે;
 વિચારે રુદેમાં ફરી ફરી મા, દેવું દેહને દુઃખ રે. માં ૩૬
 પુરુષ પ્રાણીમાં પરવરી મા,^૭ પશ્ચિમે કયું^૮ પ્રયાણ રે;
 દ્વારામતી નિરખું હરિ મા, કાહાવે પુરુષપુરાણ રે. માં ૩૭
 નિભે^૯ થઈ ગઈ મારગે મા, પોહોતી ઉદ્યાનાણ રે;
 લહું નહિ કે’ વહાણું લગે મા, થયું સવારે જાણ રે. માં ૩૮
 રાજ રાણી શય્યા તણ મા, જોડાં પટ પડસાલ રે;
 ‘કુંવર નથી જીવ્યા હજી મા,’ કહું દાસીને હાલ રે. માં ૩૯
 સુણી વચન દાસી ધસી મા, કરી મહેલમાં ભાળ રે;
 સેજ સૂની જોઈ ખસી મા, પડી ઉદરમાં ફાળ રે ! માં ૪૦
 દાસ દાસી દોડે દશે દિશા મા, શોધ્યા સરવે અવાસ રે;
 ‘કુંવર મહેલથી ક્યાં વસ્યા મા,’ કરી ખબર થયા ઉદાસ રે. માં ૪૧

૧ ‘ગદાધરને સમરી’ ૨ ‘અધર’ ૩ ‘જોડે ઉઘાડ્યાં દ્વાર રે’
 ૪ ‘અશ્વ અશ્વિની જોળખી’ ૫ ‘આલ વિષય’ ૬ ‘પોઢ્યા’ ૭ ‘પુરુષ’
 પણાને પરવરી’ ૮ ‘જપા વાસ રે’

રાણી રૂવે રંગમહેલમાં મા, ભૂમિ પછાડે શિર રે;
 'ત્રિકમ ચૂક્યાં ટહેલમાં મા, તો રૂઢ્યા જુગદીશ રે।' માં ૪૨
 નરપતિ કહે નારને મા, 'કરો કાંઈ મતિ શાંત રે;
 ઉમાપતિ સંભારિયે મા, કાં કરો કલ્યાંત રે?' માં ૪૩
 લખ્યા લેખ ન મટે કહી મા, પુત્રી તણાં તે પાપ રે;
 ઇશ્વરે ફેડી આપઠા મા, ટળ્યા જગત અલિશાપ રે.' માં ૪૪
 રાય કહે રાણી કને મા, 'વાતે વણસે કામ રે;
 સમજ્યાં બે અન્યોઅન્યે મા, કહ્યું 'પુત્રી ગર્ભ પરધામરે.' માં ૪૫
 પશ્ચિમ પંથે પુત્રી પળી મા, પ્રબળ બાણે તેગ રે;^૧
 પલક એક તે ઊકળી મા, વાધી વાયુ-વેગ રે.^૨ માં ૪૬
 વિષમ વાટ, વન-ભય ધણો મા, ગિરિગહન વન છે પ્રોઢ રે;
 શબ્દ સુણીને સિંહ તણો મા, સૂતા થઈ દિગ્મૂઢ રે. માં ૪૭
 રીંછ વાઘ વરુ વિકટ મા, ભરે ચોદિશ ફાળ રે;
 કૃષ્ણ કુંવરી^૩ પહોલી નિકટ મા, મધ્યચોક ચૂંવાળ રે. માં ૪૮
 પથિક મળ્યા બે મારગે મા, દીડી માની છાપ રે;
 કુંવરી પળી પારા લગે મા,^૪ છે બહુચર આપોઆપ રે। માં ૪૯
 માતના માનસરોવરે મા, મન કર્મ વચને નહાય રે;
 બહુચર મા કૃપા કરે મા, પહોંચે મન આશાય રે. માં ૫૦
 વાધ્યા પથિક, પૂઠે વધી મા, ગર્ભ પંથીની સાથ રે;
 જાયે અર્થ જો આંહી સધી^૫ મા, તો એજ દારિકાનાથ રે. માં ૫૧
 વાધ્યા પંથી વહી પૂઠી મા,^૬ ગર્ભ માનસરોવર સંગ રે;
 જેમ રહે બાંધી મૂડી મા,^૭ લહે ન કોયે અંગ રે. માં ૫૨

૧ 'પ્રબળ આણી વેગ રે' ૨ 'ભરે વળી વાયુ વેગ' ૩ 'રેકદમ કુંવરી' ૪ 'કહ્યું' પગો પારા લગે' ૫ 'સુધી' ૬ 'વાધ્યા પથિક પોતે વધી' ૭ 'રહેજો બાંધી બધી'

તેજશ્વથી ટપ બિતરી મા, તબ્યાં વસ તત્કાળ રે;
 ના'વા મન દષ્ટિ કરી મા, મન વિચારે બાળ રે. માં ૫૩
 'મન સંગાથે આ ઘડી મા, દાખો દિલથી દયાય^૧ રે;
 તું ને સાચી કહે સહુ માવડી^૨ મા,

આ અશ્વિની અશ્વજ થાય રે. માં ૫૪

બહુચરી હોય બે અહીં ખરી મા,^૩

તો અન્ય નહિ આરાધુ' માય રે;^૪

ઘોડી તે જલમાહે ધરી મા, પારખું બેવા બધ રે. માં ૫૫

અશ્વિની અવની મહીં મા, આઘોટી છે ત્યાંહ રે;

ઘોડીનો ઘોડો તહીં મા, વળી કૂતરી નાહી તે જળમાંય રે. માં ૫૬

થયો કૂતરીનો કૂતરો જહીં મા, મન-પ્રાંતિ પામી નાશ રે;

પીઠ પ્રગટ^૫ દીઠી તહીં મા, પોહોતી મનની આશ રે. માં ૫૭

ગર્ધનારી નીરમાં ધરી પાવલો મા, પામી મનોરથ આપ રે;

નારીનો ધયો નાવલો મા, તે બહુચરનો પરતાપ રે. માં ૫૮

પુરુષ-તન પામ્યો ભલો મા,^૬ કૃપા કરી મહંભાય રે;

માનસરોવર નાહી વળ્યા મા, વસ સજીને કાય રે. માં ૫૯

પછી આવી ગાંખે દબ્યાં મા, કરી ધ્યાન, જપિયુ નામ રે;

બહુચર બાર્ધ તેને મળ્યાં મા, મહા તેજનું ધામ રે. માં ૬૦

જે જે સ્વરૂપ કહે તે તણું મા, શીશ ચરણે રાખ્યુ ઘણી વાર રે;

મા લઘુરૂપ પરાક્રમ ઘણું મા, કેણુ પામે પાર રે? માં ૬૧

પૃથ્વીને પાયે પડ્યો મા,^૭ થયો અશ્વ અસવાર રે;

આવીને મંદિરે અડ્યો મા, મળ્યો સહુ પરિવાર રે. માં ૬૨

૧ 'દાય' ૨ 'સ્વામિની' ૩ 'બહુચર એ અહીંયાં ખરી માં
 તો હું નાહાણું કાય રે' ૪ 'મત્સ્ય' ૫ 'પુરુષાર્થ' પૂરણ મળ્યો
 ૬ 'આજ્ઞા લઈ ત્યાંથી વળ્યો'

આશા લઈ ત્યાંથી વળ્યો મા, થયો અથ અસ્વાર રે;
 આવીને મંદિર મળ્યો મા, લેલ્યો સૌ પરિવાર રે. માં ૬૩
 સુકતાએ વધાવે માવડી મા, હંરખ્યાં સજન સહુ સાથ રે;
 પિતા આપે ગરથ^૧ ગાવડી મા, બ્રાહ્મણ ભાટને હાથ રે. માં ૬૪
 માત તાત કહે રીતથી મા, 'બપું' સંઘ લઈ સાથ રે;
 પૂજાપો ગ્રહી પ્રીતથી મા, જોડીને જે હાથ રે. માં ૬૫
 મંદિર આવ્યાં મહાસતાં મા, હેયે હપ^૨ ન માય રે;^૨
 તાલ મૂઠંગ વજાડતાં મા, લક્ષ્મી ધણી શુભ ગાય રે. માં ૬૬
 આનંદ ઓગળવથી ગમ્યાં મા, બહુચરને દરબાર રે;
 આઘ સ્થાનકે આવી નમ્યાં મા. સરવે કો નરનાર રે. માં ૬૭
 સ્ત્રી-પુરુષ સહુ પ્રેમથી મા, બોલે 'બહુચર' માય રે;
 પૂજા દીધી બહુ નેમથી મા, હોમહવન અતિ થાય રે. માં ૬૮
 બ્રહ્મલોજન કરવા ભાવથી મા, ખરથે ધન અપાર રે;
 બહુચર શુભ ગાતાં કથી મા, નરનારી સહુ સાર રે. માં ૬૯
 ઓવારણાં લે અતિ ઘણાં મા, પાય પડીને ભાય રે;
 દેવતામાં^૩ કાંઈ નથી મણા મા, તે આઘ-શક્તિ ઠહેવાય રે. માં ૭૦
 નવખંડમાં એની નામના મા, ચાલી તે વિકાસ રે;
 નિજ જનની કરી કામના મા, મનવાંછિત દે માત રે. માં ૭૧
 દિલ્લીપતિ આવ્યો દેખવા મા, પ્રત્યક્ષ પારખું પ્રોઢ રે
 કુઠંઢે ભાય પરખવા મા, મંદ-મતિ થયો મૂઢ રે. માં ૭૨
 માણ કોપ્યાં કોપથી મા, બિડવા લમરા કરોડ રે;
 બહુચર-માના વિરોધથી મા, કાયાએ નીકળ્યા કોઢ રે. માં ૭૩
 બેગમને વ્યાપી વેદના મા, ગર્ભ ગળવા સાર રે;
 હૃદયમાં કરે ખેદના મા, તે ન બાણ્યું નિરધાર રે. માં ૭૪

૧ 'મત્યક્ષ', 'મથ' ૨ 'દેવેશ્વરીને દરબાર રે' ૩ 'જાપે ગીત શુભી
 લક્ષ રે' ૪ 'દેવીમાં'

પુરપતિ પાયે પડી મા, ધરે બહુચરાનું ધ્યાન રે;
 ‘આ પતીજ’^૧ મુજને જડી મા, હવે મેં મૂક્યું અભિમાન રે. માં ૭૫
 હવે પ્રાણ તુજ ચરણે ધર્યો મા, કરજો મુજ કૃપાય રે;^૨
 પછી પાયે પડીને પરવર્યો મા, નિજ ધામ ચાલ્યો રાય રે. માં ૭૬
 દિલમાં દેવી નિશ્ચે કરી મા, આંખે પોતાને દોર રે;
 પ્રગટ પીઠ છે એ જરી મા, કરી સેવકને મહેર રે. માં ૭૭
 વાંઝ બંધાવે પારણાં મા, દીધે-દ્વાર વસતી થાય રે;
 બોબડા બોલે ઉચારણાં મા, ખોડાં ચાલે પાય રે. માં ૭૮
 આંખે દેખે આંધળાં મા, બહેરાં સાંભળે કાન રે;
 મરવા પડ્યાં જે માંદલાં મા, તે છવે નિદાન રે. માં ૭૯
 સેવકને પ્રતિપાળવા મા, એ મોટી મહેરબાન રે;
 અતિ અભય-પદ આલવા મા, નહિ કે એહ સમાન રે. માં ૮૦
 બ્રહ્મા ભૂત્યા લેહમાં મા, પાર નવ પામે શિવરાય રે;
 વિષ્ણુ વિમાસણ વેદમાં મા, નારદ નાચે, શુષ્ક ગાય રે. માં ૮૧
 કરોડ તેત્રીસ દેવતા મા, ભૂલા ભમે ભૂપાળ રે;
 ઇન્દ્રાદિક તે સેવતા મા, યક્ષ કિન્નર દિક્ષાળ રે. માં ૮૨
 ‘ઉત્પત્તિ’ કીધી આઈ એ^૩ મા, બણે જે નિજ જન રે;
 બહુચરના શુષ્ક ગાઈ એ^૪ મા, માને સહુનું મન રે. માં ૮૩
 ગરબો ગાય ને સાંભળે મા, તેની માણ પૂરે આશ રે;
 બહુચર મા સફળે ફળે મા, પામે વૈકુંઠવાસ રે. માં ૮૪
 કર જોડી ઠહું કરગરી મા, લાગું તમારે પાય રે;
 સાદ્ય કરો સલગ્નનપુરી મા, તું મારે મોટી સાદ્ય રે. માં ૮૫
 બુદ્ધ આપે તું બહુચરી ! મા, મૂઢ કવચિતા થાય રે;^૫
 તુજ પ્રતાપે ઠહું ઊચરી મા, દુર્મતિ સઘળી નાય રે. માં ૮૬

૧ ‘પતીક’, ‘પતીવ’ ૨ ‘આઈની’ ૩ ‘ગાઈને’ ૪ ‘શુદ્ધિ’
 આપ તું બહુચરી, મૂઢ કવિતા ગાય રે’

કરુણાનિધિ કરુણા કળી^૧ મા, માણ ! સુખજો વાત રે;
લાગું પાય લળી લળી મા, તું છું માત ને તાત રે. માં ૮૭
બહુચર માત કૃપાવતી મા, સાર્યાં સેવકનાં કામ રે;
વલ્લભ જન કરે વિનતિ મા, નવખંડ આલ્યું નામ રે. માં ૮૮

‘શિરોમણિ’નો ગરબો*

શ્રી સલખનપુર^૧ સકલ-શિરોમણિ^૨ રે,
સરખ સંસારતણું જે સાર;
જ્યાં વસે બહુચર મા ત્રિજુવન-ધણી રે,
આર્ધજી નોંધારાં-આધાર. ૧
અકળ કળા ન કળાણી કો થકી રે,
ઈશ્વરી, અગમ અલેહ અછેહ;
મહાત્મ માકંડ કહે ગહોં-થકી રે,
વિધવિધ વાણી વખાણે વેદ. ૨
‘કરુણાકર’ કાહાંબ્યાં કળિકાળમાં રે,
કરવા કોટિ કોટિ ઉપકાર;
ભગવતી બેઠાં ભડ ચૂંવાળમાં રે,
ભરવા ભક્તતણા ભંડાર. ૩
નજર કરી નીરખું^૨ નારાયણી રે,
ન ગણું નાનું કીધું નાક;^૩
સહસ-જોક સ્વર્ગ થકી ચોલા ઘણી રે,
ત્રિપુરી તત્સણ તાકી હાક.^૪ ૪
ગુણનિધિ ગંભીર ગાળે ગોખમાં રે,
સહુ સેવકની કરવા સાર;^૫

૧ ‘કરી’ * પાઠાન્તર : અથ ‘સલખનપુરીનો ગરબો’ ૨ ‘નીરખું’,
‘નીરખો’ ૩ ‘નમણું નાનું કીધું નાક’ ૪ ‘તાકો તાક’ ૫ ‘સદાય’

નિજ જન નિત્યપ્રતિ રાખો મા શોખમાં રે,
 - શરણુ ગયા તે જિતયા પારા ૫
 પ્રત્યક્ષ પારો પૃથવીમાં ખરો રે,
 પુરુષ - પ્રેમદા - પૂરણુ - આશ;
 સાચે મન જો જન સેવા કરે રે,
 અવિચલ આપે મા ધન્ય ધરવાસ. ૬
 બિરહો બિરાજો બળવંત બહુમરી રે,
 બહુ બુધવંતી મા બાળે વેશ;
 હરિહર વિધિ વરત્યા^૨ જશ જિયરી રે,
 સેવે સદાચે સુરપતિ શેષ. ૭
 માહાતમ મોહું મહી-મધ્ય માતનું^૩ રે,
 માનવ ! માનો મૂકી મેલ,^૪
 જીવન-મુક્ત કરે જન જાતને રે,^૫
 પાંચ પદારથ પામે પહેલ. ૮
 સુરપુર નરપુર નાગપુરે નહીં રે,
 નિશદિન પોતે^૬ નવલો રંગ;
 અડસડ તીરથથી અઢકું અહીં રે,
 આલે અલૌકિક અભંગ. ૯
 જે કૃણ ભથે જન જઈ કાશીએ રે,
 ગયા ગદાધર પૂરસે^૭ પાથ;
 તે કૃણ પારા પાસે નિવાસીએ રે,
 'વરદા' આપે બહુચર માય. ૧૦

૧ 'ધર ધરવાસ' ૨ 'વરજો' ૩ 'માન વિમાને મુક્તિ મેલ'

૪ 'જીવન મુક્તિ કરે જનજાતનું' ૫ 'વેહેલ' ૬ 'નિત્ય નિત્ય નવલો રંગ' ૭ 'આપે અવિલોકિત અભંગ', ૮ 'આપે અવિદ્યાથી અતિથંગ' ૯ 'પડશે પાંચ', 'પાસે ભય'

ને કુળ માધવટો કર્યે પ્રયાગમાં રે,
 ત્રિવેણી^૧ વાણારસી વેગે નાહાય;
 ના'તાં વાવકુંડ અનુરાગમાં રે,
 તે કુળ દે દેવી દાતા ય. ૧૧
 કાવડ વૈજનાથને અર્પતાં રે,
 ઠંઠણ જઈ પેહરે ઠેઠાર;
 તે કુળ ચૈતરે^૨ ત્રિપુરા તર્પતાં રે,
 ભગવતી પ્રાણલુનો અવતાર. ૧૨
 ને કુળ હોય જગન બાગે કરી રે,
 જપ તપ મત કીધે કુળ થાયા
 તે કુળ પામે કરતાં ચાચરે રે,
 ને નિર્મળ મન ગરબો ગાય. ૧૩
 જન જુગ છૂટે જસ ગાઈને રે,^૩
 ને જનુનીને આબ્યો^૪ પેઠ;
 આ અવતાર ન જોળખ્યાં આઈને રે,
 છૂંચુ બહુને દૈવની વેઠ! ૧૪
 ગોખને જોખમાં જોશે ને ઘડી રે,
 માન સરોવર કરશે મરજન રે;^૫
 પ્રણમશે^૬ પ્રીતે પાથે પડી રે,
 બહુચર મા દેશે દરથન. ૧૫
 માણ્યે મહાપાપી પાવન કર્યાં રે,
 પ્રગટ થઈ નવ લેહેતાં પુણ્ય;
 ભક્ત થતાં ભવ ભાગ્યભર્યાં રે,^૭
 નવ નિધ આણે, નવ રહે નુન્ય.^૮ ૧૬

૧. 'વેણી' ૨ 'ચૈતન' ૩ 'જન થઈ જુગ છૂટે' જરા ગાઈને '
 ૪ 'નાબ્યો' ૫ 'મનરંજન' ૬ 'વરણવરો' ૭ 'ભગવત થતાં ભવ
 ભાગ્ય ભલાં ભર્યાં રે' ૮ 'આપી નવ રહી નૂન'

સેવ્યે સદાયે મહાસુંખ પામીએ રે,
 સમરથ સલખનપુરની રાય;
 દાસ થતાં, દુઃખ દોહલાં વામીએ રે,
 ભજતાં ભવની ભાવટ ભાય. ૧૭
 પર-ઉપકાર-કરણ પરમેશ્વરી રે,^૧
 મહિરથલ માત રાખજો મામ;^૨
 વાત જ વાત કરી વિશ્વેશ્વરી રે,^૩
 વલ્લભ વાઠવનો વિશ્રામ. ૧૮

‘ભાવે ભજે જો’* નો ગરબો

(રાગ-સારંગ સૌરઠી ; તાલ-૩૫૬)

બાળી બહુચર માને ભાવે ભજે જો,
 મનસા વાચા કર્મણા મમતા તજે જો;
 મૂરખ મન, શું જાણે સુકૃતિતણે મજે જો ?
 જીવન જશ લેવા એ પદને યજે જો. બાળી૦ (ટેક.)
 સેવો સલખનપુરની રાઓ કે,
 દેહ ધરીને પામ્યા દાઓ કે,
 એક-મને આઈ ને આરાવો કે,
 આચરમાં નાચી, ગરબા ગાઓ કે. બાળી૦ ૧
 જો જન થઈ જાણો તો કહું જક્તને જો,
 સેવો સલખનપુર સાચી શક્તને જો;
 ભજતાં એક-ભવીઆં કીધાં ભક્તને જો,
 તાર્યાં ઠાર્યાં રંગે આરક્તને^૪ જો;

૧ ‘પર ઉપકાર કરો પરમેશ્વરી રે’ ૨ ‘મામ’ ૩ ‘વાત જ વિશ્વેશ્વરી’ ૪ ‘આસક્તને’
 વળાંતર : ‘બહુચરનો રંગ’ એ નામથી ‘બૃહત્
 કાવ્યદોહન’ મા પ્રગટ.

છવન-મુક્ત ઠયાં તે પ્રાણી કે,
છાયાં શત શરદે સુખ માણી કે,
નવે નિધ આવી લુપન ભરાણી કે,
અંગે આપદા અંશ ન જાણી કે.^૧ બાળી૦ ૨

તે માટે શુભ ગાવા ત્રિપુરાતણા ને,
જે દશ દિન દેવીને વહાલા ઘણા ને;
એ દિન જાણે દુનિયામાં રાજા રાણા^૨ ને,
તે દિન દેવી માણે મૂકી મણા ને;
ને જનનીને નેવા આહો કે,
એ રસ રસના નિત્ય સરાહો કે,
ભક્ત ભવાનીના કહેવાઓ કે,
સેહેજે સુધાસિંધુમાં નાહો કે. બાળી૦ ૩

એક સમે આસોમાં આઠે ઈશ્વરી ને,
પડુવે પહેલે પહોરે જગદીશ્વરી ને;
રંગે રથ બેસી રમવા નીસરી ને,
નવમી રથ હાંકે માત ચઠેશ્વરી ને;^૩

પશ્ચિમપથે^૪ ઠયાં પ્રયાણ કે,
અપલ ગત્યે ચાલે કેકાણ કે,
મન બધ^૫ બહુચર મઠ મેલાણ કે,
રથ પથ વાધ્યો થકી ડેડાણ^૬ કે. બાળી૦ ૪

બહુચર આચરમાં રમતાં'તાં રંગમાં ને,
ગાતાં'તાં શુભનિધ ગાન સુગંધમાં ને;
અલબેટ્રી આઠે પહોર ઉમંગમાં^૭ ને,
સરખેસરખી સખીઓના સંગમાં ને;

૧ 'અંગે આપદા અશુ ન અણી કે' ૨ 'ઘણા' ૩ 'મા ચંદી
ખરી ને' ૪ 'પડે' ૫ 'મન મધ' ૬ 'વાધ્યો ડેડાણ' ૭ 'ઉમંગમાં'

જેયર ખખર લઈને આબ્યો કે,
સમાચાર માણને સંભળાવ્યો કે,
આવી નવ જાણે અંખાવ્યો કે,
રથ આંખલિયોમાંહે રખાવ્યો કે. બાળી૦ ૫

સલખનપુર રાણી સામાં સંચર્યાં ને,
પારેથી પ્રેમ ધરી પગલાં ધર્યાં ને;
અવિલોકતી^૧ અન્યોન્ય અમી જ્યાં ને,
લેટ્યાં ભગવતીઓ બધાં બાથે ભર્યાં^૨ ને;

બોલ્યાં બહુચર મધુર વચન કે,
ધન્ય ધન્ય આજુનો દિન કે,
મહામાયા મન ધર્યાં મમન કે,
સવે સાથે ઠર્યાં ગમન^૩ કે. બાળી૦ ૬

કાલી કામાક્ષી ને કાંકરેશ્વરી ને,
હરસિદ્ધ હિંગોલી ને ગાત્રેશ્વરી ને;
અંબા અંડી ને માકંડેશ્વરી^૪ ને,
મહમાં મળી ભિભાં બધ પરમેશ્વરી ને;

આખ્યાં આગળથી આસન કે,
જડિયાં મણિમુક્તા ને રતન કે,
બેહું શક્તિ-તણું સાજન કે,
શરદ શરી-શાં વિમલ વદન કે. બાળી૦ ૭

બહુચર બોલ્યાં: 'સખીઓ સહુ કહી ગઈ ને ?
પ્રથમે પૂજાયો^૫ લાવો, વેળા થઈ ને,
ચંદન અક્ષત કુમકુમ કુસુમે ગ્રહી^૬ ને;
એમ કહી બહુચર આસન બેઠાં જઈ ને;

૧ 'અવિલોકતી' ૨ 'ભાવે ભર્યાં' ૩ 'અવન' ૪ 'માકંડેશ્વરી'

સખીઓ સરવ સહને આવી કે,
પાણે પૂજાપો ગ્રહીને લાવી કે,
મીઠાં પાનપાત્ર ભરાવી કે,^૧
લીધાં ભાજન ભોગ ધરાવી કે. બાળી૦ ૮

અંબા કહે 'અભયંગ'^૨ આપું અમે ભે,
ચંડીને કહે 'ચંદન ચચો તમે ભે;'
કાળી ચાંદલિયા કાઢે કુંકુમે ભે,
ચોખા ચોટે હરસિદ્ધ હાથે સમે ભે;

પૂજી પુષ્પ સમર્પ્યા હાર કે,
પુનરપિ પારિજાત મંદાર કે,
આગળ મૂક્યા ભોગ અપાર કે,
આચમન કીધાં કરીને આહાર કે. બાળી૦ ૯

અંબા કહે, 'બહેન ! આજા દીજીએ ભે,
પહેલે મધુપાન સરવ સહી કીજીએ ભે;'
બહુચર કહે, 'પાત્ર ભર્યાં તે લીજીએ ભે,
માતાંગી ! મન માને તેમ પીજીએ ભે;'

કર કર પાત્ર કનકનાં દીધાં કે,
ભગવતીઓએ અંજલી ભરી ભરી લીધાં કે,^૩
મેગ ધરી પરિપૂરણ પીધાં કે,
મગન થઈ મુખવાસજ કીધા કે. બાળી૦ ૧૦

મદથી^૪ ઉન્મદ થઈ ભિલાં આઈઓ ભે,
આપેથી પારા ખાસ પળાઈઓ ભે;^૫
ચાચર પૂંઠળ વીંટી વળાઈઓ ભે,
રમવા મધ્ય બધી મળાઈઓ ભે;^૬

૧ 'મેમે પુષ્પે દેતી વધાવી કે' ૨ 'અભયંગ' ૩ 'ભગવતીઓએ ભાવ ધરી લીધા કે' ૪ 'મદમા' ૫ 'આપેથી પારે પાત્ર પળાઈયો ભે' ૬ 'રમવા મીઠે મીઠે મળાઈઓ ભે'

જોડ્યાં હરસિદ્ધ ને હિંગોલી કે,
 ‘સુણીએ સકલ ભવાની ભોળી કે,
 આજ મળી મનગમતી ટોળી કે,
 ઠીજે રાતદિવસ રંગરોળી કે’ બાળી૦ ૧૧

કાળી બહુચરને કહે, ‘કાંઈ જિયરો ને,
 તે સૂર ભરીએ જે બહેનો તમે ભરો ને;’
 અંબાને કહો જે આલાપ કરે ને,
 મહાસુખ લેવાનો આ સમો ખરો ને;

સુણી સલખનપુરીએ સૂર લીધા કે,
 શકતે સરવ ભરાબર દીધા કે,
 અંબે આલાપ કમખદ કીધા કે,
 મહામાયાના મનોરથ સીધા કે. બાળી૦ ૧૨

વીણા આદે વાળાં વેદે કહ્યાં ને,
 કર કિંકરીઓએ બધાં તે શ્રદ્ધાં ને;
 શક્તિઓના સૂર-શું^૧ સૂર મળી રહ્યા ને,
 ધૂધટે ગત અવર કે ન બધે વધ્યાં ને;^૨

જોડ્યાં બહુચર અંબા સાથ કે,
 આવડમાંહે^૩ કશી ન અણાથ કે,
 તે તુક શક્તિઓ કહે સંગાથ કે,

ત્રિપુરા તાળી દે બધ હાથ કે. બાળી૦ ૧૩

વળી વચમાં જિણાં રહી તુક જિયરે ને,
 હેડણ^૪ લેતાં હાથ બેઠા ધરે ને;
 જોલતાં વચમાં હાથ જિયા કરે ને,
 ચટકે ચાચર ચાલે ને પૂંઠે ફરે ને;^૫

૧ ‘સૂર સરવે’ ૨ ‘હિંગટ ગતે અવનવી કરે એ બધાં ને’

૩ ‘આવડ્યામાંહે’ ૪ ‘હેડપણ’ ૫ ‘વળનાં વચને કર જિયા કરે ને’

મહા મનોહર કરતાં ગાન કે,
મધ્ય મધ્ય માત કરે મધુપાન કે,
નિત ઉપલવે અવનવાં તાન કે,
વાલાં વાંતે ગત અનુમાન કે. બાળી૦ ૧૪

ડાબાજમણી તાણી દે દેવીઓ ભે,
ધૂંધટે^૧ ગત્ય કરે મા કેવીઓ ભે,
ત્યમ ત્યમ ગત બદલે ત્યમ તેવીઓ ભે,
મહા ચતુર-સુબલ જનની જેવીઓ ભે;

ખૂંદે જિંચાનીયાં થઈને કે,
સન્મુખ એકએકને કહીને કે,
બહેનો બધ બરાબર રહીને કે,
ઠાળી 'જે જે' કહે મધ્ય જઈને કે. બાળી૦ ૧૫

હરખે હંખોડા લે હાથે કરી ભે,
જનુની બધ રહી ભેડ, બરાબરી ભે;
અંખા સાથે મળી માત બહુચરી ભે,
હંખોડા લેઈને કૂદડીઓ ફરી ભે;

મહારાસ^૨ મચ્યો આચરમાંહી કે,
જે રાસ^૩ ના નવખંડે, નહિ ક્યાંહી કે,
ત્રેમ-ચયોધિ પ્રગલ્બો બ્યાંહી કે,

ત્રિપુરા તૃપ્ત થઈ બધ ત્યાંહી કે. બાળી૦ ૧૬

વ્યોમે વિમાન રહ્યાં બધાં છાઈને ભે,
ખેડા સુરપતિ સંગ સમાઈને ભે;
અવિરોધે આપે આપ ગમાઈને ભે,
મન-શુ^૪ મન સોંપ્યું બહુચરભાઈને ભે;

ચંદન પુષ્પ સમર્પે પાણુ કે,
મધુરે મેઘતણે ઝોંધાણુ કે,
વહે દેવ 'જે જે' મુખવાણુ કે,
જયમુનિ પાઠ કરે પારાણુ કે. બાળી૦ ૧૭

ત્રિભુવન રાણી નવરાત્રિ રમી વળ્યાં જો,
દેવી દરબાર થકી દેહેરે પળ્યાં જો;
ભાવે ભોજન લેવા ભેળાં લળ્યાં જો,
બહુચર કહે લાવો પાઠ, સહુ મળ્યાં જો;
સખીઓ સર્વે રસોઈ નીપાઈ કે,
તાલણુ લાવ્યાં અંબા આઈ કે,
સર્વે આરોગે પાઠ સવાઈ^૧ કે,
હાર્ય વિનોદ કરે હરખાઈ કે. બાળી૦ ૧૮

ભોજન કરી ભિક્ષ્યાં સકલ ભવાનીઓ જો,
મુખમાં મુખવાસ કરી મુસકાનીઓ જો;^૨
મઠ જાવા મહામન મલકાનીઓ જો,
રથમાં મળી બેઠાં મહા વરદાનીઓ જો;
બહુચર-માંથી થયાં વિદાય કે,
'કરજો (બહુચર કહે) ક્રિપાય કે,'
રથ જેમ વેગે પવન^૩ પળાય કે,
મઠ મઠ પોહોતાં બધ મહુ^૪માય કે. બાળી૦ ૧૯

આસન બેસી અંબા કહે ઇશને જો,
'બહુચરના શુભ ગાથે નિશ્ચિનને જો;
તે જન પદવી પામે અમરીથને જો,
બહુચર મુજને^૫ તેમ જગદીશને જો;

૧ 'સહસર્ઈ' ૨ 'ફેર ફૂદી ફેર વિથની રાણીઓ જો' ૩ 'પંથ'
૪ 'મુજ'

બધી બહેનોમાં એ મુને વાહાલો કે,
મેં મારે મન નિવૃત્ત^૧ આલી કે,
જાંહાં હું જાઉં મનગમતે ચાલી કે,^૨
શિવને મુષ્ણતાં મન થઈ પ્રુથાલી કે. બાળી૦ ૨૦

શંકર કહે એ ગરબો ગાને સહુ જો,^૩
નર નારી ધારી દેહ, વૃદ્ધ લઘુ જો;
મુખ સંપત યામો ને દુઃખ વામો બહુ જો,
ધન માન્ય ને શ્રેય દારા મુત ને વહુ જો;^૪

આઠે પહોર રહે ઉલ્લાસ કે,
અંબા બહુચર પૂરે આસ કે,^૫
મારો બહુચરમાં નિવાસ કે,^૬
આરામુર પ્રત્યક્ષ આવાસ કે.^૭ બાળી૦ ૨૧

એ બે બેનોમાં અંતર કશે નથી જો,
મહામુનિએ નિશ્ચે મન કીધું મથી જો;
ઉત્પત્તિ પ્રતિપાલણ લય બધું એકથી જો,
એકના થય વેદપુરાણ કહે કથી જો;

તે ત્રિપુરાને લાશું પાય કે,
એ મન માશું બહુચર માય કે,
યાજો પ્રભ, ઘણું પીડાય કે,
શટ વલ્લભ તારા શુભ ગાય કે. બાળી૦ ૨૨

૧ 'મારા મનની વત' ૨ આ કહી બધી પ્રતોમાં નથી. ૩ 'મન
માન્ય સેવે દારા મુતને બહુ જો' ૪ 'બહુચર પૂરે મનની આસ કે'
૫ 'ભગ્યા ભયે કાળ અગ્રકાસ કે' ૬ 'આરામુર પવત આવાસ કે'

બહુચરાણની પચતીર્થાના ગરબો

માણ! તારું કારણ કળયુગમાંહ રે,
 બાળી બહુચરા રે મા;
 માણ! તું ખૂડતાં સાહે બાંહ રે,
 માણ! તું નિર્મળ ગંગા કાય રે;
 તું આવી અમૃત પાય, બાળી૦
 સલખનપુર વાસો વસે રે મા,
 મદે ભરી^૧ મા મસમસે રે મા;
 મુખ જોવા મનડું ધસે રે મા,
 માણ! તારું સુંદર વદન સોહાય રે. બાળી૦
 ગોખ જોખમાં નીરખતાં રે મા,
 પારો^૨ તે પ્રત્યક્ષ પરખતાં રે મા;
 અમૃત આઈજી વરસતાં રે મા,
 માણ! મને તે કેમ વીસરી જાય રે? બાળી૦
 આઘ સ્થાનકે આવી નમે રે મા,
 મન અન્ય ક્યાંહી નવ ભમે રે મા;
 તણુ તાપ તનના શમે રે મા,
 મા! તું વેદવાયક કહેવાય રે. બાળી૦
 માનસરોવર ઝીલતાં રે મા,
 પાપ ગયાં પગ પીલતાં રે મા;
 રોમ રોમ તન ખીલતાં રે મા,
 મા! તે કોમળ દીધી કાય રે. બાળી૦
 વાવ કુંડ નાહી વળ્યાં રે મા,
 કોટિક કમ^૩ દૂડાં બગ્યાં રે મા;

બહુચર મા પોતે મળ્યાં રે મા,
 મા ! તારું સિદ્ધક્ષેત્ર મહિમાય રે. બાળી૦
 ચાચર, ચાલીને આવતાં રે મા,
 રથાનક^૧ શીથ નમાવતાં રે મા;
 આપો મા ! મન-સાવતાં રે મા,
 માણ ! તું પૂર્વજનમની સાહાય^૨ રે. બાળી૦
 ગાનતાન ગરબે કરે રે મા,
 તાળી દેઈ ચાચર કરે રે મા;
 'ઉદય ઉદય' મુખ ઊચરે રે મા,
 મા ! તું દોઢલાં વામે દુઃખ રે. બાળી૦
 પૂજા પુખે સમર્પતાં રે મા,
 પાન પ્રસાદે અર્પતાં રે મા;
 ત્રુઠે ત્રિપુરા તર્પતા રે મા,
 મા ! તે સોહેલાં પામે મુખ રે. બાળી૦
 પ્રદક્ષિણા દે પ્રાતમાં રે મા,
 મન રાખે જગમાતમાં રે મા;
 ન આવે જન-માતમાં^૩ રે મા,
 મા ! તું વિષમ-વિઘન-હરનાર રે. બાળી૦
 નમણ નરનારી ગ્રહી રે મા,
 ધરે શિર 'જે જે' કહી રે મા;
 સકળ તીરથ વળે અહીં^૪ રે મા,
 મા ! તું કુરુક્ષેત્ર કેદાર રે. બાળી૦
 પંચ તીરથી એ પૂજતાં રે મા,
 અરુણ ઉદે મુખ^૫ ગુંજતાં રે મા;

૧ 'અરોક' ૨ 'સાહ' ૩ 'જન-માતમા' ૪ 'સહી'

૫ 'હૃદે મુખ'

સપરિવારે સહુ જતાં રે મા,
 મા ! તારું દૈવત બધ્ય દરબાર રે. બાળી૦
 યથાશક્તિ હવન કરે રે મા,
 ધ્રુવ-સોજન ભાવે ખરે રે મા;
 આદ્યશક્તિ અભરે ભરે રે મા,
 મા, તું આપે પદારથ ચાર રે. બાળી૦
 અરચે તે અરધ નિશા વિખે રે^૧ મા,
 બહુઅર મા લેખે લખે રે મા;
 યશ આયુષ આપે અખે રે મા,
 મા ! વળી^૨ ધનદારા સંતાન રે. બાળી૦
 આરતીસમે^૩ દે ઓવારણાં રે મા,
 વાંઝ બંધાવે પારણાં રે મા;
 દીધાં વસાવે ખારણાં રે મા,
 મા ! તેને અવસાને વિમાન રે. બાળી૦
 ઘંટા^૪ ગ્રહીને વળડતાં રે મા,
 માઢ માણનો ગળડતાં રે મા;
 બુખડું ભેઈને મન લાડતાં રે મા,
 મા ! તું નો^૫ધારાં-આધાર રે. બાળી૦
 કે દક્ષિણા દેહેરે રહી રે મા,
 કામ કોધ મોહને દહી રે મા;
 દાનપાત્ર દેવી લહી રે મા,
 મા ! તું પ્રત્યક્ષ દિવ્ય અવતાર રે. બાળી૦
 પારે આવે^૬ જન પ્રેમ શું રે મા,
 વરસ એક મધ્ય^૭ નેમ શું રે મા;

૧ 'નિરાસમે' ૨ 'માણ ! તેને' ૩ 'આરતી-સ' ૪ 'ઘંટ'

૫ 'આળ્યા' ૬ 'બધ'

વામે દિન સુખ ખેમ-શું રે મા,
 મા! તું આ સંસારનું સાર રે. બાળી૦
 વન-તરુવર ચોલા ઘણી રે મા,
 જીવે જન લે લે લણી રે મા;
 માયા મહામાયા-તણી રે મા,
 મા! તું વ્યાપિક વિવિધ પ્રકાર રે. બાળી૦
 મહાલ્યાં મૃદાં રમે રે મા,
 જીડી આરાજ-ઉદે રમે રે મા;
 બહુચરી! તું કેહે તે ગમે રે મા,
 મા! તું પંખી-સુખ પરમાણુ રે. બાળી૦
 બહુચર મા બરદે ભરી રે મા,
 દોહડાં દાસ-તણાં^૧ હરી રે મા;
 નારી નર કણુમાં કરી રે મા,
 મા! તું જીમ સચરાચર બાણુ રે. બાળી૦
 ધારી ધ્યાન હૃદે ધરે રે મા,
 માના મનમાંહે^૨ મુદે રે મા;
 હોચે કરમ-તણા ઉદે રે મા,
 મા! તું ભોળી ભવાની માત રે. બાળી૦
 દેવી દેવ જહીંતહીં રે મા,
 ત્રણુજીવન તોલે નહીં રે મા;
 પ્રગટ પીઠ લહું અહીં રે મા,
 મા! તારી નિપટ અટપટી વાત રે. બાળી૦
 સુર-તણી વાહારે ચઢી રે મા,
 છત્યા દૈત્ય ઘડી ઘડી રે મા;

માયો મહિષાસુર વઢી રે મા,
 મા ! તું ભૂપતિની પ્રતિપાળ રે.^૧ બાળી૦
 સરજે પાળે ને સંહરે રે મા,
 અજરઅમર ન માયે મરે રે મા;^૨
 કામ અગોચર કંઈ કરે રે મા,
 મા ! તું કાળ-હરણ મહાકાળ રે. બાળી૦
 નિરાધાર આધારમાં રે મા,
 છવ સદ્ગ^૩ અવતારમાં રે મા;
 શક્તિ સખળ સંસારનાં રે મા,
 મા ! તું નરવિણ^૪ રાખણ નીર રે. બાળી૦
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં રે મા,
 બહુચર બહુ બદ^૫ બાળમાં રે મા;
 મોહણ^૬ મહા મોહ જાળમાં રે મા,
 મા ! તું આપે અધીરને ધીર રે.^૭ બાળી૦
 નેણે નેહલરી ન્યાળતાં રે મા,
 પલક પલક મન^૮ વાળતાં રે મા;
 જનમ-મરણ-ભય ટાળતાં રે મા,
 મા ! તું અભય પદ-દાતાર^૯ રે. બાળી૦
 લાશું પાપ લગી લગી રે મા,
 માણું મનમાની રળી રે મા;
 પૂરો આશ વળી વળી રે મા,
 મા ! તું સેહેજ કરણ ભવપાર રે.^{૧૦} બાળી૦

૧ 'ભૂપતિ' સ્થળી પ્રતિપાળ' ૨ 'આજ આઈ અમૃત કરે રે મા'
 ૩ 'સાલ' ૪ 'નિમળ' ૫ 'જળ', 'જુલ' ૬ 'મોહણ'
 ૭ 'માણે આપે અધીરને ધીર રે' ૮ 'નવ' ૯ 'અમેદપદ દાતાર'
 ૧૦ 'સેજ કરણ ભવપાર રે'

જનમ સફળ કરો જાઈને રે મા,
જાવુ જુગમાંથી કમાઈને રે મા;
ભાવ ધરી ભાજો આઈને રે મા,
મા! તે નર ના'વે મર્લાવાસ રે. બાળી૦
કર જોડી કહું દરગરી રે મા,
બાંહ ધરો શિર બહુચરી રે મા;^૧
માફાય^૨ કરો મલખનપુરી રે મા,
ના' તારો વલ્લભ દામનો દામ રે. બાળી૦

નારાત્રિ કૃતિ—સ્થાપનનો ગરબો*

મારી બહુચર બાઈ રે,
એક દિન આઈજી આનંદમા રે મા;
મારી બહુચર બાઈ રે,
બહુચરાજી બહુ સુખ કંદમા રે મા. (ટેક) ૧
બેઠા'તા હાસ્ય-વિલાસમા રે મા;
બિપન્ધુ તે આસો માસમા રે મા. ૨
ત્રણસે ને સાઠ દિવસ વર્ષના રે મા;
તેમાં નો'રતાના નવ દિવસ હર્ષના રે મા. ૩
બાળી બહુચરાએ એમ ધારિયુ રે મા;
'વગ્ત કરું હું' વિચારિયું રે મા.^૩ ૪
પ્રતિપદા આસોતણી રે મા;
બિઠ્યા સવારે શિરોમણિ રે મા. ૫
પરિય ક મૂકીને પરવર્યા રે મા;
લડસડતા ડગલા ભયો રે મા. ૬

૧ 'બાવ ધરો શી બહુચરી રે મા' ૨ 'સાલજનો'

* પાઠાન્તર 'ગરબા નવરાત્રિનો' ૩ 'જત કરવાનું વિચારિયું રે મા'

- સખી સકલ^૧ આવી મળ્યાં રે મા;
 નિત્ય-નિમ કરવાને યળ્યાં રે મા. ૭
 નિત્યનિયમ સઘળાં થયાં રે મા;
 માત મલ્લજન^૨ કરવા ગયાં રે મા. ૮
 મલ્લજન કરીને આવિયાં રે મા;
 વસ્ત્ર-આભૂષણ મંગાવિયાં રે મા. ૯
 જડ્યાં જડાવ જાલ જૂલનાં રે મા;
 અંબર^૩ અધિક અમૂલનાં રે મા. ૧૦
 વસ્ત્ર-આભૂષણ પારિયાં રે મા;
 નયણે તે કાજલ સારિયાં રે મા. ૧૧
 કેસરની આઠ ઠપોલ-થું રે મા;
 કુંકુમનું બિંદુ મધ્ય ગોલ-થું રે મા. ૧૨
 મુધા^૪ પીધાં તે કલ્લોલ-થું રે મા;
 સુખડાં લયાં તે તંગોળ-થું રે મા. ૧૩
 બરદે ગોલ્યાં તે બાળી બહુચરા રે મા;
 સખી પ્રત્યે એમ ભિચારો રે મા. ૧૪
 'હું નવરાત્રિ મત એ કરું રે મા;^૫
 ખાંત્ય થઈ, હું કહું ખરું રે મા. ૧૫
 ઠર ભેડી કહે કિંકરી રે મા;
 'આઈજી! ભલે ઇચ્છા કરી રે મા. ૧૬
 જે ભેઈએ તે મંગાવીએ રે મા;
 અફળત ગોલ^૬ રંગાવીએ રે મા. ૧૭
 પ્રથમે પૂજાપો આલિયો રે મા;
 જે યસપૂરે પ્રમાલિયો રે મા. ૧૮

૧ 'સર્વે' ૨ 'મલ્લજન' ૩ 'અમર' ૪ 'મુર' ૫ 'હું નવરાત્રિ
 આદર' રે મા' ૬ 'આલ'

- મંડપ થકી મોહેલે ગયાં રે મા;
 કુંભ સ્થાપવાને સજ થયાં રે મા.^૧ ૧૯
- માએ મુનિને તેડાવિયા રે મા;
 સહસ્ર અઠ્યાશી ત્યાં આવિયા રે મા. ૨૦
- અવિલોક્યાં આવી આર્ધને રે મા;
 પ્રણમ્યાં શ્રીબહુચર બાર્ધને રે મા. ૨૧
- વિપ્ર વહે 'માત ! શું કહો ? રે મા;
 આર્ધ કહે 'દશ દિન આંહી' રહો રે મા. ૨૨
- હું નવરાત કરું રીત-શું રે મા;
 પાઠ કરે નિત્ય પ્રીત-શું રે મા.' ૨૩
- માત વાત કહી થયાં કામમાં રે મા;
 ઋષિ ગયા આરામમાં રે મા. ૨૪
- ભક્ષ ભોજન કર્યો ભાવતાં રે મા;
 વાડવને લાડ લડાવતાં રે મા. ૨૫
- કહે પ્રાક્ષણ^૨ 'ભાગ્ય આપણાં ભળ્યાં રે મા;
 જપ તપ મત સફળે કળ્યાં રે મા. ૨૬
- દેહ દમતા જે કારણે રે મા;
 તે ભેઈ જઈશું માને વારણે રે મા.' ૨૭
- સુણી વચન ત્રિપુરાતણાં રે મા;
 આસન કીધાં આપ-આપણાં રે મા. ૨૮
- મહૂરત ભેઈને મુનિ વળ્યા રે મા;
 તપસી ટોળે થઈને પળ્યા રે મા. ૨૯
- દેવી વહે વેળા થઈ રે મા;
 સંખી સામગ્રી લેઈને ગઈ રે મા. ૩૦

મૃત્તિકા મંગાવી મુનિજને રે મા;
 આસન કીધું કુંભનું મુન્યે રે મા. ૩૧
 જવના જવેરા^૧ વાવિયા રે મા;
 માંહે ગંગાજળ સિંચાવિયાં રે મા. ૩૨
 હેમનો^૨ કલશ હીરે-જલ્યો રે મા;
 વિશ્વકર્માએ વિધ્યે ઘડ્યો રે મા. ૩૩
 નિર્મળ નીર ભરાવિયું રે મા;
 શ્રીકૃષ્ણ શીશ ધરાવિયું રે મા. ૩૪
 કુંભ ગ્રહો કરે ચત્ત-શું રે મા;
 મુદ્રાર્પણ મૂકી મધ્ય ચત્ત-શું રે મા.^૩ ૩૫
 ભવ પ્રહ્લા ને સ્વામને રે મા;^૪
 આસન બેઠાં અભિરામને^૫ રે મા. ૩૬
 ઠર ઉપર કુંભ રાખિયો રે મા;
 મહામુનિએ મંત્ર બાખિયો રે મા. ૩૭
 અંતર ઇન્દ્રિયા આર્ધ ઊપન્યાં^૬ રે મા;
 પહેલે પહોરે ઠરી સ્થાપના રે મા. ૩૮
 હેતે^૭ ધર્યો કુંભ હસ્તકે રે મા;
 માળ બંધાવી^૮ મસ્તકે રે મા. ૩૯
 અલવે થકાં^૯ આર્ધ ઇશ્વરી રે મા;
 પ્રેમે પૂજે જગદીશ્વરી રે મા. ૪૦
 અર્ધપાદ પહેલા^{૧૦} કયાં રે મા;
 ચ દન કુમકુમ-શું ભયાં રે મા. ૪૧
 અખીલ ગુલાલ કઢાવિયા^{૧૧} રે મા;
 સિંદૂર સહિત ચઢાવિયાં રે મા. ૪૨

૧ 'જવારા' ૨ 'હાથે' ૩ 'મુદ્રા પણ મધ્યે ચત્ત-શું' રે મા'
 ૪ 'ભવ પ્રહ્લાને સ્વામિની રે મા' ૫ 'અભિરામિની' ૬ 'આપનાં'
 ૭ 'હેતે' ૮ 'બંધાવી' ૯ 'હથે' ૧૦ 'પહેલે' ૧૧ 'ઠડાવિયા'

પુષ્પ	સમગ્ર	સમર્પિયાં	રે મા,	
સાત	દુગ	સાથે અર્પિયાં	રે મા	૪૩
પૂષ	દીપ	ને ફૂલ	ધારતી	રે મા;
ઠરી	ઠપૂરની	આરતી	રે મા	૪૪
નવનવાં	નેવેદ્ય	ધારતી	રે મા,	
પછી	ઠરી	પંચ	આરતી	રે મા. ૪૫
પૂજી	પધાર્યાં	પ્રભુમી	રે મા;	
પુષ્પે	વધાવ્યાં	વર્ણવી	રે મા.	૪૬
મહાસુનિ	સહુ	કેા	વને	રે મા;
પૂજા	ઠરાવી	દોમરો	રે મા.	૪૭
ચાચર	ચાલ્યા	ચાલીને	રે મા,	
ડાઠ	વગાડે	દર	સાલીને	રે મા. ૪૮
ગરબો	ગાયો	તે સખી-સંગમા	રે મા;	
સાત	રાત	માત માત-રગમા	રે મા. ^૧	૪૯
અટ્ટમી	ગમી	ને કીધો	જરને	રે મા,
આહુતિ	આપી	અગ્નિને	રે મા.	૫૦
નવ	દિનના	ખેલ	નવનવા	રે મા;
બહુચર	ચાચરમા	હવા	રે મા	૫૧
દશમે	દિવસે	કયાં	પારણા	રે મા,
ખેચર	સુ ^૨	મોકલ્યા	હકારણા	રે મા ૫૨
ઋષિ	સકલ	ખોલાવિયા	રે મા,	
ચોળી	સતોપી	વળાવિયા	રે મા.	૫૩
ચોસઠ	માને	તેડાવિયા	રે મા; ^૩	
અગ્નિકા	સહિત	બધા	આવિયા	રે મા. ૫૪

૧ 'સાત રાત મહત માત મના રે મા' ૨ 'ખેચર મોકલ્યા તે કારણે રે મા' ૩ 'ચોસઠ ને નવ તેડાવિયા રે મા'

આલમાં ^૧	તેજ્યાં	આઈને	રે મા;	
મંડપમાં	ઁઠાં	ભરાઈને	રે મા.	૫૫
પ્રથમ	પૂજા	કરી	પ્રેમ-શું	રે મા;
આઈ	આરોગાવ્યાં	નેમ-શું	રે મા.	૫૬
ભોજન	મંગાવ્યાં	ભાવતાં	રે મા;	
બહુચર	ઁઠાં	મધ્ય	આવતાં	રે મા. ૫૭
જનની	જન્મે	ને	કરે રળી ^૨	રે મા;
શક્તિ	સકલ	ટોળે	મળી	રે મા. ૫૮
શોભા	ભેઈને	સંભારીએ	રે મા;	
કોટિ	કામ	શશી	સૂયં વારીએ	રે મા. ૫૯
ભોજન	લેઈને	લવાનીએ	રે મા;	
મધ્ય	મઠ	જાયે	મહેરબાનિયો	રે મા. ૬૦
ખાનપાન	કરી	પરિધાન-શું	રે મા;	
શિખ	કરી	સન્માન-શું	રે મા. ^૩	૬૧
ગાઈ	વાઈ	દ્રાઈ ^૪	ધાઈ ભોખમાં	રે મા;
બહુચર	ઁઠાં	જઈ	ગોખમાં	રે મા. ૬૨
આસન	ખેસીને	આઈજી	લણ્યાં	રે મા;
એ	ગરબાને	આદર	ઘણાં	રે મા. ૬૩
ગાય	ગવરાવે	કો'કને	રે મા;	
હવત	હતે	ત્રેલોકને	રે મા.	૬૪
દશ	દિન	મન-માથ	સાલળે	રે મા;
રિધ	સિધ	નિધ	આવીને મળે	રે મા. ^૫ ૬૫
ધન	દારા	સંતાન-શું	રે મા;	
અંતે	પળે	વિમાન-શું	રે મા.	૬૬

૧ 'આપે તે' ૨ 'લળી' ૩ 'સખી સદ્ગુ સન્માન-શું રે મા',
 'શિખ દીધી સન્માન-શું રે મા' ૪ 'કાણી' ૫ 'તેનાં જપ તપ વ્રત
 સદ્ગુણે ફળે રે મા'

‘એ ગરબાને વર આપિયો રે મા;’
 એમ કહીને કુંભ ઊઠાપિયો રે મા. ૬૭
 બહુચર બરદે વદે બહુ રે મા;
 વેદ પુરાણ કહે સહુ રે મા. ૬૮
 નરક-નિવારણ નામ છે રે મા;
 ભટ વલ્લભનો વિશ્રામ છે રે મા. ૬૯

નવરાત્રિનો ગરબો

શ્રી સત્સબનપુરમાં સાચી માતા બહુચરા રે,
 પુરુષાં પહેલી માયા અપરંપાર રે,
 જેની માયા મંડાણ વસુંધરા રે;^૧

[વલ્લ]

નિત નિત નિગમ નિરંતર ગાય,
 આઈને નમે ઇંદ્રાદિક રાય,
 પુરુષ પુરાણે નવ પરબાય. સલ૦ ૧
 મુખડું માણનું શરદ શશી જમું રે,
 ભેતાં ભેડ જમણું^૨ નાંવે કશું રે,
 મહા દુઃખમોચન^૩ મન માહારે વસ્યુ રે;

[વલ્લ]

માત ગમું મહીં-મધ્ય નહિ કોય,
 આઈજી અમૃત દષ્ટે ભેય,
 તાહારા^૪ તેજે ત્રિભુવન રહ્યું મોહ્ય. સલ૦ ૨
 આરાસુર-રાણી આસો માસમાં રે,
 આસનથી બિઠ્યાં હાસ્ય વિલાસમાં રે,

આવ્યાં સલખનપુરમાં એક શ્વાસમાં^૧ રે;

[વલ્લ]

મઠ મધ્ય માંડ્યો^૨ માત પ્રવેશ,
ખેડાં બહુચર બાળે વેશ,
સૌભાગ્ય સરખાં પરમ મુવેશ. સલ ૦

નિશ દિન નવલે રંગ રહે રસરાસમાં રે,
મહાસુખ માણે સલખનપુર વાસમાં રે,
બાળે જવરલો જે જન નિજ દાસમાં રે;

[વલ્લ]

એક સમે આઈ થયાં ઉલ્લાસ,
અંતર ખેલ ખેલવા ખાસ,
અંબે અગમ હુઓ આભાસ. સલ ૦

સમ-અંતર એકે બહેનો બે મળી રે,^૩
માણે મનશું તે^૪ મનમાની રળી રે,
દેવી દહેરા પૂઠંગ આવ્યાં વળી રે;

[વલ્લ]

ખેડાં માન-સરોવર પાળ,
શીતલ વન તરેવર દુભડાળ,
ખોલ્યાં બહુચર મા તરકાળ.^૫ સલ ૦

આંખા રમવા આરત ઉરમાંહી રે,^૬
ગરબો ગાયો તે દિવસ થયા કાંઈ રે,
ચાલો ચાચર આપણે રહીએ જાઈ રે;

૧ 'શ્વાસ-શ્વાસમાં' ૨ 'કોપી'

૩ 'ખોલ્યાં અંતર એક બિન બંને મળી રે' ૪ 'માનો અંતર-શું' અતિયે મનમાની રળી રે' ૫ 'તે કાળ' ૬ 'આરત-શું બિમાં યાઈ રે'

[વક્ષણ]

રૂડાં રંગભર્યાં નવરાત્ર,
ચૂવા ચંદન ચર્યા^૧ ગાત્ર,
રમીએ રાત દિવસ પ્રભાત. સલ૦ ૧
આનંદે અંબા મુળથી ભિચરી રે,
ખીજી બેનેા તેડાવે બહુચરી રે,
ખેચર કષ્ટમાં આવ્યો તેડી કરી રે;

[વક્ષણ]

આવ્યાં નગરકોટની રાય,
સાથે સિંધવાઈ ઉમિયાય,
તત્ક્ષણ આવ્યા નવદુર્ગાય મલ૦ ૭
પહેલે પોહોતાં પાવેથી કાળિકા રે,
ઉત્તર દિશેથી આવ્યા આઈ અબિકા રે,
ભાવથી ભેટ્યાં મા બ્રમરાળિકા રે;

[વક્ષણ]

આગળ હિંગળાજ ને હરસિદ્ધ,
પૂંઠળથી પીતાબરા ય પરસિદ્ધ,
વરદા સમા^૨ આવ્યા વરસિદ્ધ. સલ૦ ૮
છપ્પન નવ ચૌસઠ ચાલી આવિયા રે,
બહુચર માથે મઢમા પધરાવિયા રે,
મગતા માહોમાહી મન ભાવિયા રે;

[વક્ષણ]

આખ્યા આસન આદર માન,
બહુવિધ લોગ, ધર્યા પકવાન,
સરસા આખ્યા સરામર^૩ પાન. સલ૦ ૯

પૂજી પોષી સંતોષી ભોગણી રે,
એક એકથી અધિકાં અમલ આરોગણી રે,
રીઝ્યાં માતા મનમાં મહારસ-ભોગણી રે;

[વલ્લ]

ઠરતાં કુશલ-કારિણી વાત,
હુડે હોંશ બધાં હુરખાત,
શુણનિધિ ગંભીર ગોરાં ગાત્ર. સલ૦ ૧૦
ભાળી બહુચર બોલ્યાં અંબા પ્રત્યે રે,
ચાચર દીવા મૂઝી પૂરી ધૂતે રે,
હરખે ગાવો, વાવો, ખૂદો નૃતે રે;

[વલ્લ]

ધન ધન ધન આજનો દિન,
ત્રિપુરા તનમન માત મગન,
શોભા-સાગર પુર-સલખન. સલ૦ ૧૧
સુષુતાં કાણું એકે જિહ્યાં અંબા ધસી રે,
મનમુખ શક્તિઓ^૧ પ્રત્યે બોલ્યાં હસી રે,
રમવા સજ યાઓ, મણા ન ઠરો ઠશી રે;

[વલ્લ]

ખટકથ સજો સજની અંગ,
હુંદર ધારો વસન^૨ સુરંગ,
ચાચર સાંચરીએ સહુ સંગ. સલ૦ ૧૨
પોડશ સજ્યાં દિન પોડશ વાર શી રે,^૩
સઘળી સરખી શશી રવિ આભા-રખી રે,^૪
લલિતા કલ્યાયણ^૫ બહુચર મા લખી રે;

૧ 'સેવકો' ૨ 'વસ' ૩ 'દિન સોળ સવાલખી રે' ૪ 'સઘળી
સરખી શશી અભારખી રે' ૫ 'લલિતા લોપનને'

[વલણ]

તે રમવામાં મન આનંદ,
મોદલયાં મલકે મંદમંદ,
આઈછ આજ^૧ આનંદકંદ. સલ૦ ૧૩
અફબુત અંબર અંબા અંજે ધયાં રે,
ઉત્તમ અંતરતર અમોઘે લયાં રે,
અંતર ગમતાં આપોઆપે આવયાં રે;

[વલણ]

ઉજાવત્ર નીલ પીત ને સ્યામ,
ઢાર કસુંબત્ર કસળી કામ,^૨
નવલ નવેલી ન લહું નામ.^૩ સલ૦ ૧૪
આંગી આછી અંજે^૪ આઈ-તણે રે,
પેહેરી ઘેરી રંગે ધણે રે,
સૂંધણું રંગ સુંદીર બહુચરને બણે રે;

[વલણ]

માની ઓઢણી લાલ શુભાલ,
ભરિયાં ભાગ્ય ભવાની ભાલ,
મા મતવાલી હાલહવાલ. સલ૦ ૧૫
મઢથી મદમાતાં થઈ પડ્યાં રે,
ચાચર સન્મુખ વાતો કરતાં વળ્યાં રે,
જોતાં જોગણીઓ જન ટોળે મળ્યાં રે;

[વલણ]

ઊલલાં બહુચર મધ્ય દરબાર,
જનની જન જન ફરતી હાર,
ખૂંદવા ખાંતે માત ખરાર. સલ૦ ૧૬

૧ 'આતુર' ૨ 'કેર કસુંબા કસળી કામ' ૩ 'અવલ નવેલા
નવ લહું નામ' ૪ 'અંજે આછ આછી'

દર બેડી કાળિ કહે કુડે રહો રે,
બોલી બહુચરિયા મા (કહ્યું) મારું લહો રે,
પેહેલાં પદ કો કસે તે પૂઠ કહો રે;

[વલ્લભ]

માનો માત માહારો બોલ,
હીડા ફીજે કોટિ કલ્લોલ,
આનંદ ઊપજ્યો અધિક અતોલ.' સલ૦ ૧૭
વાયક લાયક મુખદાયક સાંભળી રે,
જેને જે-શું રંગ તે તેમાં લળી રે,^૧
અતુર આચર સ્થળ ઊભાં મળી રે;^૨

[વલ્લભ]

અગણિત^૩ અંતર ઉર ઇચ્છાય,
'જય જય જય' કહે જગદંભાય,
ચોદિશે 'ઉઠો ઉઠો' કહેવાય. સલ૦ ૧૮
ધારી સૂર ભારી ભગવતીઓ ભરે રે,
આલાપે બહુચર મન સૌનાં હરે રે,
મુખથી તું કં કહે ને તાળી દઈને ફરે રે;

[વલ્લભ]

જગત જનેતા જુગતે ગાય,
લઈ તાળી કર થે થે થાય,
રમઝમ ઝાંઝર ઝમકે પાય. સલ૦ ૧૯
વાળાં છત્રીસે લાગ્યાં વાજવા રે,
માંડ્યો રાસ દરબાર ચોદિશ ગાજવા રે,^૪
શુભ ગાંધર્વ કિન્નર લાગ્યા લાજવા રે,

૧ 'ત્યા ત્યા મળી રે' ૨ 'પૂઠળ ભલાં વળી રે' ૩ 'અતિશે'
૪ 'માથા મ કપ ચોદિશ ગાજવા રે'

[વલણ]

નારદ શારદનુ શુ ગાત્ર,
તિલોત્તમા રલા કેઈ માન,^૧
ગુણીજન ભૂયા થઈ ગુણપાત્ર મલ૦ ૨૦
હોડે હ બોડા લે છે કૂદડી રે,
ખળકાવે ઠ કલ્પ^૨ ઠરમુદ્રડી રે,
ચળકે ચરણ ચોળી રગ ચુદડી રે,^૩

[વલણ]

રગ રસ વગીઓ આડો આક,
તોતળા તાગ ન ચૂકે ટાક,
લચી લચી લેતા લહેકે લાક. સવ૦ ૨૧
મહારસ જીપળ્યો, શુદ્ધ ભૂતી સર્વની રે,
ગતમત ભૂતી પ્રાણીજન ગર્વની રે,
હલે ઠાણ શક્તિઓ ફળી પર્વની રે,^૪

[વલણ]

પૂરણ પ્રગલ્યો પ્રેમ-પ્રવાહ,
ચડિકા ધૂમે મહાચિત્ત ચાહ,
રગ રસભીના રમે ઉભિયાય સલ૦ ૨૨
ગાયા વાહ્યા દ્રાયા નવરાતથી રે,
સૌ કે રીઝયા બહુચર માતથી રે,
હલેરે આવી બેઠા પરભાતથી રે,

[વલણ]

વિજયા—દશમી—કેડે દિન,
વિશ્વવિજયી કીધુ^૫ ત્રિભુવન,
પ્રત્યક્ષ પૂરણ માત પ્રસન્ન સલ૦ ૨૨

૧ 'તિલોત્તમા રલા કોણ માન' ૨ 'ખસકાવે પોતી' ૩ 'સૌએ
ઓઢી નાના રગ ચુદડી રે' ૪ 'કેડે ઠાણ ચૂકતે આ ફળિયા પર્વની રે'

વીત્યાં નવરાત્ર પ્રભાતે પારણાં રે,
હરખે હિંગોળી કરે હકારણાં રે,
આવે ઈશ્વરીઓ લેઈ ઓવારણાં રે;

[વલ્લ]

ખટરસ સાચાં સમાચાં અત્ર,
બેઠાં બહુચર બધાં આસન,
ભાવે ભવાની લે લોજન. સલ ૦ ૨૩
પોળી મઠમાં બેઠાં પરમેશ્વરી રે,
મુખમાં મુખવામ કયાં વિશ્વેશ્વરી રે,
આરતી વાતી સારતી^૧ અમરેશ્વરી રે;

[વલ્લ]

માત વધાવ્યાં મણિ મુક્તાય,
દરશન દ્યો નિત્ય સંબુક્તાય,
દેવી ભૂ-દાતા ભુક્તાય.^૨ સલ ૦ ૨૪
અંતરીક્ષ નીરખે અમર ગું અંગના રે,
વરસે કુસુમે વળી કંઈ કંઈ રંગના રે;
'જે જે' ઉચ્ચાર કરે સુર સંગના^૩ રે;

[વલ્લ]

મોહ્યાં સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ,
સુંદર સુંદરી રૂપ રસાળ,
બહુરંગી બહુચરિયા બાળ. સલ ૦ ૨૫
નવ દિન^૪ સખી થયાં સોહાગનાં રે,
બિઠ્યાં ઈશ્વરીઓ માગી આગના રે,
બહુચર કહે, 'શું કરું મુખ મુજ લાગ્યનાં રે!'

૧ 'સજ' ૨ 'કમ્પા કરીએ મેં માય' ૩ 'સી સંઘાં'

૪ 'શુભ સાર'

[વલ્લ]

અરસપરસમાં થયાં વિદાય,
નીરખતાં^૧ નયણે નવ તૃસાય,
નિઝ નિઝ ભુવન-ભુવન-પ્રતિ જાય. સલ૦ ૨૬

આસન આપ-આપણે જિતયાં રે,
જોતાં જનની જન જાત્ય સહુ તયાં રે,^૨
આખ્યાં સ્થાખ્યાં ઘરસૂત્ર ઠ-સૂતયાં રે;

[વલ્લ]

ઘેર ઘેર માનિની મંગલ-આચાર,^૩
કુમકુમ હાથા, તોરણ દ્વાર,^૪
નવખંડ નીરખે નર ને નાર. સલ૦ ૨૭

ગરબો નવરાત્રિ તણે ગાયે મુખે રે,
મુખ સંપત્તિ-શું જાયે દિન મુખે રે,
દુરીજન દોહલા દીન થાયે દુઃખે રે;

[વલ્લ]

એમ ઠહે આઘ શક્તિ નિરધાર,
આર્ધજી ! તું અધમ-ઓધારણ્ડાર,
વલ્લલ સમરે વારંવાર. સલ૦ ૨૮

૧ 'વરસતાં' ૨ 'જોત જોગણીઆ સૌ તયાં' રે' ૩ 'ઘેર ઘેર
વત્યો જયજયકાર' ૪ 'તરિયા તોરણ બાંધ્યાં દ્વાર'

ગાગરનો ગરબો*

[બાલા બહુચરાને નમન]

- આદ્ય ઈશ્વરીને હું નમું રે મા;
 કરે કરમ વાંકું સમું રે મા.
 આપે અવિચળ વાયકા રે મા;
 વિવિધ વિવિધ વરદાયકા રે મા. ૧
 વ્યાપિક અકલ સચરાચરે રે મા;
 સ્થાપિક^૧ સકલ ગોખ વ્યાચરે રે મા. ૨
 સલખનપુરમાં બિરાજતી રે મા;
 સદા સેવક શિર છાજતી^૨ રે મા. ૩
 બાલ સ્વરૂપ બાળા-તણું રે મા;
 પ્રાકૃત મૌઠ કયાં ઘણું રે મા. ૪
 અકળ અરિત્ર કયાં અવનવાં રે મા;
 જે દેવ થકી તો નથી હવાં રે મા. ૫

[ખગોળની ગાગર]

- ખગોળ મંડળ કરી ગાગરી રે મા;
 સુંદર સકલ ચોભા ભરી રે મા. ૬
 આપે ભવાની ઉમંગ-શું રે મા;
 રાસ રમે મધ્ય રંગ-શું રે મા. ૭
 નવ ગ્રહમાં સહુથી વડો રે મા;
 આદિત્ય અખંડ કર્યો દીવડો રે મા. ૮
 ગળહળ જ્યોત બિંબ ગોળ-શું રે મા;
 ભિંબો શશી તે કલા સોળ-શું રે મા. ૯

* આ ગરબો 'બહુચરાની ગાગર' નામથી 'જુહાવ કાન્ધરોડન ભાગ ૫'માં છાપેલો છે (પૃ. ૭૫૦-૫૧). ૧ 'સ્થાપિક' ૨ 'ચાજતી'

- કોણ કળા ભગવતીના ભેદની રે મા;
કોડિયું કથું^૧ તે માયે મેદની રે મા. ૧૦
- વાતી^૨ વિશાળ મધ્ય મેરની રે મા;
યોજન મંચાસ લક્ષ ફેરની^૩ રે મા. ૧૧
- સાત સાગર ભર્યા ઘી-તણા રે મા;
એવા બહુ ખેલ બહુચરાતણા રે મા. ૧૨
- નેતાં જુગત જુગતી મલી રે મા;
ચોહોદિશે ચાર^૪ મુક્તાવત્રી રે મા. ૧૩
- સ્થાવર જંગમ અનુરાગ-શું રે મા;
ખાંતે ખિરાળે વિભાગ-શું રે મા. ૧૪
- કચ્છપની ગાદી કરી રે મા;
મહામાયાએ માયે ધરી રે મા. ૧૫
- માને મળી તે મન લાગની^૫ રે મા;
ઉપર જિઠાણી^૬ શેપનાગની રે મા. ૧૬
- અકલ^૭ આકાશની આંકણી રે મા;
ગાગર ઉપર ધરી ઢાંકણી રે મા. ૧૭
- [ગાગરનો લબ્ધ પ્રકાશ]
- તેત્રીસ કરોડ વિરમે^૮ થયા રે મા;
આપે આપ ભૂલી ગયા રે મા. ૧૮
- ઊંચયો અમર એકઠા મથી^૯ રે મા;
ગાગરનાં તેજ-તુલ્ય કો' નથી રે મા. ૧૯
- ત્રણ^૮ ભૂમાં કો' ન થકે કથી રે મા;
શુભવંતી થઈ તે તે થકી રે મા. ૨૦

૧ 'વાતી' ૨ 'સત્રની' ૩ 'મેરની' ૪ 'ચાર' ૫ 'લાગણી'
૬ 'જિઠણી' ૭ 'અકલ' ૮ 'એકલા થયી' ૯ 'શુભ'

પરમ મનોહર ફૂજતી^૧ રે મા;
 સુખે તે દેવને સૂજતી રે મા.^૨ ૨૧
 આઠે પહોરે^૩ તે અમી ઝરે રે મા;
 જગત પાન તે જામાં કરે રે મા. ૨૨
 વરસે તે વિવિધ પ્રકાર-શું રે મા;
 આવે અખંડ ચાર ધાર-શું^૪ રે મા. ૨૩
 અઝર^૫ ઝરે તે આઠ યામનાં રે મા;
 ધર્મ અરથ મોક્ષ કામનાં રે મા. ૨૪
 અતિ અફલુત વસ્તુ જે હતી રે મા;
 પ્રગટ ક્યોં ચારે શ્રુતિ રે મા. ૨૫
 નિર્મ્યાં નિગમ નિજ ધામનાં રે;
 વિશ્વતણા તે વિશ્રામનાં રે. ૨૬

[ગાગરમા બ્રહ્મા]

ત્રણ દેવ ગાગરમાં વસે રે મા;
 સદા સમીપ, ન ભેદ ખસે રે મા.^૬ ૨૭
 શિવ^૭ વિષ્ણુ વસે છે અંતરે રે મા;
 બ્રહ્મા વસે છે નિરંતરે રે મા.^૮ ૨૮
 આદ્ય અનાદ્ય અખવે^૯ કરી રે મા;
 ગાગર ધરે શિર^{૧૦} બહુચરી રે. ૨૯
 અજર અમર ઇશ્વરી અને રે મા;
 સૌ રાસ રમે રસાલી બને રે મા.^{૧૧} ૩૦

૧ 'ફૂજતી' ૨ 'સર્વે સદેવને રે મા' ૩ 'આપે અપાર'
 ૪ 'અખંડ-શું' ૫ 'અઝર', 'અજર' ૬ 'સદા સમીપે ભેદ
 રસે રે મા' ૭ 'આદ્ય' ૮ 'ભવ બ્રહ્મ શું નિરંતરે રે મા' ૯ 'અખવે'
 ૧૦ 'શિર' ૧૧ 'રાસ રમે રંગ રસાલી બની રે મા'

નીરખી શોભા તે સુખસાગરે રે મા;
ચૌદ લોક મોહ્યા^૧ માની ગાગરે રે મા. ૩૧

[ગરબાનો મહિમા]

ગાગરનો ગરબો ગાયે પ્રેમ-શું રે મા;
તેને બહુચરાણ સાદ્ય થાય નેમ શું રે મા. ૩૨

કરી કૃપા તે કળિકાળમાં રે મા;
એવાં જરદ બહુચરા બાળમાં રે મા.^૨ ૩૩

માની^૩ તે મહાજને માહાતમે રે મા;
તારું પારખું પ્રગટ^૪ ગુરુપાતને રે મા. ૩૪

દેવી દંયાળ આધ અંતની રે મા;
સદા સદાય થાય સાધુ સંતની રે મા. ૩૫

પ્રેમ ધરીને પાયે લાગશે રે મા;
તેની ભવની ભાવક ભાગશે રે મા. ૩૬

ઉપમા અધિક તે આપું^૫ કરી રે મા;
વિશ્વંભરી તે વિશ્વમાં વખી રે મા. ૩૭

અધમ આધારણ આપ છે રે મા;
મારે સહોદર^૬ મા આપ છે રે મા. ૩૮

જૂઠા જનમ જાણો સદા રે મા;^૭
એવું જાણીને હરો આપદા રે મા. ૩૯

કરગરી કહું તે કારણે રે મા;
ભટ વહાલ મેવાડો માને વારણે રે મા. ૪૦

૧ 'ચક્ષુ' ૨ 'એવાં બહુ બળ બહુચરાણ બાળમાં રે મા'
૩ 'માણ' ૪ 'પ્રત્યક્ષ' ૫ 'કરી' ૬ 'સદા' ૭ 'જૂઠાં તે કમ નાણી
સદા રે મા'

‘ રમવા નીસર્યાં મા ’ નો ગરબો*

(‘ વેણુ વાગે છે ’- એ રાગ)

- પરથમ સમરું સરસ્વતી ને ગણપતિ લાગું પાય,
રમવા નીસર્યાં મા.
અલબેલી સહુ ભોગણી, ને ગરબો ગાવા જાય;
રમવા નીસર્યાં મા. ૧
- લીલા તે ગજનો કંચવો, ને કસળે ભરિયો તાર. રમવા. ૨
લેંધો પહેર્યો લાખનો, ને ખૂબ યની છે ખાપ;
સાથુ સુંદર આઢણી, ને સરસ યની છે છાપ. રમવા. ૩
પાયે તે નૂપુર અણઅણે, ને આંઝરનો અમકાર;
અણવટ વિધુવા શોભતા, ને મેખલા ઝીણી સાર. રમવા. ૪
કાંખી કલ્લા કમકમે, ને ઘૂઘરીનો ઘમકાર;
હાથે ચૂડી હેમની ને, નંગ જડ્યા આતકાર. રમવા. ૫
કન્ના અગકે કાકણી, ને કાકે દાણા ચાપ;
ગળે તીપારો હેમનો, ને ચારસો ચંદન હાર. રમવા. ૬
ખાહે ખાબુખંધ ખેરખા, ને પોચિયુ લટકે હાથ;
વાંક વિચિત્ર ને લહેરિયાં, તે કૂમતા કેવે સાથ. રમવા. ૭
પરવાળાંની પાસ રે, ને મુક્તાકળનો હાર;
હીરા, માણેક, મોગરા ને રત્ન-જડિત્ર અપાર. રમવા. ૮
તાંત-સંતિયુ ને ટીલડી, ને નાકે નમણો મોર;
કૂલર દીસે હેમનું, ને જૂમણાંનો અકઝોર. રમવા. ૯
દાને કુંડલ અળહળે, ને તેજ-તણો નહિ પાર;
લોલક અગકે હેમનાં, ને હીરા-જડિત્ર અપાર. રમવા. ૧૦

* બ લલાસની ગરબી ‘વેણુ વાગે છે’ નો રાગ

- નયણે તે કાજળ સારિયાં, ને કેસરવર્ણી આઠ; ચોખ્ખા કપાળે ચાંદલો, ને ચોખ્ખા ચોઢ્યા લલાટ રમવા. ૧૧
- વેણી ગૂંથી વિવેકથી, ને તરત જ ભરિયાં તેલ; અત્તર બહેકે અતિ ઘણાં, ને ફેર્યું દીસે કૂલેલ. રમવા. ૧૨
- સેથે સિંદૂર સારિયાં, ને દરપણ લીધાં હાથ, એક એક ભેડે મળી, જે સરવે બેની સાથ; સજી શણગાર ઊભાં રહ્યાં, ને શોભે સહુ સંગાથ. રમવા. ૧૩
- અધર-મુખ પરવાલડાં, ને મુખે વ્યાખ્યાં તંબોળ; દંત બત્રીસ દાડમ કળી, ને બહુ રંગ રાતા ચોળ. રમવા. ૧૪
- મુખની શોભા બહુ બની, ને શશિયર ઊગ્યો સર, સરખેસરખી સહુ મળી, ને જોબનમાં ભરપૂર; સાતે ઊગ્યા સામટા, ને તેથી અઢકું નૂર. રમવા. ૧૫
- સોના-ગરબો શિરે ધર્યો, ને રમતાં વાઢ્યો રંગ; સલખનપુરના ચોકમાં, ને ચોસક બેહેની સંગ. રમવા. ૧૬
- ફેર ફેરે બહુ ફૂદડી, ને માતા મંગળ ગાય; મુખથી એવું બિચરે, ને 'હરો' 'જયજય' થાય. રમવા. ૧૭
- છત્રીસ વાળાં વાગિયા, ને શરણાર્થ્યોનો શોર; ખગોળ બૂંગળ ગાજી રહ્યા, ને થાયે શોહોરબકોર. રમવા. ૧૮
- ઢોલ વાજે હુંડુભી, ને ખૂબ બન્યો છે ખેલ; તાલ મૃદંગના વાજતા, ને ફરતી ફૂદડી ફેર. રમવા. ૧૯
- નવરાત્રિ તો નવે રમ્યાં, ને તૃપત થયાં તન; દશરાને દિને પારણાં. ને હોમ કીધાં હવન. રમવા. ૨૦
- રમી-જમીને ચાલિયાં, ને દેવી ગયાં દરબાર; બહુચર શુભવંતી ગોખમાં, ને મુખ પામ્યા સંસાર. રમવા. ૨૧
- માત્ર્યાં-પૂરણ માત છે, ને ધન દારા સંતાન; આશરો રાખે તાહરો, તે પામે પૂરણ માન. રમવા. ૨૨

તિથિ અજવાળી બીજ છે, ને લખિયો છે ગુરુવાર;
 ગાય શીખે ને માંભળે, તેની બહુચર આવે વાહાર. રમવા. ૨૩
 ઠગિલાળનાં વારમાં મા! તું છે તારણહાર;
 વલ્લભ ધોળાભાઈને, આઈ! તારો આધાર. રમવા. ૨૪

શણુગારનો ગરબો

[મંગલાચરણ]

પ્રથમ પાર્વતીના પુત્રને, પાયે નમું રે લોલ;
 દીન બણી, વાણી દીજિયે, ઠહું સમું રે લોલ. ૧
 સરસ્વતી તમ ચરણ-પ્રતાપથી રે લોલ;
 નવ નિધ, રિધ સિધ, આપો આપથી રે લોલ. ૨
 કરું ગાન, ધરું ધ્યાન, બહુચર-તાણું રે લોલ;
 કરો સાર, વારંવાર, શું ઠહું ઘણું રે લોલ? ૩

[ગરબ રમતા ભેગભાષા]

આજ બહુચરાળ માત, ગળે રમે રે લોલ;
 સુરીનર, મુનિવર, સહુને ગમે રે લોલ. ૪
 માણ રૂપ રાધિકા-થકી ઘણું બણી રે લોલ;
 ઠોટિ કામ, શશિ સૂર્યની છબી હણી રે લોલ. ૫
 રતિ^૧ રોહિણી રત્નાદે, આદિ સુંદરી રે લોલ;
 પલક પલવટે ઉમા, રમા પુરંદરી રે લોલ. ૬

[સ્વરૂપવર્ણન]

વેણી વાસુકી-સરીખી, શિશ રાજતી રે લોલ;
 કુદ્ર-ઘંટ ગોક્ષ્માને, મધ્ય ગાજતી રે લોલ. ૭

- ભરી માંગ^૧ મુક્તા તે મહામૂલ્યની રે લોલ;
 રાજે રાખડી રૂડી તે, રત્ન-તુલ્યની રે લોલ. ૮
 ફૂલી ખીટલી, સેંધા ભયો, સમો પડ્યો રે લોલ;
 ચાક ચમરી-ચો^૨ ચોટલો કટિ અડ્યો રે લોલ. ૯
 શ્રવણ સુંદર^૩ આકાર, સર્વ સીપના રે લોલ;
 સોળ શોભીતા શણગાર સર્વ નીપના રે લોલ. ૧૦

[શણગારવર્ણન]

- કાને વાળિયો જડાવ, બાલ ઝૂમખાં રે^૪ લોલ;
 જોત્ય^૫ મોતિયે પરોબ્યાં ઝૂમે^૬ લૂમખાં રે લોલ. ૧૧
 સોના સાંકળી-સરસાં સિંક્કા-જડામણી રે લોલ;^૭
 કોર તોરણ મોતીની દીસે^૮ દામણી રે લોલ. ૧૨
 તેજ શું કહું તાટંક, તેણે^૯ લોલકે રે લોલ;
 કલા-ફૂલ^{૧૦} જડ્યાં નંગ, તે અમૂલકે રે લોલ. ૧૩
 અર્ધઅર્ધમા^{૧૧} કપોલ, શું કહું કથી રે લોલ ?
 ચૌદ ભુવનમા, બહુચરા સમુ નથી રે લોલ. ૧૪
 બાલ લાલ આડ કુમકુમની રાતડી રે લોલ;
 તપે ટીલડી, કહી ન બાય વાતડી રે લોલ. ૧૫
 ત્રિકુટી^{૧૨} મધ્યે, સિંદૂરની બિંદી કરી રે લોલ;
 ચૌડ્યા ચોળલા, કપોલ લોલ-શું ભરી રે લોલ. ૧૬
 બ્રહ્મી કમાન, કાન-કોર-શું અડી રે લોલ;
 કીર નાસિકા વોંધી, વિધિ-કરે ધડી રે લોલ.^{૧૩} ૧૭

૧ 'માંગ', ૨ 'ચમરી-શું' ૩ 'સ્વરણ સીંદૂર' ૪ 'જડ્યાં લાલ
 જડાવ ઝૂમખાં રે' ૫ 'જોતિય' ૬ 'લૂમે' ૭ 'સાંકળી સરી, સિંક્કા-
 જડામણી રે લોલ' ૮ 'દીસે' ૯ 'તાટંક તણે' ૧૦ 'કલા ફૂલ, 'કલ્લા ફૂલ'
 ૧૧ 'અર્ધ' અર્ધ છે' ૧૨ 'ત્રિકુટી', 'બ્રહ્મી' ૧૩ 'વિદેહી કરે તે ધડી
 રે લોલ', 'વિધિ કરે તે ધડી રે લોલ'

- આંખ ઉપમાને ના'વે, કોઈ પલવટે રે લોલ; ૧૮
 વણું વણું જે અન્ય, ઉપમા ઘટે રે લોલ. ૧૯
 પદ્મ દીપક તારાનાં તેજ ત્યાં ગળ્યાં રે લોલ;
 મીન ખંજન^૧ મૃગ, માન મૂકીને પળ્યાં રે લોલ. ૧૯
 લક્ષ લક્ષ કાંતિ તિલકની, લીલા જીવે રે લોલ;
 ગૌર ગાલમાં ત્રિલોક, મોહ્યાં ત્રાજીવે રે લોલ. ૨૦
 મોહ-રૂપ ધયું^૨ બહુચર મા, બાળીએ રે લોલ;
 ગ્રહ ચાર રહ્યા વેસરની વાળીએ^૩ રે લોલ. ૨૧
 શુર હિમ, લાલ લોમ, જુશુ સુખમાં રે લોલ;
 શનિ કીકીયે^૪ ભેતાં જણાય સુખમાં રે લોલ. ૨૨
 અધર-ખિંબ, કે પ્રવાલ^૫ લાલમાં મળી રે લોલ;
 દંત-પંક્તિ જુક્તિ, દાડમ કેરી કળી રે^૬ લોલ. ૨૩
 અગદે ચૂનીયે જડાવ ભાવ રેખમાં રે લોલ;
 વદન નીરખતાં ન મળે મીન મેખમાં રે^૭ લોલ. ૨૪
 હાવભાવ-શું કટાક્ષ નેન એનનું રે લોલ;
 ચિખુક ચાર વચ્ચે,^૮ બિંદુ પડયું મેનનું રે લોલ. ૨૫
 ઠંઠ કોકિલા કપોત, ભેત પોતની રે લોલ;
 ભાનુ-સુક્તિને પ્રમાણ^૯ તે ઉઘોતની રે લોલ. ૨૬
 કેટ્ટે ચીણ-માલા, અંપકલી ચમકતી રે લોલ;^{૧૦}
 ધણી ધુધરી અરીસે, દીસે ધમકતી રે લોલ. ૨૭
 ગળે ઘરેણાં થયાં ધણાં ધયુંબળે^{૧૧} રે લોલ;
 કનક સાંકળી તુશી. દોરો ગૂમી વળે રે લોલ. ૨૮

૧ 'ખંજર' ૨ 'વેસરની વાળીએ' ૩ 'કીકીએ' ૪ 'અધરખિંબ કે પ્રવાળી' ૫ 'દંતપંક્તિ સુક્ત દાડમ જેવી કળી રે' ૬ 'ન આવે મેરાનમેધમાં રે' ૭ 'બિંદુ પડે મેનનું રે લોલ' ૮ 'માણુ જુક્તને પ્રમાણ' ૯ 'કેટ્ટે ચીણમાળા ચમકતી ચમકતિ રે લોલ' ૧૦ 'ધયુંબળે'

હીરાસાંકળી પોશીતો^૧ સેર ચારની રે લોલ;
 મુક્તા-માળા તે એકાવલ હારની રે લોલ. ૨૯
 ખેડ મૂલમાં,^૨ હીરાના ઝવકારડા રે લોલ;
 પારિજાતક મંદાર કેરા હારડા રે લોલ. ૩૦
 બાહુ-દંડ જુગમ, સૂંઠ સરખા સહી રે લોલ;
 હાથ હાથની,^૩ હાથેલિયે મથ્યાં મહીં રે લોલ. ૩૧
 અતિ અફુલત, અંગૂઠા સંગ આંગળી રે લોલ;
 અનુમાનમાં આવે, તે મગની ફળી રે લોલ.^૪ ૩૨
 નખ વીસ, રાત દિવમે તારા તપે રે લોલ;
 અન્ય ઉપમા તે, અર્થ વ્યર્થમાં ખપે રે લોલ. ૩૩
 બાહિ બાજુમંધ, બહેરખાં ને કૂમતાં રે લોલ;
 બાંધ્યાં બાહલે બંન્યાં રહ્યાં છે જૂમતાં રે લોલ. ૩૪
 પાણુ ચૂકલો, પ્રમાણ ચતુર રંગનો રે લોલ;
 અતિ અરુણ તરુણ દંત, તે માતંગનો રે લોલ. ૩૫
 બેહુ^૫ ઠેરમાં, જડાવ લાલની^૬ કણી રે લોલ;
 મધ્ય માણેક, હીરાની હાથ-કંઠણી રે લોલ. ૩૬
 હાથે પોંચીઓ, જવાળી બળી કંગની રે લોલ;
 છલા છાબ, આરસી અતિ સુચંગની રે લોલ.^૭ ૩૭
 ઉર ઓપતું રસાળ તે વિશાળ-ગું રે લોલ;
 કમળ-કોષ^૮ કુચ-અથમાં મરાલ-શું રે લોલ. ૩૮
 કંચુકી કનકકિનાર, હારશું બની રે લોલ;^૯
 સુવા ચંદન ચરચિત, સુગંધ સોહની^{૧૦} રે લોલ. ૩૯

૧ 'પોશીતે', 'પોશીની' ૨ 'જા હમેશમાં' ૩ 'હાથીની'
 ૪ 'એક એક અનુમાન મગફળીની રે લોલ' ૫ 'બાહુ' ૬ 'માલની'
 ૭ 'જડી શુ ચંગની રે' ૮ 'કોમલ કુચ' ૯ 'કંચુકી કનકની, હાર
 સુબની રે લોલ' ૧૦ 'સોરાની', 'સોસની.'

લેવો લાલનો પેયો, તે રંગ જૂઝવે રે લોલ; .
 ઠસળઠોર, જોર સાણું ઠસુંજે ચૂવે રે લોલ. ૪૦
 પેટ પોયણી પ્રમાણ, ક્ષીણ લંકણી રે લોલ;
 સજી મેખલા રસાલ ઠસી^૧ કિંકણી રે લોલ. ૪૧
 ઉદર ઉપર તે ત્રિવત્રી, વળી રહી રે લોલ; ..
 ગિરિત્રવેત દેહ મધ્ય,^૨ ત્રિવેણી વહી રે લોલ. ૪૨
 નાભિકમલ^૩ ફૂવો ઠયો, જો-સુમારનો^૪ રે લોલ;
 ભયો વારિ તે અખૂટ, ઇંદુ-સારનો રે લોલ. ૪૩
 ઠંઠ^૫ હેઠ ઠેઠ વાંસો, તે એકત્ર છે રે લોલ; .
 અધોમુખનું અખંડ ઠેલપત્ર છે રે લોલ. ૪૪
 કટિ કેસરી હરિ, નિતંબ સંહલી રે લોલ;^૬ .
 જંધા-જુગમ તે અધોમુખ છે ઠંદત્રી રે લોલ; ૪૫
 ચાર ચરણમાં, ચિત્ર લખ્યાં ચોદિયાં રે લોલ;^૭ .
 પગ-આંગળાં વળ્યાં ચંપાકલો-જયાં રે લોલ. ૪૬
 ભરી જાવક^૮-કટોરી, હેમ નાહાનિયો રે લોલ; .
 ઇંદુ-બિંબને^૯ આકારે, એડી પાહાનિયો રે લોલ. ૪૭
 જોડેર લંધર તોડાને^{૧૦} પૂઘરી તળે રે લોલ; :
 પાપ નૂપુર ને વિંછુવે મુનિ ચળે રે લોલ. ૪૮
 નેણ ઠાજલ સાર્યાં તે કુમકુમ રોલ-શું રે લોલ;
 મંદ હાસ્ય કરે, મુખ ભર્યો તંબોલ-શું રે લોલ. ૪૯

[અરબે પ્રમતાં જ્યેષ્ઠાયા]

ઠઠી ઠાઠ આઠ આઠ સખી સંગમાં રે લોલ;
 ખાળી બહુચરા, કરે ઠહીલ રંગમાં રે લોલ. ૫૦

૧ 'ઠસી' ૨ 'પરસ્વેદભરી માય' ૩ 'કોમળ' ૪ 'સુમારનો'
 ૫ 'પૂંઠ' ૬ 'નિતંબ-શું દળી રે લોલ' ૭ 'ચાર ચરણમાં ચરિત્ર લખ્યાં
 ચોદ રાં રે લોલ' ૮ 'જાવક' ૯ 'ઇંદુ-બિંદુ' ૧૦ 'તોડા લે'

કરે ગાન તાન, પાન-પાત્ર હાથમાં રે લોલ;
 ફરે^૧ રમક ઝમક ઠમક, સખી-સાથમાં રે લોલ. ૫૧
 દંત ધૂંધટ ગ્રહી રહી,^૨ રસાલીઓ રે લોલ;
 એક-એક-શું લે હાથોહાથ તાલીઓ રે લોલ. ૫૨
 કેશ-પાશ કસી વાળિયા અંખોડલા રે લોલ;
 ફેરફૂંડી ફરે ને લે હંખોડલા રે લોલ. ૫૩
 એ અખંડ ખેલ ખેલે ખાળી બહુચરી રે લોલ;
 ત્રણે દેવ લે ઓવારણાં, ફરી ફરી રે લોલ. ૫૪
 વિષ્ણુ વાંસળી વળડે, શબ્દ-નાદ-શું રે લોલ;
 ડાક વાય^૩ છે મહાદેવ, મરળદ-શું રે લોલ. ૫૫
 ધરી પાણિ પોથીઓ, તે મહાસુન્યમાં રે લોલ;
 બ્રહ્મા વેદ ભણે, ચારે મુખ ધૂનમાં રે લોલ. ૫૬
 પુષ્પ અંદન વરસાવે,^૪ વળી દેવતા રે લોલ;
 અઠ્યાસી સહસ્ર ઋષિ, ચરણ^૫ સેવતા રે લોલ. ૫૭
 ગિરિપ્રવેત તણ, સેવક કાળે ધસી રે લોલ;
 કળિકાળમાં ચુંવાળમા, આવી^૬ વસી રે લોલ. ૫૮
 ભૂર શું લહે લવાની કેરા ભેદને રે લોલ?
 આદ્ય અંત એ અગમ્ય, વાત વેદને રે લોલ. ૫૯

[ગરબાની ક્ષત્યુતિ]

આ અખંડ ગરબો ગાય, જે કોઈ માનવી રે લોલ;
 ચરણ ચરણને ઉચ્ચારે, રનાન-ગહનવી રે લોલ. ૬૦
 અદ્ય સિદ્ધ નવે નિધ, લે ઓવારણાં રે લોલ;^૭
 દેવી વાંઝિયાં ખંધાવે દ્વાર પારણાં રે લોલ. ૬૧
 મન મોહું ગોખ ચાચર, સોહામણે રે લોલ,
 લટ વણલ મેવાડો, માને ભામણે રે લોલ. ૬૨

૧ 'રમે' ૨ રમે' ૩ 'વગડે' ૪ 'વર્ધા', 'વિમાને' ૫ 'સદાયે'
 ૬ 'આલે' ૭ 'નવે નિધ સિદ્ધ લીલિયે ઓવારણા રે લોલ'

‘ભામણી’નો ગરબો

બાળી રે બહુચરબાઈને ભામણે, હો બહુચર માતા;
માન્યુ મન ચાચરગોળ સોહામણે, હો બહુચર માતા. ૮૬૦
પ્રથમે પ્રણામ કરું પરમેશ્વરી, હો બહુચર માતા,
કર જોડી લાશું પાય રે;

વાણી જાણી આપો મા ભુવનેશ્વરી, હો બહુચર માતા,
ન્યમ મન નિમંત્ર થાય રે;

હો બાળી રે, બહુચરિયાબાઈને ભામણે, હો બહુચર માતા. ૧
બાતાપણુ યોયુ બુધ્ય અબુધ્યમાં, હો બહુચર માતા,
જોબનમાં જાણી નહીં જાત્ય રે;

તરુણામાં^૧ વિભાસું વિસુદ્ધમાં, હો બહુચર માતા,
વિષયાને વશ દિનરાત્ય રે.^૨ હો બાળી રે ૦ ૨
કુમત્ય કંઈ કીધાં કર્મ કુપાત્રમાં, હો બહુચર માતા,
કર શ્રદ્ધી કરજો કૃપાય રે;

કરુણા કરી, કાપો અથ પલવારમાં, હો બહુચર માતા,
ઈંકરને કરી કરુણાય રે. હો બાળી રે ૦ ૩

મેં મન મનસૂજો કીધો માંય રે, હો બહુચર માતા,
માગે માનવી જો મોખ રે;

ચાર પદારથ આપે ત્યાંય રે, હો બહુચર માતા,
અગણિત આપે એ મોખ રે. હો બાળી રે ૦ ૪

માયું મત્ય માણનાં ગાવા, શુષુગાનને હો બહુચર માતા,
આથ શક્તિને આરાઈ^૩ રે;

હસીને હાથે સાહો હેવાનને,^૪ હો બહુચર માતા,
તો કવિકુલમાં^૫ કેહેવાઈ રે. હો બાળી રે ૦ ૫

૧ ‘વયસાણો’

૨ ‘નિરાસમે વિજ દિનરાત રે’

૩ ‘જાહું’

૪ ‘એ વાનને’

૫ ‘કવિવાકુળમાં’

ત્રિભુવન-તારણુ છુજ વિષુ કો નથી, હો બહુચર માતા,
તેત્રીસ કોડ શિરતાજ રે;
મુનિ મારકંડે મોંએ કહ્યું કથી, હો બહુચર માતા,
માણતમે છે મહારાજાધિરાજ રે. હો બાળી રે૦ ૬
પૂર્વે પંડિત કીધા મહામૂઢને, હો બહુચર માતા,
તે માટે મુજને વિશ્વાસ રે;
કો નવ જાણે તારી ગત્ય ગૂઢને, હો બહુચર માતા,
અબુધની પૂરજો આથ રે. હો બાળી રે૦ ૭
મીઠી દંટે^૧ મુજને નિહાળજો, હો બહુચર માતા,
મનની મૂરખતા જાય રે;
પોતાનો જાણીને પ્રતિપાળજો, હો બહુચર માતા,
જ્યમ જસ જુગતે ગવાય રે. હો બાળી રે૦ ૮
તે માટે ત્રિપુરે! તમને વીનવું, હો બહુચર માતા,
તનના તિમિરને^૨ કાપ રે;
શુશ્રુણિધ ગરબો ગાયે તે તે કહું,^૩ હો બહુચર માતા,
જકત-જનુની જસ આપ્ય રે. હો બાળી રે૦ ૯
ગરબો ગાતાં ધણિયાણી ગોખની હો બહુચર માતા,
અલભેલી આઠે જામ રે;
તે રસ ગાવા મનસા થઈ^૪ જોખની, હો બહુચર માતા,
માતા રાખજો મામ^૫ રે. હો બાળી રે૦ ૧૦
નવરાત્રિ રમ્યાં આસોમાં ધંધરી, હો બહુચર માતા,
નવ સપ્ત સજી ચણુગાર રે;
જુગતી-જોડી જોગણીઓની કરી,^૬ હો બહુચર માતા,
મળી છે જાટ દસ ચાર રે. હો બાળી રે૦ ૧૧

૧ 'મીઠે' ૨ 'તનની મમતાને' ૩ 'શુશ્રુણિધ ગોખ કહું હો બહુ-
ચરી' ૪ 'તે રસ ગાવાને મન ધચ્છા થઈ' ૫ 'નામ' ૬ 'જોગણીઓ
સહ નીસરી'

અકેકી આભાએ અતિ આગળી,^૧ હો બહુચર માતા,
 અદ્ભુત રૂપનિધાન રે;
 માતાંગી મા સલખનપુરમાં મળી, હો બહુચર માતા,
 મનમથ-મોડણ માન રે. હો બાળી રે૦ ૧૨
 શશિવદની સોહીએ સકલ સાહેલીઓ, હો બહુચર માતા,
 શીશ-નખ સારું સ્વરૂપ રે;
 કર કર કામિનીઓ કંચન-વેલીઓ, હો બહુચર માતા,
 એકથી એક અનુપ રે; હો બાળી રે૦ ૧૩
 જોગણીઓ તે જોજે મળિયો જોખથી,^૨ હો બહુચર માતા,
 ભરજોખન બાળે વેશ રે;
 બાળી બહુચરી આબ્યાં ગોખથી, હો બહુચર માતા,
 સજી શણગાર સુદેશ^૩ રે. હો બાળી રે૦ ૧૪
 આભૂષણ^૪ તે અંગોઅંગ ભવાનીઓ, હો બહુચર માતા,
 હીરા મણિ માણેક જડાવ રે;
 કર કંકણ ચૂડી તે મનમાનીઓ, હો બહુચર માતા,
 વિવિધ વિચિત્ર બનાવ^૫ રે. હો બાળી રે૦ ૧૫
 ઉત્તમ અંબર ધાર્યાં એકેકીએ, હો બહુચર માતા,
 અવનવાં અધિક અમૃત્ય રે;
 બીજાં બદલ્યાં મા બહુચર માણે, હો બહુચર માતા,
 ત્રિભુવન ના'વે તુલ્ય રે. હો બાળી રે૦ ૧૬
 આંગી અંગે રંગે સંગે ઘણી,^૬ હો બહુચર માતા,
 સૂંઘણુ શોભિત^૭ પાય રે;
 ઓઢણુ આછી આઈણે ઓઢણી, હો બહુચર માતા,
 સરસ જે રંગ સોહાય રે. હો બાળી રે૦ ૧૭

૧ 'અકેકીએ કાલી આંગળી' ૨ 'જોગણીઓ તે જોજે ભળિયાં'

૩ 'સુદેશ' ૪ 'ભૂષણભૂષિત' ૫ 'મરજડ' ૬ 'આંજ અંગે સંગે રંગે ઘણે' ૭ 'સરસ શોભિતા'

મઠમાં મળી બેઠાં મા ભાવે બાપો,^૧ હો બહુચર માતા,
 મન્મથ મોહણ માય રે;
 મોટાં મધ-પાત્ર મધ્યે ધર્યાં, હો બહુચર માતા,
 પ્રેમ ધરીને પીવાય રે. હો બાળી રે૦ ૧૮
 ભાવે લોજન માણ્યો મંગાવિયાં, હો બહુચર માતા,
 ખટશ સ્વાદ સંજોગ રે;
 આસનમાં સહુ આઘાં આવિયાં, હો બહુચર માતા,
 ભાવે બવાની લેલે લોગ રે. હો બાળી રે૦ ૧૯
 રંગે રમવા મા સહુ પરવારિયાં, હો બહુચર માતા,
 કુમકુમ પીળ્યાં કપોળ રે;
 કોઠે કરી કાજળ લે નેણે સારિયાં, હો બહુચર માતા,
 મુખડાં લખાં છે તંબોળ રે. હો બાળી રે૦ ૨૦
 બહુચર કેહ, ખેચરને તેડી લાવિયાં, હો બહુચર માતા,
 મધવાના મહા ગુણીજન રે;^૨
 વાજાં છત્રીસે વાગવા લાગિયા,^૩ હો બહુચર માતા,
 માન્યા મહામાયાનાં મન રે. હો બાળી રે૦ ૨૧
 ઊઠી ઈશ્વરીઓ અહુ ઉમગમાં, હો બહુચર માતા,
 હળવેથી આખ્યાં બહાર રે;
 ગરબો ગાવા માણ મહારંગમાં, હો બહુચર માતા,
 ઊભાં દેવીને દરબાર રે. હો બાળી રે૦ ૨૨
 ચોસઠ ચાચરમાં કુંઠે વળાઈને,^૪ હો બહુચર માતા,
 હરખે-શું ફરતાં સોહાસ^૫ રે;
 શક્તિઓ સહુ રહી કર કર સાહીને, હો બહુચર માતા,
 ક્રીધા સૂર સકલ પ્રકાશ રે. હો બાળી રે૦ ૨૩

૧ 'ભાવે બાપો' ૨ 'મધ્યે મહા ગુણીજન રે' ૩ 'વાવા લાવિયા' ૪ 'કુળે વળાઈયાં' ૫ 'સોહાસ'

તે સૂર-શુ^૧ ગુણીજને વાળાં મેળવ્યાં, હો બહુચર માતા,
 કીધી અધિક ચતુરાર્ધ^૨ રે;
 સર્વે શક્તિ સન્મુખ માને હવાં, હો બહુચર માતા,
 અણપે છે અંબાજી આર્ધ રે. હો બાળી રે૦ ૨૪
 બોધ્યાં તુક મુખથી અંબા બહુચરી, હો બહુચર માતા,
 ખંત બહેનોની જોડ રે;
 તે તુક શક્તિઓ કહે ફરી ફરી, હો બહુચર માતા,
 તદ્વત્ તાન મરોડ રે. હો બાળી રે૦ ૨૫
 વાળાં વાજે છત્રીસે છંદમાં, હો બહુચર માતા,
 ગાતાં તે ગાન રસાળ રે;
 ઈશ્વરીઓ આવ્યાં અતિ આનંદમાં, હો બહુચર માતા,
 તાન માન બદ્ધ તાળ રે. હો બાળી રે૦ ૨૬
 રમકે ઝમકે ઠમકે, વાગે ઘૂઘરી, હો બહુચર માતા,
 ઝાંઝરનો ઝમકાર રે;
 ખાંતે ખેલે ખૂદે સર્વે મુંદરી, હો બહુચર માતા,
 ઉર સોહિયે પુષ્પના હાર રે. હો બાળી રે૦ ૨૭
 લટકે મટકે ચટકે ધગ^૩ ચાલવે, હો બહુચર માતા,
 ચાલે ચમકતી ચાલ રે;
 સઘળી સમરથ સૂર-ગતને સંભાળવે, હો બહુચર માતા,
 રચ્યો તે રંગ અજવાલ રે. હો બાળી રે૦ ૨૮
 બાળા ચાલ્યાં કરતાં ફરતાં બહુ, હો બહુચર માતા,
 ખેલવે સમોવડ અંગ રે;^૪
 નીરખી લેતાં તન મનમાં તે સહુ^૩ હો બહુચર માતા,
 સાધી સુરસ રસ રંગ રે.^૪ હો બાળી રે૦ ૨૯

૧ 'અંચ' ૨ 'અજવેશુ' મોટે અંગ રે' ૩ 'લલગી લે તાન
 તે બહુચરિયાં લડ' ૪ 'સાધી મુગત્ય મુખાંચ રે'

લગવતીઓ લાવ દેખાડે આંખમાં, હો બહુચર માતા,
હસ્તક લેદ દે હાથ રે;
કોટિ લેદ કરે ચરણે ચલાવમાં,^૧ હો બહુચર માતા,
સામાસાગી સંઘાત રે.^૨ હો બાળી રે૦ ૩૦

આપો-પે^૩ અરસપરસ દે તાલીઓ હો, બહુચર માતા,
ફરતાં ફૂદડી લે ફેર રે;
વચમાં રાસ લ્યે, દંડા રાસવાલીઓ,^૪ હો બહુચર માતા,
ધમકે ધાધરનો ઘેર રે. હો બાળી રે૦ ૩૧

હરખે હંખોડા લેતાં હાથ-શુ,^૫ હો બહુચર માતા,
અંખા ને બહુચર બાઈ રે;
સરખેસરખાં લે સહી સહુ સાથ-શુ,^૬ હો બહુચર માતા,
ચામુંડા ને ચંડી ઉકાઈ રે. હો બાળી રે૦ ૩૨

સુર નીરખે શ્યામાસંગ વિમાનમાં, હો બહુચર માતા,
'ઉદો ઉદો' કહે આકાશ રે;
વરસે કર અંદન પુખ્ત-શુ^૭ ધ્યાનમાં^૮, હો બહુચર માતા,
અવિલોકે વિવિધ વિલાસ રે. હો બાળી રે૦ ૩૩

ઉમગ્યો રસ અતીશે, વિશ્વ વિસ્ત્રે થયુ, હો બહુચર માતા;
સુર નર મુનિ શશિ સૂર રે,
જોતાં જુગતે જનમન મોહી રહ્યું, હો બહુચર માતા,
શોભા સકલ સરપૂર રે. હો બાળી રે૦ ૩૪

ગાઈ વાઈ ગરખે રંગે રમી, હો બહુચર માતા,
સહુ હો સુખાળાં થાય રે;

૧ 'કોટિ જેખ કરે કંઈ કંઈ ચરણ ચલાવમાં' ૨ 'શ્યામા સકલ
સંઘાતમાં' ૩ 'આપ આપે' ૪ 'વચમાં રસાણે દાડિયા રસવાળીઓ'
૫ 'તાળીઓ' ૬ 'ચંધમાં,' 'સુધાનમાં'

વિજયા-દશમીને દિન દેવી જમી, હો બહુચર માતા;
 મોહોલે આપ આપણે બાપ રે. હો બાળી રે૦ ૩૫
 ‘જેજે’કાર કરી જોગણીઓ જાતને, હો બહુચર માતા,
 જઈને બેઠાં નિજ ધામ રે;
 આખ્યાં અભય પદ મા, નિજ ભક્તને, હો બહુચર માતા,
 અધમઉદ્ધારણુ નામ રે. હો બાળી રે૦ ૩૬
 દુનિયામાં દેવ નહીં કેા દેવી સમું, હો બહુચર માતા,
 હુઃખ દારિદ્ર્ય હરનાર રે;
 તે માટે ત્રિપુરા કર જોડી નમું, હો બહુચર માતા,
 કરજો સંભારીને^૧ સાર રે. હો બાળી રે૦ ૩૭
 સેવે દેવી જે જન સાચે મને, હો બહુચર માતા,
 પામે પદારથ ચાર રે;
 નરનારી ગાયે, સુણે અન્યોઅન્યે, હો બહુચર માતા,
 ના આવે આપ અવતાર રે. હો બાળી રે૦ ૩૮
 આદ્યે અંતે આ તું સંસારમાં, હો બહુચર માતા,
 સર્વ શિરોમણિ શક્તિ રે;
 માથું મા, આઘ અવતારમાં, હો બહુચર માતા,
 ભટ વદત્તભને દેજો ભક્તિ રે;
 બાળી રે બહુચરિયાબાઈને ભામણે, હો બહુચર માતા રે૦ ૩૯

‘લોલ’ નો ગરબો

(રાગ ગૌડી)

મારી માત ખહુચરા રે લોલ,	
દેવી! દૈત્ય સહ ^૧ ચર્ચા રે લોલ,	
હરિ હર જીયર્ચા રે લોલ.	મારી૦ ૧
સંભાર્યાં સુરિનરે રે લોલ,	
માન્યાં મહા મુનિવરે રે લોલ,	
ધ્યાતા, ધ્યાન ધરે રે લોલ.	મારી૦ ૧
વેદે બે વખાણિયાં રે લોલ,	
શાસ્ત્રે સંખાણિયાં રે લોલ,	
પુરાણે પ્રખાણિયાં રે લોલ.	મારી૦ ૨
વારુ વિક્ષાતમાં રે લોલ,	
જાણે જન જાતમાં રે લોલ,	
રહી યુજરાતમાં રે લોલ.	મારી૦ ૩
ખાજારૂપ ખાજમાં રે લોલ,	
એળે આબ્યાં આજમાં રે લોલ, ^૨	
ચાલ્યાં મા ચુંવાજમાં રે લોલ.	મારી૦ ૪
સલજનપુર સીમમાં રે લોલ,	
સરવ સુખ નીમમાં રે લોલ,	
કહે વાણી કદીમમાં ^૩ રે લોલ.	મારી૦ ૫
દેવી વસી દેવળે રે લોલ,	
કુમકુમ કેવલે રે લોલ,	
છળીલી મા છેવલે રે લોલ.	મારી૦ ૬

૧ ‘ખહુ’ ૨ ‘એળે આબ્યાં હાલમાં રે લોલ’ ૩ ‘કહેવાની કદીમમાં’

રંગે ખટુ ^૧	રાજતી	રે લોલ,		
છાટી છખી	છાજતી	રે લોલ,		
ગોખે ચઢી	ગાજતી	રે લોલ.	મારી૦	૭
માણ નિત્ય	મહાદશા	રે લોલ,		
જનની નહિ કો	જશા ^૨	રે લોલ,		
પોતે પદ ^૩	પાદશા ^૪	રે લોલ.	મારી૦	૮
મહારાજાધિરાજમાં		રે લોલ,		
સુરાં ^૫	શિરતાજમાં	રે લોલ,		
ગરીબાં-નિવાજમાં ^૬		રે લોલ.	મારી૦	૯
વેદે ^૭	વરદાયણી	રે લોલ,		
મનસા વાયા	કાયની ^૮	રે લોલ,		
નામે	નારાયણી	રે લોલ.	મારી૦	૧૦
માન્યુ	મન માગશું ^૯	રે લોલ,		
ત્રેમે	પાગ ^{૧૦} લાગશું	રે લોલ,		
અતિ	અનુરાગ-શું	રે લોલ.	મારી૦	૧૧
રમ્યાં	નવ રાતરે	રે લોલ,		
મળી	દશ માતરે	રે લોલ,		
વખાણું	હું વાત તે	રે લોલ. ^{૧૦}	મારી૦	૧૨
આઈ,	બુદ્ધિ આપીએ	રે લોલ,		
કબુદ્ધિને	કાપીએ	રે લોલ,		
વાણી સ્થિર ^{૧૧}	સ્થાપીએ	રે લોલ.	મારી૦	૧૩
સમે	એક શક્તિએ	રે લોલ,		
જ્યોતે ^{૧૨}	ઝલમગતિયે	રે લોલ,		
લળી	મળી લગતીએ	રે લોલ.	મારી૦	૧૪

૧ 'રંગેમરી' ૨ 'કોયમા' ૩ 'પન' ૪ 'સુરા' ૫ 'ગરીબ નિવાજમાં' ૬ 'વેદે' ૭ 'મને વચ કાયણી' ૮ 'માધસુરે' ૯ 'પાય' ૧૦ 'આપ્યા હું પતરે રે લોલ' ૧૧ 'સર્વદા' ૧૨ 'જોતા'

નવે ખંડનાં ^૧ ધણી રે લોલ,	
સકલનાં શિરોમણિ રે લોલ,	
લોળી લાળતાં ભણી રે લોલ.	મારી૦ ૧૫
કાત્યાયની કહે ત્યાંહાં રે લોલ,	
મળી ખેઠાં મા ન્યાંહાં રે લોલ,	
‘કહે, નો’સ્તાં કાંહાં રે લોલ?’	મારી૦ ૧૬
હસ્યાં હુગાં હઈયે રે લોલ,	
‘સુણો સહુ કે સહિયે રે લોલ, ^૨	
જંબૂદીપે જઈએ રે લોલ.’	મારી૦ ૧૭
ઉમા સુધી ગોચરે રે લોલ:	
‘ગોઠી ગોઠ્ય ગોચરે રે લોલ, ^૩	
ખધાં જઈએ ^૪ બહુચરે રે લોલ.’	મારી૦ ૧૮
ખાળા ખુદ વાનમાં રે લોલ,	
લવાની મા લાનમાં રે લોલ,	
સૌને ^૫ સનમાનમાં રે લોલ.	મારી૦ ૧૯
જાહું ત્યાંહાં જરૂર છે રે લોલ,	
પ્રતાપે તે પૂર છે રે લોલ,	
નિત્ય નવે નૂર છે રે લોલ.	મારી૦ ૨૦
લલી લરતખંડમાં રે લોલ.	
પ્રતાપે પ્રથંડમાં રે લોલ,	
દૈત્ય ઉદ્ધંડમાં રે લોલ.	મારી૦ ૨૧
જોઈએ જઈ જોખમાં રે લોલ,	
ખેઠી હશે ગોખમાં રે લોલ,	
સદા રહે શોખમાં રે લોલ.’	મારી૦ ૨૨

૧ ‘ખંડના’ ૨ ‘સુણી છે કહે સહી રે’ ૩ ‘ગોઠી ગોઠ્યો ચરે રે લોલ’, ‘ગોઠી ગોચ્ય ગોચરે રે લોલ’ ૪ ‘ખુદ્યે જોઈ’ ૫ ‘સારી’

ચાલ્યાં ચતુરા ગણી રે ^૧ લોલ,	
પોતે પટરાગણી રે લોલ,	
વારુ વરણાગ્યણી રે લોલ.	મારી૦ ૨૩
મુતા-ચૈત્ર શ્રીછયે રે લોલ,	
પ્રહાર્યાચિણી બીછયે રે લોલ,	
ચંદ્રધંટા ત્રીછયે રે લોલ.	મારી૦ ૨૪
કુખમાંડા ^૨ તે ચારમી રે લોલ,	
રદ્દંદમાતા પાંચમી રે લોલ,	
કાત્યાયની ષષ્ઠમી રે લોલ.	મારી૦ ૨૫
કાળરાત્રિ સપ્તમી રે લોલ,	
મહાગૌરી અષ્ટમી રે લોલ,	
સિદ્ધિદાત્રી નવમી રે લોલ.	મારી૦ ૨૬
ભાવે ભક્તી ^૩ ભાત્યમું રે લોલ,	
પોત્યાં નિત્ય પાંત્યમું રે લોલ,	
ખેલવા ખરી ખાંત-મું રે લોલ.	મારી૦ ૨૭
સ્વરૂપે સોહાવતી રે લોલ,	
ભજે મન ભાવતી રે લોલ.	
ઉપમા ન આવતી રે લોલ. ^૪	મારી૦ ૨૮
આભૂષણ એટલાં રે લોલ,	
જથા-જોગ્ય જેટલાં રે લોલ,	
ત્રિપુરાને તેટલાં રે લોલ.	મારી૦ ૨૯
ધરી ખાર-ચારમાં રે લોલ,	
ભરી ખાર ચારમાં રે લોલ,	
ખરી ખાર ચારમાં રે લોલ.	મારી૦ ૩૦

૧ 'ચાલ્યાં ચતુરાગણી રે' ૨ 'કુખમાંડા' ૩ 'ભાવે મળી'
 ૪ 'ઉપમા મન નાવતી રે લોલ'

પીતાબર પહેરિયા	રે લોલ,	
લીલા લાલ લહેરિયા	રે લોલ,	
ઘણે રંગે ઘેરિયા ^૧	રે લોલ	મારી૦ ૩૧
કાજળા નયને કર્યા	રે લોલ,	
લાલે કુકુમ ભર્યા	રે લોલ,	
અક્ષત-ચુત ^૨ આપ્યા	રે લોલ	મારી૦ ૩૨
ગેઠા ગધા રથમા	રે લોલ,	
પાને ^૩ લથપથમા	રે લોલ,	
મોઠણ મન-મથમા	રે લોલ	મારી૦ ૩૩
તુરી પળ્યા તે ગમા	રે લોલ,	
જોયુ માયે જે ગમા	રે લોલ,	
વાધ્યા વાયુ-વેગમા	રે લોલ	મારી૦ ૩૪
આબ્યા માસ આસોએ	રે લોલ,	
નવે નવ વાસોએ	રે લોલ,	
પો'તા પવ વાસોએ	રે લોલ	મારી૦ ૩૫
તુરી તરુ અટક્યા	રે લોલ,	
છાયા ભણી છટક્યા	રે લોલ,	
આબવીઓમા એ ટક્યા ^૪	રે લોલ	મારી૦ ૩૬
મૂકી રથને ^૫ ગયા	રે લોલ,	
ઓળે ^૬ એકઠા થયા	રે લોલ,	
ઠાઠે ઠઠ ત્યા થયા	રે લોલ ^૭	મારી૦ ૩૭
બાપી તેવી જોઈને	રે લોલ,	
મન રહ્યું મોહીને	રે લોલ,	
કહે કોણ કોઈને	રે લોલ?	મારી૦ ૩૮

૧ 'ઝહેરિયા' ૨ 'હર' ૩ 'પોતે' ૪ 'અટક્યા' ૫ 'મથમા'
૬ 'ઓળે' ૭ 'ઠાઠે ઠઠ ઠાઠક્યા રે લોલ'

નવે આવતાં નમી રે લોલ, ^૧	
ગોખે ખેડાં ગમી રે લોલ,	
આંખે આઘ્યાં અમી રે લોલ.	મારી૦ ૩૯
ખેડી બહુચરી તહીં રે લોલ,	
સદાચે સુધામયી રે લોલ,	
મળી મઢમાં ^૨ જઈ રે લોલ.	મારી૦ ૪૦
ભવાની દશે ભળી રે લોલ,	
મઢે તે ખેડાં મળી રે લોલ,	
માંહોમાંહોમાં રત્ની રે લોલ.	મારી૦ ૪૧
દાસી પાસે આવિયો રે લોલ,	
પૂજાપો અઢાવિયો રે લોલ,	
માણને મન ભાવિયો ^૩ રે લોલ.	મારી૦ ૪૨
કહુ ભાવતાં કર્યાં રે લોલ,	
ચિત્તે આવતાં ચર્ચાં રે લોલ,	
સકલ કારજ સર્ચાં રે લોલ.	મારી૦ ૪૩
મતોધી સાહેલીઓ રે લોલ,	
ભેડી અલખેલીઓ રે લોલ,	
નવલ નવેલીઓ રે લોલ.	મારી૦ ૪૪
ગાવા ગરબે વળ્યાં રે લોલ,	
ગ્રેમે પારે પળ્યાં રે લોલ,	
અનુરા આચરે મળ્યાં રે લોલ.	મારી૦ ૪૫
દશેદશ દેવીઓ રે લોલ,	
કુંડે ઘઈ કેવીઓ રે લોલ,	
વારા-પતિ જેવીઓ રે લોલ. ^૪	મારી૦ ૪૬

૧ 'નવે આવતી નમે રે લોલ' ૨ 'મઢ' ૩ 'મનાવિયાં'

૪ 'વારા વાપ તેવીઓ રે લોલ'

લયાં સૂર લામિની રે લોલ,	
સાથે સર્વ શ્યામિની રે લોલ,	
કરે કેલ્ય કામિની રે લોલ.	મારી૦ ૪૭
ઉમા બહુચરા અલી રે લોલ,	
બાલ્યાં સાથે બે મળી રે લોલ,	
બની બહેન કે ^૧ લક્ષી રે લોલ.	મારી૦ ૪૮
સખી સાંભળી રહી રે લોલ,	
કહી તેવી કહી રે લોલ,	
વાહિ તાલને પહી રે લોલ.	મારી૦ ૪૯
વાળાં વાળે છંદમાં રે લોલ,	
મીઠાં મંદ મંદગાં રે લોલ,	
કરે ગતિ કંદમાં રે લોલ.	મારી૦ ૫૦
‘ગોડી’ ગાય ગાનમાં રે લોલ,	
ન ચૂકે કો’ તાનમાં રે લોલ,	
સહુ આવધાનમાં રે લોલ	મારી૦ ૫૧
આલ્યોઃ અલકાવતી રે લોલ,	
ચૂડા અલકાવતી રે લોલ,	
આંત્યે ^૨ અલકાવતી રે લોલ	મારી૦ ૫૨
વાળે પાથે વાજણાં રે લોલ,	
ઘણે ઘેર ગાજણાં રે લોલ,	
વિચિત્ર વિરાજણા રે લોલ.	મારી૦ ૫૩
બે પાસાએ બાળીઓ રે લોલ,	
પાડે પાણિ તાળીઓ રે લોલ,	
લયે લંક વાળીઓ રે લોલ.	મારી૦ ૫૪

સાતે સૂર તાંહાં મળ્યા રે લોલ, ^૧	
ઉમંગ અંગમાં લળ્યા રે લોલ,	
ખાળા જોલ ^૨ સાંલળ્યા રે લોલ.	મારી૦ ૫૫
કહ્યું રકંઠ-માતને રે લોલ,	
‘પૂરો અર્ધ’ પાઘને રે લોલ,	
અણાવોને આઘને રે લોલ.’	મારી૦ ૫૬
મુણી લાવી મુંઠરી રે લોલ,	
પાત્ર પ્રથમે ભરી રે લોલ, ^૩	
ઠરાવ્યાં ઠરે ઠરી ^૪ રે લોલ.	મારી૦ ૫૭
ગાતાં રજની ગઈ રે લોલ,	
હીડા તે ઠરી રહી રે લોલ,	
માને મનસા થઈ રે લોલ.	મારી૦ ૫૮
નિમત્રે નિશાચરે રે લોલ,	
પહેલે પાન આચરે રે લોલ,	
ચરે સીધી ચાચરે રે લોલ.	મારી૦ ૫૯
ખરી ફરી ખેલિયો રે લોલ,	
એકે ન એકલિયો રે લોલ;	
ખળે થઈ ખેલિયો રે લોલ.	મારી૦ ૬૦
હંખોડા લે હોડ-શું રે લોલ,	
જોડી જોડાજોડ-શું રે લોલ,	
કરી હીડા કોડ-શું રે લોલ. ^૫	મારી૦ ૬૧
ફરી ફૂંટડી ફરી ^૬ રે લોલ,	
ઠરે ઠર-શું અડી રે લોલ,	
સહુ કો’ સરાસરી રે લોલ.	મારી૦ ૬૨

૧ ‘સાતે સૂરમાં ભર્ષા રે લોલ’ ૨ ‘ખાધ’ ૩ ‘પાત્ર પ્રથમા ભરી રે’, ‘પાથે પ્રથમા ભરી રે’ ૪ ‘ઠરિ’ ૫ ‘કરી કોડાકોડ-શું’ રે લોલ’ ૬ ‘વરી’

રઘો રંગ છાઈને રે લોલ,	
ધસ્યા દેવ ધાઈને રે લોલ,	
વિમાને વલાઈને ^૧ રે લોલ.	મારી૦ ૬૩
‘જે જે જે ઉદો’ કહે રે લોલ,	
હાવો દેવતા લહે રે લોલ, ^૨	
અંતરિક્ષ ઊભા રહે રે લોલ.	મારી૦ ૬૪
સમારી મુગંધને રે લોલ,	
ચમેલી સુ-ચંદને રે લોલ,	
વરસે માત-વંદને રે લોલ. ^૩	મારી૦ ૬૫
રસીલી રમી રલી ^૪ રે લોલ,	
ચાલં ચરણે વળી રે લોલ, ^૫	
ઝેઠાં મા મઠે ચઢી રે લોલ. ^૬	મારી૦ ૬૬
આલી અન્ન લાવતાં રે લોલ,	
મૂક્યાં મધ્ય આવતાં રે લોલ,	
ભવાની લે ભાવતાં રે લોલ.	મારી૦ ૬૭
ઊઠી ઝેઠાં આસને રે લોલ,	
વાસ્યાં મુખવાસને રે લોલ;	
હસી ^૭ કરે હાસને રે લોલ.	મારી૦ ૬૮
રાજે અમીર-સમી ^૮ રે લોલ,	
જુગે જુગત સમી રે લોલ, ^૯	
વળ્યાં વિજય-દશમી રે લોલ.	મારી૦ ૬૯

૧ ‘વલાઈને’ ૨ ‘લાવે દેવતા લહે રે’ ૩ ‘વરસે માત વંદને રે લોલ’ ૪ ‘રમે’, ‘રહે’ ૫ ‘ચાલો ચરણે ચઢે રે લોલ’ ૬ ‘માત ઝેઠાં મઠે રે લોલ’ ૭ ‘હવે’, ‘હાસી’ ૮ ‘અતિ રસની’ ૯ ‘જુગે જુગ જ સમી રે’, ‘જુગે જુગે રસની રે’

બાળા બહુચરાણએ રે લોલ,	
દુર્ગા કહે 'તે ડીજિએ રે લોલ,' ^૧	
દેવી વિદાય દિવિએ રે લોલ.	મારી૦ ૭૦
ખોલ્યાં બહુચરી તદા રે લોલ,	
'સુખોશ્યામા' શ્રીમદા રે લોલ,' ^૨	
વહેલાં આવો અ-વધાં રે લોલ.'	મારી૦ ૭૧
બધાં બેઠાં તે રથે રે લોલ,	
તુરી પળ્યા તે પથે રે લોલ,	
કરી કેલ તે દથે રે લોલ.	મારી૦ ૭૨
ખેલી ખેલ ખાસમાં રે લોલ,	
હુધયે હુલાસમાં રે લોલ,	
વસ્યાં વાસ વાસમાં રે લોલ.	મારી૦ ૭૩
'જે. જે' કરી જાતને રે લોલ,	
ભરી નિત્ય ભજાને રે લોલ,	
તાયાં છે રાજાને રે લોલ.' ^૩	મારી૦ ૭૪
જરણો ગાય સાંભળે રે લોલ,	
સદા સફલે ફળે રે લોલ,	
માતા બહુચરા મળે રે લોલ.	મારી૦ ૭૫
કવિ કથને ^૪ કથી રે લોલ,	
અનેક તે એકથી રે લોલ,	
બહુચરા ખીજી નથી રે લોલ.	મારી૦ ૭૬
દેવી, મા દયાળ છે રે લોલ,	
મળ-પ્રતિપાળ છે રે લોલ,	
કંટકોની કાળ છે રે લોલ.' ^૫	મારી૦ ૭૭

૧ 'શ્યામ' ૨ 'એ વિદ્યા રે લોલ', 'વહેલા આવો એ વીદા રે લોલ'

૩ 'તર્યા છે રાજાને રે લોલ', 'ચરા આ રાજાને રે લોલ' ૪ 'કથની'

૫ 'કંટકની મા કાળ છે રે લોલ'

બહુચરાણ બજિટમાં	રે લોલ,	
કરે કોઈ ઇષ્ટમાં	રે લોલ,	
ના'વે નર રિષ્ટમાં	રે લોલ.	મારી૦ ૭૮
નિવાળ નિઃશંકને	રે લોલ,	
લોપી કમ-અંકને	રે લોલ,	
ઠયો રાવ રંકને	રે લોલ.	મારી૦ ૭૯
વળી વળી વારણે	રે લોલ,	
હરે ઠામ ઠારણે	રે લોલ,	
પુત્ર રમે પારણે	રે લોલ.	મારી૦ ૮૦
આઈ. આપો આપણેથી	રે લોલ,	
નિભાવો નાહાનપણેથી	રે લોલ,	
વલ્લભના વાંઠાપણેથી	રે લોલ.	મારી૦ ૮૧

‘સતજનપુરમાં દિવાળી’નો ગરબો

(આધવ જઈને કહેજો માધવને રે-એ રાગ)

આજ દિવાળીનો દિન આવિયો રે, આનંદ અંગ ન માય;
લક્ષ્મી ભવાની માને ભાવિયો રે, માંય ભગ્યાં^૧ કમળાય. આ૦
માત પધાર્યાં મંદિરમાંહે રે, સુંદર વદન સોહાય;
હું બલિહારી બહુચર તાહરે રે, કીધા કોટિ પસાય. આ૦
આસન પાસે આવ્યાં ઈશ્વરી રે, વિશ્વતણી પ્રતિપાળ;
રિધ સિધ નિધ યાસે ધરી રે, બેઠાં બહુચર બાળ. આ૦
સેવક સજ્જ થઈને સૌ આવિયા રે, એકએકથી અગ્ર;
પૂજાપો પરિપૂર્ણ લાવિયા રે, સંભારીને સમગ્ર. આ૦
પ્રથમે શાકપાક નિખળવિયાં રે, છ રસ સ્વાદ સુખેશ;^૨
આઈજીને આગળથી આરોગાવિયાં રે, સેવક પામ્યા શેષ. આ૦

પહોંચી તખ્ત ચઢી, બેઠાં જઈ રે, ચૌદિશ ચમર ઢળાય;
 સખી સુખવાસ કરે લેઈ રે, સુખમાં મૂકી માય. આ૦
 નિજ જન નિયમ^૧ દિવાળીના કરે રે, પહેલે પળાળે પાય;
 પટભૂષણ નૌતમ તન આવરે રે જે છે યોગ્ય યથાય. આ૦
 કેસર કુંકુમ ચંદન ચરચિયાં રે, અક્ષત અળીલ શુભાલ;
 અફ્સુત અંગ સુગંધ અરચિયાં રે, જેમ પૂરવનો ચાલ. આ૦
 પુષ્પ સુવાસિક સર્વ^૨ મંગાવિયાં રે, પારિજાત મંદાર;
 ગૂંથી શુણ સાથે સૌ લાવિયાં રે, હાય સમરપે હાર. આ૦
 વાતી-અગર ઉખેલી^૩ મૂપને રે, ઊભા નિજ જન-નાર;
 નીરખી નારાયણીના રૂપને રે, જોઈ જોઈ જાય બલિહાર. આ૦
 માત મંગાવી મદિરા મોજમાં રે, પ્રેમ ધરી કરે પાન;
 સેવકને કહે અહીંથી ખસો જ માં રે, રાસ રસિક કરો ગાન. આ૦
 નિજ જન નિકટ રહી બોલ્યા સહુ રે, તાન માન યુત-તાલે;
 ગરબા ગાયે બધાં વિધે બહુ રે, પરમ રસિક રસાળ. આ૦
 અનુચર હીપ અજવાળે દોહોદિશા રે, મેડી-મંદિર-દ્વાર;
 બળહુળ નિર્મળ હીવાલ પશા^૪ રે, પ્રગટ્યા ઠારોઠાર. આ૦
 'ઉહો ઉહો જય' જન ઊચરે રે, ઊભા મંડપમાંય;
 બિન-ફિકરે ફૂલ્યા ફૂલ્યા ફરે રે, બહુચર સાહે બાંધ્ય. આ૦
 દિવાળી દેખાડી દેવીએ રે, કે છે દીરઘ દાન;
 પૂરે આશ દાસની ઠેવી એ રે, ખાનપાન પરિધાન. આ૦
 બહુચર લાલની લાલો જાહરે રે, જાણે જગત જહાન;
 ફૂંકાં ઠમ^૫ જોયાં ક્યાં હરે રે, વલ્લભ રાખ ગમાન. આ૦

‘સલખનપુર ગામની શેરીઓ’નો ગરબો

(રાગ જિહાગ : તાલ ૩૫ક)

- સલખનપુર ગામની શેરીઓ, તે તો મને જ્ઞેયાની ખાંત;
ગલી ગલી ફરે ફેરીઓ, નીરખું અવનવી ભાંત. ૧
- મોટાં મદિર માળિયાં, ઉઘા સરવ આવાસ;
ગોખ, છજાં ને જાળિયાં, ઓપે અતિ ઉજાસ. ૨
- વરણ ચાર વાસો વસે, બીજી જે ને બાર;
દાન દયા કાયા કસે, પાળે કુળઆચાર. ૩
- પરથમ પોળે પેસતાં,^૧ પૂરવ દિશાની પાસ;
દોશી દુકાને બેસતાં,^૨ દીસે લીલ-વિલાસ. ૪
- આંગી અદકા મૂલની,^૩ ઓઢણી લાલ શુલાલ;
કસબ-કોર સુખ તુલની, જળકે આક્રમમાળ. ૫
- ચીર ચૂંદડી ને ઘાટડી, સાણ સુરંગ સુહાય;
ભરી ભરી બેઠાં^૪ હાટડી, સેવક સર્વ વસાય. ૬
- દક્ષિણ દરવાજા લણી, સાહામે સોનીવાઠ;
બેઠા બધા બનીઠની, શિર કેસરની આઠ. ૭
- નિત નિત ઘાટ નવા ઘડે, બધા સોનાના સાવ;
મણિ માણેક જડિયા જડે, વિવિધ ચિત્ર બણાવ.^૫ ૮
- આબૂષણ જે જે હવાં, ઘડિયા ઘાટ સુઘાટ;
સેવક દેખી અવનવાં, લે બહુચર-મા માટ. ૯
- પશ્ચિમ-પંથે પેસતાં^૬, પાસે પાસે પોણ;
ડાબાજમણી^૭ દેખીએ, સાહામી સુરહિયા^૮ ઓળ. ૧૦

૧ ‘પેસિયા’ ૨ ‘બેસિયા’ ૩ ‘અધિક અમૂલ્યની’ ૪ ‘નરનારી બેઠા’, ‘હાઠા’ ૫ ‘જનાચ’ ૬ ‘દરવાજા લણી’ ૭ ‘ડાબેજમણે’ ૮ ‘સારી સરેયા’

કુંકુમ ઠેસર સુખજ્યો, વાતી-અગર કપૂર;
 ઢગલા ઢૂંકા^૧ ઢૂંકડે, મધ્ય માઝ્યાં સિંહર. ૧૧
 ચુવા અત્તર અરગબ, નાડુ^૨ તેલ ખરાસ;
 અખીલ ગુલાલ મરગબ,^૩ લે બહુચરના દાસ ૧૨
 ઉત્તર દિશાની ઝોળમા, ઝોળા ઝોળે^૪ હાટ;
 ગાધી બધ મધ્ય પોળમા,^૫ લખપતિ લાયક પાટ. ૧૩
 શ્રીફળ સુદર સાકરે, ખાડ ગોળ મધ સાર,
 પચામૃત ઢગલા કર્યા^૬, ભરિયો બધો બખર.^૭ ૧૪
 એલચી લવિંગ સોપારીઓ, તજ ઉત્તમ ફલ-ભય;
 મા માટે નરનારીઓ, લેઈ લેઈ પથ પળાય. ૧૫
 ચાચર બેઠા ચોકમા, માળી^૮ મધ્ય ભરાઈ;
 સદા સુખી રહે શોખમા, મન માને ઠકરાઈ.^૯ ૧૬
 ભઈ બૂઈ નિત્ય ચાલતી, રતે સેવંવી^{૧૦} ગુલાબ;
 મોગરો ચ પક માલતી, ભરી કેવડીએ છાબ. ૧૭
 સુમન સમોહ સોહાવતા,^{૧૧} ગુલુ-ગુ ગૂથે^{૧૨} હાર,
 સેવક સર્વ વસાવતા, બહુચરનો શણગાર ૧૮
 સોઠચે^{૧૩} સુખડિયા રહે, વસિયા સરવ સમાઈ;^{૧૪}
 લાખોપતિ સહુ કેા લહે, મોહો આગળ મીઠાઈ. ૧૯
 ભેતા ભાગે ભૂખડી, ને જન આવ્યા ભત્ર,
 સાત ભાતની સુખડી, ભરી ભરી બેઠા પાત્ર ૨૦
 ખાસા^{૧૫} ખેલૂણા ખાડના,^{૧૬} નીરખી માને મન,
 ભાજન^{૧૭} ભરી ભરી ખાડના,^{૧૮} લે સેવક સાજન. ૨૧

૧ 'ઢગલા ઢગલા' ૨ 'પાકુ' ૩ 'અગરો' ૪ 'ઝોળા' ૫ 'મધો
 લમા' ૬ 'કરે' ૭ 'ભરિયા બધ બખર' ૮ 'મળી' ૯ 'મનમા નાની
 ઠકરાઈ' ૧૦ 'સેવ તરા' ૧૧ 'સુ મન મોહો સોહાવતા' ૧૨ 'ગૂથ્યા
 ૧૩ 'ભેડે' ૧૪ 'સઈ' ૧૫ 'ખાસ' ૧૬ 'ખલૂણા ખાડમા'
 ૧૭ 'ભાજન' ૧૮ 'ભરિયા ભાડના'

- પાસે ખીડા પાનનાં, બેઠા બાધે^૧ નેઈ;
ત બોળી અભિમાનમા,^૨ નજરે ના'વે કોઈ. ૨૨
- કાથો કેવડીઓ કયો, ચૂનો ચળકે સફેત;
સોપારી-સરસો ભરી, બહેકે જરસ સમેત. ૨૩
- પાકા પાન પ્રમાણીએ, સરવ મસાલો ખાસ;
સેવક દેતા^૩ બાણીએ, બહુચરનો મુખવાસ. ૨૪
- મદમાતા રહે માનમાં, મધ મધ મેવા-કુદોશ;
રાગ રંગ રસ તાનમા, નેધી જન-મન નેશ.^૪ ૨૫
- દ્રાખ ચારોળી બદામ-શું, પિન્તાં પાસે અખરોટ;
અવર ન બાણું નામ-શું,^૫ ભરી મેવે કથરોટ. ૨૬
- ઢાડમ ડાલે ધાલિયા, અછર આદ^૬ બજૂર;
ભક્ત ભરાવી ચાલિયા, કરવા માત હજૂર. ૨૭
- મધ્ય બજારે મરડિયા, બેઠું બધુ મહાજન,^૭
જુગમા ન મળે નેડિયા, જે જેહવા રાજન ૨૮
- ચતુરંગ ચાલવે^૮ ચૂડલા, બાળા બાદ્શાહ-પ્રમાણ;
રાતા રંગ અતિ રૂડલા, શા શા કરે વખાણ ? ૨૯
- નૌતમ નંગ બનાવતા, ગોરા ગજના દાત,
સેવક દેવા આવતા, વોહોરે બતા-વાત. ૩૦
- ભાગોળે ભેળા થયા, નરનારી સહુ સાથ;
આચર બહુચરને ગયા, બધો પૂજપો હાથ. ૩૧
- ફર થકી એ ફરખારને, સર્વે નામે^{૧૦} શિશ,
પો'હોતા લેઈ પરિવારને,^{૧૧} પારા પાસે દિશ ૩૨
- પહેલે ચાચર પૂજતા, પુનરપિ^{૧૨} મોહોલે પળાય,
કોકિલ-કે કે ફૂજતા, શુભનિધ ગરબા ગાય. ૩૩

૧ 'બધ' ૨ 'અનુમનમા' ૩ 'સોતા' ૪ 'નેધી જનમના નેષ'
'મનજન શોષ' ૫ 'માન-શુ' ૬ 'આદ' ૭ 'મધ માદાન' ૮
'આદે' ૯ 'બાણ' ૧૦ 'નામ્યુ' ૧૧ 'જઈ પરવારીને' ૧૨ 'પુનવર'

વાળાં વિવિધ વળકેતાં, છદે છદે છેલ;
 લકા લલા મન લાડતા, મળિયા માને મહેલ. ૩૪
 ગોળ જોખમાં જોઈને,^૧ પહેલે પખાળે ચર્ણ;
 મન સહુનું રહ્યું મોહીને, જીભી અઢારે વર્ણ. ૩૫
 કુંકુમ લાલ કઢાવતા, વળી રૂપાના વરગ;
 આંગી આઘ અઢાવતાં, ઓઢણી મૂલ મહુધ.^૨ ૩૬
 પૂજપો બધ પ્રેમ-શુ, લાવ્યા સરવ^૩ સમસ્ત;
 નવદિન નિત નિત નિમ-શુ, સર્વ સમરપી^૪ વસ્ત. ૩૭
 પ્રાણણ લોજન ઠરાવતાં, દિને દેતા દક્ષિણાય^૫;
 ગુણ ગાતાં ગવરાવતાં, કેમે ત્રપત ન થાય. ૩૮
 દશમે દિવસે દેવી થકી. વળિયાં માગી વિદાય;
 સહુ કો કોણ કહે કથી, બહુચરનો મહિમાય. ૩૯
 દેવદેવી દુનિયા કહે, સુખ દેવા સંસાર;^૬
 બહુચર બરહ બહુ વહે,^૭ નોધારાં આધાર. ૪૦
 મંદિર આવ્યાં મહાલતાં, નરનારી વૃદ્ધ બાળ;
 આઈજી નવનિધ આલતાં, સુખમાં કાપે કાળ.^૮ ૪૧
 ગરબો સલખનપુર ગામનો, ગાયે ગુણ નરનાર;
 પરતો માના નામનો, પામે પદારથ ચાર. ૪૨
 આયુષ અતિશે લોગવે, આપે બહુચર બાઈ;
 “મૂળજી માધવજી સગા, તે મધ્ય બે લાઈ.” ૪૩
 જીવું જશ ગુણ ગાઈને, તે જન જાણો^{૧૦} જાત;
 વલ્લભ ધોળા લાઈને, બહુચર માત વિસાત. ૪૪

૧ ‘ગોળ જોખમાં જોઈને’ ૨ ‘કસ્તૂરી મૂલ’, ‘મૃગ’ ૩ ‘સંગ’
 ૪ ‘સમર્પિત’ ૫ ‘દિને દેવી દક્ષિણાય’ ૬ ‘શુ દેવાશો સાર’ ૭ ‘ધર’
 ૮ ‘રૂપમાં કાપે મએ’ ૯ ‘સંગે એ બે મધ્ય લાઈ’ ૧૦ ‘જાણે’
 • આ કડી કેટલીક પ્રતમાં નથી.

બહુચરાણના મહિના

ચઈતરે ચિત્ત ચરણે બાંધ્યું^૧,
નમી નમી બહુચર આરાધ્યું;
મન મારું ગોળે જઈ લાધ્યું.

—સેવો ને સલખનપુર રાણી. ૧

વૈશાખે વાવલિયા વાયા,
માણના ગઢ તળે આવ્યા;^૨
માણની મોટી છે માયા. સેવો ને ૨
જેઠે તો જુગતિ જની સારી,
હરિ હર પ્રદા થકી ન્યારી;^૩
ગોળ ઉપર^૪ જઈ બલિહારી. સેવો ને ૩
આવાટે મેઘ ધણી ગાજે,
છત્ર શિર બહુચરને છાજે;
ચોધડિયાં તો અફલુત ત્યાં વાજે. સેવો ને ૪
શ્રાવણ સરવડિયે વરસે,
માણને ભજશે તે તરશે;^૫
નિકર એ તો આથડતા મરશે. સેવો ને ૫
ભાદરવો ભલી પેરે ગાજ્યો,
સેવકને સન્મુખ મા ! ધાજો;
ખૂડતાં બાંહડલી રહાજો. સેવો ને ૬
આસો માસે આવી મા દિવાળી,
આવ્યાં આવ્યાં અંખા ને કાળી;
ગરબે રાસ રમે^૬ મહાકાળી. સેવો ને ૭

૧ 'ચિત્ત ધાડું વાધ્યું' ૨ 'માણના ત્રણ દેવાયા' ૩ 'નારી'
૪ 'માણને' ૫ 'માણનું પૂજન જે કરશે, તે તો ભવસાગરથી
તરશે' ૬ 'રમ્યાં મોડાં'

કારતકે કૂકડિયા^૧ ખોલે,
 ના આવે કોઈ માણને તોલે;
 તેને તેજે^૨ ત્રિભુવન ડોલે. સેવો ને ૦ ૮
 માગશરે માનસરોવરે નાહ્યા,
 આવી માને ચાચર ગરબા ગાયા;
 સેવક માણના કહેવાયા.^૩ સેવો ને ૦ ૯
 પોયે મા સોસ પડ્યા અમને,^૪
 -માણ, શું કહિયે રે તમને ?
 અમને ના વિસારશે સપને. સેવો ને ૦ ૧૦
 માહે તો મુને નથી ગમતું,
 મન મારું રહે સદા ભમતું;
 મન મારું માણમાં રમતું. સેવો ને ૦ ૧૧
 કાગણે કુગકુગતી હોળી,
 પેહેયાં માએ ચરણાં ને ચોળી;
 કેમ્બર બહુ છાંચ્યાં માએ ઘોળી. સેવો ને ૦ ૧૨
 બારે માસ પૂરણ મેં કીધા,
 દૈત્યોને હંડ ઘણા લીધા;
 દેવતા સહુ ઉગારી લીધા. સેવો ને ૦ ૧૩
 આસો સુદ બીજ ને જીવવારે,
 બારે માસ થયા નિરધારે;
 વલ્લભની રહેજો મા ! વાહારે. સેવો ને ૦ ૧૪

✽

૧ 'કોયલડી' ૨ 'એતે' ૩ 'સેવકની કર્મો મા રદાયે' ૪
 'પોસે તો મીન થતી તારી, પાંડવોને લીધા ઉગારી, કોરવ સવ' ગયા દારી'

કૃષ્ણલીલાના ગરબા

	ગરબા	પૃષ્ઠ
૧	બાળસીલાનો ગરબો ...	૩૧૩
૨	ગધાજીના એકાદશીવનનો ગરબો	૩૧૬
૩	આખમી'આમણીનો ગરબો ...	૩૨૭
૪	રાધામાધવનાં નેજાનો ગરબો ...	૩૩૪
૫	મજવિરડીનો ગરબો ...	૩૩૮
૬	કમગા-કંથના મદિના ...	૩૪૪
૭	સત્યભામાનો ગરબો .	૩૪૭
૮	શ્રીનાથજીના દર્શનનો ગરબો ..	૩૫૧

બાળલીલાનો ગરબો

- ગણપત લાશું છું પાય, ગરબો ગાવાને મન ધરું રે;
સમરું શારદાજી માય, વાણી વૈષ્ણવની ઓચરું રે. ૧
- શ્રી વાસુદેવતણી નાર, તેનું નામ છે દેવદી રે;
સુત પામ્યા મોરાર, આઠ અંબા મેળ્યા-ધરી રે. ૨
- એનેા વેરી છે ઠંમ, મથુરા-નગરીનો રાજિયો રે;
ઠાડ્યો ભગિનીનો વંશ, મૂરખ મનમાં નહિ લાજિયો રે. ૩
- માયાં ખટ એનાં બાળ, હંડે હિંસાથી નવ ઠયો રે;
સમે આવી પોહોતો ઠાળ, કુંભ પાષે પૂરો ભયો રે. ૪
- દેવદી ભજે છે ભગવાન, 'સાર કરો વેકુંઠધણો રે;
વિનતિ મુણજે એ ઠાન, અમને આર્યા છે તમતણી રે.' ૫
- અંબા વિશ્વ-આધાર, દીન જાણી દયા દરી રે;
લીધો અંબામાએ અવતાર, કારણ પ્રગટ્યા તાંડા શ્રીહરિ રે. ૬
- જાણે કોટિ જિગ્યા ભાણ, એકવુ તેજ ત્રિકમતણું રે;
તેને કરીએ પ્રજામ, ધ્યાન ધરીએ પરબ્રહ્મનુ રે. ૭
- વગતા બોલ્યા વાસુદેવ, 'રખે વાત જાણી પડે રે;
પ્રભુને હેઈ સાલ્યા તતખેવ, ગોકુલ ગામને ગોદરે રે. ૮
- જમનાજીએ દીધો માગ, શેપનાજે છાયા^૧ કરી રે,
પ્રભુને મેલ્યા છે ગોકુલ, સાથે લીધી છે વીજળી રે;
મેહેલ્યા દૂતા જે રખવાળ, એવક મરવે આયુધ ધરી રે. ૯
- નિદ્રા મેહેલી છે અપાર, વાત વાહાણે જાણી પડી રે;
વાહાણું વાયુ, જિગ્યો ભાણ, કસ અગ્યો ઘોડે ચડી રે. ૧૦
- 'કાંહાં છે, દેખાડો એ જાલ ? મારી કટકા એના કરું રે !'
ખોળે બેસાડી તે જાલ, તેને મારવાનું મન ધરું રે. ૧૧

- વીજળી જીડિયાં આકારા, બલ કીધું તે અતિ ઘણું રે,
જોતાં જોલી પ્રકાશ, 'તારો વેરી ગોકુલ' ઠહ્યું રે. ૧૨
- આંખો થયો કંસરાય, મુખ બ્હીલું ને ભેઈ રહ્યો રે;
પછે વિચાર્યું મનમાં, 'કો એ શત્રુ પેદા થયો રે.' ૧૩
- ખેલ ખેલ્યો તતખેલ, ઘોડે પાખર નખાવિયાં રે;
દેવકીજી ને વાસુદેવ, કારાગૃહમાં ઉતારિયાં રે. ૧૪
- માત જસોદાને ઘેર, તાંહાં તો નાટારંગ થાય છે રે;
તરીઆ તોરણ બંધાય, મળી ગોપી ગુણ ગાય છે રે. ૧૫
- દ્વધે વૃક્ષા છે મેઘ, સાકર કેરા કરા પડ્યા રે;
મંદિર રંગ્યાં મહારાજ, કુંકુમ કેરા છાંટા પડ્યા રે. ૧૬
- માત જસોદાજી કહે, 'અમે તો માન્યાં છે નોરતાં રે;
આલો ને અંબાને તાંહ, પગે લાગ્યાં હાથ જોડતાં રે. ૧૭
- તેડાયો ઋષિ ને ગોર, પાનાં પુસ્તક વંચાવીએ રે,
મોતીડે ભરી છે થાળ, આરાસુરીને વધાવીએ રે;
ભરોની દધિનાં માટ, ગાગેર બેઠું ચડાવીએ રે.' ૧૮
- વાગે મૃદંગ ને તાલ, માને મંદિર સૌ આવિયાં રે;
નગ્યાં અંબાજીને પાય, થાળ મોતીડે વધાવિયાં રે. ૧૯
- પુત્ર પામ્યાં રે સખત, વાળં વાજે બહુ સાથમાં રે;
માનો મોટો છે મહિમાય, પૂજા લાવ્યાં બહુ લાતમાં રે. ૨૦
- શ્રીનાથજી લાગ્યા છે પાય, આઈને ચરણે નખાવિયા રે;
અંબા થયાં છે પ્રસન્ન, જોળે બેસાડી રમાડિયા રે. ૨૧
- 'એ છે પૃથ્વીનો ભૂપ, પ્રજા સઘળીને પાળશે રે;
છે રે અનાથનો નાથ, દુઃખ સરવનાં ટાળશે રે. ૨૨
- બાલચરિત્ર અનેક, એક જિજ્ઞાસે શું કહું રે?
મળશે સહુ સંસાર, આગળ કહિતક કરશે બહુ રે. ૨૩

- પહેરશે પીતાંબર સાર, કરમાં અડશે મુંદર લાકડી રે;
ગળે ગુલનો હાર, પગે ચઢવાને પાવડી રે. ૨૪
- હેસર ઠેરી છે પાથ, ખાંધે નાખી છે કામળી રે,
સાથ ગોપીનાં જાળ, ગાય ચારે, ખાયે રાજડી રે;
સોંપશે ગોપી સહ ગાય, છિલા રે' જાલમુકુંદજી રે. ૨૫
- વાહાલોજી કરશે કલ્લોલ. જોતાં સૂરત સોહામળી રે,
લેશે દધિનાં દાણ, રમશે આંખ-મીંચામણી રે;
રાસ રમશે રણછોડ, યાશે રઢિયાળી ચામની રે. ૨૬
- એના પ્રાકમનો નહીં પાર, બ્યાસજીનાં વજામણું રે,
નયણું અંચલ ચકોર, મુંદર વદન સોહામણું રે;
[અંખા કહે છે] જસોદા માત, પુત્રનાં લેઈ છું જામણું રે. ૨૭
- ગાયો ચારશે ગોવિંદ, લીલા રચી વૃંદાવનમાં રે,
રાધિકાના તોડશે હાર, રાખી કુંજ-લુવનમાં રે. ૨૮
- ગાયો ગોકુળમાંહાં ગીત, વરસ વીત્યે અગિયારમાં રે;
પછે મારશે એ કંઝ, એકંચ વગ્ગ જારમાં રે. ૨૯
- છોડવશે માત ને તાત, ઘોળી ધનુષને લાંજશે રે;
પછી મારી ગજરાજ, મેઘની પેરે ગાજશે રે. ૩૦
- મારી મહા આવશે અકૂર, દૂત મોહનજીને તેડવા રે;
જશે રામ અને રથામ, મામાનો વંશ ફેડવા રે. ૩૧
- ઉચ્ચને નેસાડી રાજ, મધુરા પોતે આવિયા રે;
ગુરુને આપીને પુત્ર, વિદ્યા સરવ ભણાવિયા રે. ૩૨
- પછે સોધવ ગોકુળમાંહ. રાચે જ્રમરગીતા કહી રે;
માયો કાલજવન, જરાસંધ ગયો ફરી રે. ૩૩
- પછે અમે જઈ સહુ ગામ, દારિકાનગર વાસિયું રે;
તાંહાં મૂક્યા મધુપુરના લોક, પ્રાતઃકાળે સહુ ભગિયું રે. ૩૪

પરણશે એક સો ને આઠ, સોળ સહસ્ર વળી મુંદરી રે;
 છપન કોડ બદવ, તે સરવે વળ્યા ફરી રે. ૩૫
 એ લીલા કરશે નાથ-મુણે જશોદા માવડી રે;
 એનાં પ્રાક્રમનો નહીં પાર, તે ખાશે ઘેંશ ને રાળડી રે. ૩૬
 એ સ્તુતિ કરી અંખાવ્ય, આપી ચૂંદડી ને પાઘડી રે;
 ત્યારે હરિ હસ્યા મનમાં, 'કિરપા કરો અંખા માવડી રે.' ૩૭
 જસોદા થયાં વિદાય, ગોકુળમાંડાં ફરી આવ્યાં રે;
 હરખ્યા ગોકુલના લોક, મોતીડે વધાવ્યાં રે. ૩૮
 સ્તુતિ કરું છું કરજોડ, દાસ વલ્લભની વિનતિ રે;
 ચરણે રાખિયે અંખામાત, સાદ્ય કરજે તું ભગવતી રે. ૩૯

રાધાછના એકાદશીવ્રત(જમુનાસ્નાન)નો ગરબો

[રાગ ગૌડી, તાલ હુસેની. છુજંગી છંદની આલ]

એકાદશી રાધા, નદી ન્હાઈ;	
સ્વરૂપે અગાધા, ઘણું ડાહી.	૧
શરદ-શશી સરખી સોહાઈ;	
ઉરે જે વશી, પરી શી મોહાઈ.	૨
લલાપે જૂરી, લલી લલિતાઈ;	
ગુણે આવરી, ઘણી ગલિતાઈ.	૩
તરુણીનું ને, તેવી તરુણાઈ;	
કહે ન બને, મોંની અરુણાઈ.	૪
જમુના-થકી પાછી તે પળાઈ;	
અંગોઅંગ આછી અપલાઈ.	૫
વળી તેઉ વાટે ચિત્ત આહી;	
મળે કો ન તે માટે છિન્નઈ.	૬

ચાલી	ગજ-ચાલે	ચતુરાઈ;	
આવે	મન મહાલે	અતુરાઈ.	૭
નથી	અલબેલીમાં	મણાઈ;	
સગે	ઠેા' સાહેલી ન	જણાઈ.	૮
શ્યામાળ	ઘણી ધરી	સધીરાઈ;	
કાનુડા-તણી	ઠરી	અધીરાઈ.	૯
વિચારું	મને :	'હું છું' કોરવાઈ;	
નથી	ઠેા' વને,	હીંડું સોરવાઈ.'	૧૦
લગારેક	નાહાવાની	મીંટ બહાઈ;	
ન દેઉં	તે જાવા,	રહું ખચકાઈ.	૧૧
જાણી	એમ ચાલી	શીખતાઈ;	
રખે	થાય અળગી ^૧	વિગ્રતાઈ.	૧૨
જીડી	વન વાત,	એહેવી ચર્ચાઈ;	
રાધા	જાય પ્રાત,	પૂજા અર્ચાઈ.	૧૩
સખા	કરતા મધ્યે	હરિરાઈ,	
પ્રભુ	કરતા હૂંતા	ગો-ચરાઈ.	૧૪
સુણી	ગયા શ્યામ સખાથી	ખોવાઈ;	
હવે	ચયું કામ,	જો જશે જોવાઈ. ^૨	૧૫
દામોદરે	દીધી	દપટાઈ;	
અઠે	પાખ્ય દીધી	લપટાઈ.	૧૬
પંડે	પરમેશ્વર	ગેહુરાઈ;	
દીઠી	વિશ્વેશ્વરે	જો ઠરાઈ.	૧૭
સી આવી	ન ^૩ શકે	ન ચેતાઈ;	
રહ્યા	હરિ નાકે	ન ચેતાઈ.	૧૮

રાધા	રંગ-રાતી	રસ-મસાઈ;	
સુવાસે	સોહાવી	મસમસાઈ.	૧૯
હીંડે ^૧	થઈ	આડે	ધસમસાઈ;
બોલ્યા	કૃપાળ	ચોડીક ^૨	સમસ્યાઈ.
‘કહે ^૩	થકી	ભયે	છે સંતાઈ?
દિસાં	છાં જાક્કી, ^૪	રહે	ક્યાં ધૃતાઈ? ^૫
મોટા	બાપની	તું	છાં તેડાઈ;
ઝાઝી	આપની	જણાવાં ^૬	એડાઈ.
ચાલી	તું	કહાં	ભયે છે કભાઈ?
ભાભી	રહે,	આંહાં	આવ્યને સભાઈ.’
છખીલો	થઈ,	કરું	છું છેલાઈ;
ભણ્ણ ^૭	જે	જઈ	ગહું અખલાઈ.
હસીને	ધત્તી	રાધા	મરડાઈ;
રાધાજી	ખસી	બોલ્યાં	ખરડાઈ:—
‘અરે	કહાન, ^૮	આવો	તમે ધાઈ;
રૂડા	તે,	નિભાવો	વર-રાઈ.
ગાંડા	કાં	થઈ,	કરો શેં ઘાઈ?
કરું	છું	ગઈ,	વધે વિરોધાઈ. ^૯
કિવારાની ^{૧૦}	રાખું	રે	રૂડાઈ;
સવારાંની	દાખું ^{૧૧}	રે	ફૂડાઈ.
બોલો	છો	વધી,	તે તો ન વેડાઈ;
ઠાલી	શી	ખધી,	ફૂટો છો ચેડાઈ?
દીકી	નજરે	તે	તો મેં મનાઈ;
ખાંધ્યાં	જે	કરે,	કાલે તું ધનાઈ!
			૩૦

૧ ‘હીંડી’ ૨ ‘ધોડક’ ૩ ‘કહે’ ૪ ‘જાકી’ ૫ ‘તાઈ’ ૬ ‘જણવા’
૭ ‘ભણ્ણ’ ૮ ‘રાન’ ૯ ‘વરોધાઈ’ ૧૦ ‘કુવારાની’ ૧૧ ‘રાખું’

પ્રભુજી ! ભૂત્રી ગયા છે પહેલાઈ;	
તે માટે કૂલી રહ્યા છે બેલાઈ.	૩૧
લાડો છે ઘણું, તે બતે લહેવાઈ;	
કહેવા ખમણ ^૧ નથી તે કહેવાઈ.	૩૨
વિચારો હજી, લગીરે સજસાઈ ^૨ ;	
મથુરાં તજી, આવ્યા છે નહસાઈ.	૩૩
માખાપે સહ્યાં, કહું સુસરાઈ;	
કારાગ્રહે રહ્યાં, બેટો પેટ નાઈ.	૩૪
મોટા છે કુલે, કાઢીએ કમાઈ;	
આવી ગોકુલે, ઇજ્જત ગમાઈ.	૩૫
બવયું ^૩ હું છતાં, બસે રે ભૂપાઈ;	
પિતા બે છતાં, પ્રતિષ્ઠા ઉપાઈ.	૩૬
શાને અતિશે, કરે પુરુષાઈ?	
બચો સદિશે, મૂકો મૂરખાઈ!	૩૭
બાજું તાનમાં, એટલે ^૪ વછરાઈ;	
રોકો રાનમાં, શું નાર પરાઈ?	૩૮
હું તું-શું કરી ધરું છું સગાઈ?	
તું હું-શું હસી, કરે છે ધીંગાઈ!	૩૯
એમાં શું ઘણી, કરે છે ઘેલાઈ?	
તમે શું ઘણી, ધરે છે છેલાઈ?	૪૦
જોટી કરે આપે, મુને વાહી;	
આપી નથી બાપે, કર સહાઈ ^૫ .	૪૧
શું છે, સમજવો, સમ ખાઈ?	
પાસે પ્રભુ ! આવો, તો નંદ-હંડાઈ!	૪૨

એ વાત ન વેદે, છે સરખાઈ;	
પામે નવ દેખે, કેા પર-ભાઈ.	૪૩
બેલે ન બહી, ન પ્રીત્ય પરાઈ ^૧ ;	
હરિને લહી, હું-ને શું હરાઈ?	૪૪
જડી સોઘાડી તો વાટે રોકાઈ;	
ખરી દોઘાડી લાલજી! લોકાઈ.	૪૫
વાટે કેા હલ્હી, કહી સંભળાઈ;	
કહું તો વળી, જાઓ અંબળાઈ!	૪૬
તું-ને કોણ કહેવું?, તું છે બે-તમાઈ!	
મારે ઘેર રહેવું, સગાંમાં સમાઈ.	૪૭
દીશે તે કરે, જે હોયે ^૨ નરભાઈ;	
હું-પૂંઠે ફરે, મા કીરતખાઈ ^૩ .	૪૮
માની બીકથી રહું સસકાઈ;	
સો કેહી કેથી ^૪ ન ચસકાઈ.	૪૯
જાણે રેશને, સુણે વઢીલાઈ;	
છંદીને ભરે હું-ને, લૂણ-રાઈ!	૫૦
કરો કેા' સતી, ^૫ સાથે સરખાઈ;	
મા'રી તો વતી, ન પ્રીત રખાઈ.	૫૧
મને જે વસે, તે મીડી મિત્રાઈ;	
હું તું-શું હસે, ^૬ જોલે ઘણું ડાહી.	૫૨
ચઢચે મસ્તકે રહું છું ખંચાઈ ^૭ ;	
પાને-પુસ્તકે હું તું-શું વંચાઈ.	૫૩
ઘણું તુંને ભેટે છે બિઘડાઈ;	
કરી કહાંન નેટે તે પડાઈ.	૫૪

૧ 'બેન લહી ન પ્રીત્ય પરાઈ' ૨ 'હાથ' ૩ 'માર તખાઈ',
 'માણી રતખાઈ' ૪ 'કેહીકથી' ૫ 'સતી' ૬ 'હાસ્યે' ૭ 'ખંચાઈ'

વિશે તે ગમે જે ગાણે ^૧ ગવાઈ;	
ખચું તે હમે જે લહાણે લેવાઈ.	૫૫
ખેલ્યાની ^૨ તો આહીં હશે રોકડાઈ;	
મ્યહીની મ્યહાં જશે બોકડાઈ!	૫૬
આવ્યા છે બણીઠણી ખોટાઈ;	
નેશો હું-બણી, તો નાશે મોટાઈ!	૫૭
લલા છે કહાવો તો રહે લલાઈ;	
લાલા! કાં વહાવો છે રે લલાઈ?	૫૮
રમા-વર! ^૩ મૂકો રે રીંગાઈ;	
રૂડા ઠેશી ^૪ દૂંકો રે દૂંગાઈ.	૫૯
આ શી તમે માંડી રે રૂડાઈ?	
ખાસી નવ તમે છાંડી રે ભૂંડાઈ!	૬૦
હુખુધે વધે છે રે સાદાઈ ^૫ ;	
કુખુધે વધે છે રે લાદાઈ.	૬૧
જણાવો જવાનીની જે ભેરાઈ;	
ગણાવો દેવા નાની ઘેરાઈ.	૬૨
એમાં શી વધે છે રે વડાઈ?	
જેમાંથી વધે છે રે ભેડાઈ?	૬૩
વડેરા ધરે ^૬ છે રે સમૃદ્ધાઈ ^૭ ;	
તોયે તે કરે છે નમ્રતાઈ.	૬૪
વહાલા! હાલા ^૮ કાં વધારો વરવાઈ?	
પ્રીછું છું ^૯ કાં વધારો પડગાઈ?	૬૫
કામની કહો કીકી કઠોરાઈ;	
ભામની લહો, સૌએ ઠોરાઈ.	૬૬

૧. 'ગણે' ૨. 'ખેલ્યાની' ૩. 'રમા-વર' ૪. 'ઠેશી' ૫. 'સાદાઈ'
 'વધે' ૭. 'સમૃદ્ધાઈ' ૮. 'હાલા' ૯. 'પ્રીછું છું'

રૂડીને હું-સાથે રમૂંઝાઈ ^૧ ;	
ભરી જાઉં ^૨ બાથે અમૂંઝાઈ.	૬૭
વહાલી છે તું-ને તે તો ભાંડાઈ;	
ઠાલીને હું તે ગમે રે ગાંડાઈ ?	૬૮
મોહોડે કહેવરાવું રે કીખાઈ;	
હવે નહિ આપું ^૩ રે શીખાઈ.	૬૯
અજાણે તો અહીંયાં ગયું રે અવાઈ;	
ન જાણ્યું કાંઈ હ્યાં યશે રે ભવાઈ !	૭૦
કહું કરગરી હૂંતી સરસાઈ;	
છતે નર હરિ કરી હરસાઈ.	૭૧
વડી વારના રહ્યા છે ખૂંમાઈ;	
જો છે ભારના, તો રાખો ખૂંમાઈ.	૭૨
મૂકો ભાગ માહાવા ! મુગતાઈ;	
દેતા નથી જાવા જુગતાઈ.	૭૩
ખસોની ખરા, રહો અટકાઈ;	
આવો જો અરાં, તો હું વટકાઈ !	૭૪
શા માટે રહ્યા છે વાટે વળાઈ ?	
ફરો છે વહ્યા, રહેશે અકલાઈ !	૭૫
એવું સાંજળી રહ્યા મલકાઈ;	
જાણું હું હળી, કરુ વિકળાઈ.	૭૬
ધરી હરિએ હૈયે હરીફાઈ;	
ખોલ્યા 'જે' જોઈએ, કહો અખળાઈ !	૭૭
રાધા કહે 'કહો મોહની શી મીઠાઈ ?	
લેલા રહો તો જાણી મેં ઠીકાઈ.'	૭૮

કરી રસિયે રાધા-શું રાંકાઈ; ^૧	
જાણું હસીએ, મૂકીને વાંકાઈ.	૭૯
‘જાતાં શું હતાં કરી કુલટાઈ?	
તમે હું-છતાં જાઓ ઉલટાઈ?	૮૦
એણું ન ઘટે, કરો રે ભુજાઈ;	
આવ્યો તો માટે આંહાં હું જિજાઈ.	૮૧
મૂકી કામને જિજ્ઞો છું ઠેચાઈ;	
‘રાધા’ નામને રહ્યો છું વેચાઈ!	૮૨
ઘટે તે કરો, શ્યામા! સુખદાઈ;	
ખતું હું પડો, વસો દુઃખદાઈ.’	૮૩
માંડી અલખેલે અટપટાઈ;	
રાધાવર છેલે તે લપટાઈ.	૮૪
કાનુડો વઢે કરી નરમાઈ;	
રાધાજી હૃદે ધરી ચરમાઈ.	૮૫
રાધા જોઈને બહુઅ ^૨ કળાઈ;	
મને મોહીને મૂળે અકળાઈ.	૮૬
વઢવા ^૩ કહું ખરું રે વસાઈ;	
કહે સાંકડું ગયું જે ^૪ હસાઈ!	૮૭
કહેતાં મીકડે મુખ મલકાઈ;	
રાધા દીકડે પ્રભુ પલકાઈ.	૮૮
થયાં ચક્ષુ ચારે હરખાઈ;	
ચેહેલી પ્રીત ત્યાં પરખાઈ.	૮૯
શુમાને ગળી, તણને ટીંટાઈ;	
વહાલા-શું મળી રહી છે ^૫ વીંટાઈ!	૯૦

ભોળી લામની લાવે ભરમાઈ;	
ટળી કામની, કામે કરમાઈ.	૯૧
કામાગે જળી, રહી વીતવાઈ;	
વૃથા મેહે ^૧ ટળી, કૂલી છે સવાઈ.	૯૨
ભરી અનંગે અંગે અલોલાઈ;	
કાનુડા કુસંગે, કરી કલોલાઈ.	૯૩
બેઠાં બે ભેળાં, માણી સજ્જાઈ;	
થઈ કવેળા, જાણી નવ જણાઈ.	૯૪
અવેળા પડી, રાધાને તદાઈ;	
ભિક્યાં તે ધડી, માગીને વિદાઈ.	૯૫
વને પિલસી ^૨ રહે પરવરાઈ;	
હરી એ ^૩ તુળમી હરિવર વરાઈ.	૯૬
આવી આગળે, થઈ ઘર વરાઈ;	
થઈ ભાગળેથી બે પરવરાઈ. ^૪	૯૭
સખી ચાર પાંચે, ભેવાને ખરાઈ;	
જિભી પોળ-ખાંચે તે ભરાઈ.	૯૮
બોલી લલિતા 'રાધા ન દેખાઈ;	
વદે વિનતા 'મેં એ ન પેખાઈ.'	૯૯
એવી એ, નહિ રહે ઓલવાઈ;	
ગઈ છે, એ વાતે લોળવાઈ.	૧૦૦
ભેયું જમણું એ રાધા નિરખાઈ;	
આંખે જમણું, અમીઝ-વરખાઈ.	૧૦૧
દીડી રૂપરંગે, કર વરાઈ;	
સખી સર્વ સંગે, તરવરાઈ.	૧૦૨

ભીડી વળગ્યાં મોટી ને છોટાઈ;	
બેઠાં અળગાં, સહુ-શું લેટાઈ.	૧૦૩
પૂછે રસ-ધામા, સનેહ બનાઈ;	
‘મળ્યા તુંને શ્યામા !, શકે રે કન્હાઈ!’ ^૧	૧૦૪
ખરાં નઈણું રહ્યાં છે હસાઈ;	
ખોલ્યા વિના જાય છે હસાઈ.	૧૦૫
વેણી માંગથી, ઉરે લપટાઈ;	
દીસે અંગથી બધી કપરાઈ.	૧૦૬
વિના પાન ખાધા રે અંગાઈ; ^૨	
રહ્યા હોઠ બાધા રે રંગાઈ.	૧૦૭
રહે નહિ ઢાંકયે, ^૩ તે રે ઢાંકાઈ;	
રૂઠે આઠે આંકે તે રે અંકાઈ!’	૧૦૮
રાધા કહે : ‘સુણો, હું છાપે છપાઈ;	
હરિને સુણો, હું આપે અપાઈ.	૧૦૯
દીઠો આવતો ^૪ , રહેવાણું થોભાઈ;	
જોતાં ભાવતો, લાલચે લોભાઈ.	૧૧૦
માહારી મગને ^૫ , મનેથી મોહાઈ;	
એહેની લગને, લેવાણી લોહોવાઈ.	૧૧૧
એના છત્રની સકલા ^૬ સકલાઈ;	
પ્રહ્લા શિવની વતી ન કલાઈ.	૧૧૨
અમર સધળા, ગયા છે થલાઈ;	
તો અળગા રહે અચલાઈ.’	૧૧૩
કહે : ‘ધન ! ધન !’ સખી સલરાઈ;	
રાધા તનમન હરિવર વરાઈ.	૧૧૪

૧ ‘શું કહે રે કાનાઈ’ ૨ ‘અગાઈ’ ૩ ‘ઢાંકી’ ૪ ‘આવતાં’
૫ ‘માંગને’ ૬ ‘સુકલા’

કીધું મન-ચિંત્યું ^૧ , રહી નરતાર્થ ^૨ ;	
જેણે જુગ છત્યું, તેને તું છત આર્થ!	૧૧૫
જેની કો' ના બાણે વિચિત્રાર્થ;	
તે સાથે તું માણે છે મિત્રાર્થ! ^૩	૧૧૬
ભિલ્યાં મોઢેર, બેઠાં'તાં વેરાર્થ;	
ગયાં સર્વ ઘેર પોતાને વેરાર્થ.	૧૧૭
રાધા નાહાણી, વાણીએ રચાર્થ;	
ગાતાં પ્રાણી થાયે રે વચાર્થ.	૧૧૮
સુણે દેહની હોય સફાર્થ;	
હરિ-નેહની, નોહે ન-ફાર્થ.	૧૧૯
હરિ-રસ જાયે જો અખાર્થ;	
સદા કિષ્કુ-સાહે, એ લખાર્થ.	૧૨૦
ગાતામાં સુખે, નો હોય ન્યૂનતાર્થ;	
ઠહું શ્રીમુખે, તેહની તો પૂન્યાર્થ.	૧૨૧
હરિએ ધરીને, આણી નિપુણાર્થ;	
પડો ધિક! જેહેની છે કૃપણાર્થ. ^૩	૧૨૨
સાચું દયાદાન, જો જાએ અપાર્થ;	
મિથ્યા અભિમાન તે જાયે ખવાર્થ.	૧૨૩
લીધે નામ હોયે અનમેલ લાર્થ;	
મહાપાપ તોયે, પ્રભુ મુક્તિદાર્થ.	૧૨૪
જાણ્યુ ન કળ્યે, જો જાયે તારાર્થ;	
વિના અકલે, વલ્લભે તું ગાર્થ.	૧૨૫

આંખ-મીંચામણીનો ગરબો

આજ અનોપમ દીકું એક કે, સહી ! તુજને કહું રે લોલ;
 બે જણે કીધા લેદ અનેક કે, તે સર્વ હું લહું રે લોલ.
 નંદજીનો નંદન નીચું નિહાળી કે, આવ્યા મુજ ભણી રે લોલ;
 મારગ રાધા દષ્ટે ભાળી કે, સંગ સખી ઘણી રે લોલ.
 નખશિખ સુલગતામાં સીમા^૧ કે, સકળ શિરોમણિ રે લોલ;
 રસના એક કહું સો મહિમા કે, મતિ માહારી હણી રે લોલ.
 મસ્તક વેણી વ્યાળ^૨ વિશાળ કે, કટિત્રઠ સું^૩ ઝડી રે લોલ;
 કણે^૪ ઝલકે ઝાકઝમાલ કે, ઝાલ હીરે જડી રે લોલ.
 મુખહું શરદ પૂનમનો ચંદ કે, મંદ હસામણી રે લોલ;
 નાકે નથ મનમથનો ફંદ કે, લિલવટ દામણી રે લોલ.
 કુમકુમ આઠ વિરાજે^૫ લાલ કે, લાલ બિંદી કરી રે લોલ;
 છુંદું ત્રાજૂ ગોરે ગાલ કે, નીલમણિ ખરી રે લોલ.
 ભુગુટિ કમાન માન મન^૬ વાળી કે. એ ઉપમા કહી રે લોલ;
 કાજળકાળી આંખ અણિયાળી કે, ભાળી મેં લહી રે લોલ.
 આંખુજ-નેણી^૭ વેણી રસાળ કે, ચિત ચતુરા હરે રે લોલ;
 હાડમ હંત અધર પરવાળી કે, બિંબામાં ધરે રે લોલ.
 છૂટી લટ મુખ ઉપર સોહે કે, શી શોભા બણી રે લોલ;
 કોટિક મનમથનાં મન મોહે કે, ઉપમા અતિ ઘણી રે લોલ.
 ચિણુક મનોહર બિંબ વિરાજે^૮ કે, છાજે છળી બલી રે લોલ;
 રામા-રૂપે રવિ-ચશિ લાજે કે, લાજ^૯લરી લક્ષી રે લોલ.
 કંઠ કપોત પોત ઝગઝાર કે^{૧૦}, ફલરી દમકતી રે લોલ;
 મુક્તામાળ એકાવળ હાર કે, ચોડી ચમકતી રે લોલ.

૧ 'સીલજ સામા સીમા' ૨ 'વાર' ૩ 'કટિતટ' ૪ 'વિરા
 ૫ 'મા' ૬ 'અંખુજ-વણી' ૭ 'ચિણુક બિંબ મનોહર રા
 ૮ 'લાલ' ૯ 'કંઠ કપોત-કપોતિની ભેત કે'

કર ગજસૂંઢ સરિખા ઢળકે^૧ કે, કોમળ આંગળી રે લોલ;
 નખ પુખરાજ આજ સમ ચગકે કે, છળી તેમાં ભળી^૨ રે લોલ. ૧૨
 ખાનુખંધ કનક કર-ચૂડી કે, કંકણ મુદ્રિકા રે લોલ;
 કટિમેખલા કસણ કટિ રૂડી કે, ઘંટની છુદ્રિકા^૩ રે લોલ. ૧૩
 ઉર-વર ઉત્તમ બિડયા એહેવા કે, કંચન કળશ-ચા રે લોલ;
 મોહે મન મનગોહન જોહેવા કે, જળહળ જલજ-ચા રે લોલ. ૧૪
 કેશરધોળી યોળી ચોળી કે, ચોદિય કસકશી^૪ રે લોલ;
 મૃગમહ અંગ અરગળ^૫ રોળી કે, પેહેરી રસરમી^૬ રે લોલ. ૧૫
 ઓઢી સિર^૭ શિરોમણ સાડી કે, કાઢી^૮ રંગમાં રે લોલ;
 જણે^૯ કામતણી ફૂલવાડી કે, ફૂલી અંગમાં રે લોલ. ૧૬
 ઉદર અનોપમ ઓપે રસાળું કે, એ અનુમાન-શું રે લોલ;
 સાર^{૧૦} સુંદર સર^{૧૧} સુંહાળું કે, પાયણ-પાન-શું રે લોલ. ૧૭
 નાભિ નવલ નિવેશની^{૧૨} નિકટ કે, નાર કહું કરી રે લોલ;
 વણન કોણ કરે કવિ વિટ કે, કામ-કુવા જશી રે લોલ.
 ખોઈ માંસો જોઈ વિમાસો કે, સુખસાગર ભયો રે લોલ;
 કેવળ કેળપત્ર-શો વાંસો કે, વિધિનાથે એ કથો રે લોલ. ૧
 મરમો ચિંહ સરિખો લાંક કે, વાંક કથો નથી રે લોલ;
 જોડેયા ન મળે આડો આંક કે, કોણ કહે કથી રે લોલ. ૨
 જ/માનુગત જણાયે જોતાં કે, કહણીચંબ-ચા રે લોલ;
 પાંગે શુઝરી મૂઘરી-સોહોતાં કે, રમજમ રંબ-ચા રે લોલ. ૨૧
 લાહેને ચાહે ભરાવી બનાવી કે, કરાવી આઘરો રે લોલ;
 રાધા રમવા પેહેરીને આવી કે, સોહાવી ઘાઘરો રે લોલ. ૨૨

૧ 'રૂપલ' ૨ 'મળી' ૩ 'હુદકા' ૪ 'કચીમચી' ૫ 'અરમજો'
 ૬ 'લસલસી' ૭ 'સરસ' ૮ 'કાઢી' ૯ 'જેવી' ૧૦ 'સાધુ'
 ૧૧ 'સરસ' ૧૨ 'નાભિની ત્રિવલી અભિનવી'

અલતા લલતા પાગની જોડ કે, રંગ્યા નાયણે^૧ રે લોલ;
 મોઢા સુર તેત્રીશે કોડ કે, અંજુવટ રાયણે રે લોલ. ૨૩
 રંગ લસતી સોહાતિ પાહાની કે, ખામી^૨ નવ મળે રે લોલ;
 અંબર હેઠ રહે ક્યમ છાંની કે, દાઢ દીઠે ગળે રે લોલ. ૨૪
 ન્યમ મદમાતી ધરે પગ ધરણી કે, ગતિ ગજગામિની^૩ રે લોલ;
 ચોહોદિસ ન્યાહાળે^૪ અંપકવરણી કે, ચાલે કામિની રે લોલ. ૨૫
 ભૂતળ અફલુત લાન ઢિયોરી કે, સવ^૫ ગુમાન-શુ રે લોલ;
 શુશુનિધિ ગંભીર^૬ સધા ગોરી કે, ગોરે વાન-શુ^૭ રે લોલ. ૨૬
 અંચળ ચાલે ચતુરસુબળ કે, ચિત્ત ચતુરા ગણી રે લોલ;
 સુંદરી સુંદર જીવણ પ્રાણ કે, લાગ્ય-સોહામણી^૮ રે લોલ. ૨૭
 અરસપરસ પ્રેમ ધરીને કે, ફરી^૯ જોલે હસી^{૧૦} રે લોલ;
 સહિયર રહી સઘળી ફરીને કે, મને^{૧૧} રાધા વસી રે લોલ. ૨૮
 મીઠી મીઠીએ મન મોહી કે, ગળી ગયાં ઘાણુ^{૧૨} થી રે લોલ;
 સહુ સખી રાધાને રહી જોઈ કે, વાહાલી પ્રાણથી રે લોલ. ૨૯
 માંહોમાંહે વળાવી^{૧૩} વીંટાઈ કે, અંબર ફાટતે રે લોલ;
 જુગ^{૧૪} જુગજીવન જોયા મીઠા^{૧૫} કે, મૂઢી વાટને રે લોલ. ૩૦
 કહાન-કુંવર કર ગ્રહીને ગેહી કે, છોડી^{૧૬} ગાયને રે લોલ;
 માહાવજી મારગ મરડીને ફેડી કે, દોડ્યા સાધને રે લોલ. ૩૧
 સનમુખ મળિયાં શ્યામાશ્યામ^{૧૭} કે, સમજ્યાં સાનમાં રે લોલ;
 કાંઈકે સમજી તે હૂં ક્યમ કહું, ^{૧૮} કહું^{૧૯} જે કાનમાં રે લોલ. ૩૨
 રાધાને કૃષ્ણ સંઘાતે કામ કે, ^{૨૦} કેા સમજ્યું નહીં રે લોલ;
 પાપડી પેચ સંભાળે^{૨૦} શ્યામ કે, લટ રાધા સહી રે રે લોલ. ૩૩

૧ 'રંગ્યા નાયણે' ૨ 'સાંની' ૩ 'ગાઠિ ગજગામિની' ૪ 'નાહાળે'
 ૫ 'ગવં' ૬ 'જુજુવંત' ૭ 'સુમાગણી' ૮ 'ખરી' ૯ 'હસે વસે',
 'હરી-વસી' ૧૦ 'મન' ૧૧ 'પ્રાણ' ૧૨ 'વળાઈ' ૧૩ 'ન્યમ'
 ૧૪ 'મિટ' ૧૫ 'છોડી' ૧૬ 'સામા-સામ' ૧૭ 'કામ' ૧૮ 'કહું'
 ૧૯ 'જે જણે શ્રીધો એમ પ્રણામ કે' ૨૦ 'સમારે'

વાહાલો આજ્યો વૃંદાવન કે, મન વિભાસતો રે લોલ; તે જોઈ જાણે નહીં જન અન્ય કે, હીંડે સાંસતો રે લોલ. ૩૪
 એ જણે કીધો એક વિચાર કે, 'મળવું કુંજમાં રે લોલ;' રાધા રમતી વિવિધ પ્રકાર કે, સખીના પુંજમાં રે લોલ. ૩૫
 જાણને જીવ ઘણો અકળાય^૧ કે, શું કહી નીસરે રે લોલ ? જાણે રખે વાત જણાય કે, જાણું વીસરે રે લોલ. ૩૬
 વળતી લલિતાને કહે રાધા કે, વાત સોહામણી રે લોલ; 'દિવસે રમીએ આપણુ ખાધાં કે, આંખમીં ચામણી રે લોલ.' ૩૭
 'હા' કહી, સરખી હરખી ટોળી કે, રમવા સજ થઈ રે લોલ; અંદ્રાવળીએ પસારી ઝોળી કે, સર્વ ઊભી રહી રે લોલ. ૩૮
 લલિતાએ રાઈ કરાવી દાઈ કે, સહી અંદ્રાવળી રે લોલ; જેહેમાં ગુણુ લક્ષણુ ચતુરાઈ કે, સકળ કળાવળી રે લોલ. ૩૯
 રસધામા^૨ કેહે: 'મન હોયે કોનું કે, આંખ આગળ આવજો રે લોલ; જેહેની મા પેહેરે મણુ સોનું કે, આંખ મીંચાવજો રે લોલ.' ૪૦
 એક એક સાહાબું જુએ અવિલોકે કે, સર્વ ખસે પરું રે લોલ; રાધા જાણે જો મુંને ટોકે કે, હું માથું ધરું રે લોલ. ૪૧
 અંદ્રલાગાએ ખરા સંમ ખાધા કે, આંખ મીંચાવશે રે લોલ; સહુ સરખામાં^૩ સરસ શ્રી રાધા કે, ફાંસું કહાવશે રે લોલ. ૪૨
 આવી વિશાખા ઘાટ બનાવી કે, સહિ મહુને ગમી રે લોલ; રાધાને આંખ મીંચાવી લાવી કે, જઈ ચરણે નમી રે લોલ. ૪૩
 તાણીને આણી જાણી નમાવી કે, દાઈની જોદમાં રે લોલ; પેહેલે શ્રી રાધાએ આંખ મીંચાવી કે, તન મન જોદમાં રે લોલ. ૪૪
 સુંદરી ધાઈને સર્વ નસાઈ કે, પેઠાં સંતાઈને રે લોલ; 'રાધા ઊઠ' કહે એમ દાઈ કે, રહી શરમાઈને રે લોલ. ૪૫

વાહિને દાઈ પૂછે 'સહી ગુંથ?' કે, 'હું કાંઈ નવ લહું રે લોલ;'
 રાધા 'બોલી ને સાચું પૂછો કે, સર્વ ખરું કહું રે લોલ. ૪૬
 માહારું મન મોહનની સાથ કે, ગયું છે ક્યારથી રે લોલ;
 'વનમાં મળજે મુજ સંઘાય' કે, કહ્યું છે ત્યાહારથી રે લોલ. ૪૭
 દાઈને ખાઈ સમ પૂછે રાધા કે, કીધો વાયદો રે લોલ;
 જલજે પ્રાણ સોંપું છું બાધા કે, મૂકી કાયદો રે લોલ. ૪૮
 સર્વનું હોંડું માન મરોડી કે, કહીને ગઈ નથી રે લોલ;^૧
 તે તું આગળ રહી ઠર જોડી કે, થોડી ચર્પ નથી રે લોલ. ૪૯
 માટે દાઈ ! હું તાહારી દાસ કે, હારથ રખે કરે રે લોલ;
 મજમાં વસવું વિષમ^૨ વાસ કે, સાસ ન નીમરે રે લોલ. ૫૦
 રખે હાંત પટે દહીં મોળે કે દાઈ ! દાખજે રે લોલ;
 માથું મૂક્યું તમારે જોળે કે, ગમે તો રાખજે રે લોલ. ૫૧
 પેહેલે મા સહિયર કે દાઈ કે, સાસુ સાવરે રે લોલ;
 તે સર્વ જણે સત્તાઈ ભૂંડાઈ કે, દેખીને છાવરે રે લોલ. ૫૨
 બોલ્યાં દાઈજી વળતું મળતું કે, મજગું ને ખરું રે લોલ;^૩
 'રાધા ! હોંડું નહિ તું ટળતું કે, તું માટે મરું રે લોલ. ૫૩
 દાઈજે સાહીને હાથ વળાવી કે, આવી વાટમાં રે લોલ;
 ચતુરા આત્રી ચરણ ચત્રાવી કે, પોહોતી વાટમાં રે લોલ. ૫૪
 જોતી જોતી જમુના તીર કે, રાધા રસમમી રે લોલ;
 આગળ જિભા ગિરિધર ધીર કે, દાઈને ધસમમી રે લોલ. ૫૫
 શામા સાસે ભરાણી બિજાણી કે, ગ્રહી ગોપાળને રે લોલ;
 જણે હેમલતા^૪ લપટાણી કે, શામતમાલને રે લોલ. ૫૬
 આલ્યાં લાલલાડલી^૫ સંગ કે, કુંજલોવનમાં રે લોલ;
 'ગદી કામકળા કરિ' અંગ કે, ન્યમત્યમ મનમાં રે લોલ. ૫૭

૧ 'હું કહિયે કથી રે લોલ' ૨ 'વિસ્મો' ૩ 'વજ-થું ને કરું રે લોલ' ૪ 'વજ બળવ' ૫ 'હીમલતા' ૬ 'લાડલાડણી' ૭ 'ખરી'

જઈ વહી બેઠાં બે એકાંત કે, અતિ સુખ રાસમાં રે લોલ; ૧
 લામની ભૂધર લાંગી જાંત કે, હાસવિલાસમાં રે લોલ. ૫૮
 આપી આપ આલિંગન દીધું કે, દુઃખ સઘળું ગયું રે^૧ લોલ;
 અધર સુધારસ ધાઈને પીધું કે, સુખ સઘળું થયું રે લોલ. ૫૯
 રાધામાધવ-શું^૨ સુખ પામી કે, સ્વામી જે જયારે લોલ;
 મળિયા કોટિક મનમથ કામી કે, વામી^૩ વેહે વ્યથા રે લોલ. ૬૦
 મીઠું મીઠું માવજી બોલે કે, રાધા સાંભળે રે લોલ;
 તે સુખ નાવે ત્રિભુવન તોલે કે, બાહુ બાંધ્યા ગળે રે લોલ. ૬૧
 છતી કુંજ-સદનની^૪ રાણી કે, રતિસંગ્રામને^૫ રે લોલ;
 જઈ વશ કીધા સારંગપાણિ કે, મધા^૬ કામને રે લોલ. ૬૨
 વાહાલો ઉર પર અબજાએ લીધો કે, અતિ આનંદ-શું^૭ રે લોલ;
 માનિની સકળ મનોરથ સીધો કે, ગોકુળ ચંદ્ર-શું^૮ રે લોલ. ૬૩
 પામી પૂરણ પુણ્ય કરીને કે, હરિને હૃદ્યાંમલ્યાં રે લોલ;
 વારુ વિવિધ વિહાર કરીને કે, ફરી વાટે વલ્યાં રે લોલ. ૬૪
 જહનંદનની જોડાજોડ કે, રાધા કોડમાં રે લોલ;
 હરખ ભરાણી હોડાહોડ કે, હીંડે મોડમાં^૯ રે લોલ. ૬૫
 રસમસ^{૧૦} કુંજ-સદનથી આવે કે, રતિરંગે ભયોં રે લોલ;
 અંગોઅંગે એહેન જણાવે કે, જે બેહુએ કયાં રે લોલ. ૬૬
 અળતો ભાલ ગળરથળ લાલ કે, તિલક અરધું રહ્યું રે લોલ;
 વેણી છૂટી દસન-ડંક ગાલ કે, રાધાને લહ્યું રે લોલ. ૬૭
 આવ્યાં ગોકુળ ગામગલીમાં કે, ગિરિધર ભામિની રે લોલ;
 એકાએક અજણ^{૧૦} અલિમાં કે, ભિમાં સ્વામિની રે લોલ. ૬૮

૧ 'સુખ સઘળું થયું રે' ૨ 'રાધામાધવથી' ૩ 'વામી' ૪ 'કુંજ-
 નગરની' ૫ 'રતિ સંગ્રામમાં' ૬ 'મોડા' ૭ 'મોડા' ૮ 'સેરે બસ' ૯ ૬૭ કેટલીક પ્રતમાં નથી. ૧૦ 'જણાવ્યું'

જોવા સકળ સુંદરી આવી કે, કરતી આરતી રે લોલ;
 લીધાં રાધા-કૃષ્ણ વધાવી કે, તન મન^૧ વારતી રે લોલ, ૬૯
 જોયાં જુગલ કિશોર કિશોરી કે, અમી નૈણે ગર્થો^૨ રે લોલ;
 રાધાની પ્રગટ થઈ સર્વ ચોરી કે, વિત ચિતનાં હર્થો^૩ રે લોલ. ૭૦
 નંદ-સદન જઈ બેઠા શ્યામ કે, સુખસાગર ભરી રે લોલ;
 રાધા જાય પોતાને ધામ કે, જુએ ફરી ફરી રે લોલ. ૭૧
 આબ્યા મંદિરમાં ગોવિંદ કે, મજ વધામણાં રે લોલ;
 નંદજી નીરખે આનંદ-કંદ કે, મા લે ભામણાં રે લોલ. ૭૨
 વિનતા સંધ્યાવલિની ગોઠ કે, મજમાં વિસ્તરી રે લોલ;
 જે જન રાખ્યો એ રસ હોઠ^૪ કે, હુમત્ય નિસ્તરી^૫ રે લોલ. ૭૩
 એ રસ ભવ બ્રહ્માએ પ્રમાણ્યો કે, વખાણ્યો વેદમાં રે લોલ;
 તે વખલાન-સુતા રસ માણ્યો કે, ન જાણ્યો ભેદમાં રે લોલ. ૭૪
 એ રસ શુક સનકાદિક ગાય કે, નારદને ગમે રે લોલ;
 તે પરીક્ષિતને શ્રવણે સમાય કે, રુદયામાં રમે રે લોલ. ૭૫
 એ રસ ભૂતળ ભૂરે^૬ વધાયો કે, નરસિંહ નાગરે રે લોલ;
 તેહને અવિલોકનથી^૭ તાયો કે, ભવ^૮ સુખ સાગરે રે લોલ. ૭૬
 જે જન એ રસને અનુસરશે કે, તણ અભિમાનને રે લોલ;
 તે જન ભવસાગરથી તરશે કે, કરી શુભ-ગાનને રે લોલ. ૭૭
 સુરપતિ શેષ નિમેષ ન હોજે કે, ધરે બહુ વેધને રે લોલ;
 પૂરવ પુણ્ય વિના નવ દોજે કે, એ રસ-રેખને રે લોલ. ૭૮
 ભાવ ધરી નરનારી ગાય કે, શીજે સાંલજે રે લોલ;
 તેને સાહ્ય ત્રિલોવનરાય કે, સહિ પ્રેમે મળે રે લોલ. ૭૯
 કરજો કૃષ્ણચરિત્રનું ગાન કે, ન કરશો ખેદના રે લોલ;
 પામે લક્ષ લાલ સંતાન કે, વામે વેદના રે લોલ.^૯ ૮૦

૧ 'સર્વસ્વ' ૨ 'ભર્થો' ૩ વિત ચિતમાં હર્થો' ૪ 'જે જન એ રસ રાખ્યો હોઠ' ૫ 'નીસરી' ૬ 'ભૂર' ૭ 'વણ લોકથી' ૮ 'ભર્થો' ૯ કડી ૮૦ કેટલીક પ્રતોમાં નથી

જપ તપ યજ્ઞ ભગ ને મત કે, કળભુગમાં નહીં રે લોલ;
 હેત વિના હરિ ન મળે તર્ત કે, મુવજી ગયા કહી રે લોલ. ૮૧
 તત્ત્વનું^૧ તત્ત્વ દયા ને દાન કે, દ્વિજને દીજિયે રે લોલ;
 તેહમાંહાં હું કે શ્રી ભગવાન કે, સત્ય પતીજિયે રે લોલ. ૮૨
 નાદ્યાં ફળ જે કાશીએ કાશી કે, તુક મુખ ઉચ્ચરે રે લોલ;
 તે નરનારી નહિ ગર્ભવાસી કે, ભવસિંધુ તરે રે લોલ. ૮૩
 અવગુણ એક, ગુણ પંચાસ કે, શા શા વળાણિયે રે લોલ;
 વદનલ દાસતણેયે દાસ કે, પદ-રજ બાણિયે રે લોલ. ૮૪

રાધામાધવનાં નેણુનો ગરબો

(ગગ ઈમન કમ્પાઝ)

લલિતા વાનતાને કહે, સાંભળ સહિયર-સમાજ;
 નેણુ લાને છે;
 હું કહું, તું જીબી રહે, રાધા નીરખી આજ.
 નેણુ લાને છે. ૧
 અશનપણે હું એકલી, અલવે વન પક્ષાર્થ; નેણુ
 લયપથતાં આવે લલી, બામિની મધ્ય ભલાઈ. નેણુ ૨
 સંગ સખી સંધ્યાવલિ, અવર બે નેન કોહો ક્યાંહં? નેણુ
 આતુરપણે અંદ્રાવલિ, વળગ્યાં બે બે બાંહં. નેણુ ૩
 વિધવિધ મુખ-નિધ નાગરી, ભાગી આરે યામ; નેણુ
 આવે અતિ ઉભાગરી, કુંજ કરી વશ રામ. નેણુ ૪
 શ્રીહરિ સંગ રંગભોગથી, સંપુટ રૂપ, અતાગ; નેણુ
 સુંદરવર સંયોગથી, સોનું ભયુ સોહાગ. નેણુ ૫
 અરુણ ઉદે આદે સહી, મોટે પ્રૌઢ પ્રભાત; નેણુ
 મગ મોટે પોચે કહી, રંચિક રહી ગર્ધ રાત. નેણુ ૬

જૂઠી નહીં હું જાત્યની, જાણે સમ ખાધાય; નેણું	
રેખ ન જાણું રાત્યની, રમણ ચઢી રાધાય. નેણું	૭
નિશા પાછલીએ નીસરી, જમણા જમુના ઘાટ; નેણું	
વ્યસન ^૧ વિષે ગર્હ વીસરી, જરસાણાની વાટ. નેણું	૮
કુંજ થકી ત્રણે જણાં, ગોકુળગલીએ જાય; નેણું	
ઓથ આતવાલ્યે ઘણાં, ફર થકી ઢેખાય. નેણું	૯
મહમધ્ય મહમત્ત માનિની મજ માનીને મધ્ય; નેણું	
રસના સરસ સ્વામિની, લઘુ વય, વેશ વત્થ્ય. નેણું	૧૦
મસમસતી રંગ રેલમાં, રસબસ લીના ગાત્ર; નેણું	
કસમસતી સહી વેલ્યમાં, ઠણકે છે કણુમાત્ર. નેણું	૧૧
પારિજાત મંદારનાં, પરિમલ પ્રબલ શરીર; નેણું	
અવર વાસ હિંગારનાં, વાસ્યાં વસન અહીર. નેણું	૧૨
ઓઠે આધું કે ઓલવે, અવિલોકાગે ઐન; નેણું	
ભાવ લેઈ-શું ભોળવે, ચૂપ કાં ન રહે ચેન? નેણું	૧૩
મુલગ અંગ સ્યામાતણું, સૂરત તણાં ઇંધાણ; નેણું	
પ્રીછે નહીં પોતાપણું, શિથિલ થયાં સંધાણ. નેણું	૧૪
કગમગ ગત કગલાં ભરે, મારગ મન મલકાય; નેણું	
હાસ્ય મધુર મુખથી કરે, મંદમંદ મુસકાય. નેણું	૧૫
વચન વદે વિસમાં સમાં, રસના વશ નહીં આપ; નેણું	
બોલે સખી 'ખમા ખમા,' પૂરણ પુન્ય પ્રતાપ. નેણું	૧૬
લેહેવા શિસ-શું શિંગડાં, નખશિખથી લેઈ નાભ; નેણું	
ઢેહેવાયે નહીં થીંગડાં, દીધાં દીકાં આભ? નેણું	૧૭
વદન સદન મુખસ્વામિની, શશિયર-શું પોસાય; નેણું	
કોટિ કામ સ્યામ કામિની, કુમકુમવરણી કાય. નેણું	૧૮

વેણી વાસે વાસુકિ, મુકુલિત મનોહર કેશ; નેણું
 છેલપણે ચાલે છકી, વર્ણાવિણી વિશેષ. નેણું ૧૯
 ભાલ ભાલ બિંદી કશી, મૃગમદ ભેટી આજ; નેણું
 મુક્તા-માંગ શિરથી ધરી, લટકે લટ લે લાજ્ય. નેણું ૨૦
 ચુંબન ચળકે ચોહોદિશે, ચામન ચારુ કપોલ; નેણું
 અંગ અફલુત આલિ વિશે, શુભ ફટચ કુંઠા લોલ. નેણું ૨૧
 છૂટી લટ લટકે મુખે, ત્રુટી મુક્તામાલ; નેણું
 માણે મુખ શ્યામા મુખે, સંગે શ્રીગોપાલ. નેણું ૨૨
 આભરણ ઉદિત અરાંપરાં, આળસભરિયાં અંગ; નેણું
 ચિત વિત ચિત ચોરે ખરાં, લાંછન લાલ મુરંગ. નેણું ૨૩
 અદ્ભુતપ્રિયાળી આંખડી, કિંચિત્ કરે નિમેષ; નેણું
 કેણુ કમલદલ પાંખડી, રેહેલી કાજળ-રેષ. નેણું ૨૪
 ગલ્લસ્થલ પિંકેશ્યાં, અધર-રંગના ડંખ; નેણું
 વિણુ-ચુણુ હાર હેયે સયાં, શોભા અધિક અટંગ. નેણું ૨૫
 મહા મનોહર મીઠડું, મુખડું રાતુંચોળ; નેણું
 મેં મીટે નવ દીકડું, નિશ ચાબ્યાં તંબોળ. નેણું ૨૬
 કોમલ કર કર-શું શ્રદ્ધી, સ્તંભ્યા જરી જંભાય; નેણું
 મોઢે પાગ ત્રહિતહિં, રૂપ રતન રંભાય. નેણું ૨૭
 અંક ભરી જે શંકમાં, નિર્દય થઈ નંદલાલ; નેણું
 ભુજ-ખલ સખલ બેહું-ગમાં, ભાગાં હાલહવાલ. નેણું ૨૮
 ઉર નખ-રેખ કહિં કહિં, ઉરવર બે આરકત; નેણું
 બાંણુ કેા બાંણુ નહીં, બેતાં બાંણુ જકત. નેણું ૨૯
 ચોળી યોળી અરગજે, કસંણુ કંચુકી ખંડ; નેણું
 સાડી સરસ કરંભજી, પેરિ પાને પ્રચંડ. નેણું ૩૦

નિઝ કટિ ઘડી નવજોખના, નટ-ગતિ નાખે પાગ; સણુ ૦
 પર પેખત થઈ શોભના, લખે^૧ સરકવા લાગ. નેણુ ૦ ૩૧
 દરી દર દેખી મુને, ડગ નાં ધરાયું ધરણુ; નેણુ ૦
 કહું શું શાંન થકી તુંને, ઓલખાયે આચરણુ. નેણુ ૦ ૩૨
 ઓસંકી અલિ ઓસરી, અણુજણે લહી અન્ય; નેણુ ૦
 ગઈ પગ પાછે સોંસરી, વહે વિભાસી મન. નેણુ ૦ ૩૩
 હેઠે હલુવે રાધિકા, રહી રહી મૂકે પાય; નેણુ ૦
 ચેતી ચતુરા અગાધિકા, ચંચલ થઈ ચતુરાય. નેણુ ૦ ૩૪
 છલ છટક્યાં છોતાં થઈ, છમ છમ કરતાં જ્યમ; નેણુ ૦
 છબિ 'છબિલીની' છઈ, છીપે છિપાકર ક્યમ? નેણુ ૦ ૩૫
 દોહોદિશ દાખે દેહેશતે, દુરિજન દેખે માલ્ય; નેણુ ૦
 જોણે જાઉં નિશા છોતે, પ્રાશ્નિતમાં પોહો ક્ષાલ્ય. નેણુ ૦ ૩૬
 મારગ વરજ્યો ઓ-લણી, મૂકી મગતો પંથ; નેણુ ૦
 આખ્યાંઆમો અણિ અણિહું, અલગી થઈ ને અંધ. નેણુ ૦ ૩૭
 હું વધતી પાછી વળી, પગ પગ લીધી પૂંઠ; નેણુ ૦
 લેટાવી નહીં ભિભલી, મારગમાં ફક મૂક. નેણુ ૦ ૩૮
 ગેલ ગઈ લગતી ઘણે, કણે ન લીધી ગંધ; નેણુ ૦
 પાછળ જોઈ પ્રિયા ભણે, ધર્યો, થઈ છે સંધ્ય. નેણુ ૦ ૩૯
 વધ્યાં વાતની વાતમાં, વાંહામ વેગલાં વીસ; નેણુ ૦
 હું પોહોતી ડગ સાતમાં, હાકી કહી આશિસ. નેણુ ૦ ૪૦
 સુણતાં શ્રવણે સાદમાં, સન્મુખ થઈ રયામાય; નેણુ ૦
 પોતે કહે મર્યાદને, લલિતા કહે લામાય. નેણુ ૦ ૪૧
 'હું લલિતા' કહીને નમી, પ્રેમે લાગી પાગ; નેણુ ૦
 અંવિદ્યોકે આવ્યા અમિ, લેટી પૂરણુ લાગ્ય. નેણુ ૦ ૪૨

બેહે તરફે અવધિ વદી, તરણી તન તન ત્યાંહ; નેણું
 કારણ કોણ કહે વદી, વધી લલિતા તું આંહ. નેણું ૪૩
 બગી ન ફાટી બોલતાં, બંધ થઈ જમ બાંધ; નેણું
 ગવાક્ષ ધરનેા બોલતાં, ખરે ચકોરી આંદ. નેણું ૪૪
 લખ્યું લલિ મન લક્ષ તિ, બેહું સાહામાં ભેર; નેણું
 અકિત થઈ ગતિ અક્ષની, પદ્મ પ્રભાકર પેર. નેણું ૪૫
 પેખી કરી રહી ગોંદરે, ગોધન છટાં છેક; નેણું
 પગ નખ પેખી અરેપર્યે, અંશે કહું છું એક. નેણું ૪૬
 કર શિર પર માહારે ધર્યો, કહું 'મળીશે કાલ્ય'; નેણું
 પોલે પગ પૂઠિ લયો, આલ્યાં ગજગતિ ચાલ. નેણું ૪૭
 કેહેવા આવી કાંઠાં થકી, ખરી ભરી પ્રીત લાવ; નેણું
 તદ્વત થઈ હું તાંઠાં થકી, અવિલોક્યાં તાં આવ. નેણું ૪૮
 શોભા સકલ શિરોમણિ, ઘણી બધી છે આજ; નેણું
 કરિ વીંધ્યે નગની^૧ કણી, સુંદરિયાં શિરતાજ. નેણું ૪૯
 મોહે મન મનમોહિની, મનમોહનની મિત્ર; નેણું
 લખિયુ લીકે લોહની, નામે જગત પવિત્ર. નેણું ૫૦
 સકલ જીવન અતિ સુંદરી, શ્રી રાધાજી નામ; નેણું
 રિદ્ધસિદ્ધ નવનિધ ભરી, સમર્થાં પૂરે કામ. નેણું ૫૧
 ભાગ્યભરી વૃપભાણુની, બૂધર જે આધીન; નેણું
 કાલજ-કોર કહાનની, લાલન લખ્ય લય-લીન. નેણું ૫૨
 શ્રીપતિ નિત્ય સેવ્યા કરે, ધરે લાવ-શું ભક્ત; નેણું
 ઇંદ્ર ઈશ અજ આશરે, સર્વ શિરોમણિ શક્ત. નેણું ૫૩
 કૃષ્ણ કહે રાધા મળે, રાધા કેહેતાં કૃષ્ણ; નેણું
 સેવ્યે જેવ સંશે ટળે, પ્રીતક જન એ પ્રશ્ન. નેણું ૫૪

યુગલસ્વરૂપ ન જાણીએ, કલ્યાં વટે વિવેક; નેણું
વેદપુરાણ પ્રમાણીએ, આઘ અંત જે એક. નેણું ૫૫
રાધા રાધા જે રટે, મૂકી મન અહંકાર; નેણું
કેટિ કમ્ ફૂડાં ઘટે, પુનરપિ નહિ અવતાર. નેણું ૫૬
સુરનર મુનિ સૌ સંસારમાં, ઇષ્ટ ધર બાધાય; નેણું
મારે આ અવતારમાં, ઇષ્ટ ખરી રાધાય. નેણું ૫૭
શબ્દ સુખુદ્ધિ મન જાણીએ, સાચું સરવે શૂન્ય; નેણું
એ અક્ષર પ્રમાણીએ, દયા દાન ને પુણ્ય. નેણું ૫૮
કહી કમ ધર્મ કંઈ દશા, કંઈ કરે વિખાણ; નેણું
મન કમ વચન વિશે વશ્યા, રાધાવલ્લભ પ્રાણ. નેણું ૫૯

પ્રજાવિરહીનો ગરબો

ઉધવ, અરજ હમારી સાંભળો રે, કહેલો હરિને જઈ;
મોહન મૂકી મનનો આમળો રે, આવોને મળે વહી. ૧
તમે અમ સાહાચું નિહાળીએ રે, રખે રાખે શીસ;
વંજતી મજ ઉપર મન વાળીએ રે, પાગ નમાવું શીશ. ૨
દિવસ ઘણાની છે વાતડી રે, આવી રહી છે હોઠ;
હોઠે રૂંધન જાયે રાતડી રે, ક્યાંહાં જઈ કીજે ગોઠ ? ૩
મન માન્યા વિના મનની રે, વાત કહીં ન કરાય;
પીઠા ન જાણે કે તનની રે, જીવ ઘણું અકળાય. ૪
અવગુણ અજાણના મન નાણિયે રે, જાણિયે પોતાની દાસ;
સુખ દીધાં શાં શાં વખાણિયે રે, જે જે પૂરી આસ. ૫
જહાં જહાં રમતા અમ શું રંગમાં રે, સંગે શ્રી ગોપાળ;
તહાં તહાં નીરખતાં અંગ અંગમાં રે, ભિડે અનંગની આજ. ૬

+ શ્રી સાંકારકર સ્વયં ઇન્દ્રદિટ્ટુટ, પૂનાના સંમહમાંની વલ્લભ ભટ્ટના
ગરબાની પોથીમાંથી માપ.

ભીડતાં હૃદય-શું થઈ ખાંહેડી રે, તે કેમ કરી કહી કહેવાય ?
 ફૂવા કેરી જેમ છાંહેડી રે, ફૂવા-માંહે સમાય. ૭
 હરિ અમ-સાથ હજેમજે રે, તે મન જાણે ડોળ;
 કોય ન જાણે મોજો ગળ્યો રે, ગૂંગા કેરો જોળ. ૮
 કીઠા કોટી ઠરી એકાંતમાં રે, કોય ન લહેતું મર્મ; '
 ખાધું પીધું ઘણુંયે ખાંતમાં રે, તે સહુ રાજો શર્મ. ૯
 કહેવા સરખું કીધું તે કહું રે, જૂઠું નવ્ય જોલાય;
 ઉધવ, જ્યોત્ષી આશે જે રહ્યું રે, પ્રાણ પ્રકૃતિ પલટાય. ૧૦
 કહિયે કેશવ ઠરશે કામના રે, મળશે લક્ષ કરોડ;
 શુભ સંભારે એક કામના રે, વળશે વનિતાની લોડ. ૧૧
 પૂર્વ પ્રીત રીત પ્રતિપાળવા રે, પ્રગલ્બો પરમાનંદ;
 રાખી ખાંધી ખદે ખાળવા રે, પુધનિધ ખાળમુકુંદ. ૧૨
 અમને એ દુઃખ સાલ સમું થયું રે, ગયું મનમાન્યું રાજ;
 જો જીવન માને નવ કહ્યું રે, તો તન કરવું તાજ. ૧૩
 માધવ, મારી અમને ચાલતાં રે, શેં આણે અવસોસ ?
 મથુરાં મનમાની-શું માહોલતાં રે, કોય ન રાખત રોસ. ૧૪
 મુરલીધર ધરથી હું લહ્યું નહીં રે, મન માહોસના ચોર;
 ઠાળજ ઠોડ્યું તે કહું કહીં રે ? કપટી કઠણ કિયોર. ૧૫
 વાયસી વાદે લાગી હીંડવા રે, જોઈ હું સની હાંસ;
 પ્રીતે પોતાને લાગી પીડવા રે, વાહાલે ખાંધ્યાં વાંસ. ૧૬
 નદીએ નીર ન ભરવા નીસરું રે, સરખો સહુ સંસાર;
 મારગ મળતાં માંડે ઠીસરું રે, જો હરિની લંગવાર. ૧૭
 ફૂડાં કલંક માથે ચડે રે, કાંઈ ન સૂઝે કાજ;
 મસે મસે મા મુજ-શું વડે રે, ગઈ ગુરુજનમાં લાજ. ૧૮
 છાંતો છપ્પીલાછ છગ કાં કયો રે ? છેતરીએ નહિ છેલ;
 નારાયણ નિરૂમજ જાણે વયો રે, મૂકો મનનો મેલ. ૧૯

લાગી લગન મગન મન થતી રે, મુજ સરખું નહિ કોઈ; -
 ગોકુળપંતિ ગતિ મતિ મારે હતી રે, તે તમ પૂઠે ખોઈ ૨૦
 કૃષ્ણ 'કૃપાળ' કહ્યો કથી રે, તો કીધા વિશ્વાસ;
 કરેણાકર કરવું ઘટતું નથી રે, કાં કીધા નિશ્વાસ ? ૨૧
 બૂધર, બદ્ધવત્સલ બદ્ધ સાંભળ્યાં રે, વાણી વખાણે વેદ;
 લોળે લાવે ભળ્યા તો મળ્યા રે, લાવ ન જાણ્યો લેદ. ૨૨
 ઉધવ, આશ અલેખે આણતાં રે, જાણતાં સાચી વાત;
 એથી અધિક મન નાણતાં રે, માત તાત તન બ્રાત. ૨૩
 એવડું વૈર હૈયે હરિ રે, તો અમ કહેતાં તર્ત;
 રાન-કુવામાં રાખી કરી રે, વારુ વાઢ્યું વર્ત ! ૨૪
 ભવણ જાણે કેમે કરીને રે, છળમાં મંદ અજાણ;
 જેમ આહેડી આધાં ધરી રે, પૂંઠળથી લે પ્રાણ. ૨૫
 પૂરવનું નો'તું પ્રતિપાળતાં રે, શાને સાહો હાથ ?
 દામોદર, દાવાનળ બાળતાં રે, શાને ઉગાર્યો સાથ ? ૨૬
 કહાન કુંવર કરગરતાં વળતાં રે, લાજ ન આવી રાજ;
 ગોકુળ રાખ્યું પ્રભુજી રેલતાં રે, આ અવસરને કાજ. ૨૭
 ભવણ, પાર વિના ભવનું કશું રે, માતપિતાની આજ;
 મોહન, મન મહારે એ વશ્યું રે, કાંઈક કરતા જાણ. ૨૮
 'સૂની ધર્મ છું' કહે જાંચારનાં રે, સુદ ને સાન ને વાન;
 સઘળાં સુખ ખોયાં અવતારનાં રે, ખાન પાન પરિધાન. ૨૯
 કામજી કર્યું કાળે કહાનુડે રે, કીજે કોણ ઉપચાર ?
 ધાડું ઘણું રાખ્યું છાનું એ રે, જાણ્યું ઘર પરિવાર ૩૦
 ઉધવ, ઉછેડે ગુને એહનો રે, કારણ કહે સહુ લોક;
 સાન વાન વલે નવ દેહનો રે, ફિકર કરો તે દોક. ૩૧
 મોહન-મોહિની ઘણી તનમાં ફરે રે, આઠે પોહેર તે ખાય;
 રસકસ ચૂસી ફૂંચો કરે રે, માંસ રુધિર સુકાય. ૩૨

મૂરખ માહરી એ માવડી રે, પેહેલે કરવી પેર;
 શાને ઉછેરી કરી આવડી રે, પરતાં દેતી ઝેર. ૩૩
 દારણ દુઃખમાં હું શું કરું રે, ક્યમ કરી સાખું ધીર ?
 વહાલા-વિયોગ માટે મરું રે, સુંદર શ્યામ શરીર. ૩૪
 પ્રભુજી, મરતાને ન મારીએ રે, કાંઈક જેસે કર્મ;
 જાણી જીવ-દયા ઉમારીએ રે, ધરણીધર ! એ ધર્મ. ૩૫
 માગિયું મળું મળે નહીં રે, કીજે કવણ ઉપાય ?
 જાણ્યું જહનંદન જોઈ કહીં રે, તો તન ટાહું થાય ! ૩૬
 વહાલાને વાહી, વજ લાવજો રે, વળી વળી લાશું પાય;
 જેમ જણો તેમ સમજાવજો રે, આગ ઉદરની હોલાય. ૩૭
 આ સહુ અણગમતું અગાખામણું રે, દીઠે લાગે દુઃખ;
 સુંદર વદન સોહામણું રે, જોતે ભાળે જૂખ. ૩૮
 દિવસ વીતે ધણે દોહડે રે, રાઉં ને ખોઉં રાત;
 સાસોસાસ કેમ રહું સોહડે રે, શખ-સમાની જાત ? ૩૯
 [વનિતા વ્યાકુળ થઈ વાણી દહે રે.] વિકૃત્તવર, કાં બહાઓ ?
 સખન રાખ્યુ માહારું નહિ રહે રે, દયો લક્ષ્મીવર લાહો. ૪૦
 સર્વસ્વ સોંપીને શાને રહું રે, જો મન જાણું ફેર;
 ત્રિકમ, તારણ તો તમને કહું રે, તરણા ઉપર મેર. ૪૧
 અવિનાશી, એમ ન કીજીએ રે, વિશ્વાસ-શું વેર;
 દરશણ દાસલડાંને દીજીએ રે, મનમાં આણી મેહેર. ૪૨
 ગિરધર ગૌ ચારી ઘેર આવતા રે, ગો-રજ ભરિયાં ગાત;
 ગોવાલા સંગ સોહાવતા રે, ખટકે દણુ દણુ માત. ૪૩
 -એમ લણકાશ વાળે કાનમાં રે, પડછંદા ગ્રંથગાય;
 એ પેલો અલખેલો જ્ઞાનમાં રે, આવે ત્રિજોવનરાય. ૪૪
 અરુણ ઉઠે ઊડીને મથું મહી રે, માખણ ક્યા લઈ જાઉં ?
 સાંજ સમે સુરભી દોહી રહી રે, કેહેને લઈ જઈ પાઉં ? ૪૫

યુગ્ય લવી લવી લાતમા રે, ગૂથી જાતિક પાર,
 વહાલામા વહાલો એ વિસાતમા રે, હુ પેહેરાવતી હાર ૪૬
 ઉધવ, આજ લગી એકઠા રમ્યા રે, સોપી મધળી દેહ,
 નટવર ન દન દન પૂઠે ભમ્યા રે, નાહાનપણાનો નેહ ૪૭
 મધુકર, મયુરા કેહેજો એટલુ રે, મન મોહોટાઈ માણ,
 યુરુપોતમ, તમને કહીએ કેટલુ રે, પોતાના કરી જાણ ૪૮
 ઉધવ, માધવ અમને લેગવો રે, દો છો જીવતદાન,
 વિનય વિવેક કરી કેળવો રે, તો કહ્યુ કરશે કહાન ૪૯
 કહેજો જાણી યયા કેમ ખાવળા રે, ચૌહલુવન કિરતાર ?
 આવો અમ આધાર, ઉતાવળા રે, વસ્તે જેજેકાર ૫૦
 વાયક પ્રજવધૂના સાલગી રે, ઉધવ દે આગિશ,
 ગદ્ગદ ક ઠે થઈ ગયા ગગી રે, 'તમ મળજો જગદીશ' ૫૧
 ગરબો પ્રજ-વિરહિણિયાનો કયો રે, યદ પૂરા પચામ
 વચને વચને રમ-ખાણે લયો રે, કેહેતાને પ્રજવાસ ૫૨
 મન કમ વચને ગાયે સાલજે રે, પ્રજનો પ્રેમ-વિયોગ,
 વિરહીજન મનમાન્યાને મળે રે, જોગવે તે રસલોગ ૫૩
 ભવ પ્રહ્લા મધવા ભૂટ્યા ભમે રે, શ્રીપતિ ગતિ અતિ ગૂઢ,
 માનવ-મન માને ઘણુ આ સમે રે, મૂરખ મહામતિ મૂઢ ૫૪
 વલ્લભ કહે કરજોડી કરગરી રે, જો જન મન સોહાય,
 જોવો જે જે મુખડુ ભરી રે, શ્રી જોવર્ધનરાય ૫૫

ક્રમળા-કંથના મહિના

કારતક માસે ક્રમળા-કંથ કે, મથુરાં ચાલિયા રે લોલ;
 જઈને કુળજાને દરબાર કે, મોહન મ્હાલિયા રે લોલ.
 શ્યામા વાટ જોતી દિનરાત કે, દિવસ ઘણા યિયા રે લોલ;
 પૂરણ સુધડ છે મહારાજ કે, ફરી નહિ આવિયા રે લોલ. ૧
 માગસર માસે માહારું મન કે, ધીરજ નવ ધરે રે લોલ;
 હજુ નહિ આવ્યા ગોકુલનાથ કે, નયણે નીર ઝરે રે લોલ.
 ધૂસકે રાતી રાધા નાર કે, જોતી વાટડી રે લોલ;
 ક્રમળા કરતી મહાકલ્યાંત કે, ભૂમિ આજોડતી રે લોલ.
 પહેલાં મેં નવ બાણું નાથ કે, મેહેલીને જશે રે લોલ;
 હમને જીવેખી મહારાજ કે, કુળજના યશે રે લોલ. ૨
 પોયે જાય માહારા પ્રાણ કે, મેહ વાધ્યો ઘણો રે લોલ;
 મુજને ખટકે હૈયા-માય કે, સ્નેહ વાહાલાતણો રે લોલ.
 તેણે દાઝે માહારા પ્રાણ કે, તરુણી તરફડે રે લોલ;
 તેનો તાપ સહ્યો નવ જાય કે, ઉર લાંછન પડે રે લોલ.
 સખિરી શીત ઘણેરી વાય કે, મર્ધયર કરતાપણું રે લોલ;
 રાધા વજ તજે નિરધાર કે, અંગથી આપણું રે લોલ. ૩
 માઘે મહાદિન દુઃખે જાય કે, તે કેમ સહી શકું રે લોલ;
 હું તો અકિત યઈ નિરધાર કે, મુખ 'પિયુ પિયુ' બકું રે લોલ.
 અખળા-મસ્તક કાળા કેશ કે, દંત દાહમકળી રે લોલ;
 નયણે નિદ્રા નહિ દિનરાત કે, કપે કાં મળી રે લોલ.
 અખળા આજોડે રજ-માંઝ કે, આકંદ કરે ઘણું રે લોલ;
 મુજને સાલે સારી સાંઝ કે, મુખ સ્વામીતણું રે લોલ. ૪
 ફાગણ માસે ફૂલે વન કે, કેસૂ સોહામણું રે લોલ;
 માહારે મંદિર નહિ ગોવિંદ કે, કૃષ્ણ કોડામણા રે લોલ.

સખીઓ દુઃખ ધરે પડી કાળ કે, ઉતર નવ આપતી રે લોલ;
 કોયલ બોલે આંખાડાળ કે, કાળજ કાપતી રે લોલ.
 ટહુકા સુણતાં કંઈ કાય કે, મેહ વાઘે ઘણા રે લોલ;
 દુઃખના દિનમાં હોલી થાય કે, તેમાં નવ મણા રે લોલ. ૫
 ચૈતર માસે ચતુરસ્રબળ કે, જોતી વાટડી રે લોલ;
 સહિયર સાથ મળી સહુ કોય કે, જમના-ઘાટડી રે લોલ.
 બોલે અમૃત-સરખાં વેણ કે, ઘેલી તેવતેવડી રે લોલ;
 ઘેલી ઠાય કરે સુજ માત કે, ચિંતા એવડી રે લોલ.
 ‘હરિ, રામ, રામ, રઘુરાય’ કે, મુખથી ઓચરે રે લોલ;
 તેથી તો લવદુઃખ પળાય કે, રૂઢન શાને કરે રે લોલ? ૬
 વૈશાખ માસે તો વિપરીત કે, વ્યાપી વેદના રે લોલ;
 હરિ વિના નહિ જાણે વાત કે, વાઝ્યાં લેદનાં રે લોલ.
 રાધા પિલપે દિન ને રાત કે, પિયુ નહિ વીસરે રે લોલ;
 હું તો ફરી ફરી પૂછું વાત કે, ‘સજની, શેંસરે રે લોલ?
 મારાં મેહસાગરનાં વાહાણ કે, સહિ વહીને જશે રે લોલ;
 ધીરજ નવ રેહે લગાર કે, જોઈ ચારે દશે રે લોલ. ૭
 જ્યેષ્ઠ માસે જગજીવન કે, મંદિર પધારશે રે લોલ;
 માહારા ત્રિવિધના અંતાપ કે, કેમ સમાવશે રે લોલ.
 હજી નહિ આવ્યા ગોકુલનાથ કે, સજની શું કરું રે લોલ;
 માહારા પ્રાણ તનું નિરધાર કે, સૂની હું કરું રે લોલ.
 ઉર કરું ઠટારી-વેધ કે, કાપું જીલડી રે લોલ;
 હું તો વિખ પીઠું નિરવાણ કે, આજ આણી ઘડી રે લોલ. ૮
 આષાઢ અતિ દુઃખ થાય કે, સુણ સાહેલડી રે લોલ;
 માહારે મંદિર નહિ માહારાજ કે, કોની બેલડી રે લોલ?
 મેહ તો વરસે મૂસળધાર કે, ચમકે વીજળી રે લોલ;
 ‘પિયુ પિયુ’ કરે જપેવા પાસ કે, પ્રીતે પરજળી રે લોલ.

બોલે દાદુર મોર ચકોર કે, ચિત માહારું ચળે રે લોલ;
 રાધા વિલપે દિવસ ને રાત કે, પિયુ નહીં વીસરે રે લોલ. ૯
 શ્રાવણ માસે શિર વિધન કે, મુજને બે ધિયાં રે લોલ;
 મેં તો દીઠા સ્વપનમાંહિ કે, કાળજ વેધિયાં રે લોલ !
 જાણું જહુપતિ આવ્યા ઘેર કે, ઊભા આંગણે રે લોલ;
 સામે સાથ મળ્યો સહુ કોય કે, મુજને નવ ગણે રે લોલ.
 તવ મેં તણ સરવ મરજદ કે, મુખ એવું કહી રે લોલ;
 'હરિ, મુજ હેઠા કેસ હાર કે, છેહ દેશે નહીં' રે લોલ' ૧૦
 ભાદરવો છે બહુ ભરપૂર કે, બ્યાપી વેદના રે લોલ;
 અબ્રો કાળાંપીળાં થાય કે, વાએ લેડનાં રે લોલ.
 કથમ કરું એકલહી નિરાધાર કે, ઘેર નહિ નાવલો રે લોલ;
 મુજને નહિ બીજો આધાર કે, આવી બે મલો રે લોલ.
 તો તો જાય હુમારાં દુઃખ કે, પ્રભુ દયા કરે રે લોલ;
 જાણી અબળા કેરી દાઝ કે, દુઃખ સખળાં હરે રે લોલ. ૧૧
 આમો મામે અતિ આનંદ કે, મહું કોને હવાં રે લોલ;
 અબળા પેહેરે આબૂષણ કે, નિત્યે નવનવાં રે લોલ.
 પૂરે ચોક ચકેટાં બહુ સાર કે, કુમકુમ છાંટણે રે લોલ;
 વાગે ઢોલ દદામાં સાર કે, શબ્દ બોલે આંગણે રે લોલ. ૧૨
 એટલે રથ ચઢી રજુછોડ કે, સામા આવિયા રે લોલ;
 અબળાએ ભરી કનકની થાળ કે, મોતીડે વધાવિયા રે લોલ.
 હરિએ સંતોખ્યાં સહુ જન કે, દાધ્યાં દેહનાં રે લોલ;
 પ્રભુ કેમ મૂકે વલ્લભ જન કે, વળગ્યાં નેહનાં રે લોલ ?
 મેં તો ગાયા બારે માસ કે, તારી આશને રે લોલ;
 તાહારો મોટો છે વિશ્વાસ કે, વલ્લભદાસને રે લોલ. ૧૩

સત્યભામાનો ગરબો

મંદિર આવ્યા નારદમુન્ય કે, સતભામાતણે રે લોલ; ૧
અરચ્યા અર્ધપાદ ઋષિજન કે, ચંદન અતિ ઘણે રે લોલ.
ખોલ્યા મીઠાં મધુરાં વચન કે, મન-ગમતાં બહુ રે લોલ:-
“ધન્ય ધન્ય ધન્ય તાહારું જીવન કે, સતભામા વહુ! રે લોલ. ૨
સોળ સહસ્રમાં તું સપરાણી^૧ કે, બીજી કો નહીં રે લોલ;
આઠમાં અધિક કીધી^૨ પટરાણી કે, મેં જાણી સહી રે લોલ. ૩
અચરત પામ્યો આજ હું એક કે, શું કહીએ તુંને રે લોલ;^૩
જાણ્યાં હેતતણ્યાં વિવેક કે, દુઃખ લાગ્યું હુંને રે લોલ. ૪
સ્વર્ગનું પુણ્ય અનોપમ સાર કે, આપ્યું રુકમણી રે લોલ;
તે અધિક,^૪ ઓછું તું નાર કે, જાણે^૫ ત્રિભોવન ધણી રે લોલ.” ૫

એમ કહી પામ્યા અંતરધાન કે, નારદ પરવર્યા રે લોલ;
એટલે આવ્યા, શ્રીભગવાન કે, ઘણું પુણ્યે ભર્યા રે લોલ. ૬
જોતાં જીવતી જન ઘણુંભાડ કે, આવી ઈરવા રે લોલ;
ચતુરા ચિંતવે ને ચિત થાક કે, શ્યામ શરીર-શા રે લોલ. ૭
અંગોઅંગની^૬ ભડી આજ કે, સતભામા બગી રે લોલ:-
‘આવો, પધારો દીનદયાળ!’ કે, કરી મોહોની રણી રે લોલ. ૮

એમ કહી અખળા થઈ અચેત કે, આજણ પરહર્યાં રે લોલ;
ચરણા ચોળી ચીર સમેત કે, શ્રેતાંજર ધર્યાં રે લોલ. ૯
“તમારાં લેજો વૈકુંઠરાય કે, સર્વ સંભાળજો રે લોલ;
જાણજો મુઈ સતભામાય કે, કરી મન વાળજો રે લોલ. ૧૦
જનાલા લાગી સંધ્યેસંધ્ય કે, આંહાં શિદ્ધ આવિયા રે લોલ?
પાપી પિતા મારો અંધ કે, લંપટ લાવિયા રે લોલ. ૧૧

૧ ‘સુન્દરી સહુ કોમાં સદરાણી’ ૨ ‘અધિક કહ્યું’ ૩ આ કરી કેટલીક પ્રતોમાં નથી, ૪ ‘અધિકે’ ૫ ‘કરી’ ૬ ‘અંગ અંગની’

મુજમા ન મળે કશો સકાર^૧ કે, મુજને શું કરો રે લોલ ?
 (પેલી) રુકિમણી રૂપતણો ભડારજે, તેને તમે અણસરો^૨ રે લોલ. ૧૨
 જેણે છાના મોકલ્યા વિપ્ર કે, પોલ્યા તાહા સર્યા^૩ રે લોલ,
 એહેવા કાંધા મિત્ર પવિત્ર કે, આહાથી રહો પગ રે લોલ. ૧૩
 વાહાલાહ ! કુંવારીની પ્રીત્ય કે, તે ક્યેમે મૂકીએ રે લોલ ?
 એ તો જાહવકુળની રીત્ય કે, કેમે ન ચૂકીએ રે લોલ. ૧૪
 આખુ પારિજાતકનુ ફૂલ કે, જોગ્યના હાથમા રે લોલ,
 હુ હલવી^૪ કીધી અર્ક તુલ્ય કે, જાહવ-સાથમા રે લોલ. ૧૫
 પિયુહ^૫ પુત્રવલી પટગણીને કે, લાડ લડાવીયે રે લોલ;
 એહેવી અણગમતી હોય નારીને કે, તેને ઘેર ન આવીયે રે લોલ. ૧૬
 રુકમણી-કેરા પ્રાકમ પ્રોઠ કે, મુખથી શું કહું રે લોલ ?
 જેણે જીત્યા^૬ ગરુડારુઠ કે, શુભવતી બહુ^૭ રે લોલ. ૧૭
 રુકમણી મતી શિરોમણિસાર^૮ કે, અચળ કા^૯ ઠહી રે લોલ ?
 મૂક્યા માતપિતા પરિવાર કે, મનગમતે^{૧૦} ગઈ રે લોલ. ૧૮
 બીજી, બાધવને બધાવી કે, દીધો દેશવટો રે લોલ;
 તેહેના મૂઠ મસ્તક કતગવી કે, ચિર પાડ્યો પટો રે લોલ. ૧૯
 તે શરમિદો^{૧૧} કીધો શૂર કે, મદિર નવ ગયો રે લોલ,
 બીજી નગર વસાવ્યુ ફર^{૧૨} કે, જઈને ત્યાહા રહ્યો રે લોલ. ૨૦
 જન્મના નિર્મલ જીગજીવન કે, ફૂડા કોણ કહે રે લોલ ?
 સકર મુર એવે અનુદિન કે, બ્રહ્મા નવ લહે રે લોલ. ૨૧
 'દીનદયાળ' વદે એમ વેદ કે, કપડી કયમ થયા રે લોલ ?
 માટ્યો ઠસ, કટ્યો ઉનહેદ કે, કેશ કરે બ્રહ્મા રે લોલ. ૨૨
 પારણે પોલ્યા અકલ અચળ કે, તે કયમ સાભરી^{૧૩} રે લોલ,
 મામી પૂતનાના લીધા પ્રાણ કે, પયપાને દરી રે લોલ. ૨૩

૧ 'સકાર' ૨ 'અણસરો' ૩ 'સરા' ૪ 'પદ જાન્યો' ૫

૫ 'વાહાલાહ' ૬ 'તેણે રીક્યા' ૭ 'વદ' ૮ 'સાર' ૯ 'મિત્રની'

૧૦ 'મન માન' ૧૧ 'મમ વિદોલો' ૧૨ 'જઈ' ૧૩ 'સાભરી'

મુજને પારિજાતકના ફૂલની કે, આપતી પાંખડી રે લોલ;
 જાણતી પ્રાણથી અધિકે મૂલ^૧ કે, કરતી^૨ આંખડી રે લોલ. ૨૪
 કરતી શુભ ગાતી ગોવિંદ કે, જૂલે જૂલતી રે લોલ;
 શોક્યનાં^૩ મુખડાં કરતી મંદ કે, હું હરખે ફૂલતી રે લોલ. ૨૫
 પ્રભુજી! ન ઘટે માહારા નાથ કે, આવડું અમ બાણી રે લોલ;
 મેં તો સાદ્યો તમારો હાથ કે, માહારે તમેા ધણી રે લોલ. ૨૬
 અમે તો અખળાનો અવતાર કે, અમારું શું ગળું રે લોલ ?
 પુણ્યે પાત્રી નંદકુમાર કે, બીજો ક્યમ બળું રે લોલ ?” ૨૭
 એહેવું કહેતાં નયણે ધાર કે, ચાલી ચો-સરી રે લોલ;^૪
 જાણે આગ્યો મેઘ અપાર કે, શ્રાવણ સરાસરી^૫ રે લોલ. ૨૮
 પૂણે શિશ, કરે આંસુ-પાત કે, સતલામા રહે રે લોલ;
 ‘જેને માતપિતા નહિ જાત કે, તે એમ અરવડે રે લોલ. ૨૯
 જેહેનો પીઉડો પરચેર જાય કે, પાપ તેહેનાં મળ્યાં રે લોલ;
 સૂકે મૂકે નિસાસા એહ કે, જીવતડાં બળ્યાં રે લોલ !’ ૩૦
 ભાળ્યાં^૬ પ્રભુજી નયણે નીર કે, કર જોડી કહે રે લોલ;
 દહ થઈ જોડ્યા હલધર-નીર કે, સતી રડતી રહે રે લોલ:- ૩૧
 “હું મન-માળ્યાં લડાવું લાડ કે, વાયક મન ધરો રે લોલ;
 સતલામાજી ! તમારો પાદ કે, શઢ પરી કરો રે લોલ. ૩૨
 તમારું મનડું માને ક્યમ કે, ત્યમ હું આચરું^૭ રે લોલ.
 કાહો તો ખાઉં તમ આગળ સંભ કે, જોતાં આચરું^૮ રે લોલ.” ૩૩
 વળતાં સતલામા કહે ‘સમ કે, તમને’ શાના દીજિએ રે લોલ ?
 પાવક જળ વરી અર કહે ક્યમ કે, એહને નવ બીજિએ રે લોલ. ૧૦ ૩૪

૧ ‘અધિક અમલ’ ૨ ‘કરતી’ ૩ ‘સોક્યો’ ૪ ‘એવું’ કહેતાં નયણે
 નીર કે, ચાલ્યાં ચોસરા રે લોલ !’ ૫ ‘સરાસરી’ ૬ ‘ચાલ્યાં’
 ૭ ‘આવડું’ ૮ ‘આચરું’ ૯ ‘સા’ ૧૦ ‘માની લીજિયે રે લોલ’

તરકર હોય તો આલ્યો જાય કે, ભરતાં મૂઠડી રે લોલ;
એવા જૂઠડા કેમ જલાય કે, નહિ પગ પૂંછડી રે લોલ!^૧ ૩૫

પ્રભુ કહે: 'નારદિયાની વાત કે, મન નવ^૨ માનીએ રે લોલ;
આલીંગારો કરે આંસુપાત^૩ કે, સી-ખુદ પાહાનીએ રે લોલ. ૩૬
અણાણું^૪ પારિભતનું આડ કે, સ્વર્ગના નાથ-શું રે લોલ;
ચતુરા ચોક ખણાણું આડ કે, રોપાણું હાથ-શું રે લોલ^૫, ' ૩૭

પાગે લાગ્યા પુરુષોત્તમ કે, કર જોડી કરી રે લોલ;
માન્યાં સતલામાણ જ્યમ કે, કહ્યું જે હરિ કરગરી રે લોલ. ૩૮
ઉર-શું અબજા ભીડી આપ કે, તાપ ટળી ગયા રે લોલ;
દીધી પ્રીત રીતની^૬ છાપ કે, પ્રભુજી કરી મયા રે લોલ. ૩૯
હવે^૭ બોલ્યાં સતલામાય કે, હુઃખ સહુ પામિયાં રે લોલ;
ફૂલી નવપણવ યદ્ય કાય કે, અતિ મુખ પામિયાં રે લોલ. ૪૦

કૃષ્ણકથા રસ ઉત્તમ ગાન કે, શ્રવણે સાંભળે રે લોલ;
તેહેને કૃપા કરે ભગવાન કે, ભવબંધન ટળે રે લોલ. ૪૧
પામે ધર્મ અર્થ ને કામ કે, મોક્ષ^૮ મને વસે રે લોલ;
નવ નિધ જીભી આઠે જામ કે, દારથી નવ ખસે રે લોલ. ૪૨
જે જન મનઃમજાએ ગાય કે, મન-વાંછા ફળે રે લોલ;
સેવક માગે લાગે પાય કે, પ્રભુ પ્રેમે મળે રે લોલ. ૪૩
શુદ્ધ સરખાને તાહારું ફુલંલ કે, દરશન દાખણું રે લોલ;
વારંવાર વીનવે વલ્લભ કે, શરણે રાખણું રે લોલ. ૪૪

૧ 'પેલા જૂઠડા નવ જલાય કે, નહિ પગ પૂંછડી રે લોલ'

૨ 'ન્યમે' ૩ 'કાળીંગારો કરે ઉત્પાત' ૪ 'અણાણું' ૫ 'ચતુરા ચોક પુરાણું આડ કે, રોપું હાથ શું રે લોલ' ૬ 'પ્રીતતણી' ૭ 'મુખ'

શ્રીનાથજીના દર્શનનો ગરબો

(રાત્ર મેવાડો)

શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે નયણે-
શ્રીનાથજી નીરખ્યા નેહશું રે, પોહોતી હમયાની હામ;
હામ રે, વાહાહોજી છે પૂરણકામ રે,
મજ પનિતાનો વિશ્રામ રે,
એવા ગિરિવરધારી નામ રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૧
રૂપે રૂઠો રે, હોરસિયોજી રૂપે રૂઠો,
વાલમો રે, મુંઢર લીને વાન,
વાન રે, મહરાકૃત કુંડલ ઠાન રે,
ઝળકે રવિ રશ્મિ સમાન રે,
સુખસાગર રૂપનિધાન રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૨
શિશુ બિરાજે રે, હો મોરંગી શિશુ બિરાજે,
પાધડી રે, ઉપર ચંદ્રિકા-મોર,
મોર રે, ચંચલ જાત્યે ચિત્તચોર રે,
વાળે મુખ મોરલી ઘનઘોર રે,
એહિવા નગધર નંદકિચોર રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૩
સરખંધ લટકે રે, હો માતીના સરખંધ લટકે,
બે ઠાન આગળ વાંકડા વાળ રે,
રસ અધરખિંબ રસાલ રે,
કેસરની આંખ કપાલ રે,
આંખ કમલ, લગ્નમર અણિયાલ રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૪
ગળે દુગદુગી રે, હો વાહાલાને ગળે દુગદુગી,
મોહનમાલા માતીના હાર રે,
હાર રે, ચતુરભુજ ભુજ છે ચાર રે,
કડાં સાંકળાં બાબુખંધ અપાર રે,
પોહોંચી વેઢ વીંટીઓ રણગાર રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૫

પાયે અંઝર રે, હો વાહાલાને છે પાયે અંઝર,
 ઘૂઘરાનો ઘમઠાર,
 ઘમઠાર રે, સોના પાવડી પગે રસાળ રે,
 પીતાંબર પલવટ સાર રે,
 કટિમેખલા કેડે ઝલકાર રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૬
 કેસરિયો વાઘો રે, હો વાહાલાને કેસરિયો વાઘો,
 શોભિતો રે, ખેસ પટકા ધન્ય ધન્ય,
 ધન્ય રે, તુલસીદલ ચઢે પાવન રે,
 ગોપીજન—પ્રાણુજીવન રે,
 એહવે સમયે મોક્ષ એક મન રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૭
 છત્રખિરાજે રે હો, સોનાનું છત્રખિરાજે,
 સિંહાસન જડિત છે સાર રે,
 સાર રે, બેઠા નોંધારા-આધાર રે,
 દર્શન કરે નરનાર રે,
 આવે દેશથી સંઘ અપાર રે,
 તે તો પામે પદારથ આર રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૮
 દરશન આપ્યાં રે, હો દીન જાણી દર્શન આપ્યાં,
 નાથજીએ, તાપ કરિયા છે દૂર,
 દૂર રે, જશ^૧ ગાતાં વાઘે શૂર^૨ રે,
 કરે રાયજી કૃપા ભરપૂર રે,
 એહવા વલ્લભનાં ભાગ્યના ભૂર રે^૩,
 નાથ ! રહો હૃદય, નહિ દૂર રે. શ્રીનાથજી નીરખ્યા રે૦ ૯

*

સામાજિક સંકટના ગરબા

મશા

પૃષ્ઠ

૧	કળિકાળનો ગરબો	૩૫૫
૨	'ગોરમા'નો કળેપ્રનો ગરબો	૩૬૦
૩	અવળચંદીનો ગરબો	૩૬૩

કળિકાળનો ગરબો

પરમેશ્વરીને પાયે પડી, હો બહુચરી, કહું કળિયુગનાં ઠમ;
 અશ્વ નથી કાંઈ એવડી,^૧ હો બહુચરી, શક્તિ રાખજો યમ^૨. ૧
 છવનું છવન તું જડી. હો બહુચરી, મૂરખ નવ લેહે^૩ મમ;
 અવતરીને આ ધડી, હો બહુચરી, આઈજીએ રાખ્યો^૪ ધમ. ૨
 આદિન^૫ દુઃખ દેખડાવિયાં, હો બહુચરી, જનમીને દીધાં જોખ;
 સામે સરવ સપડાવિયાં^૬ હો બહુચરી, ગુનવંત દીધા ગોખ. ૩
 હવે હૈયું નથી આલતું, હો બહુચરી, કડબુ જ આપ્યો કાળ;
 તું વિના કે નથી આલતું, હો બહુચરી, પ્રજા ધર્ષ પિંડપાળ!^૭ ૪
 કળિયુગ આગ્યો કોપતો, હો બહુચરી, કરવા દુશ્-સંહાર;
 લાજ મર્યાદા લોપતો, હો બહુચરી, બદ દયાં આચાર. ૫
 દુર્મંતિ દીધી દેશને, હો બહુચરી, સુમતિ કસતી ત્યાજ;
 વિપરીત ધારી વેશને, હો બહુચરી, કળિ કરે છે રાજ. ૬
 પ્રથમ પાહાળુ વરસાવિયા, હો બહુચરી, પછે પૃથ્વી ડુબાઈ
 કાળે દુકાળે આવિયા, હો બહુચરી, પ્રજા ન પ્રીછે કાંઈ. ૭
 કુમારગે સૌ ઊતરે, હો બહુચરી, તણ સુમારગ પંથ;
 કરે કમ, કુળે નવ ધરે^૮, હો બહુચરી, ‘અરે’ ન આણે^૯ અંત. ૮
 મહાજન મોટા માહેશ્વરી, હો બહુચરી, માને બધા મહંત^{૧૦};
 મૂઠ્યાં દેખીને તપેશ્વરી, હો બહુચરી, જાત ન જાણી અંત. ૯
 ગૌ બ્રાહ્મણ-સેવા તણ, હો બહુચરી, જોગી જતિને ધાય^{૧૧};
 હાણુ હોય અતિ, નવ લહેહણ, હો બહુચરી, લક્ષ્મી લહેરે જાય. ૧૦

૧ ‘આવડી’ ૨ ‘ધમ’ ૩ ‘લે’ ૪ ‘રાખ્યા’ ૫ ‘દીન’
 ૬ ‘સપડાવિયા’ ૭ ‘પીંડપાળ’ ૮ ‘કરે કુકમે, કુળે ધરે’
 ૯ ‘આણે’ ૧૦ ‘માનવ’, ‘મહામંત’ ૧૧ ‘જ. કા. દે. જાગ ૧’ માં
 અ. ૬૬ નથી.

દયા સાંભળે કુપાત્રની^૧, હો બહુચરી, ગમે ગરોડાના^૨ જોશ;
 જોડું તણ જાય જાત્ર,^૩ હો બહુચરી, દિલમાં ન ગણે દોષ. ૧૧
 લોચ નીચ એકઠા મળી, હો બહુચરી, જેસે બહુ એકાંત;
 માને મન-માની રણિ, હો બહુચરી, જાણી ન આણે જાંત. ૧૨
 હિંદુ-તરકમાં એ હપી^૪, હો બહુચરી, સમજ્યા^૫ સારોદાર;
 જાત ન જાણી જૂઝવી, હો બહુચરી, વરત્યો એકાકાર. ૧૩
 ધમ ગયો ધરણી ધમ્મી, હો બહુચરી, પુણ્ય ગયું પાતાળ;
 પાપ રહ્યું સધળે વત્તી, હો બહુચરી, નરનારી વૃદ્ધ બાળ. ૧૪
 દયા દેવલોકે ગઈ, હો બહુચરી, દિસે નહીં લવલેશ;
 દૂડાં ઠમ ઠરે ઠાઈ, હો બહુચરી, અવરને દે ઉપદેશ^૬. ૧૫
 સત્ય રહ્યું સંતાઈને, હો બહુચરી, સૂઝે નહીં સ્વદય-માત્ર;
 ઘટમાં રહ્યું ધૂંટાઈને, હો બહુચરી, કળિયે કીધાં કુપાત્ર. ૧૬
 શત્રુ સગાં સંસારમાં, હો બહુચરી, વધ્યું વાહાલામાં વેર;
 અવિલોક્યું આ અવતારમાં^૭, હો બહુચરી કળિ કરાવે ઈર! ૧૭
 પ્રીતની રીત બધી^૮ ઘટી, હો બહુચરી, સ્વારથિયો થયો સ્નેહ;
 માયા મનમાંથી મટી, હો બહુચરી, તુરત દગો દે તેહ. ૧૮
 વ્યભિચારી વાધ્યાં ઘણાં, હો બહુચરી, કુળમાં ન ગણે દોષ;
 માઠામાં ન મૂકી^૯ મણા, હો બહુચરી, હંદ હજાહજ હોય. ૧૯
 કુળવધૂ કંઈ કુટિલા^{૧૦} થઈ, હો બહુચરી, ગણે ન ગુરુજન લાજ;^{૧૧}
 પૈસે પર-પુરુષે ગઈ, હો બહુચરી, પ્રગટ પેખતાં આજ. ૨૦
 અણુઘટતું અવિલોકિયે, હો બહુચરી, ઘટે તે ઘટતું સર્વ;
 કેમ કરી કોઈને ટોકિયે? હો બહુચરી, પ્રજા પૂરબું પવ^{૧૨}. ૨૧

૧ 'કહે કુપાત્રને' ૨ 'જોષીના' ૩ 'જાત્રા' ૪ 'હું હપી'
 ૫ 'સમજ્યા' ૬ 'અવર ન દે ઉપદેશ' ૭ 'અવલોકો આ વારમાં'
 ૮ 'બધે' ૯ 'મુણી' ૧૦ 'કુલટા' ૧૧ 'ગુરુની લાજ' ૧૨ 'મન
 પૂર્વજ સર્વ'

વય વિના વનિતા વેપમાં, હો બહુચરી, ગર્ભજ ધરે અનેક^૧;
 દશ દિશ^૨ દાખ્યું દેશમાં, હો બહુચરી, વાધ્યો વિષય વિશેક^૩. ૨૨
 લક્ષણ લઘુતાનાં વધ્યાં, હો બહુચરી, તુચ્છ તરુજળ થાય;^૪
 નદીએ નીર બધે ધર્યાં, હો બહુચરી, આયુષ્ય અદ્યે જાય^૫. ૨૩
 સંવત સત્તર સત્યારીએ, હો બહુચરી, અષ્ટિ તળબ્યું અત્ય;
 અકળાવ્યાં અકાશિયે, હો બહુચરી, વિધ વિધ પડી વિપત્ય. ૨૪
 અકરાકેર અતિ થયું^૬ હો બહુચરી, માઠા વૃથા^૭ મેહ;
 દૈવત દુનિયાનું ગયું, હો બહુચરી, દુર્બળ દીસે દેહ^૮. ૨૫
 વિત્ત-વની વમુધા ઠરી, હો બહુચરી, રસ કસ ન રહ્યો રેષ;
 અમૃતતા^૯ અળગી ધરી, હો બહુચરી, સ્વાદ ન પામિયે શેષ.^{૧૦} ૨૬
 અન્ન અતિ મોઢાં હુવે, હો બહુચરી, અધર્મ વાધ્યો અસાધ્ય;
 દો' દો'ની કરણી જુવે? હો બહુચરી, એક ઘડી એક આગાધ! ૨૭
 ઉદર થકી ઉપજાવિયાં, હો બહુચરી, ઉભય તણો જે અંશ;
 તે તન પેટ તળવિયાં, હો બહુચરી, વિકલ કરાવ્યો વંશ. ૨૮
 નિર્મળ મન જન નિસ્તયું^{૧૧}, હો બહુચરી, એજ અધિક ઉતપાત;
 વિશ્વ બધામાં વિસ્તયું^{૧૨}, હો બહુચરી, વિશ્વાસી-શું ધાત^{૧૩}. ૨૯
 આપી-આપણુ ઝોળવે, હો બહુચરી, જૂઠા ખાયે સમ;
 ભરમે ભૂરને ભોળવે, હો બહુચરી, દૂડાં ઠરે સૌ કર્મ^{૧૪}. ૩૦
 આપી સુકૃત આપ આપનું, હો બહુચરી, લક્ષ્મીથી^{૧૫} લલચાય;
 જે ધન જોડયું પાપનું, હો બહુચરી, તે ધન તેમ વવરાય? ૩૧

૧ 'ધારે ગર્ભ' અનેક' ૨ 'દિવસ' ૩ 'કુણ વાધ્યો વિશેક'
 ૪ 'લુચ્છણ' ફલ થાય', 'લુચ્છ તુણ ફલ થાય' ૫ 'અદ્ય દિપાય'
 ૬ 'યથો' ૭ 'ઊઠ્યાં' ૮ 'લેશ', 'રેષ' ૯ 'અમૃતમા' ૧૦ 'શેષ'
 ૧૧ 'યાયે કર્મ', 'દૂડા ન યાયે કર્મ?' ૧૨ 'વિશ્વાસી સુધાત'
 ૧૩ 'લક્ષ્મીએ'

જે હાકેમ રક્ષા કરે, હો બહુચરી, ગયા તે હાકેમ હાડ;
 અવળું આ જુગ આચરે, હો બહુચરી, જેતર આચે પાડા ૩૨
 ચોર ચાડિયા તે વડે,^૧ હો બહુચરી, નગર થયું નિર્ધન;
 'ત્રાહિ' તણી તાળી પડે, હો બહુચરી, રાતદિવસ અનુદિન. ૩૩
 માણસ જણાં ધણાં^૨ મુવાં, હો બહુચરી, ખસાં, શહેર નદીપાર;
 કંઈ મંદિર ખાત્રી હુવાં, હો બહુચરી, ભૂ બાસે હોંકાર. ૩૪
 દેહધારી દુખિયા-થકી^૩, હો બહુચરી, દયા ન આણે મન;
 દિન દિન દુષ્ટતા-થકી, હો બહુચરી, કાષ્ટવત થયાં વદન^૪. ૩૫
 છળ બળભેદ^૫ ન છૂટિયે, હો બહુચરી, પ્રસર્યો બહુ જ પ્રપંથ;
 ખૂટયામાં નવ ખૂટિયે,^૬ હો બહુચરી, ખરું ન રાખ્યું રેવંચ^૭. ૩૬
 વાંક વિધાતાનો નથી, હો બહુચરી, વાળ્યું તેમ^૮ લણાય;
 આપ ન બળ્યું આપથી, હો બહુચરી, ભૂંઠે ભણું કેમ^૯ થાય ? ૩૭
 નવ દેહે ફીકું, નવ સાંભળ્યું, હો બહુચરી, આ^{૧૦} દુઃખ દુનિયામાંય;
 પાપપ્રભ-જનનું મળ્યું,^{૧૦} હો બહુચરી, કહો જઈ કહિયે ક્યાંય ? ૩૮
 ભૂતજ ભૂર દેવે^{૧૧} નહીં, હો બહુચરી, સુર-પુર ક્યાં પ્રયાણ;
 હાજરાહજૂર, તમે છો અહીં, હો બહુચરી, પુરુષ ત્યાં આપરમાણ. ^{૧૨} ૩૯
 અપલક્ષણ સંસારમાં, હો બહુચરી, લોકે વાળી લીક;
 અરજ સુણી આ વારમાં, હો બહુચરી, બહુચર ભાંગો બહીક. ૪૦
 ઇદ્ર આદિ બધા દેવનાં, હો બહુચરી, કંઈએક કાખ્યાં કંઈ;
 નીર ભોલે ગયાં નેવનાં, હો બહુચરી, શક્તિ રાખને સદ. ૪૧
 મહાકાળી મહા-કાળમાં, હો બહુચરી, સુણી કરો છો સાર;
 તે બળ બહુચર બાળમાં, હો બહુચરી, દગારો આ ચાર. ૪૨

૧ 'તે વડે' ૨ 'જ્યાં' ૩ 'જણ', ૪ 'દેહધારી દુખિયા દુઃખી; દુઃખી
 'થકી' ૫ 'કાષ્ટ (કટ) થયાં ચનવન' ૬ 'છળ છળભેદ' ૭ 'ખૂટયામાં નવ ખૂટિયે'
 'ખૂટયા આ નવ ખૂટિયે' ૮ 'સંચ' ૯ 'તેજ' ૧૦ 'એ' ૧૦ 'પાપ
 પરભનું મળ્યું' ૧૧ 'બૂદેવે' ૧૨ 'નગર પ્રમાણ', 'પુરુષમાં પ્રમાણ'

હઠ વળી હવે, શું જીવે ? હો બહુચરી, પાપે પૃથ્વી ખવાય^૧;
 સર્વને સૂમપણુ^૨ ચુવે, હો બહુચરી, પુણ્યે પાપ મળાય. ૪૩
 કોઈક સાધુને સતે, હો બહુચરી, શંખલપુરથી જાગ;
 છેક વળે છે તું છતે, હો બહુચરી, જોલવ બળતી આગ. ૪૪
 ત્રાણ કરે ત્રિપુરેશ્વરી^૩ હો બહુચરી, તમે તમ સામું ભેઈ;
 મીઠ કરે પરમેશ્વરી, હો બહુચરી, જિઠો^૪ આજસને જોઈ. ૪૫
 સરજ્યાં સર્વે શક્તાનાં, હો બહુચરી, સુરનર ભયા જેહ;
 છોજી જનેતા જક્તાનાં, હો બહુચરી, છોરને નવ દો છેહ. ૪૬
 ઉછેરીને ન જશેટિયે, હો બહુચરી, પ્રજા કુમાર હોય પેટ;^૫
 વિપમ વેળામાં વેઠિયે, હો બહુચરી, મા ! નહિ છુટો નેટ. ૪૭
 પળ્યાં^૬ ત્યાં લગી પોજિયે, હો બહુચરી, પેટ-તણી પરભાય;^૭
 સમય^૮ લગી સંતોજિયે, હો બહુચરી, મેહેરમાં ન કરે મજાયા.^૯ ૪૮
 ઘણી ગઈ, થોડી રહી, હો બહુચરી, તેમાં નિત્ય ઘટાય;
 જોજિયે નહિ બાંહે મહી, હો બહુચરી, પાર કરે^{૧૦} પ્રભુતાય. ૪૯
 નગર કરી નબ્યાશિયે, હો બહુચરી, નગર કરે સરદાર;
 વિશ્વ અ-વાસે વાસિયે, હો બહુચરી, પરાં ઘડેર નહી પાર.^{૧૧} ૫૦
 મહોં-માઝ્યા મેહ મોઠલો, હો બહુચરી, ખટ રસ નાવે ખોટ;
 સર્વ-તણા હરી શોક લ્યો, હો બહુચરી, કરુણા કીજે ઠોટ. ૫૧
 કામદુધા થઈ દ્રઝિયે, હો બહુચરી, સુખ પામે સંસાર;
 સમ શાતામાં સૂઝિયે,^{૧૨} હો બહુચરી, નોધારાં-આધાર; પર
 ભૂતજ-ભરને દીજિયે, હો બહુચરી, લાત લાત રસ લોગ;
 લાક લડાવી લીજિયે, હો બહુચરી, વાહાલાં^{૧૩} ટળે વિજેગ. ૫૩

૧ 'પાપ' ન પૃથ્વી ખાય, 'કવાય' ૨ 'સૂમપણુ' ૩ 'વરસ
 કરે ત્રિપુરેશ્વરી' ૪ 'જરી' ૫ 'કોઈ નમ્મ હોય પેટ' ૬ 'પાળ્યાં'
 ૭ 'પટે મણુ' ન તણાય પ્રતે વળાઈ ન આવે. ૮ 'સમય' ૯ 'મજાયા'
 ૧૦ 'કરે' ૧૧ 'વિશ્વ આવાસે વાસિયે, હો બહુચરી પરાં ઘડેર બાબર'
 ૧૨ 'સંપ શાતામાં સૂઝિયે' ૧૩ 'મમ કરતા સૂઝિયે'

આઈ! અમી-છાંટો નાંખિયે, હો બહુચરી, છોડે ઢોડે ને શ્રામ;
 ભગવતિ! ભવમાં ભાંખિયે, હો બહુચરી, સમયાં પૂરો કામ. ૫૪
 નેઉવે-થકી નારાયણી, હો બહુચરી, દેશમાં ઘો નવ નિહ;
 દેવી સદા મુખદાયણી, હો બહુચરી, પરમેશ્વરી પ્રસિદ્ધ. ૫૫
 ગરબો મુણી કળિકાળનો, હો બહુચરી, જયા-શક્તિ દે જ્ઞાન;
 પરતો^૧ એ બહુચર બાળનો, હો બહુચરી, પામે ધન સંતાન. ૫૬
 વરણ અધિકારી વેદમાં,^૨ હો બહુચરી, ભગવતી^૩ પ્રાદ્યક્ષ એક;
 જીયયાં^૪ અધિક ઉમેદમાં, હો બહુચરી, ત્રિપુરા ન તજિયે ટેક.^૫ ૫૭
 તમે છો ત્રિભુવનનાં પતિ, હો બહુચરી, સુર સુરેશ સમાન;
 વલ્લભ શુભામની વિનતિ, હો બહુચરી, મુણ્જો સઘળી કાન.^૬ ૫૮

‘ગોરમા’નો કબ્બેડાનો ગરબો

ગોરમા! ગણપત લાશું પાપ, કે વિધાતાને વિનવું રે લોલ. (ટેક)
 ગોરમા! ધરડો શો ભરથાર, કે આપ્યો મુજને રે લોલ?
 ગોરમા! ધિક્ ધિક્ મુજ અવતાર, કે શું કરું તુજને રે લોલ?
 ગોરમા! ઋણ-સંભંધીઓ બાપ, કે મા મારી પાપણી રે લોલ;
 ગોરમા! સાસરે પડિયો સાપ, કે સેજ થઈ સાપણી રે લોલ.^૭
 ગોરમા! હું તો ન્હાનું બાળ,^૮ કે એ મોટો ખૂઠિયો રે લોલ;^૯
 ગોરમા! હીઠેથી પડે કાળ,^{૧૦} કે મૂરખ મૂઠિયો રે લોલ.
 ગોરમા! માહારું થયું જોબન,^{૧૧} કે પિયુ વરવો થયો રે લોલ;^{૧૨}
 ગોરમા! કાળો^{૧૩} કદ્રૂપવાન, કે મુખે મૂછ, વહી ગયો રે લોલ.^{૧૪}

૧ ‘પરતો’ ૨ ‘અધિકાર’ ૩ ‘ભગવતી’ ૪ ‘દપક’
 ૫ ‘ત્રિપુરા રાખે ટેક’ ૬ ‘બહુચર મુણ્જો કાન’, ‘મુણ્જો માણ કાન’
 ૭ ‘સંસાર કીયો સાપ, કે સાપુ થઈ સાપણી રે લોલ’ ૮ ‘હું
 તો બાળે વેશ’ ૯ ‘પિયુ ઘટિયો રે લોલ.’ ૧૦ ‘હીઠે જોબન કાળ’
 ૧૧ ‘હું થઈ જોબન ભેર’ ૧૨ ‘પિયુ વરવો મળ્યો રે લોલ’ ૧૩ ‘પડ્યો’
 ૧૪ ‘જતે વહી ગયો રે લોલ’

ગોરમા ! મુને મોળ વરમ પ્રત્યક્ષ, કે જોને જોંશી થયાં રે લોલ;
 ગોરમા ! દીસંતો જાણે જક્ષ,^૧ કે સુધખુધ બળી ગયાં રે લોલ.^૨
 ગોરમા ! શિયાળાની રાત, કે મેજ સોહામણી રે લોલ;^૩
 ગોરમા ! વરધ પિયુની જાત, કે દીસે બિહામણી રે લોલ.^૪
 ગોરમા ! રમની રમવા આવે,^૫ કે આંબુ^૬ મુજ આંખડી રેલોલ.^૭
 ગોરમા ! રીસ કરી જોલાવે,^૮ કે ઠર લીયે^૯ લાકડી રે લોલ.
 ગોરમા ! ગામ નીસરે રાતે,^{૧૦} કે સ્વભાવ તે કેમ ફરે રે લોલ ?
 ગોરમા ! પિયુની ધરડી જાતે, કે અર્થ^{૧૧} કાંકાંથી સરે રે લોલ ?
 ગોરમા ! નવરાત્રિના દિન-અંત, કે ધણા સોહામણી રે લોલ;
 ગોરમા ! જેના દુરબળ કંથ, કે દીસે દયામણી રે લોલ.
 ગોરમા ! વિજયા કેશ દિન, કે સહુ સને શણગારને રે લોલ;
 ગોરમા ! મારે કંથ ધરડો હીન, કે ધિક્ અવતારને રે લોલ.
 ગોરમા ! સૌને મન દિવાળી-જોગ, કે મારે ઘેર હુતાશણી રે લોલ;
 ગોરમા ! માહારા કરમના લોગ, કે હું તો નિમ્નાસણી રે લોલ^{૧૨} !
 ગોરમા ! રાત શરદની પેખું, કે જાણિયે દવ બળે રે લોલ;
 ગોરમા ! મદમાતા નર દેખું, કે મન માહારું બળે રે લોલ.
 ગોરમા ! માહારા કાળા કેશ, કે એ આખો પળ્યો રે લોલ;
 ગોરમા ! હું થઈ ચઢતે વેશ, કે લવ સારો^{૧૩} બળ્યો રે લોલ.
 ગોરમા ! મોઢે આવે^{૧૪} લાળ, કે આંખે પાણી ગળે રે લોલ;
 ગોરમા ! મુજને આવે લાજ,^{૧૫} કે તન માહારું બળે રે લોલ.

૧ 'વક્ષ' ૨ 'ખુધ સધળી ગઈ રે લોલ' ૩ 'સ્વાદ હોયે
 ધણી રે લોલ' ૪ 'મૂરખ ધરડી જાત કે, જેવા મંગણી રે લોલ', 'વર્ષ
 ન સમજે કમ', કે કરણી કરમની રે લોલ' ૫ 'ધમણ' ૬ 'સેજે મને
 આખડી રે લોલ' ૭ 'મારીસ', 'કરંતો જાણે', 'મારીસ કરતો જાણે'
 ૮ 'કર મહી' ૯ 'વાતે' ૧૦ 'નિરાશણી રે લોલ' ૧૧ 'જનમારો'
 ૧૨ 'મોઢેથી ચૂને' ૧૩ 'હું નવરંગી નાર', 'હું નારંગી જેવી નાર'

ગોરમા ! સેજે બિછાણું પુખ, કે એ દેખીને રુવે રે લોલ;
 ગોરમા ! શાસ ઉધરસની પીડ^૧, કે પિયુ જાધો સૂવે રે લોલ.
 ગોરમા ! આભૂષણ પહેરું સાર^૨, કે વસ બહુ ભાતનાં રે લોલ;
 ગોરમા ! મિથ્યા થયો અવતાર, કે સ્ત્રીની જાતમાં રે લોલ.
 ગોરમા ! જોને જોખન કંથ, કે હથે પુન્ય કીધાં બહુ રે લોલ;
 ગોરમા ! મારાં પાપ^૩ અનંત, કે હું વૃદ્ધની વહુ રે લોલ !
 ગોરમા ! આંખ ઉછાળીને જોણું, કે ન કરે વાત-થું રે લોલ;
 ગોરમા ! જોખન જનને^૪ જોઈ, કે તો હું-મુજાત છું રે લોલ !
 ગોરમા ! ઓરિયો ન વીત્યો એક, કે અધરણી સીતનો રે લોલ;
 ગોરમા ! પુરુષ ન કીઠો એક, કે ખૂરી પ્રીતનો રે લોલ.
 ગોરમા ! શેં આપ્યો અવતાર, કે નાગરી નાતમાં રે લોલ ?
 ગોરમા ! મિથ્યા થયો અવતાર, કે હુઃખ બહુ સાતનાં રે લોલ.
 ગોરમા ! શિવજી પૂજ્યા સતી, કે પામ્યાં જોખન ધણી રે લોલ;
 ગોરમા ! વામું સઘળી વિપત્તિ, કે ન્યાત નાગર તણી રે લોલ^૫.
 ગોરમા ! માહારું અંગ મુંવાળું, કે એનું હાથી-ખાલ-થું રે લોલ;
 ગોરમા ! મુજથી મોટું નિહાળું, કે ઠંકાયું બહુ વાળથું રે લોલ^૬.
 ગોરમા ! મન માહારું વ્યાકુળ, કે એનું ક્યમ બાળ્યું રે લોલ^૭;
 ગોરમા ! હું થઈ જોખન પૂર, કે એનું કામ-ગાળ્યું રે લોલ.
 ગોરમા ! નહોતી સામુ ને નથુંદ, કે તો હું જીવની રહી રે લોલ;
 ગોરમા ! કરમે સાળ્યો કંથ, કે લવ જોળ્યો સદી રે લોલ.

૧ 'સાસડું મજની પીડ' ૨ 'મૂળજ પડિતું વસ' ૩ 'મારાં પૂરવ પાપ' ૪ 'જોખન કંથને' ૫ 'શિવ પૂજ્યું હું સત, કે વામું જોખન ધણી રે લોલ,' ૬ 'વામું સઘળી વિપત્તિ કે ન્યાત નાગર તણી રે લોલ.' ૭ 'મુજથી મોટા મોટા, કે ઠંકાઈ ઇવલવનું રે લોલ' ૮ 'એનું ક્યમ બાળ્યું' રે લોલ !

ગોરમા ! પિયુજ રહે ગૃહ-રથ^૧, કે હું કરતી^૨ કરું રે લોલ;
 ગોરમા ! લાવે કાંઈ એક વસ્ત^૩, કે હું ચે તે શું કરું^૪ રે લોલ;
 ગોરમા ! હુઝનમાં જિયાં આઠ, કે સૂકાં પાતવે રે લોલ^૫,
 ગોરમા ! હું ચર્ધ જોગન વેશ, કે મા માહારી જાળવે રે લોલ^૬.
 ગોરમા ! જળતાં ન દીધી કાંસી, કે વિજ દર્ધ મારતી રે લોલ;
 ગોરમા ! લોક સાથે કરું હાંસી,^૭ કે મા માહારી વારતી રે લોલ.
 ગોરમા ! પિયુજ પોંઘ્યા મરવા, કે બધે થાઉં સતી રે લોલ !
 ગોરમા ! હું કરું હું રડવા, કે કરમતથી ગતિ રે લોલ.
 ગોરમા ! અળતી કરું હું આજ, કે ત્યાત નાગરતણી રે લોલ;
 ગોરમા ! કર જોડી લાશું પાજ, કે જેને સમરથ થયી રે લોલ.
 ગોરમા ! પાયે લાશું હું આજ, કે પ્રભુજ સાંભળો રે લોલ;
 ગોરમા ! ભટ વદસલ કહે આજ, કે મૂડી મન આમળો રે લોલ.
 ગોરમા ! સૌને જેને જોઈ^૮, કે માતી^૯ કરુણા કરી રે લોલ;
 ગોરમા ! જાવની લાગો જોઈ, કે વદસલ કહે કરગરી રે લોલ.

અવળચંડીના ગરબા

ગોરમા, હું લાશું હું માય કે, કરું કર જોડી કરમરી રે લોલ.
 ગોરમા, મુને જેને નાર સનાર કે, રૂપે શુભે આગળી રે લોલ.
 ગોરમા, શોં પામે પાટ્યો એહેવી નાર કે, મહાદુર્ભાગણી રે લોલ ?
 ગોરમા, કેવા રાંધે લિખારી આવે જાહાર કે,
 તેને જોનવ આપે મૂઠડી રે લોલ.

ગોરમા, રૂપે જાણીએ કોયલવરણી કે, જાગી ત્યારે જાંટડી રે લોલ.

૧ 'પિયુજ આજા જાહાર' ૨ 'લમતી' ૩ 'વસ્ત' ૪ 'હવે હું'
 ૫ 'કરું' ૬ 'સુખ કલ રથાં રે લોલ' ૭ 'હું ચર્ધ પ્રણ કંઠ, કે
 મારીને લાવે રે લોલ !' ૮ 'માત' ૯ 'જોઈ'

ગોરમા, હું કહું રાંધસાલ કે દાલ કે,

ત્યારે એ ચડાવે ઘેંસની તાવડી ર લોલ.

ગોરમા, હું કહું પાળ આચાર કે, ત્યારે ઘણો અનાચાર કરે ર લોલ.

ગોરમા, હું માશું ઘૃતસાર કે, ત્યારે એ ક્રોધ ઘણો કરે ર લોલ.

ગોરમા, હું ને સરજળ્યો ખાનાર પીનાર કે, એ સરજળવી સૂમડી ર લોલ.

ગોરમા, હું માશું પાનસોપારી એલચીકે, ત્યારે એ પાડે ખૂમડી ર લોલ.

ગોરમા, મારા કાળા ને લાંબા કેશ કે, તેલ ફૂલેલ ચૂવે ર લોલ.

ગોરમા, એહનો ચોટલો બધે ગધેડીનું પૂછ કે,

માંહેથી જૂઓ ખરે ર લોલ.

ગોરમા, માહરાં વચ્ચ વિવેક કે, જેહેમાંથી સુવાસ ઘણી ર લોલ.

ગોરમા, એહનાં વચ્ચ તે જેહ કે, તેમાં દુર્વાસ ઘણી ર લોલ.

ગોરમા, હું ખટધરમ પાણું કે, તે તો એહેને નવ ગમે ર લોલ.

ગોરમા, એ દિવસ આથમતે નાહાય કે, મળે નહિ કુળધરમે ર લોલ.

ગોરમા, સહુને આપો મૃગનેણી નાર કે, મને મળી ગજનયણી ર લોલ.

ગોરમા, અવતરીને આજ દિન કે, નોહોતી જોઈ શ'ખણી ર લોલ.

ગોરમા, કરમના ભોગ સંભોગ કે, આ'વી પાલવે પડી ર લોલ.

ગોરમા, પરાદિયે રજસ્વલા થાય કે, કહે હું રાંતે થઈ ર લોલ.

ગોરમા, એ ઝાઝે દિન જલ ભરવા ભય કે, કુલધરમ મળે નહિ ર લોલ.

ગોરમા, સંસારમાં છે દુઃખ કે, બહુ વિધિવિધિતણાં ર લોલ.

ગોરમા, જેને ઘેર કભારજ નાર કે, તેથી દુઃખ એકે નહિ ર લોલ.

ગોરમા, અડીચેર પાકું ખાય કે, કહે મુને લાખ્યું નહિ ર લોલ.

ગોરમા, પેટમાં પડી છે શલ્યાય કે, કેહે વેશ્યાઘર-ધણી ર લોલ.

ગોરમા, હું એહેને ઘરેણાં ઘડાણું કે, તે તો એહેને નવ ગમે ર લોલ.

ગોરમા, કેહે છે સોનાર ખાઈ ભય કે, તમો કાંઈ સમજો નહીં ર લોલ.

ગોરમા, એહેવી અવળચંડી નાર કે, નોહોતી જોઈ નવખંડમાં ર લોલ.

ગોરમા, શેં પાપે મુને નાખ્યો કે, એહના ફંદમાં ર લોલ.

ગોરમા, માહારે આવે માતપિતાનો દિન કે,

સંવત્સરી શ્રાદ્ધનો રે લોલ.

ગોરમા, એ લેઈ ઘાલે ગધેડાને પિંડ કે, એથી જનમાશે બળ્યો રે લોલ.

ગોરમા, હું લાવું ઠસળી ચીર કે, વઝ બહુ બાતનાં રે લોલ.

ગોરમા, ત્યારે એ કરડવા ધાય કે, બાણીએ હડકાઈ ફૂતરી રે લોલ.

ગોરમા, પાસે રહે પડોમ્મી કે, ઉત્તમ બાતના રે લોલ.

ગોરમા, તેહેની સાથે અહરનિશ વઢે કે, સુખે રહેવા દે નહીં રે લોલ.

ગોરમા, માહારે રાખ્યું ભોઈએ ઘોડું કે,

ગાડી કે તે તો એહેને નવ ગમે રે લોલ.

ગોરમા, કહે ખાઈ જાયે ઘરબાર કે, એહેનું ઘોડું ગાડી ફાટી પડે રે લોલ.

ગોરમા, એહેમાં નથી કાંઈ કોઈનો વાંક કે,

વાંક માહારા કરમનો રે લોલ !

ગોરમા, પેલે ભવ નથી પૂજ્યા ઉમયાનાય કે,

તે થડી એહેવી મળી રે લોલ.

ગોરમા, કેહે છે હાસ વલ્લભ કર ભેડી કે, કેહે છે ફરી ફરી રે લોલ.

ગોરમા, સાત જનમ રાખજો કુંઆરો અવતાર કે,

એહેવી નવ આપ્યો ફરી રે લોલ.

‘સસ્તું સાહિત્ય એટલે જાથામાં જાયું સાહિત્ય’

ગ્રંથોનું સૂચિપત્ર

ધર્મગ્રંથો.

રામાયણો

તુલસીકૃત રામાયણ-૧,૨ ૧૨-૦૦

વાલ્મીકિ રામાયણ-૧,૨ ૧૨-૦૦

આત્મરામાયણ ... ૧-૫૦

ગરબરકૃત રામાયણ ૫-૦૦

શ્રીરામચરિતમાનસ ૬-૫૦

શ્રીરામચરિતમાનસકોશ ૦-૫૦

તુલસીરામાયણનાં

મહાવાક્યો ... ૦-૫૦

ઉપનિષદો

મો. ઉપનિષદો .. ૫-૦૦

બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ ૨-૦૦

ઈશ ને ૧૦ ઉપનિષદ ૧-૨૫

કઠોપનિષદ ... ૧-૨૫

પ્રશ્નોપનિષદ ... ૧-૦૦

મુણ્ડકોપનિષદ ... ૧-૦

માણ્ડૂક્ય ઉપનિષદ ૩-૦૦

જોદોગ્ય ઉપનિષદ ... ૫-૦૦

ઐતરેય ઉપનિષદ ... ૦-૭૫

તૈત્તિરીય ઉપનિષદ... ૧-૫૦

મહાવાક્યરતનાવલી ... ૧-૦૦

પુરાણો

મહાભારત-ભાષાંતર ૧૪-૦૦

શાંતિપર્વ-મહાભારતનું ૧૦-૦૦

મહાભારતસાર ... ૪-૦૦

વિષ્ણુપુરાણ ... ૪-૫૦

શ્રીશિવમહાપુરાણ-૧,૨ ૧૨-૦૦

શ્રીમદ્ ભાગવત-૧,૨ ૧૦-૫૦

એકાદશ સ્કંધ-

(એકનાથી ટીકા) ૧-૦૦

એકાદશ સ્કંધ-

(શ્રીમદ્ ભાગવતનો) ૨-૫૦

દશમ સ્કંધ ... ૪-૦૦

શ્રીમદ્ ભગવતી

(રેવી) ભાગવત ૭-૫૦

ધાર્મિક-સામાજિક-નીતિવિષયક

સુમાપિતરત્નસાંક્રમાર	૧૮-૦૦	વૃદ્ધ્યાણુકય નીતિસમુચ્ચય	૦-૪૦
શ્રીમનુષ્રુતિ ...	૫-૦૦	યશુ ને યુધિષ્ઠિર ...	૦-૬૦
ખાલિવંશાસ ...	૧-૫૦	આત્મચિંતન ..	૦-૬૦
દિંદુધમંની આગપોથો	૦-૬૨	અવદારમાળા ...	૦-૫૦
વિદુરનીત ...	૧-૦૦	વિજ્ઞાનસતક ...	૦-૫૦
તુલસીસતસર્થ ...	૧-૫૦	નીતિશાનક .	૦-૩૦
સતોની અનુભવ-વાણી	૧-૫૦	ત્રેગાથસતક ...	૦-૩૭
આવંધમંનીતિ અને		નવસંદિતા ...	૦-૩૭
આણુકયનીતિસાર	૦-૭૫	સંતોગમુરતરુ ...	૦-૩૦
સુમાપિત નીતિમંજરી	૧-૫૦	ચારુચર્યા ...	૦-૨૫
નીતિશિશુભ્ય ...	૧-૫૦	સૂક્તાવલિ ..	૦-૪૦
અંતર-નિરીક્ષણ ...	૧-૦૦	સ્ફુરણાવલી ...	૦-૨૫
વાટના દીવડા ...	૧-૫૦	સો મૂખીનાં લક્ષણો	૦-૨૦
સુમાપિત રત્નમાળા	૦-૬૦		

નિબંધાદિ ગદ્ય સાહિત્ય

મહાભારતમંજરી ...	૪-૦૦	પલટાતા રંગ ...	૧-૫૦
અર્થતંત્રની આંટીધૂંટી	૧-૦૦	સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજીના	
આપણે ફરી ન વિચારીએ? ૨-૦૦		પત્રો	૧-૨૫
આગળ ધસો ...	૪-૦૦	સાહિત્ય પ્રવેશિકા ..	૨-૫૦
સુખ, સામર્થ્ય ને સમૃદ્ધિ ૩-૨૫		સાહિત્ય પ્રારંભિકા	૧-૨૫
સંસારનાં સુખ ...	૨-૦૦	આમરચના ...	૧-૫૦
વ્યક્તિચિત્રો ...	૧-૫૦	બાયામ અને મૂર્ખનમસ્કાર	૦-૬૨
શુભસંગ્રહ-ભા. ૨ જો	૩-૦૦	ભારતીય શિક્ષકજ્ઞા	૦-૩૭
" -ભા. ૬ જો	૩-૦૦	દિંદુરજાની સંગીત	૦-૫૦
આત્મનિરીક્ષણ ...	૧-૦૦		

વદાંત-તત્ત્વજ્ઞાન-યોગવિષયક

વૃત્તિપ્રભાકર ...	૫-૦૦	કપિલ અને દેવહૂતિ ...	૦-૬૨
ઉપદેશસાદસ્તી ...	૪-૦૦	વેદાંત-રસખિંદુ ...	૦-૭૫
બ્રહ્મસિદ્ધાંતમાલા ...	૪-૦૦	વેદાંતમાર્ગદર્શિની ...	૨-૦૦
તત્ત્વાનુસંધાન ...	૪-૦૦	વટ્સપદી (વેદાંત-પ્રક્રિયા) ...	૦-૩૫
વિચારસાગર ...	૩-૦૦	વિચારમૂયોદય ...	૦-૨૫
વિચારસાગર-મૂળમાત્ર ...	૦-૩૭	બળવાન બનો ...	૦-૭૫
યુક્તિપ્રકાશ ...	૧-૫૦	જ્ઞાનનાં ઝરણાં ...	૦ ૧૯
પાનંજલ યોગસૂત્ર ...	૧-૨૫	ત્રોણ અંબ ...	૧-૦૦
પંચીકરણ ...	૨-૦૦	જ્ઞાન-લક્ષરી ...	૦-૫૦
શ્રી મુન્દરવિલામ ...	૩-૦૦	વિચારમાળા ...	૦-૫૦
હૃદયોગપ્રદીપિકા ...	૧-૫૦	મોક્ષનો માર્ગ ...	૦-૫૦
યોગાભ્યાસ ને આસનવિધિ ...	૦-૬૦	યોગવાસિષ્ઠનાં સૂત્રો ...	૦-૨૫
જીવ-મુક્તિવિવેક ...	૧-૨૫	લઘુયોગવાસિષ્ઠસાર ...	૦-૩૭
સનત્સુગતનો ઉપદેશ ...	૦-૭૫	મદાલસા અને અલકા ...	૦-૩૧
ધર્મદર્શન ...	૧-૦૦	શાંડિલ્ય ભક્તિસૂત્ર ...	૦-૩૭
સૂર્યકાંત ...	૨-૦૦	નારદનાં ભક્તિસૂત્રો ...	૦-૧૯

સાંપ્રદાયિક પુસ્તકો

પોડથ મંથો ...	૧-૫૦	જપજી ...	૦-૬૨
ધર્મપદ-ધર્મનાં પદો ...	૧-૨૫	સમાધિશતક ...	૦-૪૦
મહાવીરવાણી ...	૦-૭૫	શિક્ષાપત્રી ...	૦-૩૭
		ગોરખનાથ ...	૦-૩૭

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

સ્વામી અખંડાનંદ માર્ગ, શદ્દ પાસે, પો. બો. નં. ૫૦, અમદાવાદ
અને ૧૪૮. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, હવાડા સામે, મુંબઈ-૧